

24—25 maj

Debatter m. m.

Torsdagen den 24 maj

	Sid.
Anslag till televisionsverksamheten	3
Vattenfallsstyrelsens förläggning	33
Broförbindelse mellan Öland och fastlandet	40
Bilfärjeförbindelse över Ume älv vid Holmsunds köping	41
Pensionsförbättring för vissa fanjunkare i arvodesbefattning	43

Fredagen den 25 maj

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.	48
Anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m. ..	120
Lagförslag om ändring i butikstängningslagen	136

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 24 maj

Statsutskottets utlåtande nr 131, ang. television	3
— nr 132, ang. anslag till förvaltningsbyggnad för vattenfallsstyrelsen	33
— nr 133, ang. trafikförhållandena i Bohusläns kustland och skärgårdar	40
— nr 134, ang. broförbindelse mellan Öland och fastlandet	40
— nr 135, ang. fast broförbindelse över Göta älv vid Jordfallet ..	41
— nr 136, ang. ny kustradiostation på sydkusten	41
— nr 137, ang. bilfärjeförbindelse över Ume älv vid Holmsunds köping	41
— nr 138, ang. statsliggarens bihang	43
— nr 139, ang. pensionsförbättring för vissa fanjunkare i arvodesbefattning	43

Fredagen den 25 maj

Sid.

Statsutskottets utlåtande nr 127, ang. anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.	48
— nr 147, ang. anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.	120
Andra lagutskottets utlåtande nr 36, ang. ändring i butikstängningslagen	136

Torsdagen den 24 maj

Kammaren sammanträdde kl. 13.00.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 141, 142 och 151—153, bevillningsutskottets betänkande nr 49 samt första lagutskottets utlåtande nr 34.

Anslag till televisionsverksamheten

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående television jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 90, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 2 mars 1956, dels berett riksdagen tillfälle att avgiva yttrande i anledning av ett av föredragande departementschefen framlagt förslag angående principerna för televisionsverksamhetens finansiering och organisation i vårt land, dels ock föreslagit riksdagen att för budgetåret 1956/57 anvisa till Bidrag till televisionsverksamhetens driftkostnader under sjätte huvudtiteln ett anslag av 3 470 000 kronor, till Televisionsanläggningar under statens affärsverksfonder, televerkets fond, ett investeringsanslag av 330 000 kronor samt till Lån för inköp av televisionsutrustning under fonden för låneunderstöd ett investeringsanslag av 1 200 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels en inom första kammaren av herr *Franzon* väckt motion (I: 500), vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte begära, att Kungl. Maj:t ville hemställa, dels hos styrelsen för Radiotjänst, att möjligheterna att åvägabringa ett svensk-danskt utbyte av televisionsprogram måtte undersökas, dels hos telesty-

relsen, att de tekniska och ekonomiska förutsättningarna att snarast möjligt anordna en provisorisk programledning mellan Stockholm och Köpenhamn med avgrening Varberg (Grimeton)—Göteborg, alternativt Stockholm—Göteborg med avgrening Varberg (Grimeton)—Hallandsåsen, måtte undersökas och att de tekniska och ekonomiska förutsättningarna att i anslutning till den provisoriska programledningen på lämpliga höjdstreckningar uppföra ett antal provisoriska televisionssändare måtte utredas;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson* m. fl. (I: 501) och den andra inom andra kammaren av herr *Håstad* m. fl. (II: 669), i vilka hemställts, att riksdagen i anledning av förevarande proposition ville dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t under beaktande av i motionerna framlagda synpunkter måtte till 1957 års riksdag framlägga ett närmare utarbetat förslag angående riktlinjer för den reguljära televisionsverksamhetens utbyggnad, organisation och finansiering, dels, i avvaktan härpå, bifalla de i propositionen framlagda anslagsäskandena;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Christenson* i Malmö väckt motion (II: 670), vari hemställts, att riksdagen måtte, med ändring av vad Kungl. Maj:t hemställt i förevarande proposition, för sin del besluta att avslå i propositionen framlagt förslag om registreringsavgift av 10 kronor för innehav av televisionsmottagare.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte, i anledning av departementschefens förevarande uttalande och motionen I: 500 samt med avslag å motionerna I: 501 och II: 669, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anför;

Anslag till televisionsverksamheten

II. att motionen II: 670 icke måtte bifallas av riksdagen;

III. att riksdagen måtte för budgetåret 1956/57 anvisa följande anslag, nämligen

a) till Bidrag till televisionsverksamhetens driftkostnader under sjätte huvudtiteln ett anslag av 3 470 000 kronor;

b) till Televisionsanläggningar under televerkets fond ett investeringsanslag av 330 000 kronor;

c) till Lån för inköp av televisionsutrustning under fonden för låneunderstöd ett investeringsanslag av 1 200 000 kronor.

Reservationer hade avgivits av, utom annan,

1) herrar *Sundelin, Nils Theodor Larsson, Bengtson, Jacobsson, Birke* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Widén, Löfroth* och *Svensson* i Stenkyrka, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i vissa angivna delar hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av departementschefens förevarande uttalande och motionen I: 500 samt med bifall till motionerna I: 501 och II: 669, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts;

2) av herrar *Karl Andersson* och *Rubestad*, vilka likväl ej antytt sin åsikt;

3) av herrar *Ohlon, Staxäng* och *Andreasson*, likaledes utan angiven mening.

Herr **LARSSON, NILS THEODOR**, (bf):

Herr talman! Jag föreställer mig, att om man skulle gå ut till svenska folket för att göra en Gallupundersökning och be medborgarna säga något om vad de vet om television och vad de har för inställning härtill, skulle man få mycket varierande svar från de tillfrågade. Men som en genomgående tendens skulle det heta: »Jag vet inte.» Jag tror, herr talman, att inför de stora framtida problem, som ännu så länge så smått håller på att växa upp i de västerländska samhällena, även i vårt är medborgarens attityd

främmande och avvaktande, och det är inte att undra på. Problemet är mycket svårt att närma sig för oss menige män. Det är framför allt ett problem för tekniker, och de yttersta dagarnas forskningsresultat avsätter alltjämt nya spår på området.

Det finns naturligtvis inom vårt samhälle vissa små grupper, som behärskar den här saken. När jag söker göra en översyn över vilka de är, som i dag behärskar televisionsproblemet, så stannar jag naturligtvis främst inför kommunikationsministern och hans hjärntrust inom departementet med utgreningar till televerket och Radiotjänst samt till utbildnings- och forskningsanstalterna, högskolor och universitet.

Det finns också en grupp inom den elektroniska industrien, som mycket väl behärskar området. Men för oss vanliga människor är området ytterst svårtillgängligt. Debatten om televisionen har därför kommit att röra sig inom mycket strängt begränsade kretsar. Den officiella debatten har också mycket försiktigt närmat sig problemkomplexet. Vi har egentligen inte haft en offentlig debatt omkring televisionen och dess många och stora problem, som motsvarar den betydelse som televisionens utveckling kommer att få inom det framtida samhället. Jag tror därför, herr talman, att det är ett mycket stort samhällsintresse, att basen för debatten omkring televisionen nu undan för undan breddas, att allt flera grupper så småningom tränger dessa problem närmare in på livet, söker bilda sig en uppfattning om dem och tar ställning till frågorna. Hittills har vi allesammans mer eller mindre passivt kommit att följa den initierade ledning, som har dragit upp linjerna, och det är kanske inget fel i det. Vi har ju ännu inte lämnat försöksstadiet och bör inte göra det, enligt vad kommunikationsministern själv säger, i vilket alla instämmer. Vi är inte färdiga ännu att söka draga upp linjerna för den reguljära televisionssändningen i vårt land. Men, som sagt, de grupper, som skall delta i den framtida debatten om televisionsproblemen, bör bli större.

Det finns flera intressegrupper inom samhället, som redan från början står televisionen ganska nära. Jag kan t. ex. nämna tidningsvärlden. Det är klart, att tidningsvärlden i vårt land inte har kunnat undgå att i den framväxande televisionen vänta sig något av en konkurrent. Man har då kanske särskilt tagit intryck av utvecklingen i Amerikas förenade stater, där ju utvecklingen gått mycket snabbt och där man liksom i andra länder har erfarenheter av hur den kommersiella televisionen kommit att beröra tidningsvärldens ekonomi. Jag tror emellertid, att de erfarenheter, som så småningom framkommit, har visat, att även i länder med kommersiellt betonad television har tidningsvärldens farhågor inte besannats, utan efter ett tillfälligt tillbakavikande annonsunderlag, som tidningarna fått kännas vid, har man väl kommit tillbaka i närheten av gamla gängor igen, och i ett land som vårt, där vi har en fri och oberoende press, måste vi vänta oss ett objektivt ställningstagande för framtiden till de oerhört viktiga problem, som televisionen innebär och kommer att medföra för oss.

Det finns en annan grupp av intressen, som också är mycket nära berörd av televisionsutvecklingen — jag tänker då på biografer och filmproducenter. Det är klart att deras attityd från början inte är direkt vänlig, ty man kan ju vänta en betydligt minskad besöksfrekvens när det gäller biograferna. Men även i detta fall kan av utvecklingen utläsas, att vägen i viss utsträckning gått tillbaka igen.

Det finns ännu en annan grupp, som representerar intresset på detta område och som jag också tidigare har nämnt — det är den elektroniska industrien här i landet. Det är klart, att dess framtid är mycket nära förbunden med vad som händer på televisionens område i vårt land. Men utöver detta vill jag erinra om att näringslivets organisationer över huvud taget tidigt bör koppla in sin uppmärksamhet på och positivt börja intressera sig för televisionens problem. En annan grupp representeras av folkrörel-

Anslag till televisionsverksamheten
serna. Med den ideella uppläggning, som folkrörelserna i vårt land har, måste dessa ha ett mycket vitalt intresse att tillvarata när det gäller televisionens utformande nu och i framtiden.

Jag nämnde att vi väl som regel passivt följt den initierade ledningen på detta område, och det har också varit fallet i riksdagen. Vi har inte förut när det gällt ställningstaganden till televisionen på de tidigare stadierna sett reservationer fogade till utskottsutlåtanden i ämnet, och vi har nog också i riksdagen iakttagit en viss passivitet och följt de vägar, som anvisats av ledningen. När jag kommer till slutet av mitt anförande, tror jag att det kommer att framstå att vi också i dag i huvudsak är med på vad Kungl. Maj:t här föreslår.

Frågan om televisionens införande i ett land först på försöksstadiet och senare i form av reguljär sändningsverksamhet är av så stor betydelse, att en lösning genom samförstånd och samarbete mellan alla berörda parter måste för alla framstå såsom ytterst angelägen. Hittills har man med tillfredsställelse kunnat konstatera, att frågan icke haft partipolitisk karaktär, och säkerligen är det lyckligt, om så kan bli fallet även i fortsättningen. Det måste bestämt hävdas, att televisionens problem är att betrakta såsom ett komplex av teknisk-ekonomiska problem, som bör lösas i samförstånd mellan alla berörda parter och intressegrupper.

Televisionen har ju i andra delar av världen fått en mycket snabb frammarsch. I England, där man hållit på med televisionssändningar av reguljär karaktär redan i ett par decennier, har man i dag över 6 miljoner televisionsmottagare — detta nämnt som ett mått på intresset i Storbritannien. Därvid är den intressanta iakttagelsen att göra, att man fram till september 1955 hade så där 4 à 5 miljoner televisionsmottagare men att det då hände något i England: det kom ett fristående televisionsföretag — Independent Television Authority — som fick lån av staten för att sätta i gång med sina anläggningar. Redan det

Anslag till televisionsverksamheten

första, ännu icke ändade året visade där en ökning av televisionsmottagarna med omkring en miljon.

Den mest intressanta utvecklingen har ägt rum i Amerikas förenta stater. Den otroliga siffran av 50 miljoner televisionsmottagare är den färskaste när det gäller televisionsmottagarebeståndet — 50 miljoner apparater innebär nära på en apparat på var tredje medborgare i landet — och där tillverkas i dag 7 miljoner televisionsmottagare per år.

Sovjetunionen lär i dag ha 1,6 miljoner mottagare, och där har också skett en mycket snabb ökning. Holland har officiellt 40 000 televisionsmottagare. Vårt grannland Danmark har i dag, enligt uppgifter som jag fått, 20 000 televisionsmottagare, och där har den utvecklingen ägt rum, att siffran ökat på ett år från 3 000 à 4 000 apparater till i dag cirka 20 000. I dag har vi i vårt land närmare 10 000 televisionsapparater — detta endast nämnt för att möjliggöra jämförelser. I Förenta staterna började den reguljära televisionssändningen först år 1948. Det är alltså en fenomenalt snabb utveckling som har ägt rum där.

Om vi nu tänker på televisionen i största allmänhet, har vi var och en våra intryck och vår mer eller mindre välgrundade uppfattning. Televisionen har både fördelar och nackdelar. Man kan vara tveksam, om televisionen verkligen kan tillföra samhället och medborgarna ett ideellt värde, som svarar mot de stora kostnader som den för med sig. Man kan befara en viss kulturnivellering, kanske en smakförsämring, har det sagts. Man kan kanske befara en menlig inverkan på det uppväxande släktet, som kommer att alltmer och mer sitta vid bildrutan och följa vad som där händer. Man kanske också kan befara, att televisionen har med sig såsom en följdverkan en viss allmän passivitet från medborgarens sida. Han bara följer händelseutvecklingen på televisionsrutan och vänjer sig vid detta.

Men televisionen har också fördelar. Som förmedlare av kulturens välsignelser kan naturligtvis televisionen i framtiden komma att betyda oerhört mycket.

Televisionen ger också stora möjligheter till upplysning och information, och den kan naturligtvis också ge medborgarna en god underhållning.

I vårt land befinner vi oss ännu endast i initialskedet när det gäller televisionen. I morgondagens samhälle kommer televisionen sannolikt att spela en väsentligt större roll än vi i dag kan ana eller föreställa oss. Televisionen kommer säkerligen att i framtiden ge ännu större möjligheter till utbyte och kommunikation länder och folk emellan än vad radion någonsin kunnat ge eller kan komma att ge, framför allt på grund av att televisionen har bättre förutsättningar att passera språkgränserna.

Jag vill ta upp ytterligare ett problem, som mycket nära sammanhänger med televisionen i allmänhet. Jag tänker på elektronikens betydelse för framåtskridandet. Den television vi talar om i vardagslag är en sida av saken, och specialtelevisionen är en annan. Vi har nyss läst i våra tidningar, att den första strejken, orsakad av automationen, har ägt rum i Coventry i England. Automationen är på väg. Vad är det som möjliggör automationen? Jo, det är elektroniken. Det är samma fenomen som är grunläggande för televisionen. Jag såg för övrigt i gårdagens tidningar, att man i världsstaden Hamburg har börjat försöka använda televisionskameror för att med deras hjälp centralt dirigera gatutrafiken.

Elektroniken har stora möjligheter att göra mycket för mänskligheten i framtiden. Om vi säger, att atomkraften ger oss energikällorna och specialtelevisionen den tekniska dirigeringen av arbetsprocessen, kommer dessa två komponenter att utgöra grundvalar, på vilka människornas i framtiden höjda standard skall komma att vila. Specialtelevisionen är därför av utomordentligt stor betydelse. I vårt land var vi, när det gäller forskningen och experimenterandet på det här området, med bland toppnationerna fram till år 1949. Därefter har vår industri tyvärr måst lägga sig efter tättklungan, som i dag utgörs av USA, England, Holland och Västtyskland. Vår

hemmaindustri inom elektronikens område behöver den stimulans som en snabb utbyggnad av televisionsnätet i vårt land kan ge.

Departementschefen anser sig inte kunna redan nu fixera den tidpunkt, vid vilken den reguljära televisionen kan ta sin början. Man har inte ansett de ekonomiska och tekniska förutsättningarna för en utbyggnad av den nuvarande försöksverksamheten till en landsomfattande reguljär verksamhet vara så klarlagda, att man funnit det vara lämpligt att nu fastställa en bestämd tids- och organisationsplan för televisionens utbyggnad. Reservanterna biträder departementschefens uttalanden i dessa avseenden.

Om man går till utskottets och reservanternas kläm, finner man, att den är uppdelad i tre punkter, markerade med I, II och III. Om jag får ta det i motsatt ordning och börja med punkt III, så vill jag säga att departementschefen där har åskat bidrag till televisionsverksamhetens driftkostnader med 3 470 000 kronor, till televisionsanläggningar under televerkets fond med 330 000 kronor och till lån för inköp av televisionsutrustning med 1 200 000 kronor. Detta har statsutskottet tillstyrkt, och det finns ingen reservation; därom råder enighet.

Beträffande punkt II råder också enighet. I motionen II: 670 har yrkats att den avgift om 10 kronor för registrering, som departementschefen har föreslagit, inte skulle uttagas, utan att propositionen i det avseendet skulle avslås. Både utskottets majoritet och reservanterna tillstyrker här propositionen.

När det gäller punkt I råder i viss utsträckning också enighet. Där råder samstämmighet mellan reservanterna och utskottsmajoriteten. Jag borde kanske nämna att utskottsmajoriteten i alla tre punkterna går helt in för Kungl. Maj:ts förslag. Under punkt I härskar samstämmighet beträffande motion I: 500. I denna föreslås byggandet av en provisorisk programledning mellan Stockholm och Köpenhamn med avgrening Varberg—Göteborg och med anslutande provisoriska televisionssändare. Såväl utskottsma-

ajoriteten som reservanterna anser att det projektet bör närmare undersökas. Om detta går att förverkliga, skulle ju stora delar av de mest tätbefolkade områdena i Sverige snabbt kunna nå kontakt med vårt nyaste kommunikationsmedel.

Då kan man fråga sig: Var finns de differenser i uppfattningarna som gett upphov till reservationen? I Kungl. Maj:ts proposition nr 90, som ligger till grund för detta ärende, föreslås att under det kommande budgetåret skall den nuvarande försöksverksamheten vid Radiotjänst fortsätta, men i något ökad omfattning. När däremot en reguljär televisionsverksamhet kan komma till stånd, har, som förut blivit antytt, här inte angivits, och ingen reservation föreligger heller mot detta förslag. Däremot vill departementschefen redan nu fastlägga principerna för televisionsverksamhetens finansiering och organisering, och därmed är vi framme vid vad som skiljer. Uthyrning av programtid skall inte få äga rum, säger departementschefen, utan verksamhetens finansiering föreslås i princip bli baserad på inkomster från licensavgifter för televisionsmottagare. Målsättningen skall därvid enligt propositionen vara att göra verksamheten självbärande. Enligt televisionsutredningen skulle balans mellan inkomster och utgifter icke ernås förrän åtta å tio år efter starten. Staten skulle därför nödgas under en cirka nioårig period låna TV-verksamheten ungefär 250 miljoner kronor, varav 65 miljoner skulle gå till TV-nätets utbyggnad och 185 miljoner till programkostnader. Lånet skulle i framtiden återbetalas till staten med hjälp av väntade överskott på licensavgiftsmedlen.

Man blir på detta sätt i hög grad beroende av staten och dess vilja och förmåga att släppa till medel för ändamålet. Som vi alla vet, har under de sista 15—16 åren det allmänekonomiska läget, kanske med undantag för något år, varit synnerligen bekymmersamt. Det kan knappast vara att vänta att staten skulle få lättare i framtiden att skaffa fram medel till en snabbare utbyggnad av TV-nätet.

Anslag till televisionsverksamheten

Gentemot detta alternativ har intresserade organisationer inom näringslivet lagt fram ett alternativt förslag, och detta har tagits upp i motionerna I: 501 och II: 669. Där förordas en fortsatt undersökning, och där föreslås att man inte med en gång nu skall avstå från möjligheten att få inkomster på annat sätt än av licensavgifter och statsmedel. Man tänker sig alltså med andra ord att möjligheten skall bibehållas att gå fram på en försiktig och efter våra svenska förhållanden avpassad linje med inkomster från kommersiell televisionssändning.

Vidare har departementschefen föreslagit att det redan nu skall beslutas att Radiotjänst skall med ensamrätt få uppdraget att handha televisionsverksamheten i landet. Detta har näringslivets organisationer i sitt alternativ föreslagit att man skulle vänta med. Man borde kanske pröva och se, om det inte vid sidan av Radiotjänst eller den central, som skall ha hand om televisionsverksamheten i landet, kunde tänkas något eller några självständiga programföretag som kunde få hyra sändartid, givetvis under kontroll av att vad som svarar emot svensk smak och uppfattning bleve iakttaget.

Reservanterna har ställt sig bakom motionsparet I: 501 och II: 669 och i sin reservation föreslagit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anmäla vad som är i reservationen anförts. Praktiskt sett skulle detta innebära, att man avstod från att redan i år fastlägga principerna för finansieringen och för ensamrätten åt Radiotjänst. Man skriver också, att man vill hemställa att Kungl. Maj:t under det ytterligare försöksår, som departementschefen själv rekommenderat, ville ytterligare utreda och pröva möjligheterna för televisionsverksamhetens handhavande i landet.

I reservationen yrkas alltså, utöver vad man är sams om med majoriteten i utskottet, att dessa båda mycket viktiga avgöranden skulle skjutas över ytterligare ett år, ingenting annat. Under det året skulle det finnas tillfälle att följa vår egen försöksverksamhet, som tänkes fortgå och som bör kunna ge en del erfä-

renheter. Det kunde också tänkas, att någon form av försök även beträffande kommersiell television kunde vara möjlig. Detta har reservanterna inte yrkat på, men i själva ordet »försök» ligger givetvis, att alla uppslag opartiskt bör prövas.

Dessutom pågår sedan i september förra året försök i England med detta fristående företag, som också har kommersiellt inslag och i huvudsak finansieras därmed under förhållanden som ju är ganska lika dem i vårt land. Därifrån skulle erfarenheter kunna billigt erhållas, om vi gav oss tid och avvaktade ytterligare ett år, innan vi fastlade de viktiga principerna om televisionens finansiering och om dess definitiva organisation.

Herr talman, jag skall inte uppehålla kammaren längre. Som kammarens ledamöter säkert har förstått, måste man se detta problem såsom ett för framtidens samhälle mycket stort och viktigt problem, och det får vara en ursäkt för att jag tagit så lång tid i anspråk.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få hemställa om bifall till reservationen.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Jag ber till en början att få ansluta mig till vad den föregående ärade talaren yttrade och vad som också framhålls i reservationen, att det nu inte borde komma i fråga, att vi tar slutgiltig ställning till hur televisionens organisations- och finansieringsformer skall utgestaltas, särskilt därför att vi inte nöjaktigt vet vad det hela kommer att kosta. Jag skulle också vilja understryka vad herr Larsson i Hammarby sade, att valet inte borde stå mellan två ytterlighetsalternativ: rent kommersiell television å ena sidan och departementschefens förslag om en rent statlig televisionsinrättning, bekostad med licensmedel eller skattemedel, å andra sidan.

Under den senaste tiden har i diskussionen om televisionen Göteborg och Västsverige kommit mer och mer i förgrunden, och jag vill begagna tillfället att från denna talarstol deklarerar, att jag

inte ansluter mig till alla de ytterlighetsuttalanden, som under stridens hetta gjorts hemma i Göteborg om dessa frågor. Det har nog varit en hel del överord, som har fällts i det sammanhanget.

I samband med föreliggande proposition har jag, och jag föreställer mig flera andra av kammarens ledamöter, fått en PM ifrån Radiotjänst rörande just filmsändningarna i Göteborg. Där säger Radiotjänst bl. a., att propositionen inte ger mycket hopp om att levande program skall kunna sändas från göteborgssändaren annat än i undantagsfall under nästa budgetår. Vidare understryker Radiotjänst, att även om bolaget kommer att göra allt vad som står i dess makt för att befordra göteborgstelevisionen, kan inte Radiotjänst avge något bindande löfte, så länge TV-frågorna inte avgjorts av statsmakterna. Så tillägger författaren till yttermera visso, att avsikten här endast är att visa, »att i varje fall Radiotjänst, så långt ifrån att visa nonchalans mot TV-publiken i Göteborg, i stället gör vad som beklagligtvis måste göras för att nästa år tillgodose dess intressen så långt det nu kan bli möjligt». Radiotjänst säger alltså, att man »beklagligtvis» har gjort så mycket som måste göras. Jag vill inför detta uttalande ställa en fråga: Möter vi här bara en lapsus i formuleringen, eller utgör denna formulering ett vittnesbörd om vad som bubblar i Radiotjänsts undermedvetna djup?

Det är ju så, att den televisionsverksamhet, som bedrivits här i landet, har förekommit dels i Stockholm och dels i Göteborg. Stockholm var pionjär på området. Nämnden för televisionsforskning bildades där redan 1947 genom en sammanslutning av olika intressenter och började strax efteråt sin gemensamma verksamhet. Bland annat har här byggts två TV-sändare. Fram till den 30 juni i fjol hade verksamheten här i Stockholm dragit inalles en kostnad av 800 000 kronor, ungefär lika fördelad på industrier och de statliga intressenterna.

För tekniska högskolans del innebär det, att de TV-intresserade elektronikstuderandena fått tillgång till både teoretisk och experimentell undervisning. Det är

Anslag till televisionsverksamheten

av fundamental vikt, när vi äntligen skall sätta i gång med television här i landet, att vi får en tillräckligt stor och tillräckligt kvalificerad teknikerkår.

Chalmers i Göteborg kom långt efter. Där ordnades en TV-kurs under våren 1953, men intresset för den nya tekniken visade sig vara oväntat stort. Inte mindre än 300 deltagare var med i kursen. Det har därför varit ett naturligt intresse, för att inte säga en plikt för Chalmers att även i fortsättningen meddela undervisning och bedriva forskning i TV. Det är också helt naturligt, därför att en av de allra förnämsta experter på området som finns, en av radarteknikens pionjärer i Amerika, för närvarande fungerar som professor i Göteborg. Tack vare att Philips under det senaste året till Chalmers förfogande ställt en TV-sändare har det varit möjligt för studenterna att syssla med experimentell TV-teknik. För närvarande utexamineras av Chalmers 50 svagströmsingenjörer årligen, varav ungefär en fjärdedel ägnar sitt examensarbete åt TV-tekniska problem.

Det är av betydelse att den nuvarande verksamheten där nere finner lika starkt stöd som motsvarande verksamhet i Stockholm, så att man kan bygga vidare på den stabila grund, som redan lagts. Överingenjör Esping i televerket, som handhar dessa frågor inom verket, har också i en PM sagt ifrån, att han anser, att TV-nämnden i Göteborg, trots mycket begränsade resurser, gjort aktningvärda prestationer. Under den gångna säsongen har man tack vare betydande frivilliga insatser av tekniker och programtjänstemän kunnat upprätthålla en daglig sändningsverksamhet, som varit mycket uppskattad, något som bevisas av att antalet TV-mottagare i göteborgsområdet i dag uppgår till närmare 1 300 eller 25 å 30 procent av antalet TV-mottagare inom det i fråga om program långt rikligare försedda stockholmsområdet.

Som den föregående ärade talaren nämnde, är det svårt för oss lekmän att ge oss in på detta område. Det är ju i hög grad speciellt tekniskt betonat, och det är så mycket svårare som det har visat sig att uppfattningen bland fackmän va-

Anslag till televisionsverksamheten

rit delad. Tag bara en sådan sak som överföringen av danska TV-program, eventuellt per reläöverföring till Göteborg! Denna fråga anser jag har varit ett onödigt irritationsmoment så till vida att man har tolkat göteborgarnas intresse för det danska projektet som ett tecken på likgiltighet för kontakten med huvudstaden. Det är emellertid ingalunda fallet.

Det är självklart att de för svenskarna mest attraktiva TV-programmen produceras här i Stockholm. Men en provisorisk relälänksförbindelse Stockholm—Göteborg kostar åtminstone någon miljon kronor, sannolikt mera, vartill kommer driftkostnader, och det är i varje fall mer än vad Göteborg kan bära. En provisorisk ensidig radiolänksförbindelse från Danmark till Göteborg skulle bara belöpa sig, enligt de uppgifter som jag har fått, till ungefär 200 000 kronor. Huvuddelen av det tekniska förarbetet härför är redan gjort, väsentligen i form av avstörning av störande sändarstationer i Grimeton. Man har tänkt sig där nere att förbindelsen med Köpenhamn, eller med Danmark över huvud taget, skulle ordnas på följande sätt. I en av de höga antennmasterna vid Grimeton skulle placeras två mottagarantennner, den ena riktad mot Köpenhamn och den andra riktad mot Århus. Den bästa av de två signalerna matar en reläsändare, som har sin antenn riktad mot Onsala, där en ny länkstation tar hand om signalen och sänder direkt till Göteborg. Mottagarantennen för Köpenhamn är redan monterad i Grimeton, och det återstår endast att inköpa och montera två radiolänkar.

Men nu kommer de juridiska problemen in i samband med återutsändning av TV-program med artistmedverkan från Danmark. Dessa problem har som bekant ännu inte lösts. Det har sagts att det är just artistprogrammen, som är de mest attraktiva av de danska utsändningarna. Det är väl nu inte så alldeles säkert, ty här kommer språksvårigheterna med i bilden. Frågan är, om inte aktuella och reportagebetonade program är än mer populära. De har också starkare anknytning till bilden. Men det må vara hur

som helst med den saken — faktum kvarstår att en hel del pionjärbete har gjorts av bl. a. televerkets personal i Grimeton. Det vore skada att inte ta vara på de möjligheter, som därigenom har skapats. Slutligen kan också nämnas att enligt uppgift chefen för Radiotjänst i Göteborg har uttalat att cirka fem danska program per vecka skulle kunna återutsändas på Västkusten förmodligen utan juridiska hinder.

Det är av vikt att när vi nu skall sätta i gång med television här i landet, vi redan från början lagar så, att vi får en nordisk anknytning. Vid upprepade tillfällen har Nordiska rådet varit inne på den frågan. Särskilt var det fallet vid stockholmsmötet i fjol, då Nordiska rådet gjorde ett klart uttalande i den riktningen, att televisionen borde i görligaste mån redan från början av sin verksamhet utnyttjas i det nordiska samarbetets tjänst. Det är ju faktiskt så med det nordiska samarbetet, att vi svenskar är alldeles speciellt observerade. Det vore ju sorgligt, om vi nu uraktläte att ta den kontakt med våra nordiska grannländer som televisionen erbjuder. Finge vi en radiolänksförbindelse på Västkusten med Köpenhamn, kunde den förbindelsen vidarebefordras till Norge.

Det är många möjligheter som har ypat sig när det gällt att under detta provisoriska övergångsstadium få till stånd televisionsutsändningar på andra ställen än i Stockholm. Här kommer filmen i förgrunden. Under de allra sista dagarna har från televerkets sida kommit ett uppslag, som kanske är något att göra av. De program, som används nere i Göteborg, har hittills utgjorts av filmer, som av olika företag afgiftsfritt ställts till förfogande. Men tillgången på dessa filmprogram av intresse är nu i det närmaste uttömt. Den kommande sändningssäsongen kommer därför att bli bekymmersam för telenämnden i Göteborg, därest icke tillräckliga penningmedel ställes till förfogande för en egen programproduktion eller programmaterial icke kan anskaffas på annat sätt. Från televerket har understrukits att en egen programproduktion där nere vore högeligen önskvärd ur

många synpunkter, även om den måste bli av jämförelsevis blygsam omfattning. I Göteborg finns god tillgång på framstående skådespelare och artister, som snarast bör få möjlighet att pröva sina krafter i televisionen. Det är alltid stimulerande att få göra egna erfarenheter och jämförelser. Detta kan endast vara till gagn för alla parter.

Men sedan kommer jag till det uppslag, som överingenjör Esping har givit. Han föreslår att stockholmsprogrammet skulle dubbleras genom att televerket får anskaffa en dubbelkamera. Det är sådana som ger de bästa filmbilderna. En 16 mm dubbelkamera av Du Monts tillverkning skulle kosta omkring 45 000 dollar, vilket inklusive frakt och tull skulle bli omkring 270 000 kronor. Under alla omständigheter skulle 300 000 kronor vara tillräckligt för anskaffning av behövlig apparatur för filmpupptagning av de program som produceras i Stockholm. Sedan tillkommer givetvis även kostnader för själva filmen. Den utgiftsposten blir olika stor, beroende på antalet kopior. Man kan nöja sig med en kopia eller direkt utnyttja negativet.

Enligt vad som uppgivits från televerket skulle denna televisionstjänst kunna inledas om tre à fyra månader. Den skulle alltså vara klar redan fr. o. m. i höst.

Jag föreställer mig att herr kommunikationsministern, som själv är göteborgare, inte har glömt sin hemstad, utan att han nu utnyttjar alla de möjligheter, som inom anslagsbeloppets ram står till hans förfogande, för att tillse, att vi icke får en centralisering av televisionsverksamheten i begynnelsestadiet till huvudstaden, utan att det i stället blir en livgivande konkurrens även på detta område.

Med den förhoppningen att kommunikationsministern skall ställa sig välvillig till vad som här föreslås, yrkar jag, herr talman, tyvärr ändock bifall till reservationen.

Herr HESSELBOM (s):

Herr talman! När riksdagen nu har att ta ställning till frågan om påbörjande av en mera reguljär televisionsverk-

samhet i vårt land, bör man ha klart för sig att här uppkommer ett nytt stort investeringsbehov som har att konkurrera med alla de andra angelägna investeringsbehov som finns inom olika delar av vårt samhällsliv. När det gäller att bedöma, i vilken takt televisionsverksamheten skall utbyggas, bör man hålla detta faktum i minnet.

Då utskottet för sin del har anslutit sig till Kungl. Maj:ts proposition om att vi nu skall starta en mera reguljär televisionsverksamhet, och då utskottet har biträtt propositionens anslagsäskanden för att få i gång denna televisionsverksamhet, har vi gjort det från den utgångspunkten, att vårt land rimligen inte längre kan hålla sig utanför den utveckling, som sker annorstädes i världen och även inom våra grannländer, där man redan har en reguljär televisionsverksamhet.

Utskottet har också observerat den betydelse som en reguljär televisionsverksamhet kan få för den tekniska utvecklingen i landet. Herr Larsson har ju redan varit inne på den sidan av frågan. Man behöver dock inte sväva ut så långt i framtidsperspektiv, som herr Larsson gjorde, för att kunna konstatera, att en vidgad bas för den svenska radioindustrien i form av tillverkning av televisionsapparater kan komma att få stor betydelse för elektronikens fortsatta utveckling. Det räcker att peka på den stora betydelse, som radiotekniken har fått för hela det ekonomiska livet och som har möjliggjorts genom den bas som radioindustrien fick tack vare rundradion. Radiotekniken har en långt större betydelse för utvecklingen inom industri och vetenskap och kanske även för vårt lands försvar än vad man ursprungligen räknade med, då man väl antog att dess utveckling helt var förknippad med rundradioverksamheten. Det är tillräckligt att peka på den utveckling, som har skett i fråga om elektroniken och dess betydelse, för att förstå, att en vidgad bas för vårt lands radioindustri kan få stor betydelse för elektronikens utveckling över huvud taget i vårt land.

Utskottet är ju också praktiskt taget överens om att tiden nu är inne för på-

Anslag till televisionsverksamheten

börjandet av en mera reguljär televisionsverksamhet i landet. Det finns därför ingen anledning att nu utförligare uppehålla sig vid den sidan av frågan. Diskussionen i dag gäller väl närmast på vad sätt televisionsverksamheten skall finansieras. Där kommer vi in på frågan om kommersiell eller icke kommersiell television.

Det har sagts i olika sammanhang, att televisionen kan bli ett verksamt medel i den allmänna kulturens tjänst och ett effektivt hjälpmedel vid undervisning och utbildning. Man har också pekat på den stora användning som televisionen redan fått inom den rent industriella verksamheten. Men om vi skall kunna få fram dessa positiva sidor av televisionsverksamheten, får vi akta oss för att av televisionen skapa en sorts underhållningsmaskin, en ny och dyrbar leksak. Då kan nämligen televisionen komma att verka i motsatt riktning än vad vi hoppats på när det gäller att taga den i framtidskridandets och den allmänna kulturens tjänst. Utskottet har för sin del avisat tanken på kommersiell television, och reservanterna tycks vara överens med utskottets majoritet om att det inte finns skäl för vårt land att gå in för kommersiell television i egentlig mening, men reservanterna har sagt något om att man skulle väl åtminstone kunna tillåta en begränsad reklam i televisionsprogrammen. Man har då anledning att ställa sig frågan: Vad är det för reklam som man kan förvänta skulle bli den dominerande i televisionsprogrammen? Ja, herr talman, en viss ledning kan man ju få av den reklam som man möter i den koloretrade veckopressen, som till stor del består i reklam för kosmetiska och andra kemisk-tekniska preparat eller med andra ord för varor, där, enligt vad vissa utredningar har visat, avståndet mellan produktionspris och försäljningspris är så pass stort, att varorna tål en avsevärd reklamkostnad. Man kan också förvänta att man får en intensifierad reklam för bilköp, och man har anledning att ställa den frågan, om det i vårt land och med nuvarande samhällsekonomiska läge är angeläget ur samhällssynpunkt att ytter-

ligare driva upp konsumtionen av exempelvis kemisk-tekniska preparat av lyxkaraktär eller bilkonsumtionen. Man får nog också utgå ifrån att de, som har talat för en kommersiell reklam, inte har gjort det för den kommersiella reklamens egen skull eller därför att de anser att det är angeläget att man bygger ut landets reklamapparat, utan att de har gjort det från den utgångspunkten att man skulle få ett bekvämare, effektivare och kanske billigare sätt att finansiera televisionsverksamheten, men då bör man, såsom utskottet kraftigt understrukit, hålla i minnet att de investeringar, som behövs för att skapa en televisionsverksamhet, måste göras ur det samlade folkhushållet och att det, såsom departementschefen sagt, är ur samhällsekonomisk synpunkt tämligen likgiltigt, om finansieringen sker med licensmedel eller via inkomster av reklamverksamheten. Även ur statsfinansiell synpunkt är det, såsom utskottet säger, tämligen likgiltigt, om finansieringen sker på det ena eller andra sättet, då ju även propositionen förutsätter att televisionsverksamheten skall bli självfinansierande.

Nu vill ju inte ens reservanterna inbjuda riksdagen att i dag fatta något beslut om vare sig kommersiell television i egentlig mening eller reklamverksamhet i televisionen, men man vill att riksdagen skall skjuta på sitt ställningstagande ytterligare ett år. Enligt utskottets mening är emellertid tiden nu mogen för att riksdagen ger till känna sin mening och tar ställning i principfrågan. Frågan om kommersiell television eller inte har ju varit diskuterad så länge i den offentliga debatten, att det är hög tid att riksdagen säger sin mening, och utskottet finner det också angeläget, att innan vi startar en mera reguljär verksamhet på detta område, man gör klart för sig, efter vilka principer den fortsatta utbyggnaden av televisionsverksamheten skall ske.

Då herr Larsson i sitt anförande till förmån för ett reflekterande på en kommersiell television i en eller annan form åberopade folkrörelsernas intressen, tycker jag inte det är mer än riktigt att påpeka för kammarens ledamöter, att inom

de ideella folkrörelserna i vårt land finns det ett mycket kompakt motstånd mot kommersiell television.

Ja, herr talman, detta är vad jag anser nödigt att på nuvarande stadium av debatten anföra ifrån utskottets sida i fråga om den kommersiella televisionen. Jag skall endast säga några ord till i anledning av herr Ohlons anförande, alltså om hur man så snabbt som möjligt skall kunna få ut televisionen i första hand till Göteborg och Skåne. Jag vill då understryka vad jag sade i inledningen av mitt anförande, att när det gäller att taga ställning till den fortsatta utbyggnaden, måste man hålla i minnet de stora investeringskrav som televisionens utbyggande kommer att ställa på våra resurser. Utskottet har uttalat sig mycket positivt för att man skall söka utnyttja de förefintliga tekniska och andra möjligheterna för att så snart som möjligt kunna ordna med reguljära televisions-sändningar i första hand i Göteborg och sydliga delen av Sverige. Man kan naturligtvis mot detta invända: Varför är det i så fall Stockholm, Göteborg och Skåne som skall komma i åtnjutande av detta nya kommunikationsmedel? Men det är ju tyvärr så, herr talman, att man måste se på de ekonomiska realiteterna, och då nu större delen av vårt lands befolkning bor i dessa områden, måste man starta i just dessa områden för att kunna på ett rimligt sätt finansiera den fortsatta utbyggnaden. Utskottet har därför i anslutning till en motion av herr Franzon sagt, att man bör undersöka de möjligheter som denna motion anvisar, och jag vill med anledning av den promemoria från överingenjör Esping i telestyrelsen, som herr Ohlon åberopade, säga att innehållet i den promemorian var i varje fall för mig i stort sett känt vid avdelningens behandling av detta ärende, ehuru jag inte ansåg att frågan var så pass klart utredd ur alla synpunkter, att avdelningen hade möjlighet att rekommendera vare sig det av överingenjör Esping skisserade förslaget om överförande av program till Göteborg via filmkopior eller det av herr Franzon i hans motion framkastade förslaget om en radiolänkförbin-

delse med Göteborg och vårt danska grannland.

Utskottet har emellertid förklarat att därest det finns möjligheter att på ett eller annat sätt utvidga sändningsverksamheten till andra delar av landet, bör detta kunna ske redan under nästkommande budgetår. Vi har därvid också understrukt vad herr Ohlon var inne på, nämligen den stora betydelse som en kontakt på detta område med våra grannländer skulle få för det fortsatta nordiska samarbetet. Nu förhåller det sig emellertid på det sättet — vilket har varit bekantgjort i tidningarna — att kommunikationsministern redan har fått Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla en utredning för att undersöka de olika förslag som föreligger eller som kan framkomma då det gäller möjligheterna att utvidga verksamheten redan under nästkommande år. Utskottet har som sagt livligt tillstyrkt att så skall ske, om det visar sig vara möjligt, men utskottet har inte ansett sig kunna gå längre än Kungl. Maj:t då det gäller att anvisa medel för televisionsverksamhetens uppbyggande. Kungl. Maj:t har äskat anslag på sammanlagt 5 miljoner kronor för detta ändamål, och inom denna ram får man alltså hålla sig, när man skall undersöka möjligheterna att lösa de problem som herr Ohlon var inne på. Från utskottets sida har man alltså ingenting att invända mot, utan tvärtom livligt anslutit sig till tanken att alla möjligheter, som härvidlag kan yppa sig, också bör utnyttjas.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Näsgård* (bf).

Herr **LARSSON, NILS THEODOR**, (bf) kort genmäle:

Herr talman! Det är bara en punkt i herr Hesselboms anförande som jag vill taga upp till bemötande, nämligen hans uttalande om folkrörelserna, som han förklarade vara emot kommersiell television. Det skulle inte förvåna mig, om de är det, i den mån de utgår ifrån att det är en amerikansk modell av kommersiell television som skulle vara påtänkt. Det

Anslag till televisionsverksamheten

finns ingen som pläderar för att vi skulle få en television av amerikanskt märke i vårt land.

Jag vill därtill lägga att herr Hesselhom inte bör få inge kammaren den uppfattningen att reservanterna i dag yrkar på kommersiell television. Det gör vi inte. Vi vädjar endast om att finansierings- och organisationsfrågorna skall hållas öppna ännu ett viktigt år, under vilket man kan få ett rikare material för frågor- nas bedömande.

Herr BENGTSON (bf):

Herr talman! När nya uppfinningar och nya upptäckter görs, har det alltid dröjt en längre eller kortare tid, innan man med hänsyn till tekniska och ekonomiska synpunkter kunnat använda dem praktiskt. Denna avvaktande hållning torde i regel vara välbetänkt, dock endast fram till den tidpunkt, då man nått ett tekniskt och ekonomiskt tillfredsställande resultat.

Vad televisionen beträffar har jag ingenting att invända mot att vi i Sverige har ställt oss avvaktande, men jag menar att vi nu, såsom också framhållits i debatten här i dag, har kommit fram till den tidpunkt, då vi såväl i tekniskt som i ekonomiskt avseende har möjligheter att sätta i gång en televisionsverksamhet.

Jag har haft tillfälle att se television i Amerika vid åtskilliga tillfällen, och jag måste säga att vad det gäller de tekniska resurserna står vi i Sverige, att döma av vad man hittills har sett, i klass med vad som presteras i Amerika.

Trots att vi således inte borde tveka att införa televisionen, hyser man ändå på många håll en del betänkligheter däremot, fastän dessa inte så starkt har framhållits här i dag. Det framhålles gärna att de program, som sänds i televisionen, är dåliga, att de inte skulle vara bra för barnen o. s. v. Jag vill härtill bara säga att på det sättet förhåller det sig med alla tekniska hjälpmedel. Ett flygplan kan användas för ambulansändamål och rädda människoliv, men det kan också användas till att transportera bomber, och då uppnår man den motsatta effek-

ten. Det kan göras god film och det kan göras dålig film. Om resultatet blir otillfredsställande, är det inte de tekniska hjälpmedlens fel, utan det beror på helt andra faktorer. Att man har sett exempel i andra länder på dåliga televisionsprogram utgör därför inte något skäl för oss att vänta med att införa television i vårt land. Televisionen är ett utomordentligt hjälpmedel, som vi enligt min mening inte kan vänta längre med att utnyttja, utan som bör byggas ut så snabbt som det finns möjligheter till. I första hand tänker jag kanske då på televisionens användning i undervisningen, där den kan bli ett förnämligt hjälpmedel. Inte minst när det gäller tekniska ting ger televisionen helt andra möjligheter till demonstration än exempelvis radion, där man bara får lita till muntlig framställning. Även i språkundervisningen skulle televisionen bli till mycket god hjälp. I kulturellt avseende öppnar televisionen väldiga perspektiv på teaterns och närgränsande områden.

En sak, som jag alldeles speciellt skulle vilja understryka, är den väldiga betydelse televisionen kommer att få för landsbygden. Det är inte så särskilt svårt, även under en snö vinter som den vinter, som nu har varit, att i en stad gå runt hörnet till teater, biograf, idrottstillställningar eller annat, men på landsbygden är det i många fall omöjligt att kunna ta sig fram till sådana tillställningar. Dessa lokaler ligger kanske på sådant avstånd, att det kan vara svårt att ta sig dit, och även väderleksförhållandena kan lägga hinder i vägen. Genom televisionen kommer vi emellertid att kunna föra ut en mängd kulturtillgångar till landsbygden, som vi inte kan föra fram på annat sätt. Därför anser jag att televisionen är ett synnerligen verksamt medel för att bidra till att stoppa avfolkningen på landsbygden.

När utskottets ärade talesman talar om tveksamheten beträffande investeringsbehoven, förstår jag mycket väl att det kan finnas vissa samhällsekonomiska betänkligheter, men det blir ju en avvägningsfråga. När nu utskottet tillstyrker, att vi skall införa television, men herr

Anslag till televisionsverksamheten

Hesselbom ändå hyser tveksamhet med hänsyn till investeringsbehov m. m., kan jag inte dela hans uppfattning. Vad kommer resultatet i så fall att bli? Jo, det blir att man inför televisionen i Stockholm och angränsande områden, kanske så småningom också i Göteborg. Men om man är rädd för att investera ytterligare, vem kommer då att sitta emellan? Jo, det blir de andra städerna och framför allt landsbygden. Min uppfattning är att om vi skall ha television måste vi också driva fram den saken så snabbt som möjligt, så att televisionen kommer ut, där den bäst behövs, d. v. s. på landsbygden.

Om nu inte televisionen skulle komma att införas och få en sådan programtid, att folk verkligen vill ha television, är det klart att den risken föreligger — om jag ännu en gång får polemisera mot dem som är helt negativa mot televisionen — att andra länder kommer att sända på Sverige. Vi har redan erfarenhet av att man i Skåne tar in televisionssändningar från Danmark, och det kan också bli möjligt att ta in sådana sändningar från andra grannländer. Även om vi har mycket gemensamt med våra nordiska grannländer, vill vi väl ändå att svensk kultur och särart skall komma till sin rätt på alla områden, och det målet når vi inte minst genom svenska televisionsprogram.

Om man har den åsikten, att televisionen bör komma fram i vårt land och att den bör utbyggas så snabbt som möjligt, kommer man in på frågan hur den skall organiseras och administreras. I propositionen fastslås såsom en allmän grundsats, att man skall tillämpa samma principer som gäller för rundradion, att verksamheten med ensamrätt skall omhändertas av ett företag och att det skall bli en viss samordning av rundradio och television. Propositionen innefattar emellertid inte några konkreta förslag om en utbyggnad av rikstelevisionsnätet.

Vi har i den motion, som vi har fört fram i denna fråga, inte helt kunnat acceptera vad som föreslagits i propositionen. Vi delar till största delen de uppfattningar, som anförts i propositionen, men vi har ställt oss tveksamma i ett

avseende. Vi anser att man först ytterligare bör pröva frågan om inte televisionens utbyggnad skulle kunna ske genom samverkan mellan staten, näringslivet och andra berörda parter. En lösning av televisionsproblemet efter de principer, som vi har förordat i motionerna, anser vi kommer att medföra, att det kan bli en snabbare utbyggnad av televisionsnätet, att statens utgifter för ändamålet kan minskas och att det kan bli en programkonkurrens, som kan vara till en viss nytta.

Jag kommer så in på frågan om kommersiell television eller inte. Herr Nils Theodor Larsson har redan i en replik understrukt, att det inte står i motionen att man skall införa kommersiell television. Jag tycker nog att utskottet har pressat motionärernas uttalanden väl långt på den punkten. Det står i utskottsutlåtandet: »Ett godtagande av motionärernas förslag skulle emellertid innebära, att televisionsverksamheten redan vid sin start gäves en på det kommersiella intressena uppyggt organisation, vilken sedermera icke utan stora svårigheter torde kunna ändras.» Det finns inte i motionerna utsagt, att det skall bli en kommersiell television, utan vad vi velat är att man ytterligare skall pröva problemet om det skulle vara lämpligt att man eventuellt utnyttjade något av kommersiell television, och då inte på något sätt efter amerikanskt mönster.

Det har anförts en del synpunkter mot att man över huvud taget skall tänka på att införa någon som helst kommersiell television. Det har här påpekats, att med den inte alltför stora mängd artister, som vi har i vårt land, skulle det kunna hända att artistgagerna skulle pressas upp alltför högt, om man skulle ha flera med varandra konkurrerande televisionssändningsbolag. Den synpunkten har jag litet svårt att förstå. Det finns vissa stjärnartister, som har höga gage, men jag tror inte man i allmänhet kan säga, att artistgagerna är särskilt höga. Att då som motivering använda att man skall starta ett monopolföretag för att hålla gagerna nere är väl en ur arbets-

Anslag till televisionsverksamheten

marknadssynpunkt något egendomlig inställning. Om flera televisionsbolag skulle sända program, och det blir konkurrens om artisterna, får de väl såsom andra arbetsgivarparter sammansluta sig för att hålla gagerna vid rimlig nivå, om de skulle tendera att bli alltför höga.

Vad vi velat är, som redan nämnts, att man inte omedelbart skall fastslå hur televisionen skall organiseras och administreras. Vi har anledning att vänta med hänsyn till erfarenheterna från vårt eget land, som det kan vara skäl att se på, och framför allt med hänsyn till erfarenheterna från engelsk television, där det som bekant förekommer en kombination av BBC och en fri television.

Den utredning, som redan är omnämnd, skulle mycket väl kunna utvidgas något och kunna få uppgiften att ytterligare se på de frågor, som vi har framfört i motionen, liksom även frågan om göteborgsintressena och Västkustens intresse för televisionen. Vi har inte heller föreslagit att det skall bli flera televisionsnät i vårt land, utan det skulle bli ett enda nät, men det skulle i så fall kunna tänkas, om man skall gå den vägen, att det skulle kunna bli flera programbolag.

Herr Hesselbom nämnde en del exempel på reklam i televisionen, som inte var så särskilt gynnsamma. Det kan naturligtvis vara riktigt, men vi bör också komma ihåg, att det på många punkter kan vara önskvärt att göra reklam även i television. Konstigt nog finns det många människor, som anser att de inte behöver försäkra vare sig sitt lösöre eller sin egendom i övrigt, och det är ju angeläget att kunna påverka dem. Jag nämner detta bara som ett exempel på att reklam av annan art än den, herr Hesselbom nämnde, kan vara önskvärd även i televisionen. Utan att ingå på någon längre debatt om reklam och television tror jag alltså att det knappast är riktigt att säga, att reklam i televisionen alltid måste vara ett ont; det finns arter av reklam som kan vara önskvärda även i televisionen.

Därmed ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr HESSELBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtson tycker att utskottet har hårdläst motionen, när utskottet kommit fram till slutsatsen att motionärerna siktar till en kommersiell television av ett eller annat slag. Jag för min del kan dock inte finna annat än att hela resonemanget i motionen går ut på att man bör, gentemot departementschefens ståndpunkt, ytterligare pröva frågan om en kommersiell television. I motionen framföres argument för att det skulle vara en riktigare finansieringsmetod att på ett eller annat sätt få till stånd en kommersiell televisionsverksamhet. Utskottet har den uppfattningen, såsom jag tidigare sagt, att det inte finns någon anledning för vårt land att i motsats till praktiskt taget alla övriga europeiska länder besluta sig för kommersiell television redan i starten, utan att man från början bör klargöra sin principiella inställning till detta problem.

När herr Bengtson ömmar för landsbygden, så vill jag bara säga att det är möjligt — i varje fall bedömer man det så i folketshusföreningar och ordenshussammanslutningar — att en fullt utbyggd television kan komma att bli ett allvarligt problem när det gäller att finansiera och driva de samlingslokaler på landsbygden, som nu byggs bland annat med statshjälp. Man tänker särskilt på att televisionen kan minska dessa föreningars möjligheter att genom biografställningar få in pengar som är nödvändiga för finansieringen. Det är således inte alldeles säkert, att televisionen i alla avseenden blir den välsignelse för landsbygden som herr Bengtson tycks förutsätta.

Herr BENGTSON (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att det är svårt att i motionen finna någonting som säger att det skall vara kommersiell television. I motionen heter det: »Ett mera nyanserat ställningstagande till frågan om kommersiella programslag synes oss påkallat. Det förefaller icke heller nödvändigt att på detta alltjämt prelimi-

Anslag till televisionsverksamheten

nära stadium binda sig för ett avgörande, som kan komma att få verkningar för mycket lång tid framåt.»

Här är det klart utsagt, att motionärerna inte intagit den ståndpunkten, att det absolut bör vara kommersiell television.

Vad beträffar landsbygden och herr Hesselboms synpunkter på samlingslokalerna där, vill jag säga att den art av program, som där förekommer, är så pass vitt skild från vad som skulle kunna sändas i television, att man knappast kan befara att det skulle bli någon konkurrens mellan televisionen och de olika slag av program som folk möjligen vill samlas till.

Herr WAHLUND (bf):

Herr talman! Jag instämmer i vad herr Bengtson sist yttrade. Dessutom skulle jag vilja tillägga, att om det verkligen skulle bli så att folk på landsbygden stannar hemma och tittar på television i stället för att gå till möten och arrangemang i samlingslokalerna, så är det åtminstone enligt min uppfattning, herr talman, inte något argument mot televisionen. Samlingslokalerna får inte bli självändamål.

Här sades redan i debattens början av herr Nils Theodor Larsson, att vad vi diskuterar det är tekniska problem. Den synpunkten underströks sedan mycket kraftigt av herr Ohlson, och den har faktiskt i dag legat som en underton i alla yttranden. Problemen är tekniska, och experterna finns bland utredningsmännen, bland tjänstemännen i departementet och i underlydande verk samt — det får man väl förutsätta — i någon mån också bland dem som deltagit i utskottsbehandlingen av detta ärende.

Men om en alldeles utomstående — t. ex. jag — skulle vilja säga några ord i frågan, beror det på att det här finns vissa ting, som vi från riksdagens sida alldeles särskilt bör bevaka, men som faktiskt mer eller mindre glömts bort i denna diskussion. Det är sant, att frågan om televisionen är ett problem för teknici, men den är också ett problem

för sociologer. Jag tror att man i allmänhet inte har en riktig föreställning om hur ingripande televisionen kan förväntas bli i vardagsmänniskornas liv. Det är klart att man, liksom herr Bengtson, riktar uppmärksamheten på förhållandena i Förenta staterna, när man börjar spekulera över dessa ting. Där har televisionen fått en explosionsartad utbredning, och man vågar väl säga, att televisionen i dag är var mans egendom där borta. Praktiskt taget varje timme på dagen har man kanske ett halvt dusin televisionsprogram eller mer i kanalerna att välja på.

När man kommer in i ett amerikanskt hem, märker man att en förändring numera har skett i familjelivet — jag tror att vi européer, som kommer utifrån, märker det mer än amerikanerna själva. Om barnen inte går i skolan utan är hemma, så sitter de och tittar på televisionsrutan. Man märker att de är ledsna över att bli störda och tvingas hälsa på främlingen som kommer in, men så snart de kan dyker de hastigt in mot televisionsrutan igen. Vad de ser är ju saker som de tycker är mycket spännande — exempelvis Wild-Vest-filmer och gansterfilmer, där folk ymnigt skjuter ihjäl varandra till ungdomarnas stora förtjusning. Det har nu sagts i Amerika, att televisionen har åstadkommit en renässans för familjelivet. Jag anser, att detta är en sanning med modifikation. Det förhåller sig visserligen på det sättet, att familjemedlemmarna håller sig hemma mer än tidigare, men de blir isolerade inbördes, när de sitter där passivt och lyssnar på televisionsutsändningen.

Herr Hesselbom talade särskilt om reklamen. Javisst, programmen avbrytes ideligen med reklam för tandkräm, läppstift, öl och diverse andra ting. Jag måste säga att jag inte har varit så besvärad av den. Vill herr Hesselbom, att vi inte bör släppa fram reklamen, utan trycka den tillbaka? Om inte, då menar jag att frågan bara har en aspekt, och det är vad reklamen för med sig. Och naturligtvis har herr Hesselbom rätt i att en helt frisläppt kommersialisering kan

Anslag till televisionsverksamheten

väntas resultera i vad vi med ett värderande uttryck skulle kunna kalla »dåliga» program. Vi har i Amerika de just nu så populära frågesporttävlingarna, som tillför den som vinner en förmögenhet, även om staten beskattar och tar sin dryga del av priserna. Dessa program avlyssnas, sades det till mig, av omkring 100 miljoner människor. Det visas program med boxning och wrestling — denna råa form av fribrottning — och över huvud taget ting som vädjar till den breda publiksmaken. Detta måste de kommersiella programmen göra; ju flera lyssnare, dess effektivare reklam. Men detta kan vi, herr Hesselbom, ändra på, det bör väl inte vara några svårigheter i att se till att reklamen och programmen inte slår över. — Jag ser på herr Hesselbom, att han inte är riktigt med på noterna här, och jag vill påpeka att det finns en sak, som man naturligtvis alltid är rädd för, och det är inskränkningar på det fria ordet. Men det är inte så farligt med den saken, då det gäller rena reklamutsändningar, ty där är en sak påfallande: de är fria från politik eller försök att åstadkomma allmän opinionsbildning, de är enbart avsedda att väcka köpintresse för den vara man gör reklam för. Om det är någonting som man tvärtom vill undvika i dessa rent kommersiella utsändningar, är det att stöta folk och på så sätt göra programmen mindre säljande.

Allvarligare är det när det ges sådana utsändningar, där ett politiskt parti köpt programtid eller där det, som så ofta i Amerikas förenta stater, uppträder »pressure groups», som söker påverka opinionen. Visserligen finns det också i rätt stor utsträckning universitetet och andra institutioner, vilka strävar efter att vara »neutrala» och som har sina egna televisionsstationer eller köper programtid. Men också dylika »neutrala» förkunselser måste det sättas frågetecken för, ty där åstadkommes en likriktning, som faktiskt är skrämmande för en europé, som avlyssnar utsändningarna. I föredrag, diskussioner och andra upplysande program förefaller det som om de som uppträder antingen inte vågar kom-

ma med avvikande åsikter eller är förlamade av den allmänna opinionen. Det bör sägas ifrån, att televisionen medför risker för en fri demokratisk diskussion och opinionsbildning. Jag har härvidlag inte något recept att komma med i dag, men jag vill, herr talman, framhålla att vi absolut inte är färdiga med diskussionen om televisionsproblemet sedan vi slutbehandlat det ärende, som i dag ligger framför oss.

Om också jag skall beröra den tekniska sidan av problemet, får herr statsrådet ta vad jag säger som en reaktion från en utomstående inför de fakta som här föreligger. Vad man naturligtvis först fäster sig vid är, att Sverige då det gäller televisionens utbyggnad ligger efter i utvecklingen. För jämt en vecka sedan publicerade Unesco i sin löpande redogörelse en världsstatistik över vissa ting, som Unesco intresserar sig för. Det gällde exempelvis skrivkunnighet, där de underutvecklade ländernas tillbakasatta ställning tydligt framträdde på världskartorna. Det var fråga om radio, tidsningspress, film och en del annat, och i dessa fall fick man i stort sett samma bild. När man sedan kom till kartan för televisionen fann man att vårt land hörde till de underutvecklade! Amerikas förenta stater ligger naturligtvis främst i televisionshänseende och över huvud taget hela den amerikanska kontinenten, inklusive Sydamerika. Japan, exempelvis, ligger väl framme. Europa har några vita fläckar i söder och i Östtyskland samt Norge, Finland och Sverige.

Nå, säger man, detta skall rättas till. Ja, men det är inte mycket vi får i första omgången. Jag vill naturligtvis inte här komma med några yrkanden, ty vad jag sagt, det betonar jag starkt, utgör bara reflexioner inför det material, som föreligger.

Vi skulle i Sverige omedelbart få 4 timmar levande program per vecka och ett par timmar filmföreläsning, eller sammanlagt 6 timmar per vecka. Nu står det emellertid i utlåtandet, att en »viss utökning» av denna verksamhet bör ske under nästa budgetår, så att »sändningar av någon omfattning kan

komma till stånd i stort sett varje dag med undantag för sommarmånaderna». Om vi häremot ställer den statistik, som redovisas i utlåtandet, finner vi, att Danmark redan är uppe i 8 å 9 timmar i veckan, Nederländerna och Schweiz i 12 respektive 14 timmar per vecka, Västtyskland och Belgien i 24 och 40 timmar i veckan samt Storbritannien, som ligger bäst till i Europa, 40 å 50 timmar i veckan.

Man kan naturligtvis inte underlåta att spekulera över vad det kan bero på att vi skall ligga efter på detta område. Det är klart, att det finns en omständighet, som här redovisas; man säger, att Sverige är ett långsträckt land med gles befolkning, vi har en liten folkmängd och en stor yta. Detta argument förlorar emellertid något av sin tyngd, när man ser på förhållandena ute i världen. Jag tänker i det sammanhanget på Kanada, som har mer än tjugo gånger så stor yta som Sverige men bara dubbla folkmängden. Det skall genast tilläggas, att Kanada har en något större agglomerationsgrad än vad vi har, men någon större skillnad är det inte. Om man räknar med fem personer per apparat kommer man till att en tredjedel av Kanadas befolkning skulle vara försörjd i televisionshänseende. I Kanada finns ett nät av televisionstationer. De flesta är privata, men det finns också en hel del statliga stationer.

Det kan vara intressant att konstatera det ekonomiska utfallet av denna statliga kanadensiska televisionsverksamhet. Jag har bara tillgång till minnessiffror, men jag vågar tro, att minnet inte sviker mig. Det gäller ekonomin för två år sedan i den statliga kanadensiska televisionsverksamheten. Man tog då in 60 miljoner kronor, räknat i svenskt mynt, på en 15-procentig omsättningsskatt på televisionsapparater med tillbehör och 10 miljoner på reklam. Utgifterna uppgick endast till 40 miljoner kronor, varför det blev 30 miljoner kronor över. Verksamheten gick alltså ekonomiskt sett utomordentligt bra.

Jag vill till herr Hesselbom — som nu sitter och flitigt antecknar — säga att jag

Anslag till televisionsverksamheten

väl vet att jag icke redovisat hela bilden. Vi måste, som herr Hesselbom nyss mycket riktigt påpekade, i detta sammanhang tänka på de pengar, som man måste investera vid en utbyggnad av televisionsnätet. Visst kommer investeringskostnaderna att uppgå till stora summor i kronor räknat men de kommer enligt min mening ändå inte att bli så avskräckande stora i jämförelse med den stora uppgift det här gäller. Jag läser det föreliggande utlåtandet så, att endera har man underskattat televisionens betydelse — jag tar fasta på inte minst vad herr Bengtson sade om landsbygden — eller också har man ganska litet förtroende till vår framtida ekonomiska politik. Jag tror att orsaken är den förstnämnda; man underskattar televisionens betydelse.

Utvecklingen av den svenska televisionen går för sakta. Redan i det gamla Rom präglade man slagordet »panem et circenses» — bröd och skådespel. Jag tror att det gäller också i vår tid och vårt land, att människan inte lever av bröd allena. Det har uppstått en hel del oro här i landet redan därför att man önskar att utvecklingen av televisionen skulle gå litet fortare. Och jag skulle vilja råda till att det blir en snabbare takt i fortsättningen, ty i annat fall kommer det inte att bli så roligt för kommunikationsministern längre fram.

Herr talman! Av vad jag nu har anfört lär det framgå, att jag för min del yrkar bifall till reservationen.

Herr HESSELBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! En lärd ledamot av kammarerna påpekade just nu för mig, att det av herr Wahlund citerade ordspråket användes av demagogerna i det gamla Rom. Jag gör emellertid inga reflexioner i anledning av detta påpekande.

Jag vill i stället framhålla, att när herr Wahlund beskyller utskottet för att underskatta televisionens betydelse, så tror jag, att det finns större anledning att varna för att man överskattar televisionens betydelse på det sätt som herrar Wahlund och Bengtson tycks göra i denna debatt. Vi hör nog se litet realistiskt

Anslag till televisionsverksamheten

och även skeptiskt på utvecklingen Jag vill bl. a. erinra om att televisionsapparater ännu i denna dag är ganska dyrbara ting, och jag är inte övertygad om att alla medborgare — och allra minst på den svenska landsbygden — har råd att inom en överskådlig framtid skaffa sig televisionsapparater. På landsbygden behöver vi därför ha tillgång till de biografier och samlingslokaler som finns.

Man kan här draga en parallell med kommunikationsväsendets utveckling. Privatbilismen har ju minskat underlaget för de kollektiva kommunikationsmedlen, så att man nu tvingas att lägga ned flera busslinjer, vilket medför att folk som inte har råd att hålla sig med bil förs tillbaka till samma isolering som före 1930-talet, då bussarna kom som en välsignelse för den svenska landsbygden.

Nu tog herr Wahlund upp vissa synpunkter på vilka problem som kan skapas av den kommersiella televisionen och vilka faromoment som den kan erbjuda. Jag hade ingen anledning att ingå på alla dessa problem, då ju hittills ingen i debatten har allvarligt ifrågasatt att vi skulle få en kommersiell television av exempelvis amerikansk modell, utan jag uppehöll mig vid den mera begränsade kommersialisering som reklam i television skulle komma att innebära.

När herr Wahlund säger, att det väl inte finns någon anledning att trycka tillbaka reklamen, vill jag framhålla att jag inte förordar ett tillbakatryckande, men jag anser att det inte heller finns någon anledning att öka reklammöjligheterna, och då speciellt inte på de områden som skulle ha råd att bekosta TV-reklam. Om man skall ha en så objektiv och oskyldig reklam som förespeglar herr Wahlund och kanske även herrar Bengtson och Larsson, så får vi komma ihåg att reklam i television blir en mycket dyrbar sak. Jag skulle tro, att herrar reklammakare vill ha ganska stor frihet innan de satsar på denna dyra form av reklam. Det blir nog svårt för dem, som skall sova i deras uppslag, att få tillstånd den objektiva och oskyldiga reklam som tycks ha förespeglat herrarna i detta sammanhang.

Sedan kom herr Wahlund in på frågan om varför vi skall ha så kort sändningstid som 6 timmar i veckan. Vi har från utskottets sida bedömt detta såsom en övergång, och vi räknar med att det skall bli möjligt att öka sändningstiden till betydligt mera i den mån som resurserna tillåter det. Jag vill påpeka, att det kanske allvarligaste hindret för en utvidgning av televisionsverksamheten, speciellt när det gäller sändningstiden, kanske inte ligger på den tekniska och ekonomiska sidan utan på programsidan. Vi har ju inte någon uppsjö på möjligheter att producera bra program i hur stor utsträckning som helst.

Herr WAHLUND (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag behöver bara göra ett mycket kort genmäle. Först vill jag ta fasta på en sak, och det är att utskottets representant här säger, att det bara är fråga om en övergångstid och att det sedan skall bli en ökning av programtiden. Jag noterar detta, jag önskar bara att vad som sker, sker snart. Det är där vi tycks skilja oss.

Herr Hesselbom sade vidare, att uttrycket »bröd och skådespel» användes av demagoger. Ja, det kan hända att härskarna i det gamla Rom får betecknas som demagoger. Men det spelar ingen roll — jag påminde om uttrycket för att vänligt varna kommunikationsministern för den folkopinion, som håller på att växa fram.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag begärde ordet nu därför att jag är mycket intresserad av just de frågeställningar, som herr Wahlund kom att beröra. Han menar att Sverige har kommit efter andra länder när det gäller televisionen, och visst har vi gjort det. Det är många länder som ligger före oss och få som ligger efter oss.

Han försökte själv att ge svar på frågan varför det förhåller sig så. Jag skulle nog tro att svaret ligger ungefär där han sökte det, men jag skulle vilja till-

lägga, att det också kan bero på att det inte har funnits någon som helst tillstymmelse till folkstorm av intresse för den här saken hos den stora allmänheten.

Jag har ju nu i flera år suttit och sysslat med dessa frågor medan de har legat på utredningsstadiet, och jag föreställer mig att jag har haft en viss kontakt med den s. k. allmänna opinionen i dessa frågor. Jag måste erkänna att denna opinion inte har varit särskilt framträdande. Pressen har TV-entusiaster anställda, som naturligtvis i de spalter de behärskar försöker skapa opinion, men de har enligt min mening totalt misslyckats. Jag har sagt flera gånger, att under denna tid har jag fått ganska många skrivelser och brev från allmänheten. Bara två sådana har hittills uttalat sig för televisionen! Efter en debatt i TV där jag medverkade fick jag ett brev. Jag har senare fått ett brev från Göteborg. Alla andra brev har varnat för televisionen. Det finns alltså en sådan opinion, även om inte heller den kommer till särskilt uttryck.

Det stora intresse för televisionen som skulle ha kunnat driva den fram fortare har icke funnits, vare sig i riksdagen eller hos den stora allmänheten utan endast i ett fåtal tidningar och då sällan på ledarspalten. Detta beror väl på att vi i vårt land har så många andra intressen och uppgifter som vi helt enkelt har satt före. Jag har aldrig varit imponerad av de fotografier som man kan få se från världen, där kåkstäderna står med TV-antennerna på vartenda plåtskjul. Det är någonting som vi skulle ha reagerat oerhört mot, om vi hade låtit televisionen med de stora investeringskostnader, som det i Sverige är fråga om, komma före vissa sociala enkla anordningar. Detta är den allmänna inställning som vi väl ändå har i alla kretsar här i landet.

Därtill kommer det som herr Wahlund var inne på, nämligen att utbyggnaden av televisionen, i ett land som Sverige med dess långa avstånd och en ytterst besvärlig topografi, är svår. Den är dyr, och den utredning som var färdig för

Anslag till televisionsverksamheten

några år sedan visade ju, att vi måste göra investeringar på nära 200 miljoner kronor för att nå cirka 90 procent av befolkningen med televisionssändningar. När man jämför detta med vad det har kostat oss att bygga ut vårt rundradionät, så finner man att här rör det sig om en kostnad som är fem gånger högre än de investeringar vi hittills satsat på rundradioverksamheten i landet.

Därtill kommer, och det vill jag inte alls dölja, att det ingalunda har varit så alldeles klart vilka vägar man tekniskt skulle välja för att bygga ut televisionen. Det råder fortfarande delade meningar om den saken.

Jag har tidigare, när jag motiverade varför propositionen inte kom i föl utan först i år, sagt, att eftersom vi bara har haft *ett* rundradioprogram hittills i Sverige och det har funnits behov av två sådana, så har vi låtit denna fråga gå före, inte minst därför att det framför allt gagnar landsbygdens befolkning. I stora delar av landet har man hittills inte kunnat höra program nr 1 på ett tillfredsställande sätt. Det är fortfarande dåliga mottagningsförhållanden i vissa delar av landet. När vi nu gick in för att skaffa ytterligare ett program, så var det bl. a. med tanke på att genom trådradioanknytning kunde befolkningen i de avlägsnaste delarna av landet få på ett tillfredsställande sätt avlyssna båda de program som nu sänds. Detta kräver också stora investeringar, som nu kommer jämsides med investeringarna i televisionen, och vi har som sagt låtit dem komma en aning före.

Jag skall inte uppehålla tiden med att försöka göra någon programförklaring om televisionens framtid. Frågan om takten i utbyggnaden kommer att bestämmas inte bara av det statsfinansiella läget utan också av det intresse som allmänheten och riksdagen visar för dessa frågor.

Televisionen erbjuder ju inte bara ett tekniskt problem. Ett annat problem är, vilken användning vi menar att den skall ha. Det har sagts högtidligt i utredningen, och det har också sagts i min proposition här, att televisionen

Anslag till televisionsverksamheten

skall stå i samhällets och hemmens tjänst, i folkbildningens och kulturens tjänst. Det är högtidliga ord, och vi har sagt så om radion också, men man skall väl ändå vara på det klara med att bakom dessa högtidliga deklarationer ligger en allvarlig tanke, att televisionen inte bara skall bli ett medel för lätt förströelse, som den skulle kunna bli, utan vi menar att om samhället skaffar sig ytterligare ett medel att så småningom komma i kontakt med alla svenska hem, så skall detta medel också användas i folkuppföstrans, folkbildningens och den goda smakens tjänst.

Jag skall inte gå närmare in på vad detta får för konsekvenser mer än i ett avseende, nämligen beträffande organisationen. Då kommer jag direkt in på det som utgör stridsfrågan mellan utskottsmajoriteten, vilken har följt mig, och reservanterna, nämligen frågan om organisationen och finansieringen av televisionen. Beträffande organisationen innebär mitt förslag att vi skall bygga upp televisionen tillsammans med rundradion och låta det nuvarande bolaget, AB Radiotjänst, i samband med en omorganisation också få hand om televisionen. Omorganisationen tror jag man bör se litet närmare på. Förslaget innebär ju nämligen att som nya aktieägare i detta bolag, som i fortsättningen skall få hand om både radio och television, skall folkrörelserna i Sverige av alla slag, jämte näringslivets organisationer, släppas in. Det nya bolaget, som skall ha ensamrätt på rundradioutsändningar och televisionsutsändningar, skall med andra ord få en styrelse som innesluter medlemmar från Tidningsutgivareföreningen, d. v. s. den fria pressen, samt våra frivilligt tillkomna medborgarsammanslutningar, såsom Landsorganisationen, Arbetsgivareföreningen, Lantbruksförbundet, nykterhetsrörelsen, idrottsrörelsen, bildningsrörelsen o. s. v. Alla dessa och därjämte näringslivets topporganisationer skall ha inflytande här. Staten skall också vara med på samma sätt som nu. Staten skall utse majoriteten i styrelsen, men icke vara aktieägare. Bolaget skall alltså i lik-

het med det nuvarande vara ett privatföretag, som därför att det får hand om dessa viktiga uppgifter får finna sig i att ha en av Kungl. Maj:t tillsatt majoritet i styrelsen. Men denna kombination mellan den fria pressen, våra folkrörelser och staten, skulle, menar jag, vara den organisatoriska garantien för att televisionen liksom rundradion kommer att stå i samhällets och kulturens tjänst.

Därför är jag ängslig för att reservanterna, även om de försöker att tolka sin egen reservation mycket försiktigt, är ute i ganska farliga ärenden. Man säger här nästan hånfullt: Varför skall staten, folkrörelserna och tidningarna ha monopol? Ja, visst är det ett monopol i ett avseende: ingen annan får sända program. Men det är inget *åsiktsmonopol*! Vi har en radio och en television, och där måste vi alla samsas, alla vi med olika åsikter — politiska, religiösa och andra. Vi får i televisionen försöka samsas som vi har gjort hittills i radion, och vi har garantier för att det inte skall bli ett *åsiktsmonopol* i den organisation, som vi här väljer.

Man säger här: Varför kan inte näringslivets intressen få vara med genom enskilda bolag? Ja, då skulle det ju inte vara monopol längre, men riskerar vi då inte ett *åsiktsmonopol*? Dessa det enskilda näringslivets intressen kanske får en möjlighet — det är mycket svårt att skapa garantier mot detta — att låta ensidiga intressen dirigera programmen. Det är där, som också reklamen kommer in. Jag är principiell motståndare till reklam i TV därför att om man släpper in reklamen — oavsett vari denna består — har man inte samma garanti för att televisionen blir så oberoende och fri som jag menar att den bör vara.

Jag finner här en sak ganska egenomlig. När vi nu har haft en utredning, som är enig — om inte helt så nästan — om den framtida organisationen och vi dessutom dröjt ytterligare och bearbetat problemen och lagt fram en proposition, så får vi från det hållet, som anser att vi har fördröjt frågorna, den invändningen: Det där är ju inte färdigt för ett slutgiltigt ställningstagande.

Först klagar man över att det går för långsamt och att vi kommer efter alla andra, sedan heter det, att tidpunkten ännu inte är mogen. Vi behöver ytterligare erfarenheter, enligt vad som står att läsa i reservanternas uttalande.

Jag tror, att det skulle vara mycket olyckligt, om riksdagen ytterligare ett år skulle låta verksamheten fortsätta såsom nu under lösa former. Vad som gör att man redan nu måste ta ställning till organisationen är ju, att när vi har en försöksverksamhet, men ändå försöker att bygga upp vad jag skulle vilja kalla en rikstelevision, måste vi anställa personal, utbilda personal och skaffa lokaler. Man måste träffa överenskommelser med andra länder, med sammanslutningar av skilda slag o. s. v. Om vi inte låter Radiotjänst börja med detta redan nu, försenar vi televisionen ytterligare. Det är ganska ologiskt när reservanterna menar, att man skall låta bli att ta ställning till organisationen, samtidigt som de ändå följer propositionen i fråga om anslagen till Radiotjänst. Det är ganska besvärligt för Radiotjänst att få uppgiften att bedriva en försöksverksamhet och samtidigt vara i ovisshet om framtiden. Företaget kan inte planera, inte binda de människor, som skall syssla med uppgiften — och det behövs mycket folk när det gäller television. Jag tycker detta skulle vara mycket olyckligt, och jag kan försäkra kammaren, att ett beslut i den riktningen skulle försena televisionens införande i landet.

Sedan har vi problemet västra Sverige, som här har diskuterats. Utskottet har skrivit mycket välvilligt med anledning av de framstötter som har gjorts, och jag vill bara säga, att jag har i och för sig ingenting att invända mot vad utskottet har skrivit. Men jag vill varna för en alltför stor optimism om möjligheterna att få de fem miljonerna att räkna till vad som helst. I TV-sammanhang, det vet herr Ohlson, är fem miljoner ändå en droppe i havet.

Det finns nu en tvåmannautredning tillsatt, som har fått i uppdrag att se på alla de uppslag, som har framkommit under diskussionen, och se om man kan

Anslag till televisionsverksamheten

få distributionsnätet utbyggt snabbare och billigare än vad televisionsutredningen föreslog i sitt betänkande. Det som har varit avgörande för mig, när jag inte lade fram förslag om den fortsatta utbyggnaden i enlighet med vad utredningen hade föreslagit, var just att näringslivets förslag om TV-utbyggnad gav vissa intressanta uppslag i fråga om programledningarna i landet och att man kanske kan hitta en metod, som är billigare och som kanske kan göra att man kommer snabbare fram.

Det har i diskussionen också framkommit andra uppslag, och de två tekniker som i sommar skall titta på problemen får ta hand om dessa uppslag, ty det rör sig här om tekniska problem, och naturligtvis ekonomiska också. De får också titta på de uppslag som under den senaste tiden, bl. a. genom överingenjör Esping i televerket, framförts.

Jag vill därför inte göra något bestämt uttalande, men jag vill fasthålla vid den varning jag tidigare tillåtit mig uttala, att de fem miljonerna inte räcker till vad som helst. Det är inte så säkert att TV:s framtid gynnas av att man splittrar pengarna. Det framgår också av den ringa omfattning som försöksverksamheten, baserad på dessa fem miljoner, skall ha inom stockholmsområdet. Om vi från dessa fem miljoner tar t. ex. en halv miljon och ställer till förfogande för en ännu blygsammare försöksverksamhet i någon annan del av landet, är det inte säkert att man kan åstadkomma det intresse för television, som man också så småningom behöver när televisionen kommer i gång.

Koncentrationen av försöksverksamheten till en enda plats borde man inte kunna ha någonting att invända emot. Den är nödvändig, och att den platsen blir Stockholm är väl ganska naturligt med hänsyn till den anknytning, som televisionen redan från starten får med t. ex. Radiotjänst och filmindustrin.

Jag blev mycket glad när jag hörde herr Ohlsons anförande, som var välgörande fritt från alla de överdrifter som har förekommit i pressdebatten i Västsverige, i synnerhet som man där på

Anslag till televisionsverksamheten

många håll har missförstått vad saken gäller. Herr Ohlon satte kyrkan mitt i byn när han avfärdade en massa av de projekt, som stått i förgrunden för diskussionen. Det vi nu diskuterar ligger på ett delvis annat plan än de uttalanden som framkommit från köpmannaförbund och andra sammanslutningar i Göteborg.

Herr talman, jag skall inte ytterligare förlänga debatten nu. Jag anser att kammaren här lugnt kan acceptera utskottets skrivningar med hänsyn till att den väg, som utskottet här föreslår, ändå är den som leder snabbast fram till att med television nå vidare områden i landet. Får vi inte organisationsproblemen lösta, skall de alltså förbli svävande, då är det inte heller möjligt att planlägga televisionens utbyggnad för framtiden.

Herr LARSSON. NILS THEODOR, (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag höll på så länge med mitt första anförande att det är svårt att komma igen, men jag uppkallades av några ord i herr statsrådets anförande.

Herr statsrådet tog till så hårda ord som att han ville varna kammaren för reservanterna, som uppenbarligen var ute i »ganska farliga ärenden» — jag antecknade de orden — och han utvecklade också ett resonemang om åsiktsmonopol.

Det finns ingen i statsutskottet, varken bland reservanterna eller bland dess majoritet, som vill åsiktsmonopol. Man avvisar det från alla håll, och jag förstår inte varför herr statsrådet skulle ta upp det i debatten. Detta är ingen kontroversiell sak. Alla är eniga med herr statsrådet.

Herr statsrådet nämnde också, att ett bifall till reservationen skulle kunna innebära försening av den fortsatta verksamheten. Nej, herr statsråd, det gör det inte! Vi har inte från vårt håll ifrågasatt, att inte Radiotjänst som hittills skall sköta den försöksverksamhet som pågår och som herr statsrådet själv har rekommenderat skall fortgå även under

nästa budgetår. Men vi finner det märkligt, att, medan ännu försöksverksamheten i alla avseenden består, gå till dessa fasta arrangemang och låsa utvecklingen för framtiden beträffande finansieringen och organisationen.

Vi är också alla överens om programmet för ledningens sammansättning, med representation från alla håll inom organisationssverige. I det stycket finns inga delade meningar och därför har vi inte heller berört saken i reservationen.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det kanske inte vore så mycket att tillägga efter herr statsrådets anförande, men när statsrådet Andersson förmenar, att reklam skulle göra TV ofri, är väl ändå detta att måla hin på väggen. Så starka överdrifter behöver man väl inte ta till för att förfäktas en, som man anser, rättfärdig sak.

Vi kan ju fråga hur det har gått i England. Vi vet, att av de västeuropeiska länderna är England det land, som haft den största framgången med sin TV-verksamhet. Engelska staten har offrat enorma belopp på denna verksamhet, men ändå har landet funnit sig tvunget att släppa in även den enskilda verksamheten på området. Och erfarenheten har visat, att verksamheten har berikats genom denna dubbelsidiga anordning.

Å andra sidan kan vi peka på Frankrike och en hel rad andra västeuropeiska länder, som startat televisionsverksamhet under gynnsamma auspicer men inte lyckats hålla programmen på tillräckligt hög nivå. Det har blivit en kedereaktion: abonnenterna har minskat i antal och programmen har försämrats; det hela har efter en gynnsam start fått en dålig fortsättning.

Nu säger herr statsrådet apropå Göteborg, att fem miljoner kronor i TV-pengar är bara en droppe i havet. Det må vara, herr talman, men vi i Göteborg är i statliga sammanhang mycket blygsamma — vi nöjer oss med om vi nästa budgetår får bara en tiondel av denna droppe! Med denna tiondel kan vi nog garantera att verksamheten på västkusten upprätthålles och till och med utvidgas.

Anslag till televisionsverksamheten

Å andra sidan är det alldeles riktigt som statsrådet säger, att vi skall inte splittra våra medel nu på försöksstadiet. Men vi skall å andra sidan komma ihåg, att för en lycklig utveckling på detta tekniska område måste vi se till att det finns verksamhet på TV-området icke bara vid den ena tekniska högskolan, utan också vid den andra, i synnerhet som man där nu har förnämliga experter som kan ta hand om uppgifterna.

Herr WAHLUND (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag har goda skäl att tro, herr statsråd, att opinionen för en kraftigare utbyggnad av televisionen är starkare ute i bygderna än den som kommer till uttryck i tidningarna. Men mitt väsentliga ärende i sammanhanget är att ta fasta på det positiva i vad herr statsrådet här nyss sade.

Statsrådet sade att han inte förmärkt någon mera påtaglig positiv opinion i televisionsfrågan, och att detta har varit en av anledningarna till att televisionen inte kommit i gång så hastigt. Men, sade herr statsrådet, bryter en sådan opinion fram, kommer saken i ett annat läge. Och även om statsrådet inte använde de orden, uppfattade jag det i alla fall så att en dylik opinion skulle hjälpa honom att få fram televisionen. Jag är fullt tillfredsställd med detta uttalande, eftersom jag tror att en medveten opinion är under hastig framväxt.

Sedan är det en annan sak, som jag också här skulle vilja slå fast, och som jag anser vara det mest väsentliga i denna debatt. Det är vad statsrådet kraftigt underströk, att televisionsverksamheten bör vara absolut fri, icke bara från de enskilda inflytanden, som herr Ohlson här talade om nyss, utan också från statliga inflytanden. Jag tror att det är viktigt just för staten själv. Det är utan tvekan så att televisionen är ett likriktningsinstrument, farligt för den andliga friheten. Med televisionen kommer agitatorn in i hemmen. Vi menar att våra konstitutionella förhållanden är tämligen hyggliga i dag, men vi vet aldrig vad som kan hända. Det skulle kunna

i framtiden inträffa att televisionen användes som medel för ett statsbärande parti för säkerställande av sin maktställning. Vi bör på allt sätt försöka se till att sådant om möjligt kommer att undvikas. Det gäller här omistliga frihetsideal.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag vill tillägga bara några ord!

Herr Nils Theodor Larsson missförstod mig nog om han trodde, att jag menade att reservanterna avsåg ett åsiktsmonopol. Jag är tvärtom övertygad om att de inte avser något sådant. Men jag säger här, att det föreligger risker om man lämnar ut detta propagandamedel till enskilda intressen. Och det är ju ändå vad herrar reservanter, om de läser rätt, måste erkänna att de vill. De vill avvakta fastställandet av organisationsformen för att bl. a. undersöka, om man inte kan få till stånd antingen ett samarbete mellan staten och enskilda eller — när det gäller finansieringen — få till stånd en finansiering bl. a. med hjälp av någon form av affärsreklam. Vi behöver ju inte kalla den för kommersiell reklam — det spelar inte någon roll vilken term vi vill använda: konsumentupplysning, varureklam eller vad som helst. Det är i varje fall fråga om program, som enskilda intressen bestämmer innehållet i.

Man kan naturligtvis korrigera dylika program genom censur av olika slag, som ser till att vissa normer för hur programmen skall se ut icke överträdes. Men en sådan censur måste man då under alla förhållanden skaffa sig. Och nog måste jag läsa reservanternas förslag så att de svävar på denna punkt. De menar att ett överlåtande av programmen på enskilda inte skulle vara så farligt, och det har också framgått av herr Wahlunds anförande, att han menade att det inte alls är så farligt, om det bara sköts riktigt. Men jag har rent principiellt den inställningen, att vi får garantier för en fri och oberoende television endast om vi låter finansieringen ske med licensmedel. Då har inga som helst enskilda

Anslag till televisionsverksamheten

inflytanden någon möjlighet att inverka på programmen.

Den form av reklam, som man tänker sig när man säger, att man inte bör välja den amerikanska vägen, är möjligen det system som tillämpas i England. Det innebär emellertid att man släpper in varureklamen i hemmen. Det är här inte fråga om en tidning eller en biograf, som man besöker någon gång då och då alldeles frivilligt och där man kanske sitter och ser ganska ointresserat på reklamen. Reklamen i televisionen skall ju släppas in i alla svenska hem.

Därtill kommer att det är mycket dyrt att köpa reklamtid i televisionen. Av det förslag, som näringslivets organisationer framlagt, framgår, att det skulle kosta 500—700 kronor per minut att få använda televisionen för reklam. Jag tror för övrigt att kostnaderna skulle bli ännu högre. I England är ju kostnaden för reklam i televisionen mycket stor. Det skulle emellertid komma att medföra, att det bleve storproducenterna som helt komme att behärska detta reklaminstrument för att genom detsamma kunna påverka alla svenska hem. Småföretagsamheten i landet skulle inte ha en chans att den vägen kunna komma i kontakt med alla hem.

Om vi ser på utvecklingen i fråga om reklamen i televisionen t. ex. i Amerika, har det ju gått så långt att amerikanerna värjer sig för televisionsreklamen bl. a. genom att inköpa små apparater, med vilkas hjälp de kan sitta kvar bekvämt i sina stolar och därifrån belysa reklambilderna på televisionsapparaten, så att de slipper se »eländet». Televisionsreklamen är ofta så påträngande och tjatig att den, såvitt jag förstår, inte kan jämföras med något annat än vad vi i vardagsbruk kallar för dörrknackeri i jätteformat.

Faran för att vi här i landet skulle kunna gå tillmötes en utveckling av liknande slag med reklam i televisionen är också en av de invändningar som jag här vill göra. Jag skulle tro att vi på lång sikt tjänar mest på att låta televisionen i likhet med radion vara fri från reklaminslag.

Sedan vill jag till slut till herr Ohlon säga, att man nog får ta litet allvarligare på den risk att splittra medlen, som jag tidigare talat om i samband med utnyttjandet av anslaget på 5 miljoner kronor. Om vi använder dessa 5 miljoner kronor för att börja litet smått med dåliga televisionsprogram — det blir nämligen dåliga program om man inte har tillräckligt med pengar — litet varstans i landet, så blir det ingen möjlighet att få allmänheten speciellt intresserad för sådana program. Det gäller i stället att i landet bygga upp en organisation för programverksamheten, där man lägger ner så mycket av våra resurser som möjligt. Denna organisation får sedan ett kommande budgetår kanske ytterligare anslag för att utvidgas. Samtidigt får man naturligtvis försöka lösa överföringsproblemet, så att programmen kan komma ut till andra platser i landet.

Herr Ohlon begärde särskilt i sitt sista anförande, att man skulle låta en del av dessa pengar användas för speciell försöksverksamhet vid Chalmers i Göteborg. Det kan väl tänkas att detta kan vara av intresse. Men det är väl ändå inte i första hand det intresset, som vi skall bevaka i detta sammanhang. Här gäller det i stället att få televisionen utbyggd och redan från början få den på rätt köl med goda program, så att allmänheten får förtroende för den. Detta tror jag är det väsentligaste, och där måste nog alla andra intressen, även lokala, vika.

Men därmed har jag inte sagt vad det eventuellt kan bli möjligt att göra i framtiden. Jag litar på att de två utredningsmännen skall kunna hjälpa oss att komma med uppslag och kunna lösa en del av de problem som har aktualiserats ute i landet.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (bf)
kort genmäle:

Herr talman! Jag vill än en gång understryka, att reservanterna icke pläderar för reklam i televisionen, men vi vill att den möjligheten inte skall avklippas under försöksverksamheten.

Anslag till televisionsverksamheten

Herr statsrådet kan ju i Radiotjänst få fram sådana avskräckande exempel, som kan bli ett stöd för herr statsrådets uppfattning, om herr statsrådet nu vill ha det ordnat på det sättet.

Vi ber alltså inte om reklam i televisionen därför att vi prompt vill ha reklamverksamhet, utan vi önskar bara att även denna möjlighet skall prövas. Det skulle nämligen därigenom bli möjligt att få till stånd ett snabbare utbyggnade av televisionsverksamheten i landet utan att man behövde anstränga statsverket så hårt för finansieringen av televisionen. Vi vill alltså inte ha reklam för reklamens egen skull, utan för att snabbare få ut televisionen i praktiken och för att kunna säkra en utvidgad försöksverksamhet även nästa år.

Med anledning av ett uttalande, som också förekom i herr statsrådets anförande, vill jag än en gång understryka och hänvisa till vad som står skrivet i motionen på s. 7. Där står: »Att åsiktsbildande reklamverksamhet ej bör ifrågakomma synes uppenbart.» Det sammanfaller ju helt med herr statsrådets egen uppfattning.

Herr statsrådet **ANDERSSON**:

Herr talman! Jag vill bara erinra om att i reservationen yrkas bifall till motionerna nr 501 och 669. I motionen nr 669 pläderas hela tiden för något slags finansiering av televisionen med reklaminkomster. Reservanterna förordar alltså finansiering med reklaminkomster.

Herr **FRANZON** (s):

Herr talman! Jag tänkte ett tag avstå från att göra det inlägg i denna debatt, till vilket jag hade begärt ordet, men det var ett yttrande av statsrådet som gjorde att jag i alla fall ville säga några ord. Statsrådet sade nämligen, att — och det är också riktigt — det gäller att uttröna intresset hos allmänheten och även hos riksdagen för den framtida planeringen av televisionsverksamheten. Det är just detta som jag berört i motion I: 500, som blivit så välvilligt behandlad av stats-

utskottet. Jag har ansett att provisoriska radiolänkar och stationsbyggnader kan komma till användning vid en framtida utbyggnad av det svenska nätet, och därför bör kostnaderna kunna bli relativt obetydliga. Men det väsentliga i min tankegång är att en sådan utbyggnad av dessa televisionslänkar skulle göra det möjligt att för en relativt låg kostnad under ett antal år av försöksdrift få prövat, om det över huvud taget finns förutsättningar för att införa en riksfattande television i Sverige.

När jag läste i propositionen att programverksamheten skulle få samma begränsade omfattning som den nu under några år bedrivna försöksverksamheten haft, ansåg jag att det skulle bli alltför litet och att man bjöd för litet för den avgift som man ville betinga sig, nämligen 25 kronor i kvartalet. Enligt min mening måste en televisionstjänst för att bli ekonomiskt bärkraftig ha en programproduktion av tillräcklig omfattning. Publiken måste vara övertygad om att den får rimligt utbyte av sin dyrbara televisionsmottagare och av den årliga licensavgiften.

Flera av talarna i denna debatt har varit inne på frågan vad televisionen skulle betyda för det nordiska samarbetet, och statsutskottet har också i sitt utlåtande understrukit den sidan av saken, när man gått med på den utredning som föreslås i den motion jag väckt. Detta är så mycket mer glädjande som det varken i televisionsutredningen eller i propositionen till årets riksdag har beaktats att man genom ett svensk-danskt samarbete i fråga om televisionsprogramproduktionen skulle kunna åstadkomma en programtid av den längd, som eftersträvas av båda länderna.

Nu är en tvåmannautredning tillsatt. Jag vill ge herr statsrådet en eloge för att det skett så snart, veckan innan riksdagen nu tar ställning till propositionen. Detta förhållande får väl anses utvisa att man är intresserad av att få en utbyggnad av televisionsnätet utöver den omfattning som statsrådet själv förutsett i propositionen.

Anslag till televisionsverksamheten

Vad Danmark beträffar kan jag nämna att jag vet att Radiotjänst för sin del på ett ganska tidigt stadium förberedelsevis undersökt frågan om en mera kortfristig provisorisk förbindelse bl. a. till Köpenhamn med tanke på att de utländska företag, som inom den europeiska radiounionens ram har samarbete med televisionssändningar, skulle kunna erhålla direkta kontakter för sändningar från den ryttarolympiad, som börjar i Stockholm den 10 juni och fortgår till den 17 juni. Men på grund av att det danska televisionsnätet inte får kontakt med det kontinentala televisionsnätet i Europa förrän hösten 1956 och då ekonomiska förutsättningar inte förelegat, har dessa planer inte kunnat realiseras.

Jag har även undertecknat den motion som ligger till grund för reservationen. Jag anser nämligen inte att det ännu så länge finns tillräckligt underlag för att bedöma frågan, om vi skall ha kommersiell television eller inte. Det har inkommit remissyttranden från 45 olika instanser, och om jag inte räknat fel är det 20 instanser som avstyrkt och 25 som tillstyrkt kommersiell television. De som tillstyrkt kommersiell television har emellertid, om jag fattat rätt, gjort det under förutsättning att det blir en försöksperiod, innan man tar slutlig ställning till frågan om den kommersiella televisionen. Bland de 25 instanser som tillstyrkt kommersiell television är statskontoret, telestyrelsen, socialstyrelsen och kommerskollegium, och det var med hänsyn till dessa myndigheters yttranden som jag ansåg mig kunna skriva under motionen. Därmed har jag inte tagit ställning till frågan i dess helhet.

Jag håller med herr statsrådet om att det är nödvändigt att få fram en fast organisation. Men jag har varit så naiv, att jag trott, att även om jag anser att Radiotjänst bör ha ensamrätt borde man kunna få till stånd ett sådant samarbete som man strävar efter under Radiotjänsts kontroll. Men den saken får kanske den kommande utredningen undersöka.

Jag vill till sist bara säga ytterligare några ord med tanke på den utredning,

som nu skall börja sitt arbete. Statsutskottet har förutsatt snabbhet i utbyggnaden; det skulle vara önskvärt att så snabbt som möjligt diskutera de olika provisorierna. Detta skulle praktiskt kunna ske genom ett informellt och även tidsbegränsat samarbete mellan de för frågan intresserade parterna. Ett dylikt samarbete skulle enligt mitt förmenande kunna komma till stånd genom en distributionsnämnd, uppbyggd i analogi med den nämnd som sysslar med televisionsforskning. Den tillsatta tvåmannautredningen kunde också begagna nämnden som organ för vissa praktiska försök. Enligt mitt förmenande bör i denna nämnd finnas representanter för den elektrotekniska industrien, för försvaret, för Radiotjänst samt för telestyrelsen. Dessutom skulle också tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola i Göteborg vara representerade. Denna nämnd skulle således driva verksamheten som ett rent övnings- och forskningsuppdrag. Jag menar att detta skulle vara en försöksverksamhet av det slag som har skisserats i reservationen.

Jag vet inte hur stora kostnaderna skulle bli för provisoriet, men det är inte fråga om något direkt slöseri med pengar, eftersom större delen av de provisoriska anordningarna skulle kunna användas vid den slutliga utbyggnaden. Jag utgår emellertid från att man skulle kunna intressera de olika företagen för att ingå i en distributionsnämnd, och i samband med tvåmannautredningen och under dess kontroll skulle man väl också kunna få erforderliga medel — statsrådet säger ju själv att fem miljoner kronor är en begränsad summa. Av detta kan Göteborg och Västsverige inte få så mycken glädje, men skulle man kunna få till stånd ett samarbete på detta sätt under den tid som återstår till hösten, då utredningen skall lägga fram sitt förslag, tror jag att mycket därmed skulle vara vunnet.

Fru WALLENTHAIM (s):

Herr talman! Jag tror att få frågor, som riksdagen haft att behandla, kan

Anslag till televisionsverksamheten

anses vara så viktiga, ha en så verkligt stor räckvidd och få så betydande konsekvenser som den vi nu diskuterar. Jag tror att det är alldeles riktigt som herr statsrådet sade, att intresset för televisionen åtminstone hittills företrädesvis har varit att finna inom vissa begränsade kretsar. Men det är väl å andra sidan lika riktigt att intresset är i stigande. Många anser att Sverige här kommit på efterkälken och man reser starka krav på att samhället nu skall se till att vi får televisionen igenom.

Televisionen är säkerligen en mycket fin sak. Den kan ge oss bättre underhållning, den kan hjälpa oss att på ett mera åskådligt sätt sprida kultur, den kan hjälpa oss med undervisningen, den kan ge en hel del människor möjlighet att se idrott mycket bättre än man gör på Stadion eller på andra håll och den kan, som herr Bengtson sade, säkerligen bli av utomordentlig betydelse för landsbygden, även om herr Hesselbom hade mycket riktiga invändningar att göra på den punkten.

Men det finns också de, som med all rätt påstår att televisionen kan medföra en hel del nackdelar: nivellering, smakförsämring. Vi har t. ex. här i kammaren flera gånger diskuterat problemet barn och film, man kan ju fråga sig hur vi skall bära oss åt för att skydda våra barn mot det som bjuds i television; det lär bli svårt ja praktiskt taget omöjligt att göra detta. För min del tror jag också att televisionen kan komma att bli en faktor som på ett ur demokratisk synpunkt inte så lyckligt sätt kan påverka föreningslivet och människornas personliga kontakt med varandra. Det går inte att hindra televisionen — om det nu ens är önskligt — och därför är jag glad att departementschefen nu genom sin proposition har bidragit till att skingra den ovisshet som hittills har rått och som naturligtvis för radioindustrien och inte minst för Radiotjänst har varit synnerligen besvärande. Både för planläggnings- och annat arbete är det nödvändigt att vi får besked om vad som skall ske här i framtiden, och departementschefens framläggande av sin uppfattning

att vi skall ha en reguljär television är sålunda att hälsa med tillfredsställelse.

Vi kommer därmed in på frågan om reklamen. Det har sagts mycket om den här förut, men jag vill ändå tillägga några synpunkter.

Reservanterna har här flera gånger framhållit att de inte tagit någon ståndpunkt till frågan. Det må vara sant, men om man följer reservanterna och väntar ett år, innan man tar ställning så kommer ju diskussionen att pågå, och jag tycker därför att det finns all anledning att kammarledamöterna deklarerar sina synpunkter på denna fråga som är så oerhört viktig.

Jag skulle först vilja rikta ett tack till statsrådet för den utomordentligt klarläggande och belysande deklaration som han här gjorde om televisionens målsättning och den fria ställning som televisionen bör ha. Jag förmodar att de, som här har talat för kommersiell reklam i televisionen, inte gjort det därför att de är speciellt måna om att slå vakt om annonsörerna, utan de gjorde det väl för att vi skall kunna finansiera televisionen och få verksamheten i gång fortast möjligt. Tack vare reklamen skulle man kunna ställa mindre krav på statskassan. Men vi brukar ju säga att, »staten det är vi». Man kan med fog göra gällande att medborgarna får betala televisionen vare sig de gör det genom skatterna eller genom att betala för konsumtionsvarorna.

Annonssörer som vill betala för reklam i televisionen har som i alla andra sammanhang ett enda intresse, nämligen att föra fram försäljningsargument. Man ställer sig frågan: Har vi vanliga medborgare i allmänhet någonting att vinna på en sådan annonsering? Det är många frågor som möter i det sammanhanget. Hur skall egentligen urvalet av annonserna ske? Statsrådet var inne på den frågan och påpekade vilka orättvisor som kan förekomma och framhöll att denna reklam inte kan stå i den riktiga konsumentupplysningens tjänst. Jag kan erinra om att de svenska annonsörernas förening, som består av 253 medlemmar och är en organisation

Anslag till televisionsverksamheten

av storannonsörer, har gjort en viss opinionsundersökning i denna fråga.

Den opinionsundersökning som dessa storannonsörer gjort har vid en närmare granskning visat sig lida av brister när det gäller frågeställningar och sådant; frågorna har varit subjektivt framställda. Och som här tidigare sagts, finns det bland den svenska allmänheten en stark opinion, som motsätter sig planerna på kommersiell reklam i televisionen.

Det kan väl befaras att den reklam, som skulle förekomma i televisionen, av allmänheten skulle uppfattas såsom en av samhället sanktionerad reklam. Man har här framhållit, att England nu har beslutat genomföra kommersiell reklam i televisionen och att vi bör avvakta erfarenheterna därför. Det kan då kanske vara av intresse att veta, att detta beslut har fattats efter långvariga diskussioner och under ytterst starkt motstånd från kulturskapande och kulturförmedlande instanser. Röstövertikten var dessutom mycket liten, då beslutet fattades.

När reservanterna vill att vi skall dröja med att ta ställning till dessa frågor, förmodar jag att det är tankegångarna i det av näringslivet presenterade förslaget som gör att man är osäker och tänker sig, att däri givits ett alternativ till den av statsrådet nu rekommenderade lösningen.

Mycket skulle vara att säga om detta näringslivets förslag. Meningen är att det televisionsbolag, som skulle utgöra toppen på den tänkta organisationen, skall ha ett tämligen oinskränkt inflytande över verksamheten. Radiotjänst skulle enligt förslaget bli ett av fem programföretag under televisionsbolaget och till sitt förfogande i jämförelse med de annonssäljande programbolagen få ett mycket litet antal timmar, åtminstone under de första åren. Riktigheten av kostnadsberäkningarna i näringslivets förslag ifrågasättes både av Radiotjänst och av telestyrelsen, som har granskat dem.

Det bör också uppmärksammas, att i näringslivets förslag bara sägs i fråga om programföretagens kompetens att de

skall ha tillgång till personal och organisation samt studio- och teknisk utrustning, medan inte ett ord säges utifrån målsättningen för TV om de kompetenskrav rent programmässigt som måste ställas på de olika programbolagen för att de skall få sända televisionsprogram som bekostas med annonsmedel. Jag tycker att de ord, som statsrådet här yttrade om televisionens målsättning, verkligen är värda all eftertanke. Näringslivets förslag innebär att 10 procent av sändningarna skall vara ren reklam, men reklammeddelanden skall dessutom förekomma i praktiskt taget varje program. Det är annonsören obetaget att själv svara för dessa reklammeddelandens innehåll och utformning; kontrollen skulle hänskjutas till ett rådgivande organ utan något större egentligt inflytande.

Jag tror att man inte blir särskilt övertygad eller intresserad av näringslivets förslag, sedan man studerat det närmare. I varje fall kan inte jag tycka att de tankegångar, som ligger bakom detta förslag, skulle kunna utgöra något alternativ till de förslag statsrådet har presenterat. I ett land av Sveriges storlek är det inte möjligt att ha flera konkurrerande företag för television. Radiotjänst har erfarenhet på detta område, och om man följer statsrådets linje vinner man dessutom avsevärda besparingar genom samordning på de administrativa, produktionstekniska och kamerala områdena.

Liksom statsrådet tycker jag, att om man följer reservanterna och väntar ett år med att fatta ståndpunkt, så måste detta innebära, att man ytterligare skjuter på framtiden denna utbyggnad av televisionen, som man är så intresserad av.

Radiotjänst försöker nu hålla sig à jour med utvecklingen för att man inte skall stå alldeles handfallen den dag riksdagen beslutar sig för denna sak. Radiotjänst hyr för närvarande bristfälliga lokaler, som i vissa hänseenden är rent av riskabla för personalen, man hyr sin apparatur, och man är allmänt osäker om de investeringar, arbetsinsatser

och uppgifter, som kan komma i fråga, med hänsyn till det läge som råder. Jag tror att det är ytterst viktigt, för att inte säga nödvändigt, att riksdagen nu fattar beslut i principfrågan, så att vi får någon klarhet om hur televisionen organisatoriskt skall ordnas; i varje fall är det denna väg man bör gå, om man är intresserad av att så snart som möjligt på allvar få television införd i Sverige.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (bf) kort genmäle:

Herr talman! Endast några få ord med anledning av vad fru Wallentheim sade.

Fru Wallentheim uppehöll sig så mycket vid vad näringslivets organisationer föreslagit, och dessa uttalanden ställer sig reservanterna icke odelat bakom. Jag vill erinra om att i den motion, som reservanterna stöder sig på, heter det på s. 5: »Detta betyder icke att vi är beredda att utan vidare godtaga de ekonomiska kalkyler, som ligger till grund för detta förslag.»

Herr HESSELBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara i anledning av de upprepade försöken från herr Larssons sida att komma ifrån vad som skrivits i den motion, som reservanterna yrkar bifall till, för kammarens ledamöter citera vad som verkligen står skrivet i motionen. Det står nämligen på s. 7 i motionen: »Det finns därför ett påtagligt samband mellan den av oss i det föregående diskuterade frågan om en snabb utbyggnad av televisionsnätet samt frågan om införande av kommersiell television.» Längre fram heter det: »Vid sidan av Radiotjänst bör därför finnas ett eller flera programbolag med förankring i lämpliga organisationer och företag — inom näringslivet, folkrörelserna, filmen, etc. — och med speciell uppgift att producera kommersiella program.» Och så yrkar motionärerna med stöd av vad sålunda anförts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall hemställa om att Kungl. Maj:t skall

Anslag till televisionsverksamheten

framlägga ett förslag med beaktande av motionärernas synpunkter. Är inte detta en rekommendation och ett ställningstagande för den kommersiella televisionen, vet jag inte hur man i fortsättningen skall tolka vad som skrives i motioner.

Herr MAGNUSSON (h):

Herr talman! Jag tror att det är rätt onödigt att diskutera om man skall ytterligare utbygga televisionen eller inte. I motsats till kommunikationsministern har jag nämligen den uppfattningen, att opinionen i vårt land är av den art, att den också kommer att framdriva televisionen ganska snart. Frågan är i stället vem det är som skall bygga ut densamma. Man synes från regeringens sida önska en monopolställning för staten. Jag tror för min del i stället att det skulle vara bra mycket lyckligare, om man kunde få en viss konkurrens på detta område.

Jag har under flera år tidigare motionerat om att man skulle ha en kommersiell television i vårt land. Jag har inte den rädsla för de kommersiella programmen, som en del andra ledamöter har. Jag tror inte att vi behöver vara rädda för att en sämre smakriktning därigenom skulle uppstå. Om man gör reklamprogrammen mindre tilltalande för allmänheten, lär det inte heller bli någon som helst reklam för de varor man avser att reklamera för. Det är därför, herr talman, som jag helst hade sett att vi hade fått fram en sådan television, som hade kunnat innebära att vi fått en konkurrens på detta område. Radio och television är dock inte samma sak, och med hänsyn till de kortare sändningssträckorna för televisionen tror jag för min del att det inte skulle vara så olämpligt, om man hade olika konkurrerande företag på detta område.

Herr statsrådet har såsom motiv för att man skulle ha ett statligt monopol sagt, att han är rädd för ett åsiktsmonopol. Jag har svårt för att förstå hur man skulle kunna få ett åsiktsmonopol, om man skulle överlåta åt olika företag att konkurrera inom televisionen. Jag tror

Anslag till televisionsverksamheten

i stället att det är bra mycket större risk för att det kan uppstå sådana förhållanden, att det kan bli ett åsiktsmonopol, om man nu överlåter åt statsmakterna att själva helt få bestämma i denna fråga.

Det finns många anledningar varför man inte bör lägga en hämsko på denna nya uppfinning, inte minst med tanke på den elektrotekniska industriens vidare utveckling. Om det skulle ges möjligheter för denna industri att lägga upp en större tillverkning på detta område, skulle man därmed också kunna skapa en god bas för att denna industri skulle kunna gå ytterligare framåt. Varför är det nu så angeläget att just denna industri får möjlighet att ytterligare stärka sin ställning och att utvidgas? Jo, helt enkelt av den anledning att man i vårt land liksom i övriga delar av världen ju måste räkna med automationen och de nya tekniska finesser, som kan ställas i produktionens tjänst. Därför är det angeläget att inte vårt land kommer på efterkälken när det gäller konkurrensen i detta avseende. Jag tror därför att det skulle kunna bli en ganska nyttig följdverkan för hela vårt lands näringsliv och för hela vårt folks levnadsstandard, om man på denna väg också skulle kunna få en möjlighet att ytterligare utveckla den elektrotekniska industrien i detta land.

Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen, även om jag kanske hade önskat att den kunde varit skriven på något annat sätt. Ett bifall till utskottets hemställan innebär ju, att man ger staten ett monopol. Ett bifall till reservationen ställer åtminstone en dörr öppen för framtiden att på andra sätt kunna lösa televisionsfrågan i vårt land.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande punkten I av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan samt särskilt angående punkterna II och III.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de i fråga om punkten I förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Sundelin m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Nils Theodor*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 131 punkten I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Sundelin m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Nils Theodor*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat. Sedan därvid befunnits, att fel uppkommit å omröstningsapparaten, och detta fel vid förnyad omröstning visat sig kvarstå, frågade herr talmannen, huruvida herr Larsson, Nils Theodor, vidhölle sin begäran om rösträkning eller om någon annan av kammarens ledamöter påyrkade, att rösträkning anställdes.

Med anledning härav anförde

Herr **LARSSON, NILS THEODOR**, (bf):

Herr talman! Då röstningen ändå har gett en viss upplysning — den visar ju, att det inte finns någon möjlighet för re-

servanterna att vinna — kan jag avstå från mitt yrkande om rösträkning.

Herr talmannen yttrade, att då herr Larsson, Nils Theodor, nu återtagit sin begäran om rösträkning och ingen annan av kammarens ledamöter påyrkat rösträknings anställande, frågan därom finge anses hava förfallit, i följd varav kammaren, i enlighet med utgången av den genom uppresning verkställda omröstningen, fattat beslut i överensstämmelse med ja-propositionen.

På sedermera gjord proposition bifölls vad utskottet i punkterna II och III hemställt.

Ang. vattenfallsstyrelsens förläggning

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förvaltningsbyggnad för vattenfallsstyrelsen jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 130, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 16 mars 1956, föreslagit riksdagen att dels å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56 till Förvaltningsbyggnad för vattenfallsstyrelsen under statens affärsverksfonder, statens vattenfallsverks fond, anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor, dels ock för budgetåret 1956/57 till Förvaltningsbyggnad för vattenfallsstyrelsen under nyssnämnda fond anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle en förvaltningsbyggnad för vattenfallsstyrelsen uppföras på ett tomtområde i Räcksta inom vällingbyområdet i Stockholms stad.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Georg Carlsson* och *Johan Persson* (I: 523) och den andra inom andra kam-

Ang. vattenfallsstyrelsens förläggning
maren av herr *Vigelsbo* (II: 712), i vilka hemställts, att riksdagen med avslag å förevarande proposition måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om förnyad prövning av frågan om förläggningen av vattenfallsstyrelsens förvaltningsbyggnad i enlighet med vad som i motionerna anförts;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Alvar Andersson* m. fl. (I: 524) och den andra inom andra kammaren av herr *Andersson* i Brämhult m. fl. (II: 713), i vilka likaledes hemställts, att riksdagen med avslag å förevarande proposition måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förnyad prövning av frågan om förläggningen av vattenfallsstyrelsens förvaltningsbyggnad i enlighet med vad som i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 523 och II: 712 samt I: 524 och II: 713,

I. å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56 till Förvaltningsbyggnad för vattenfallsstyrelsen under statens vattenfallsverks fond anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor;

II. för budgetåret 1956/57 till Förvaltningsbyggnad för vattenfallsstyrelsen under nyssnämnda fond anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Pålsson*, *Sundelin*, *Bengtson*, *Rubbestad* och *Svensson* i Stenkyrka, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 524 och II: 713 samt i anledning av motionerna I: 523 och II: 712, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förnyad prövning av frågan om förläggningen av vattenfallsstyrelsens förvaltningsbyggnad i enlighet med vad av reservanterna anförts.

Ang. vattenfallsstyrelsens förläggning

Herr PÁLSSON (bf):

Herr talman! Det utskottsutlåtande, som nu föreligger till behandling, är till sin innebörd av stor principiell betydelse, om man ser frågan ur lokaliserings- och befolkningspolitisk synpunkt. Även om det såsom i det nu aktuella fallet gäller ett statligt verk, som sedan lång tid varit förlagt till huvudstaden, utgör denna omständighet inte något hinder för att fritt pröva frågan om verkets förläggningsort, då omständigheterna ju har fogat det så, att det fordras en hel nybyggnad för verkets behov av ämbetslokaler.

Statsutskottet har i det föreliggande utlåtandet tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag att för vattenfallsstyrelsens behov skall uppföras en ny ämbetsbyggnad inom det s. k. Räckstaområdet vid Vällingby. Jag och fyra medreservanter har inte på det nu föreliggande utredningsmaterialet kunnat biträda detta utskottets förslag. Vi har därför till utlåtandet fogat en reservation, i vilken vi närmare utvecklat våra synpunkter på spörsmålet.

Som jag nyss sade är frågan till sin innebörd av såväl befolknings- som lokaliseringspolitisk innebörd. Det bör man hålla i minnet. Men jag vill gärna medge, att vid bedömandet av frågan om förläggningsort för vattenfallsstyrelsen är det dessutom ett par faktorer som bör ägnas särskild uppmärksamhet, nämligen dels förläggningsortens betydelse för personalrekryteringen, dels samarbetet och kontakten med andra statliga organ och organisationer m. fl.

Om man då först ser på frågan om personalrekryteringen, så finns det givetvis, det medger jag också, anledning att förutsätta, att en utflyttning kommer att medföra vissa övergångssvårigheter. Det material, som i detta avseende presterats, kan emellertid enligt min mening inte leda fram de slutsatser, som utredningsmannen har dragit.

Det är ju bekant, att bakom ligger bl. a. en av vattenfallsstyrelsens företagen enquete bland styrelsens personal. De därvid lämnade svaren kan jag för min del ju inte tillmäta samma avgö-

rande betydelse som utredningsmannen synes ha givit desamma. Mig förefaller det vara ganska självklart, i vilken riktning dessa svar skulle komma att gå, då i detta fall husbonden, vattenfallsstyrelsen, redan innan frågorna ställdes till personalen, klart och bestämt gav till känna sin mening att någon utflyttning från Stockholm inte borde komma i fråga. Det är väl under sådana förhållanden lätt begripligt, att personalen i händelse av utflyttning i sina svarsformulär signalerat sin avsikt att lämna sina respektive tjänster. Det är nog på det sättet, att alldeles oavsett arbetsgivarens i förväg klart uttalade mening är människorna i allmänhet så konstruerade och så funtade, att när det gäller en förändring av deras personliga förhållanden, förändringar som kan medföra befarat omak — jag understryker ordet befarat, ty det är inte alls säkert att detta omak inställer sig — säger de upp sig. Någoting därutöver har väl den nämnda enqueten knappast givit.

Dessa farhågor tycker jag är överdrivna även ur en annan synpunkt. Jag har haft anledning att lägga märke till att vattenfallsstyrelsen, alldeles bortsett från om utflyttning skall äga rum eller inte, liksom andra verk och inrättningar har en normal avgång av personal. Jag tycker mig ha märkt att det har förekommit avgång från ledande och betydande tjänster inom verket till följd av att vederbörande sökt sig ut till den privata industrien, och denna industri har legat inte på landsbygden men väl i vad stockholmarna kallar landsorten, alltså i städerna på den svenska landsbygden. Det förefaller ju som om det vore andra ting än utflyttningen som kan ge signalen till en personalavgång.

Om man å andra sidan ser på vad arbetsmarknadsstyrelsen anfört — den får väl ändå anses vara den myndighet här i landet som bäst behärskar vår arbetsmarknad och dess skilda företeelser — hävdar den däremot den meningen, att personalsvårigheterna endast blir av övergående natur, medan rekryteringsförhållandena på lång sikt blir minst lika goda vid en utflyttning som vid ett

kvarblivande i Stockholm. Här bör kanhända tilläggas, att det vid en eventuell utflyttning ju inte är tänkt, att verket skulle flytta ut till landsbygden, utan alternativet har väl varit någon av de större mellansvenska städerna — jag skulle föreställa mig att valet skulle falla på en stad av en storlek på någonting mellan 40 000 och 60 000 invånare. I vart fall har reservanterna inte ifrågasatt att vattenfallsstyrelsen eventuellt skulle flytta till vad man menar vanlig landsbygd. Det är väl att förmoda, att en stad av den nämnda storleken ändå skulle på ett tillfredsställande sätt uppfylla kravet på en god miljö för den personal, som skulle rekryteras.

En sak till, som bör beaktas i detta sammanhang, är givetvis vattenfallsstyrelsens behov av samarbete med andra i huvudstaden förlagda statliga organ och organisationer m. fl. Det är en fråga, som vi reservanter anser bör bli föremål för ytterligare studium och överbäganden, innan ett slutligt avgörande träffas. Vi menar nog, att det starkt framhävda behovet av en förläggning till Stockholm för att vinna just dessa kontaktmöjligheter ändå är något överdrivet. Det är ju bekant, att fiskeristyrelsen har legat i Göteborg och vattenfallsstyrelsen här i Stockholm ända sedan verkens tillkomst. Bägge är ju verk, som sysslar med vatten, och jag föreställer mig att behovet av kontakt och anknytningspunkter därvidlag bör vara rätt påtagligt, men jag har för min del inte märkt eller hört, att det varit förenat med någon större olägenhet, att fiskeristyrelsen legat i Göteborg.

Det är väl också så att alltjämt fortlöpande förbättringar av kommunikationsväsendet gör behovet av förläggning till Stockholm mindre trängande. Man kan ju också i detta sammanhang säga, att den föreslagna förläggningen till Räcksta väl ingalunda kan betecknas som central. Den kräver resor och restid. Det finns ju anledning att antaga, att restiderna i allmänhet kommer att fortlöpande förkortas. Jag är inte säker på om man vågar göra ett sådant antagande när det gäller resor inom

Ang. vattenfallsstyrelsens förläggning

Stockholms stad. Det förefaller mig, som om anhopningen av människor och trångboddheten inom Storstockholms område snarare skulle peka i motsatt riktning.

Både arbetsmarknadsstyrelsen och motionärerna har anfört skäl ur såväl lokaliseringspolitiska synpunkter som ur de övriga samhällseliga synpunkter som måste anläggas på personalens bostadsfråga. Det är skäl som är värda att noggrant beaktas. Jag tror för min del knappast, att svårigheten att anskaffa bostäder vid en eventuell utflyttning skulle bli så stor som det har gjorts gällande. Såsom jag tidigare nämnde har det ju förutsatts, att utflyttningen kan ske till någon större stad. Jag föreställer mig, att det i en stad av den storlek som jag nyss nämnde knappast kan vara några avsevärda svårigheter att åstadkomma bostäder i den omfattning som erfordras. Vart verket än flyttar torde det väl vara ogörligt att genomföra utflyttningen på en enda gång, utan den lär få ske i etapper, och då föreställer jag mig att det skall bli möjligt att lösa bostadsfrågan. Utskottet hävdar ju den meningen, att bostadsfrågan inte skulle kunna lösas på någon annan plats än Stockholm för denna personal på cirka 1 800 personer. Jag tycker att den dagliga erfarenheten av Stockholm i bostadshänseende visar, att väl knappast någon ort i det här avlånga landet har så stora bostadssvårigheter. Det kan ju sägas, att personalen redan har ordnat sin bostadsfråga, om verket ligger kvar. Det är i viss mån riktigt, men vi vet inte, om så blir fallet vid en förläggning i Räcksta. I varje fall uppstår vid den normala nyrekryteringen även vid en förläggning till Stockholm ett bostadsbehov, som kanske blir svårare att fylla än om verket förläggs till annan ort.

Såsom ett ytterligare skäl har under frågans behandling i avdelningen — jag vill minnas att det också nämndes i utskottet — påpekats den omständigheten, att vattenfallsstyrelsen har träffat köpeavtal med Stockholms stad om markområdet vid Räcksta och att detta avtal skulle för stadens del vara bindande en-

Ang. vattenfallsstyrelsens förläggning

dast till den 1 juni eller den 1 juli. Det skulle bl. a. nödvändiggöra ett definitivt beslut nu. Jag tillåter mig att i detta sammanhang uttala den förhoppningen att kammaren inte låter sig påverkas i sitt ställningstagande av det förhållandet, att köpeavtalet på tomtmarken skulle gå ut vid en viss tidpunkt. Jag tror att Stockholms stad är så pass intresserad av det här, att markområdet med största sannolikhet finns tillgängligt för ändamålet, även om det slutliga avgörandet inte skulle ske förrän vid 1957 års riksdag.

Av anförda skäl har det synts oss reservanter angeläget med en förnyad prövning av förlägningsfrågan innan riksdagen tar slutlig ställning till detta spörsmål. Jag anser det så mycket mera möjligt att hävda denna mening som departementschefen ju förutsätter en ytterligare utredning i vad gäller förläggningen av ett par avdelningar inom vattenfallsstyrelsen — det var väl linjebyggnaderna och stationsmontageavdelningen — liksom också en lokal kraftförvaltning, Älvkarleö. Det synes oss lämpligt att ett nytt ställningstagande sker även i den stora frågan om var vattenfallsstyrelsen slutligen skall förläggas.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag nu har anfört och till vad reservationen innehåller ber jag att få yrka bifall till den av mig m. fl. vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr Bengtson (bf).

Herr HESSELBOM (s):

Herr talman! Man torde utan överdrift kunna säga att statsutskottets fjärde avdelning alltid varit intresserad av den s. k. lokaliseringsfrågan, intresserad av att skapa möjligheter för att få industrier och andra företag förlagda till andra orter än huvudstaden. Utskottsavdelningens behandling och ställningstagande till olika kommunikationsfrågor torde vittna om att avdelningen har varit intresserad av en sådan lokaliseringspolitik. När avdelningen inte i

det här fallet har kunnat rekommendera en utflyttning av vattenfallsstyrelsen så beror detta på de grunder som redovisas i propositionen. De har framförts av den utredningsman, som har haft Kungl. Maj:ts uppdrag att närmare undersöka möjligheterna härför. Avgörande för utskottet har framför allt varit vad som har sagts om styrelsens behov av kontakter med såväl andra statliga myndigheter som enskilda industrier och kraftföretag samt andra institutioner i Stockholm. En annan avgörande faktor har varit rekryteringsfrågan. Jag kan hålla med herr Pålsson om att den opinionsundersökning som styrelsen har låtit utföra bland sin personal inte får tillmätas en alltför stor betydelse, men man kan inte utan vidare stryka ett streck över det resultat som denna opinionsyttring har kommit till. I varje fall bedömer vattenfallsstyrelsen — som ansvarig för verkets verksamhet — det såsom synnerligen svårt att ordna personalrekryteringen på ett tillfredsställande sätt därest en utflyttning skulle ske.

Nu vill reservanterna ha denna fråga uppskjuten ytterligare ett år, och även om det köpekontrakt med Stockholms stad, som herr Pålsson talade om, i och för sig inte skulle utgöra något hinder häremot, så kommer ett uppskjutande av beslut i frågan dock att innebära att man konserverar de svårigheter som styrelsen nu har för ett år mer än som behöver vara fallet om riksdagen kan ta ställning till frågan i dag.

Vad som har varit avgörande för utskottet när det nu lagt fram ett förslag i frågan, vilket innebär att vattenfallsstyrelsen alltjämt skall kvarligga i Stockholm, är den situation vi befinner oss i beträffande vår kraftförsörjning och vårt kraftutbyggande. Man måste hålla i minnet att vattenfallsverket svarar för halvparten av vårt lands fortsatta kraftutbyggande. En allvarlig rubbning i styrelsens möjligheter att fullfölja detta utbyggnadsprogram, skulle leda till sådana konsekvenser för hela vårt lands kraftförsörjning, att vi inte har vågat ta detta steg och förorda att man nu skulle slå sönder vattenfallsstyrelsens organisa-

tion, vilket en utflyttning utan tvivel skulle komma att innebära. Det skulle få konsekvenser som enligt vår uppfattning skulle allvarligt hota en fortsatt utbyggnad av näringslivet, inte minst i landsorten. Därför har utskottet kommit till den slutsatsen att även om åtskilliga skäl skulle tala för en utflyttning, så förordar utskottet ändå att vattenfallsstyrelsen skall ligga kvar i Stockholm.

När herr Pålsson återoppar arbetsmarknadsstyrelsens yttrande som går ut på att en utflyttning skulle vara möjlig, vill jag bara göra den reflexionen att det inte är säkert att kungl. arbetsmarknadsstyrelsen kommit till samma slutsats, därest förslaget om utflyttning hade gällt arbetsmarknadsstyrelsen själv. Jag skulle vilja ge herr Pålsson det tipset att till nästa års riksdag motionera om utflyttning av arbetsmarknadsstyrelsen, som nu sitter i förhyrda lokaler. Då får vi se hur arbetsmarknadsstyrelsen reagerar.

Herr talman! Utskottet har som sagt kommit fram till ett tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag om vattenfallsstyrelsens förläggning till Räcksta och om godkännande av det preliminära köpeavtal som föreligger samt anvisande av ett investeringsanslag på två miljoner kronor för att planlägga utförandet av en ny förvaltningsbyggnad.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SUNDELIN (fp):

Herr talman! Då jag har anslutit mig till den reservation som är fogad till detta utskottsutlåtande, vill jag endast med några ord angiva några av skälen till detta ställningstagande. Jag delar den i motionerna i detta ärende framförda synpunkten att uppmärksamhet bör ägnas möjligheterna att förlägga statliga verksamheter även till andra platser än Stockholm. Det torde vara lätt också för den icke initierade att konstatera att Stockholms stad har rätt svårt att bemästra de problem som uppkommer på grund av den snabba befolkningsökningen här, vilken till stor del beror på in-

Ang. vattenfallsstyrelsens förläggning

flyttning. Det har i en av motionerna sagts att under åren 1931—1940 berodde befolkningsökningen i Stockholm till tre fjärdedelar på inflyttningsöverskott. Jag förmodar, att uppgiften är riktig. Detta innebär, att befolkningen i andra delar av landet uttunnas i motsvarande grad. Man måste väl ändå fråga sig, om detta för landet i dess helhet är lyckligt i längden, och man kan till och med fråga sig, om det i längden är lyckligt ens för Stockholms stad.

Nu är det ju, såsom herr Pålsson redan påpekat, i denna fråga om förläggningen av vattenfallsstyrelsens nya förvaltningsbyggnad så, att det inte endast är några motionärer, som lekt med tanken att densamma borde förläggas till annan plats än Stockholm. Även arbetsmarknadsstyrelsen har tillstyrkt detta och har i något yttrande tidigare sagt, att frågan om utflyttning av statliga verksamheter borde fortlöpande ägnas uppmärksamhet.

Bland skälen mot en förläggning av vattenfallsstyrelsen till annan plats än Stockholm har ju, som vi redan hört, anförts de svårigheter, som då skulle uppstå för att få personal. Arbetsmarknadsstyrelsen har som sin mening anført, att de personalsvårigheter, som kunde tänkas uppkomma, torde bli av övergående natur, medan på längre sikt rekryteringsmöjligheterna beträffande skilda personalgrupper skulle bli minst lika goda som vid en fortsatt förläggning i Stockholm.

Jag får säga, att jag har haft tillfälle att något syssla med svårigheterna för de statliga verken att få framför allt teknisk personal, och det förefaller som om förläggningen i Stockholm inte skulle medföra att det blir lätt för verken att få personal. Tvärtom tycks det just vara de statliga verk, som är förlagda här i Stockholm, som främst klagat över att det är så svårt att få personal. Man hör inte i samma grad klagomål från exempelvis stora industriella anläggningar, som ligger på annan plats än Stockholm.

Herr Hesselbom talade något om de rubbningar av vattenfallsstyrelsens verk-

Ang. vattenfallsstyrelsens förläggning

samhet som skulle åstadkommas genom en utflyttning. Det är givet att det kommer att uppstå sådana rubbningar, men uppstår inte dessa rubbningar i viss mån ändå genom den utflyttning, som nu föreslås? Det är väl meningen i båda fallen, att utflyttningen skall ske endast successivt och att svårigheterna på det sättet inte skall bli så stora.

Ja, detta var några av anledningarna till att jag ansett mig böra ansluta mig till den mening, som givits till känna i den reservation som är fogad till utskottets utlåtande, och jag ber, herr talman, att få instämma i det yrkande, som här tidigare ställts av herr Pålsson om bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON, ALVAR, (bf):

Herr talman! De båda reservanterna har väl sagt det mesta som behöver sägas från den sidan, men jag vill i alla fall som motionär ytterligare knyta några reflexioner till ärendet.

Här har från utredningsmannens sida konstaterats, att om vattenfallsstyrelsen skulle flyttas ut, borde det vara till någon ort, som inte låg mera avlägset från Stockholm än omkring tjugo mil. Vill man acceptera den ståndpunkten, och det finns från vår sida ingen anledning att inte göra det, kommer man till att här finns en hel mängd orter, som borde väl lämpa sig som förläggningsplats för detta stora verk. På grund av tidsnöd har inte utredningsmannen kunnat göra några närmare undersökningar i vad mån dessa orter har varit intresserade eller passat som förläggningsort.

Bland dessa orter finns till och med en stad som Uppsala, som kommunikationsmässigt sett inte ligger mera avlägset än att restiden mellan Uppsala och Stockholm — i den mån det nu behöver resas — inte blir längre än restiden tvärs igenom Stockholm, även om man räknar med restiden på tunnelbanan sedan de båda grenarna blivit sammanknutna. Man räknar i båda fallen med en restid av ungefär 50 minuter. När det gäller de andra städerna, Västerås, Örebro, Norrköping, Linköping och Gävle

till exempel, kommer man till restider, som i varje fall inte skulle överstiga två och en halv timmar. Det är i alla fall inte fråga om annat än sådana resor, som vattenfallsstyrelsens tjänstemän behövde göra för kontakter med instanserna här i huvudstaden. Det förefaller alltså inte som om det skulle vara otänkbart att ordna en förflyttning.

Skall man ge sig in på att förflytta centrala ämbetsverk och statliga institutioner, borde det naturligtvis i första hand vara sådana, som har så mycket personal, att de verkligen har någonting att betyda i lokaliseringshänseende.

Jag skulle i det sammanhanget vilja peka på en motion, som har behandlats i annat sammanhang vid innevarande års riksdag, I: 121 av herr Birger Andersson m. fl. I tankegångarna där ansluter man sig till de synpunkter som vi har haft när det gäller det konkreta fallet vattenfallsstyrelsen. Man säger avslutningsvis i den motionen: »Det är därför ofrånkomligt att industriföretagen måste inta en central plats som lokaliseringsobjekt. Men det finns även mycken annan verksamhet, som med fördel kunde förläggas till andra orter än de största städerna. Icke minst är det fallet med statens administrativa och judiciella verksamhet. Den är nu i stor utsträckning koncentrerad till huvudstaden. Staten borde föregå med ett gott exempel och bryta koncentrationen av all statlig förvaltning till huvudstaden, som enbart tycks vara betingad av traditionella och icke längre sakliga motiv. De goda kommunikationerna gör det möjligt att placera centrala ämbetsverk snart sagt var som helst i landet.»

Det är ju synpunkter som man helt och fullt kan ansluta sig till. Men här har vi nu det konkreta fallet. Motion nr 121 rör sig med mera allmänna sammanhang, men det verkliga ställningstagandet kommer vid det konkreta fallet.

Sedan skulle jag vilja peka på en mycket intressant sak när det gäller utredningen beträffande vattenfallsstyrelsens förläggning. Vattenfallsstyrelsen säger följande, som är mycket intressant, inte minst när det gäller att diskutera dyr-

ortsgrupperingen: »För personalens del skulle enligt styrelsen en utflyttning medföra påtagliga ekonomiska nackdelar. Sålunda skulle direkt löneminskning uppstå vid flyttning till lägre dyrortsgrupp. Personalen skulle även få vidkännas högre skatter och högre hyror till följd av att den tvingades använda bostäder i nybyggda hus. Samtidigt skulle möjligheterna till extra förtjänster och till utbildning minskas eller omintetgöras.»

Jag måste säga, att detta är ett alldeles utomordentligt bra illustrationsmaterial när det gäller att belysa orättvisorna i dyrortsgrupperingen. Det är skäl i att peka på detta i dessa dagar, när, såvitt jag har kunnat finna, från vissa grupper nu till och med ställs krav på att Stockholm skulle placeras i en nytillskapad dyrort, högre än de nuvarande. Här kommer vattenfallsstyrelsen till det resultatet, att för personalens del skulle en utflyttning från Stockholm medföra påtagliga ekonomiska nackdelar, genom att det skulle bli en direkt löneminskning vid flyttning till lägre dyrortsgrupper, skatterna skulle öka, hyrorna skulle öka, utbildningsmöjligheterna skulle försämrats o. s. v. Sällan har man fått ett så utmärkt belysningsmaterial för att påvisa orättvisorna i dyrortsgrupperingen. Detta hör visserligen inte till ämnet i detta sammanhang, men jag ville i alla fall dra fram denna passus.

Med detta, herr talman, skall jag sluta och ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr HESSELBOM (s):

Herr talman! Jag vill endast påpeka, att den lokaliseringsfråga som här kommer in i bilden är av mycket begränsad omfattning, då det gäller Stockholm å ena sidan och en stad med 50 000 å 60 000 invånare å andra sidan. De lokaliseringsproblem, som har aktualiserats och som även jag har starka sympatier för, gäller nog orter av betydligt mindre storlek än vad det här kan bli fråga om.

Men jag begärde egentligen ordet för

Ang. vattenfallsstyrelsens förläggning

att ge herr Sundelin en replik. Herr Sundelin säger, att redan en utflyttning till Räcksta kommer att innebära rubbningar, men dessa rubbningar, herr Sundelin, blir av mycket blygsam omfattning. Vad skulle inträffa, om man skulle flytta vattenfallsstyrelsen exempelvis till Västerås, med allt vad det innebär i fråga om möjligheterna att även i denna trångbodda stad skaffa fram tillräckligt med bostäder i en handvändning? Man har inte bedömt det möjligt att göra utflyttningen på en gång, utan det skulle dra en tid av flera år, och under de åren, som kan vara avgörande för vattenfallsstyrelsens möjligheter att fullgöra sin uppgift, kan många olyckor inträffa, som utskottet inte har vågat ta på sitt ansvar.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Andersson, Alvar, och herr Sundelin begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 132, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Om broförbindelse mellan Öland och fastlandet

Då emellertid herr *Andersson, Alvar*, och herr *Sundelin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 43.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 133, i anledning av väckta motioner angående undersökning och planläggning av trafikförhållandena i Bohuslans kustland och skärgårdar, bifölls vad utskott i detta utlåtande hemställt.

Om broförbindelse mellan Öland och fastlandet

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 134, i anledning av väckta motioner angående skyndsamt prövning av frågan om broförbindelse mellan Öland och fastlandet.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Weiland* m. fl. (I: 199) och den andra inom andra kammaren av herr *Börjeson* (II: 360), hade hemställts, att riksdagen måtte anhänga hos Kungl. Maj:t att frågan om upprättande av broförbindelse mellan Öland och fastlandet måtte prövas så skyndsamt, att ifrågavarande brobyggnad kunde inrymmas i den flerårsplan för byggande av större broar, som avsåge tiden 1960—1964.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 199 och II: 360 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr *WEILAND* (fp):

Herr talman! Frågan om en bro mellan Öland och fastlandet har länge varit aktuell, men framstegen rörande ifrågavarande ärende har varit få och små tycker en stor del av öborna, och

det med rätta. Det tycker även de som i år genom motion bragt frågan inför riksdagen. De anser nämligen att frågan om upprättande av en broförbindelse mellan fastlandet och Öland bör prövas så skyndsamt, att ifrågavarande brobyggnad kan inrymmas i den flerårsplan för byggande av större broar, som avser tiden 1960—1964.

Utan tvekan leder Ölands otidsenliga och otillräckliga förbindelser med fastlandet till en isolering, som måste få menliga följder för öns näringsliv, har det sagts och skrivits i olika sammanhang av dem, som närmast beröres av frågan. Jag tror att de har rätt. Goda transportmedel är en nödvändig förutsättning för att näringslivet skall kunna utvecklas på ett tillfredsställande sätt. Härigenom skulle också nya förvärvsmöjligheter kunna skapas för den öländska befolkningen liksom också en bättre social och kulturell utveckling. Även sett ur turisttrafikens synpunkt skulle en broförbindelse ha stor betydelse. Öland har sedan lång tid tillbaka haft stor betydelse som turistland. En broförbindelse skulle utan tvekan bidra till en avsevärd ökning av turisttrafiken, vilket, såsom framhålles i motionen, bör betraktas som ett intresse inte bara för Öland utan för hela landet. Utvecklingen av trafiken mellan ön och fastlandet har ju under de senaste åren gått fortare än man kunnat ana trots de, kan man väl påstå, förhållandevis miserabla trafikförhållanden, som nu är rådande. Trafikanten kan ju nu under vissa tider på året få vänta med sin bil ända upp till fem à sex timmar, innan han får möjlighet att komma över från Kalmar till Öland.

År 1944 transporterades enligt tillgängliga uppgifter 4 038 bilar över till ön. Redan 1946, d. v. s. första fredsåret, steg denna siffra till 19 235. År 1950 var siffran 56 978, och förra året, alltså 1955, steg antalet till 142 991. Sistnämnda år var det cirka 1 miljon personer, som transporterades mellan ön och fastlandet och varor till en vikt av 146 677 ton.

Vad beträffar prognosen för framtiden visar den hän mot en ännu snabbare utveckling, vilket betyder att redan 1962

Om bilfärjeförbindelse över Ume älv vid Holmsunds köping

skulle antalet motorfordon som transporteras mellan fastlandet och ön ha stigit till 305 000, 1970 till 485 000 samt 10 år senare till 840 000.

Det är ju här ej heller fråga om något gigantiskt brobygge i egentlig mening. Djupet är, enligt vad som upplyses, största delen av sträckan mellan Kalmar och Öland förhållandevis litet. Ej heller byggnadstid och projektering, behöver avskräcka — man räknar med en förberedelsestid av ett år och en byggnadstid av fyra år.

I ett uttalande från ett fullmäktigesammanträde på Öland hette det på sin tid, enligt ett referat i en ortstidning, bl. a. följande. Fullmäktige uttalade sig bestämt för nödvändigheten av en bro för att hindra Ölands avfolkning, och man förklarade sig villig att betala avgift för en sådan förbindelse mycket hellre än för de nuvarande obekväma och otillräckliga förbindelser som man nu har. Det var också fullmäktiges önskan att brobygget skulle komma till stånd skyndsammast möjligt. Detta uttalande är nog i stor utsträckning uttryck för den allmänna meningen på ön.

Kalmar läns kommunikationsråd instämmer nu i vad motionärerna anfört rörande betydelsen av en broförbindelse mellan Öland och fastlandet. Länsstyrelsen i Kalmar län instämmer också i vad kommunikationsrådet anfört och vill för sin del tillstyrka bifall till motionen. Även utskottet anser vissa omständigheter kunna åberopas till förmån för upprättande av den föreslagna broförbindelsen, men finner dock med hänsyn till vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anför i sitt remissyttrande, att någon särskild framställning i ämnet från riksdagens sida icke är påkallad. Till slut förutsätter emellertid utskottet, att den inom styrelsen pågående utredningen bedrivs med all den skyndsamhet som är möjlig. Vi motionärer noterar med tacksamhet detta utskottets uttalande, och jag skall för min del, herr talman, på grund härav icke framställa något yrkande om bifall till motionen, som jag anser till hälften eller mera bifallen genom detta utskottets positiva ställningstagande.

I herr Weilands yttrande instämde herr Aastrup (fp).

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 135, i anledning av väckta motioner angående en fast broförbindelse över Göta älv vid Jordfallet; och

nr 136, i anledning av väckt motion angående en ny kustradiostation på sydkusten.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om bilfärjeförbindelse över Ume älv vid Holmsunds köping

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 137, i anledning av väckt motion om trafikförbindelse med en bilfärja mellan de båda delarna av Holmsunds köping.

I en inom första kammaren av herrar *Helmer Persson* och *Norling* väckt motion (I: 201) hade föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder för att medelst bilfärja över Ume älv ordna en tillfredsställande trafikförbindelse mellan de båda delarna av Holmsunds köping.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionen I: 201 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr NORLING (k):

Herr talman! Ehuru jag själv inte är västerbottnings, har jag varit med om att underteckna den motion som det här är fråga om. Jag vill därför med några ord motivera motionen.

Vi föreslår i motionen, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om åtgärder för att ordna en tillfredsställande trafikförbindelse mellan de båda delarna av Holmsunds köping. Mig veterligt finns det inget samhälle i

Om bilfärjeförbindelse över Ume älv vid Holmsunds köping

landet, där man har ett sådant problem för att komma från den ena delen av samhället till den andra som just denna köping. Det finns visserligen en båt för passagerartrafik, som kan ta 28 personer varje resa från den ena delen av samhället till den andra, men då båten nu är både liten och gammal samt dessutom utsliten, är den oduglig när det vintertid gäller att ta sig fram över den isbelagda älven. Under den tid av året, då älven är isbelagd och trafiken således inte kan upprätthållas med båt och då isen inte heller är så bärkraftig att den håller för trafik, är det ett svårt problem för befolkningen att ta sig fram mellan köpingens båda delar. Man kan faktiskt inte färdas över isen utan att riskera att förolyckas. Befolkningen i Holmsunds köping tvingas under denna tid på året att färdas omkring 3,5 mil över Umeå för att komma från den ena sidan av köpingen till den andra.

Alla sådana transporter, som måste företas med bil eller annat landtransportmedel, måste för övrigt hela året dirigeras denna långa omväg, då den lilla båten över Ume älv inte kan taga sådan trafik. Då Holmsunds köping har en sammanlagd befolkning på något över 5 000 personer, varav ön Obbola har omkring 1 350 invånare, jämte olika industrier, så förstår man de stora svårigheter som uppstår för samfärdseln mellan de två delarna av samhället. Vi har därför i motionen framfört det önskemålet, att ordnandet av samfärdseln i samhället skulle överflyttas från de kommunala myndigheterna till vägförvaltningen i länet. Vi hemställer, att vägförvaltningen skall ställa en bilfärja till förfogande, så att man slipper att som hittills köra 3,5 mil för att komma från den ena delen av köpingen till den andra. Älven är 1,2 km bred, varför det här är fråga om en farled som man måste passera.

Man har beräknat, att en färja av sådan typ, att den också skulle kunna begagnas vintertid och medföra bilar, skulle komma att kosta ett ganska avsevärt belopp i anskaffning, vartill skulle komma ökade driftkostnader. Redan nu är

driftkostnaden för den lilla båt, som samhället har, omkring 25 000 kr. per år. Då kommunen redan har stora kostnader för andra kommunala ändamål, anser man inom kommunen, att staten bör hjälpa till med att ordna trafiken inom samhället. Kommunen har byggt ett ålderdomshem, som kostar omkring 1,3 miljoner kronor, skolor byggs för omkring 1,6 miljoner kronor, och sedan år 1945 har man i vatten och avlopp m. m. investerat omkring 5 miljoner kronor. Man kan således mycket väl förstå holmsundsbornas bekymmer när det gäller att få pengar till ett nytt trafikmedel över sundet. De anser, som sagt, att staten på ett eller annat sätt bör träda emellan.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt länsstyrelsen i Västerbottens län har beretts tillfälle att avge yttranden över motionen. Båda dessa remissinstanser har understrukt, att kommunikationsförhållandena mellan de båda delarna av Holmsunds köping är mycket svåra. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen säger bl. a.: »Den möjligheten torde härvid föreligga, att styrelsen anskaffar och uthyr till kommunen en för ändamålet lämplig båt.» Men man anser att en sådan åtgärd bör föregås av en utredning. Vad beträffar frågan om allmän färjled anser väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att en sådan inte kan anordnas på denna plats. Länsstyrelsen har gjort ungefär liknande uttalanden i sitt remissvar och understrukt köpingens behov av reguljär trafikförbindelse. Länsstyrelsen säger vidare att Holmsunds köping bör beviljas tillräckligt bidrag dels för nyanskaffning av lämplig båt, dels för trafikens bedrivande liksom hittills i köpingens egen regi.

Utskottet har också ställt sig ganska välvilligt när det gäller statens medverkan till anskaffande av en ny båt, och utskottet förutsätter att staten lämnar erforderligt stöd, eventuellt i bidragsform, till anskaffande av en båt. Utskottet avstyrker emellertid motionen. Jag förstår ju inte att inte frågan skulle ha kommit i ett betydligt bättre läge, om motionen hade bifallits och frågan

Om pensionsförbättring för vissa fanjunkare i arvodesbefattning

hänskjutits till Kungl. Maj:t än den gör genom att utskottet gjort detta uttalande.

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till motionen.

Herr SVEDBERG, LAGE, (s):

Herr talman! Jag skulle kunna instämma med den föregående talaren. Jag begärde ordet endast för att understryka statsutskottets motivering i det föreliggande utlåtandet.

Det är att hoppas att Kungl. Maj:t ger Holmsunds köping största möjliga stöd då det gäller att upprätthålla trafikförbindelsen mellan Holmsund och Obbola. Köpingens geografiska belägenhet är nämligen sådan, att det inte finns någon annan möjlighet än sjöledes att snabbt förflytta sig mellan dessa båda befolkningscentra. Vintertid måste man fara nära tre mil för att ta sig mellan dessa båda industriorter. Helt naturligt har köpingen inte ett så stort skatteunderlag att den har ekonomiska möjligheter att ordna en bilfärja. Till saken hör också att, såsom torde vara ganska allmänt känt, Obbola, som förut tillhörde Umeå landskommun, lades till Holmsunds socken för att ge ett större underlag för köpingsbildningen, och det är klart att behovet av en trafikförbindelse mellan Obbola och Holmsund därigenom ökat.

Jag ber därför att få understryka vad statsutskottet har anfört i sin motivering och framhålla betydelsen av att en förbättring av kommunikationerna mellan de båda delarna av Holmsunds köping åstadkommes så snart som möjligt.

Herr ANDERSSON, KARL, (s):

Herr talman! De båda hörda remissinstanserna, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och länsstyrelsen i Västerbottens län, har ansett att det här är fråga om en ren lokaltrafik, som dessutom är av så ringa omfattning, att den inte kan motivera en allmän färjled. Trafikfrågan måste alltså lösas med hjälp av passbåtar, och för sådana finns ju vissa möjligheter att erhålla statsbidrag.

Utskottet har därför tänkt sig att tra-

fiken här skall upprätthållas med båt. Det finns som sagt möjligheter att från ett särskilt anslag till vissa kommunikationsmedel få statsbidrag i detta fall. Under sådana förhållanden har utskottet inte ansett sig kunna tillstyrka motionen utan nöjt sig med att understryka behovet av att den hittillsvarande reguljära förbindelsen upprätthålles och att statsverket även framdeles bör i skäligen omfattning lämna sitt stöd därtill.

Utskottet anser att man, såsom frågan nu ligger till, inte kan komma längre, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 138, i anledning av riksdagens år 1956 församlade revisorers särskilda berättelse angående statsliggarens bihang, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om pensionsförbättring för vissa fanjunkare i arvodesbefattning

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 139, i anledning av väckta motioner om pensionsförbättring för viss personal, som tjänstgör i för pensionerade underofficerare avsedda arvodesbefattningar vid försvaret.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bengtson* och *Wolgast* (I: 110) och den andra inom andra kammaren av herr *Jansson* i Kalix m. fl. (II: 155), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta enligt följande: Före den 1 juli 1952 med ålderspension från beställning i dåvarande lönegrad Ma 5 avgången fanjunkare (motsvarande), som vid nämnda

Om pensionsförbättring för vissa fanjunkare i arvodesbefattning

tidpunkt innehade för pensionerad underofficer avsedd arvodesbefattning vid försvaret och hade innehaft dylik befattning i en följd från pensionsavgången, skall — under förutsättning att han icke på egen önskan, grundad på annan anledning än sjukdom, frånträder sådan anställning före 60 års ålder — från det han frånträtt eller frånträder arvodesbefattning erhålla tjänste- och familjepensionsrätt som om han hade avgått från beställning i lönegrad Ma 19.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att motionerna I: 110 och II: 155 icke måtte av riksdagen bifallas.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Pålsson, Sundelin, Bengtson* och *Jacobsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Staxäng, Nihlfors, Jansson* i Kalix, *Löfroth* och *Nelander* ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 110 och II: 155, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om förhöjt pensionsunderlag för beställningshavare i arvodesbefattning vid försvarsväsendet, vilka avgått med ålderspension före den 1 juli 1952, måtte bli föremål för skyndsam utredning och att Kungl. Maj:t måtte för 1957 års riksdag framlägga de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda.

Herr **SUNDELIN** (fp):

Herr talman! I de motioner, som behandlas i föreliggande statsutskottsutlåtande, yrkas att vissa underofficerare, fanjunkare, som före den 1 juli 1952 avgick med ålderspension från beställning, vilken före den tidpunkten var placerad i lönegrad motsvarande den sjuttonde, och som sedan kvarstod i tjänst efter denna tidpunkt såsom arvodister med arvode utgående enligt 19 lönegraden, skulle få pension enligt 19 lönegraden. Tjänsterna uppflyttades från den 1 juli 1952 i lönegrad Ma 19, och motionärerna har ansett det oriktigt att dessa underofficerare, som kvarstod i tjänst såsom

arvodister med samma lön som de som var anställda på aktiv stat, inte skulle få pension enligt den högre lönegraden.

Utskottet har hemställt att motionerna icke må av riksdagen bifallas. Till utlåtandet är fogad en reservation av herr *Pålsson* m. fl. Reservanterna yrkar visserligen inte bifall till motionerna men hemställer att riksdagen må i anledning av motionerna i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att frågan blir föremål för utredning. Det kan i detta sammanhang nämnas att försvarets civilförvaltning, som hör till dem som yttrat sig över motionerna, har ansett att det fanns skäl att tillmötesgå motionärernas förslag. Reservationen har alltså ett visst stöd i yttrandet av försvarets civilförvaltning.

Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Sunne* (fp).

Herr **BENGTON** (bf):

Herr talman! Det finns all anledning att tillvarata alla tillgängliga arbetskraft och att ordna anställningsförhållandena på sådant sätt, att det uppmuntrar personer med tidig pensionsålder att fortsätta sitt arbete efter pensioneringen.

Statsutskottet har avvisat motionerna om pension enligt löneställning för en grupp arvodister som ej fick denna förmån i det rätta sammanhanget, d. v. s. i samband med tjänsteförteckningsrevisionen 1952. Det är här fråga om en grupp militärer, som har särskilt lång tjänstetid bakom sig, och jag anser att utskottsmajoriteten knappast har riktat sig mot rätt mål med de anmärkningar som man gjort. Man har ägnat sig åt en del detaljer, som jag inte anser fullt så betydelsefulla. Man säger till en början, att motionärerna som stöd för sitt yrkande anfört att den ställning arvodisterna inom försvaret intar närmast skulle ha karaktären av extra ordinarie anställning. Motionärerna har emellertid inte sagt något sådant, utan de har begränsat sig till att påvisa vissa likheter mellan arvodistansättningen och extra ordinarie anställningen, oaktat proposition nr 210 år 1942 går mera rakt på sak och säger »en-

Om pensionsförbättring för vissa fanjunkare i arvodesbefattning

ligt grunder som gäller extra ordinarie befattningshavare i statens tjänst».

Skillnaden mellan vad utskottet tillskriver motionärerna och vad dessa i verkligheten har sagt är mer än en nyans. Motionärerna har sin motivering på andra punkter, något som envar säkert funnit vid studiet av motionen. Vidare har utskottet fäst sig vid motionärernas omnämnande av att förtidspensionerade redan tillförsäkrats den pensionsförmån som motionärerna begär åt den överblivna, absolut avgränsade grupp som motionen gäller. Detta är bara ett referat av vad som hänt på området. Att det är samma område lär väl ingen kunna bestrida, ty båda grupperna är ju arvodister inom försvaret. Vi var väl medvetna om, när motionen skrevs, att denna förtidspensioneringsfråga skulle kunna ordnas på administrativ väg.

Motionärernas motiv är icke de avsnitt, som utskottsmajoriteten tagit sikte på, utan i första rummet att här rättvisligen bör tillämpas den pension som den uppburna lönen betingar. Som det nu är, utgår lönen efter 22 löneklassen, medan pensionen, när befattningshavarna avgår vid 65 års ålder och knappast längre kan ha något förvärvsarbete, bestäms av pensionsunderlaget i 20 löneklassen. Detta betyder en onormalt stor sänkning av levnadsstandarden, när vederbörande vid 65 års ålder efter 45 års tjänst eller mera övergår till att leva uteslutande på pensionen. Den vanliga grunden för statspension är att pensionen skall vara 67 procent av den senaste lönen. För dessa arvodister blir, om ingen ändring sker, relationstalet någonting mellan 55 och 50 procent, och detta trots att de själva bidragit till pensionen med en anseelig summa.

Försvarets civilförvaltning har tillstyrkt åtgärder enligt motionärernas yrkande, något som borde ha vägt särskilt tungt för utskottet, då ämbetsverket i fråga väl känner till de förhållanden som här råder, icke minst svårigheterna att rekrytera arvodistpersonal och att rekryteringen av ålderspensionerade befattningshavare behöver stimuleras. Statskontoret har visserligen avstyrkt

förslaget och har kanske i detta fall företrott sparsamhetens talan, men jag vill påpeka att det kanske inte är så klokt att i detta fall föra sparsamhetens talan. En utredning, som gjorts vid ett tillfälle, visar ju, att dessa ej pensionsavgångna, som uppehåller arvodesbefattningar för underofficer under tjugu år eller från 45 till 65 års ålder, kostar staten 143 000 kronor mer än om befattningen uppehållits av pensionsavgångna underofficer. För närvarande finns 160 sådana ersättningar, och det skulle betyda, att man förlorar över en miljon kronor per år, om man inte skulle utnyttja arvodisternas arbetskraft.

Jag skall inte förlänga debatten ytterligare, men jag vill tillägga, att utskottsmajoriteten talat om farhågorna för konsekvenser, men jag kan knappast anse att de därvidlag är inne på linjer, som man kan acceptera. Att det finns ett antal officerare, som också bör komma i fråga till pensionsförbättring efter samma grunder som åberopas för underofficerare, visste vi också väl om, när vi skrev motionen, och detta har också varit bekant för utskottet och blivit undersökt. Denna konsekvens är alltså redan klarlagd, och den är lika klar och bestämd som för underofficerarnas del. Jag tycker därför inte att man behöver så starkt poängtera, att det här föreligger några betänkligheter, utan den grupp, som det här gäller, är klart avgränsad, och det borde finnas möjligheter att förbättra deras pensionsförmåner.

Nu har minoriteten inom utskottet — d. v. s. de 11 reservanterna — inte ansett sig kunna gå på ett direkt bifall utan yrkat på en utredning.

Jag ansluter mig, herr talman, på den punkten till yrkandet om bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Pålsson* (bf), *Gunnar Berg* (s) och *Huss* (fp).

Herr **LEANDER** (s):

Herr talman! Kammarerna bör göra klart för sig att inte någon av reservanterna ansett sig kunna yrka bifall till

Om pensionsförbättring för vissa fanjunkare i arvodesbefattning

motionen såsom sådan. Motionen innebär ju, såsom redan har sagts, att de fanjunkare, som nu är i arvodestjänst och som avgått med pension före den 1 juli, skulle få en förhöjd pension, från 17 till 19 lönegraden.

Ett bifall till detta yrkande skulle innebära ett avsteg från principen att pension utgår enligt den lönegrad, som gäller vid avgångstillfället. Jag vill erinra om att statsutskottet år 1953 intog en mycket klar och bestämd ståndpunkt i denna fråga och ansåg att denna princip skulle gälla i fortsättningen.

Vad sedan beträffar konsekvenserna är kanske reservanterna själva litet tveksamma. De säger att de ställer sig positiva till syftet med ifrågavarande motionsyrkande men att även andra än den i motionerna angivna gruppen befattningshavare kan komma att beröras, vilket först vid närmare undersökning kan klargöras. Ja, herr Bengtson, vi fick ju redan när vi behandlade detta ärende i utskottet en påstötning om att ytterligare ett 150-tal officerare i arvodestjänst i detta sammanhang borde tagas med, och det påpekades också, att detsamma gällde även andra befattningshavare.

Dessutom bör framhållas att det vid en närmare undersökning inte alls är säkert att ett bifall till motionen skulle inskränka sig till att avse endast de militära kategorier, som det här är fråga om. Det gäller dock här ett markant avsteg från hittills såsom princip tillämpade regler, och man kan ju nästan säga, att det blir pension på arvodestjänster. Och det har ju i alla fall hittills inte ansetts böra komma i fråga.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BENGTSON (bf):

Herr talman! Beträffande konsekvenserna vill jag poängtera att det här rör sig om en avskild grupp, som är klart markerad på ett helt annat sätt än de grupper herr Leander talade om.

När det gäller avsteget från principen om pensioner vill jag säga, att resultatet blir att de, som avgår med pension vid 55 års ålder, ofta övergår till enskild

tjänst. På det sättet förlorar man personal och får lov att anställa annan personal. Jag kan inte anse det särskilt förmanligt att bedriva en sådan politik.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Det kan mycket väl vara riktigt som utskottets majoritet framhåller, att denna fråga är en smula komplicerad. Men när jag icke desto mindre kommer att med min röst stödja reservationen, beror det bl. a. på att effekten av den anordning vi nu har i fråga om en hel del beställningar inom försvaret — att vederbörande inträder i pensionsåldern vid jämförelsevis unga år och då måste räkna med en viss osäkerhet om sin framtida försörjning, även om de i stor utsträckning får arvodestjänster — blir sådan, att rekryteringen till befälsställningar inom försvaret icke främjas. Jag tror för min del, att denna fråga snart nog måste tas upp till behandling och att man därvid bör inrikta sig på att det verkliga inträdet i pensionsåldern skall ske senare än nu är fallet för underofficers- och en del officersgrupper.

Man kan säga att detta är en del av den större frågan, att vi kanske av olika skäl blir tvungna att höja pensionsåldrarna generellt, men inom försvaret är pensionsåldrarna för en mängd grupper så påtagligt låga, att denna omständighet synes motverka rekryteringen på det sätt jag antytt. Det är inte minst av detta skäl som jag för min del — även om nu endast ett begränsat avsnitt av frågan beröres — kommer att rösta för reservationen.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Endast några ord i största korthet.

Femte avdelningen i statsutskottet har behandlat denna fråga rätt ingående, och problemet har diskuterats tidigare i kamrarna, senast 1954, om jag inte minns fel, då det gällde förhöjd pension för dem som avgått före den 1 juli 1952.

Nu säger herr Bergh och andra, att denna personal pensioneras vid mycket unga år och sedan fortsätter i likartad verksamhet, fastän de får annan tjänst.

Om pensionsförbättring för vissa fanjunkare i arvodesbefattning

Då tycker jag att konsekvensen borde bjuda, att man höjer pensionsåldern i stället för att bryta mot en genomgående princip. Jag var inom utskottet mycket tveksam, huruvida jag inte borde föga en blank reservation till utlåtandet för att få anledning att i kammaren säga, att jag personligen anser att hela detta problem bör utredas. Men jag ansåg det inte motiverat att bryta ut en speciell grupp och göra utredningen bekräftande den.

Det är därför, herr talman, som jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bengtson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 139, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppsesning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bengtson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befundes vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 43.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr talmannen hemställde nu, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan måtte få uppskjutas till ett annat sammanträde.

Denna hemställan bifölls.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag vill erinra kammarens ledamöter om att arbetsplenum anordnas i morgon med början kl. 11, att det i morgon blir kvällsplenum, att arbetsplenum anordnas på lördag med början kl. 10, att intet kvällsplenum anordnas på lördag, att arbetsplenum börjar på måndag kl. 10 och att kvällsplenum då är att påräkna.

På framställning av herr talmannen beslöts att jordbruksutskottets utlåtande nr 31 skulle uppföras sist på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 294, till Konungen i anledning av väckta motioner om åtgärder för effektiv minskning av bilstölder.

Anmälades och bordlades

sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av 96 och 99 —101 §§ regeringsformen, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

statsutskottets utlåtande nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående skolväsendets ordnande på real-skolestadiet under övergångstiden före enhetsskolans genomförande m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.31.

In fidem

G. H. Berggren

Fredagen den 25 maj förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 11.00.

Justerades protokollet för den 18 innevarande månad.

Upplästes två till kammaren inkomna protokoll, så lydande:

År 1956 den 25 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1956—1959 efter herrar D. E. Hall och O. Andersson, vilka voro i tur att avgå, jämte två suppleanter; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1956—1959:

herr Hall, David Emanuel, ledamot av andra kammaren, med 42 röster,

herr Andersson, Olof, ledamot av andra kammaren, med 42 röster;

suppleant för herr Hall, D. E.:

herr Ahlkvist, Karl Emil, ledamot av första kammaren, med 42 röster;

suppleant för herr Andersson, O.:

herr Svensson, Sven Patrik, ledamot av andra kammaren, med 42 röster.

Härjämte avlämnades sex blanka röstsedlar.

Abel Andersson

K. Ewerlöf

O. Malmborg

Gustaf Elofsson

År 1956 den 25 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret för valperioden 1956—1959 efter herrar G. V. Nilsson och W. Svensson, vilka voro i tur att avgå, jämte två suppleanter; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1956—1959:

herr Nilsson, Gustaf Valdemar, talman i andra kammaren, med 42 röster,

herr Svensson, Waldemar, ledamot av andra kammaren, med 42 röster;

suppleant för herr Nilsson, G. V.:

herr Andersson, Axel Gustav Birger, ledamot av första kammaren, med 42 röster;

suppleant för herr Svensson, Waldemar:

herr Widén, Lars Arthur, ledamot av andra kammaren, med 42 röster.

Abel Andersson

K. Ewerlöf

O. Malmborg

Gustaf Elofsson

På framställning av herr talmannen beslöts att de upplästa protokollen skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om de förrättade valen.

Föredrogos och bordlades ånyo sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 2 samt statsutskottets utlåtande nr 154.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1956/57 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Under punkterna 77—85 av femte huvudtiteln i statsverkspropositionen hade

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1956, föreslagit riksdagen att

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för bostadsstyrelsen, som föranleddes av vad departementschefen förordat;

II. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för bostadsstyrelsen, att tillämpas fr. o. m. budgetåret 1956/57;

III. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för länsbostadsnämnderna, som föranleddes av vad departementschefen förordat;

IV. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för länsbostadsnämnderna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57;

V. medgiva, att under budgetåret 1956/57 beslut om bidrag till inrättande av pensionärshem finge meddelas intill ett belopp av 10 000 000 kronor;

VI. för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa

1) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 983 800 kronor;

2) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 555 000 kronor;

3) till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 241 700 kronor;

4) till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 729 000 kronor;

5) till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån ett förslagsanslag av 60 000 000 kronor;

6) till Bostadsrabatter ett förslagsanslag av 100 000 000 kronor;

7) till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet ett reservationsanslag av 25 000 000 kronor;

8) till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett reservationsanslag av 100 kronor;

9) till Bidrag till viss upplysningsverksamhet rörande byggnadstekniska frågor ett reservationsanslag av 100 kronor.

Vidare hade Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under kapitalbudgeten (bilaga 26 punkterna 1 och 2 samt 6—8), under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1956, föreslagit riksdagen att

I. godkänna av departementschefen förordade ändringar i grunderna för lån till bostadshus;

II. medgiva, att under budgetåret 1956/57 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge meddelas intill ett belopp av 665 000 000 kronor;

III. medgiva, att under budgetåret 1956/57 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från anslaget till tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet, finge meddelas intill ett belopp av 55 000 000 kronor;

IV. medgiva, att räntefoten för lantarbetsarbostadslån, som beviljades under budgetåret 1956/57, bestämdes till 3,25 %.

V. godkänna av departementschefen förordade ändringar i bestämmelserna om lån till anordnande av kollektiva tvätterier;

VI. för budgetåret 1956/57 å kapitalbudgeten anvisa

a) under statens utlåningsfonder

1) till Lånefonden för bostadsbyggnade ett investeringsanslag av 600 000 000 kronor;

2) till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor;

b) under fonden för låneunderstöd

1) till Tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett investeringsanslag av 160 000 000 kronor;

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

2) till Lån till uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder ett investeringsanslag av 100 kronor;

3) till Lån till anordnande av kollektiva tvätterier ett investeringsanslag av 200 000 kronor.

Därjämte hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 (bilaga 19), under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 januari 1956, föreslagit riksdagen att, under förutsättning att motsvarande investeringsanslag beviljades, anvisa följande reservationsanslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1956/57 i härnäst angivna fonder, nämligen

a) statens utlåningsfonder

till Lånefonden för bostadsbyggande ett reservationsanslag av 150 000 000 kronor;

b) fonden för låneunderstöd

till Lån till anordnande av kollektiva tvätterier ett reservationsanslag av 50 000 kronor.

I statsverkspropositionen (bilaga 20) hade Kungl. Maj:t slutligen, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 januari 1956, föreslagit riksdagen att till Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1956/57 anvisa ett anslag av 543 600 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågasvarande förslag hade utskottet till behandling förehått följande motioner, nämligen

inom första kammaren

I: 60 av herrar *Norling* och *Öhman*,

I: 192 av herr *Ewerlöf* m. fl.,

I: 193 av herr *Ewerlöf* m. fl.,

I: 194 av herr *Spetz*,

I: 195 av herr *Erik Jansson* m. fl.,

I: 394 av herrar *Wolgast* och *Rikard Svensson*,

I: 407 av herr *Magnusson*,

I: 408 av herr *Lindblom* m. fl.,

I: 410 av herrar *Alvar Andersson* och *Theodor Johansson*,

I: 411 av herrar *Alvar Andersson* och *Fritiof Karlsson* samt

inom andra kammaren

II: 136 av herr *Johansson* i Stockholm m. fl.,

II: 141 av herrar *Senander* och *Hagberg*,

II: 296 av herr *Andersson* i Ronneby m. fl.,

II: 345 av herr *Hjalmarson* m. fl.,

II: 346 av herr *Hjalmarson* m. fl.,

II: 357 av fru *Lewén-Eliasson* m. fl.,

II: 358 av herrar *Johansson* i Öckerö och *Svensson* i Ljungkile,

II: 359 av herr *Svensson* i Ljungkile,

II: 494 av herr *Jansson* i Benestad m. fl.,

II: 495 av herr *Börjesson* m. fl.,

II: 496 av herr *Sjölin* m. fl.,

II: 497 av herr *Ohlin* m. fl. samt

II: 587 av herr *Cassel*.

I de likalydande motionerna I: 60 (av herrar *Norling* och *Öhman*) och II: 136 (av herr *Johansson* i Stockholm m. fl.) hade hemställts,

1. att riksdagen måtte uttala sig för 63 000 lägenheter som minimimålsättning för bostadsbyggandet under 1956 och att det tillskott på 10 000 å 12 000 lägenheter, som härigenom erhöles jämfört med den av Kungl. Maj:t angivna ramen för bostadsbyggandet, måtte ställas till förfogande för större städer och övriga tätorter med särskilt svårartad bostadsbrist;

2. att riksdagen under statsverkspropositionens bilaga 26 punkt 1 måtte

a) avslå Kungl. Maj:ts föreslagna avveckling av det provisoriska tilläggslånet;

b) avslå den föreslagna minskningen av räntefria delen av egnahemslån;

c) avslå föreslagna ändringar av belåningsvärden för bostadshus finansierade med statliga lån;

d) avslå föreslagna ändringar av räntan å förskott i fråga om egnahemslån;

e) medgiva, att under budgetåret 1956/57 preliminära beslut om lån, som skulle

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

utgå från lånefonden för bostadsbyggnade, finge meddelas intill ett belopp av 945 000 000 kronor;

f) till Lånefonden för bostadsbyggnade för budgetåret 1956/57 anvisa ett investeringsanslag av 890 000 000 kronor;

3. att riksdagen måtte under samma bilaga punkt 6

a) medgiva, att under budgetåret 1956/57 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från anslaget till tilläggs-lån till viss byggnadsverksamhet, finge meddelas intill ett belopp av 125 000 000 kronor;

b) till Tilläggs-lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet för budgetåret 1956/57 anvisa ett investeringsanslag av 180 000 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 192 (av herr Ewerlöf m. fl.) och II: 345 (av herr Hjalmarson m. fl.) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta,

1) att — i syfte att åstadkomma konkurrens på likvärdigare villkor — tertiärlån skulle beviljas upp till 90 % av den totala produktionskostnaden mot enbart in-teckningssäkerhet, oavsett förvaltningsformen, samt upp till 100 % för s. k. allmännyttiga företag mot kommunal borgen och upp till 95 % för kooperativa och enskilda företag mot borgen av kommun, industriföretag eller annat företag av motsvarande ekonomisk styrka, dock att kooperativt företag under en övergångstid av tre år skulle utan borgen få låna upp till 95 %;

2) att de ortsdifferentierade tilläggs-lånen (kungörelse 587:1948) för hus, färdigställda tidigast den 1 april 1957, skulle upphöra att utgå;

3) att räntefri stående del av egnahemslån icke skulle behöva återbetalas i andra fall än då egnahemmet försålts med vinst, sedan hänsyn tagits till penningvärdets fall, och i intet fall, om det räntefria stående lånet innehafts mer än 10 år;

4) att avslå Kungl. Maj:ts framställning om rätt att för särskilda fall meddela undantag från regeln om att minst

50 % av varje enskilt hus måste upptagas av bostäder för att statslån över huvud skulle utgå;

5) att räntesatsen å från lånefonden för bostadsbyggnade tidigast den 1 juli 1956 utlämnade tertiärlån samt räntebärande egnahems- och förbättringslån skulle utgöra 4 %;

6) att ränta å egnahemslånebelopp, som låge utanför de i enlighet med kungörelsen den 16 december 1955 fastställda normala belåningsvärdena, skulle utgöra 5 %;

7) att ränta å tertiärlån, som avsåge andra lokaler än bostäder, skulle utgöra 5 %;

8) att i skrivelse till Kungl. Maj:t återkalla sitt bemyndigande den 18 maj 1955 och hemställa, att kungörelserna den 30 juni 1955 (SFS:447 och 448) måtte upphävas med verkan fr. o. m. den 1 juli 1956;

9) att räntegaranti å primärlån och sekundärlån, som utlämnades till nya fastigheter fr. o. m. den 1 juli 1956, skulle grundas på en räntesats av 4 %;

10) att räntegarantien skulle upphöra, då den tidigare fastställda giltighetstiden å 10 år utgått;

11) att bostadssociala utredningens uppdrag skulle utvidgas till att omfatta att framlägga förslag om införande av ett kreditgarantisystem;

12) att familjebostadsbidrag skulle utgå till alla ur standardsynpunkt godtagbara lägenheter oavsett produktionsåret;

13) att familjebostadsbidraget skulle höjas från 150 till 170 kronor för varje barn fr. o. m. den 1 oktober 1956;

14) att bottenförstärkningen å familjebostadsbidraget å 210 kronor skulle fr. o. m. den 1 oktober 1956 ytterligare förstärkas med 100 kronor för varje barn utöver två, dock högst för fem barn utöver två;

15) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t snarast måtte låta igångsätta utredning rörande bostadsstyrelsens personalorganisation;

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

16) godkänna i motionen införd avlöningsstat för bostadsstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57;

17) att till Bostadsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 3 883 800 kronor;

18) att till Bostadsrabatter anvisa ett förslagsanslag av 114 000 000 kronor; samt

19) att till Avskrivning å lånefonden för bostadsbyggande anvisa ett anslag av 16 000 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 193 (av herr Ewerlöf m. fl.) och II: 346 (av herr Hjalmarson m. fl.) hade hemställts, att riksdagen måtte dels uttala, att en begränsning av egnahemsbyggandet på sätt föreslagits i statsverkspropositionen icke borde komma till stånd och att icke heller hinder borde läggas mot igångsättande av egnahemsbygge vid vilken tidpunkt som helst under året, och dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att utredning snarast måtte företagas i avsikt att få fram konkreta förslag till praktiska åtgärder för att förbättra förutsättningarna för ett väsentligt ökat egnahemsbyggande.

I de likalydande motionerna I: 194 (av herr Spetz) och II: 358 (av herrar Johansson i Öckerö och Svensson i Ljungskile) hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära förslag till sådan ändring i författningarna angående lån och bidrag till bostadsegnahem, att även äldre fastigheter i relativt gott skick, som tills vidare ej behövde genomgå någon större reparation, skulle kunna belånas i samband med ägarbyte i den mån de vore belägna inom Bohuslans kustsamhällen eller andra likartade platser.

I de likalydande motionerna I: 195 (av herr Erik Jansson m. fl.) och II: 357 (av fru Lewén-Eliasson m. fl.) hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära sådana ändringar i föreskrifterna angående belåningsvärde för bostadshus som i motionerna föreslagits.

I de likalydande motionerna I: 394 (av herrar Wolgast och Rikard Svensson) och II: 296 (av herr Andersson i Ronneby m. fl.) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att egnahems-kungörelsen skulle givas en vidare tolkning, som möjliggjorde beviljandet av räntefria stående förbättringslån även för bestridandet av kostnaden för anslutningsavgifter vid elektriska installationer.

I de likalydande motionerna I: 407 (av herr Magnusson) och II: 587 (av herr Cassel) hade hemställts, att alla s. k. allmännyttiga bostadsföretag skulle vara underkastade upphandlingskungörelsens bestämmelser.

I de likalydande motionerna I: 408 (av herr Lindblom m. fl.) och II: 497 (av herr Ohlin m. fl.) hade föreslagits, att riksdagen skulle

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t, under uttalande av att det av regeringen framlagda bostadsbyggnadsprogrammet för nästa budgetår vore otillräckligt, hemställa om en ökning av detsamma från 53 000 till 60 000 lägenheter;

2) fastställa kreditramen för preliminära lånebeslut för nästa budgetår till 830 milj. kronor, innebärande en ökning i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag med 110 milj. kronor;

3) bevilja ett investeringsanslag till lånefonden för bostadsbyggande av 860 milj. kronor innebärande en ökning med 100 milj. kronor i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag om anslag till lånefonden för bostadsbyggande och tilläggs-lån;

4) besluta, att räntesubventionen för bottenlån och tilläggs-lån till flerfamiljshus fr. o. m. nästa budgetår skulle ersättas med ett löpande schablonbidrag enligt i motionerna angivna riktlinjer;

5) fastställa räntan på tertiärlån och egnahemslån för hus som färdigställdes efter den 1 juli 1956 till 4 % i stället för enligt Kungl. Maj:ts förslag 3 % samt besluta, att till hus färdigställda under sista halvåret 1955 skulle utgå ett provisoriskt löpande bidrag av i motionen

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

angiven art, vilket skulle inkluderas i bidraget enligt punkt 4;

6) besluta, att till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter under femte huvudtiteln anvisa 72 milj. kronor, innebärande en ökning i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag med 12 milj. kronor;

7) besluta, att den räntefria stående delen av egnahemslån skulle inkomstprövas på sätt i motionerna angivits för egnahem, som erhöle preliminärt beslut efter den 1 oktober 1956;

8) avslå Kungl. Maj:ts förslag om ett avskrivningsanslag beträffande lånefonden för bostadsbyggande om 150 milj. kronor;

9) fastställa anslaget till fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster till 123,5 milj. kronor;

10) beträffande genomförandet av maximigränserna för belåningsvärden, vissa rationaliseringsfrämjande åtgärder och bostadspolitiken i övrigt godkänna i motionen angivna riktlinjer och i skrivelse till Kungl. Maj:t giva detta till känna.

I de likalydande motionerna I: 410 (av herrar Alvar Andersson och Theodor Johansson) och II: 494 (av herr Jansson i Benestad m. fl.) hade hemställts, att riksdagen beträffande grunderna för lån till bostadshus måtte besluta,

att även för Stockholm och Göteborg med angränsande förortskommuner belåningsvärdet för enfamiljshus skulle fastställas till 45 000 kronor för lånesökande, som icke hade familj med minst två minderåriga barn, och till 50 000 kronor för familj med minst två minderåriga barn samt för tvåfamiljshus högst till 75 000 kronor för lånesökande, som icke hade familj med minst två minderåriga barn, och till 80 000 kronor för familj med minst två minderåriga barn,

att belåningsvärdet för flerfamiljshus skulle fastställas till i allmänhet 540 kronor per m² bostadslägenhetsyta samt för annan yta i proportion härtill att

gälla i hela landet, dock med undantag för de fyra nordligaste länen, för vilka belåningsvärdet borde fastställas i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, samt hemställa hos Kungl. Maj:t om utfärdande av härför erforderliga föreskrifter.

I de likalydande motionerna I: 411 (av herrar Alvar Andersson och Fritiof Karlsson) och II: 495 (av herr Börjeson m. fl.) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att i motionerna anförda synpunkter beträffande egnahemsbebyggelsen måtte beaktas under pågående utredning av vissa bostadspolitiska frågor.

I motionen II: 141 (av herrar Senander och Hagberg) hade yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag att antingen genom bosättningslånefonden eller i annan form bereda möjlighet att erhålla lån för anskaffande av s. k. insatslägenhet.

I motionen II: 359 (av herr Svensson i Ljungskile) hade yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om

1) skyndsam utredning

a) angående sådana ändringar i gällande författningar, tillämpningsförfordningar och administrativa anvisningar, att förutsättningar skapades för en friare bostadsbebyggelse på landsbygden;

b) angående vilka åtgärder, som kunde vidtagas för att genom forskning, konstruktionsarbeten och försöksverksamhet främja tillkomsten av praktiska alternativ i fråga om bostäders och sanitetsanläggningars utformning vid glesbebyggelse;

2) vidtagande av de åtgärder vartill utredningen kunde föranleda samt framläggande för riksdagen av förslag i de fall åtgärdernas genomförande krävde dess medverkan.

I motionen II: 496 (av herr Sjölin m. fl.) hade hemställts, att riksdagen måtte

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

a) medgiva, att under budgetåret 1956/57 beslut om Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet finge meddelas intill ett belopp av 30 275 000 kronor;

b) till Bidrag för viss bostadsförbättringsverksamhet för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 100 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

att riksdagen måtte

I. beträffande den framtida bostadspolitikens utformning med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad utskottet anfört;

II. beträffande bostadsbyggandets storlek med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 60 och II: 136, I: 192 och II: 345, I: 193 och II: 346 samt I: 408 och II: 497, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;

III. avslå i motionerna I: 192 och II: 345 framställt yrkande beträffande införandet av ett kreditgarantisystem på bostadsområdet;

IV. beträffande avveckling av kapitalsubventionen till flerfamiljshus med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 60 och II: 136 samt I: 192 och II: 345, såvitt de berörde denna fråga, godkänna vad utskottet anfört;

V. avslå i motionerna I: 408 och II: 497 framställt yrkande att tillägglånet skulle ersättas med ett löpande bidrag;

VI. beträffande eftergift i fråga om ränta och amortering å tertiärlån till flerfamiljshus med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 192 och II: 345 samt I: 408 och II: 497, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

VII. avslå i motionerna I: 192 och II: 345 samt I: 408 och II: 497 framställda yrkanden beträffande räntesatsen å tertiärlån;

VIII. beträffande högsta belåningsvärden för flerfamiljshus med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 60 och II: 136, I: 408 och II: 497 samt I: 410 och II: 494, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;

IX. beträffande villkor för tertiärlån och tillägglån till bostadshus innehållande både bostäder och lokaler för annat ändamål med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 192 och II: 345, såvitt de berörde härmed sammanhängande frågor, godkänna vad utskottet anfört;

X. avslå i motionerna I: 192 och II: 345 samt I: 408 och II: 497 framställda förslag beträffande villkor för tertiärlån för olika företagsformer;

XI. beträffande minskning av räntefria stående delen av egnahemslån med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 60 och II: 136 samt I: 408 och II: 497, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

XII. avslå i motionerna I: 192 och II: 345 samt I: 408 och II: 497 framställda förslag beträffande återbetalning av räntefri stående del av egnahemslån;

XIII. beträffande eftergift i fråga om ränta och amortering å egnahemslån med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 192 och II: 345, såvitt de berörde denna fråga, godkänna vad utskottet anfört;

XIV. avslå i motionerna I: 192 och II: 345 samt I: 408 och II: 497 framställda yrkanden beträffande räntesatsen å egnahemslån;

XV. avslå i motionerna I: 192 och II: 345 framställda yrkanden beträffande räntesatsen å förbättringslån;

XVI. beträffande högsta belåningsvärden för en- och tvåfamiljshus i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 408 och II: 497, I: 410 och II: 494, I: 60 och II: 136, I: 192 och II: 345 samt I: 195 och II: 357,

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

förstnämnda åtta motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet anfört;

XVII. beträffande räntesatsen å förskott å egnahemslån med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 60 och II: 136, såvitt de berörde denna fråga, godkänna vad utskottet anfört;

XVIII. beträffande belåning av äldre fastigheter i samband med ägarbyte i anledning av motionerna I: 194 och II: 358 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;

XIX. beträffande förbättringslån till anslutningsavgifter vid elektriska installationer i anledning av motionerna I: 394 och II: 296 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;

XX. beträffande förutsättningarna för egnahemsbyggandet med avslag å motionerna I: 193 och II: 346, I: 408 och II: 497, I: 411 och II: 495 samt II: 359, förstnämnda fyra motioner såvitt de berörde härmed sammanhängande frågor, godkänna vad utskottet anfört;

XXI. beträffande tidpunkten för lägenhets färdigställande som villkor för familjebostadsbidrag med avslag å motionerna I: 192 och II: 345 samt I: 408 och II: 497, såvitt de berörde denna fråga, godkänna vad utskottet anfört;

XXII. beträffande familjebostadsbidragets storlek samt förstärkning av bidraget i vissa fall med avslag å motionerna I: 192 och II: 345, såvitt de berörde dessa frågor, godkänna vad utskottet anfört;

XXIII. beträffande lån för anskaffande av s. k. insatslägenhet med avslag å motionen II: 141 godkänna vad utskottet anfört;

XXIV. beträffande tillämpning av upphandlingskungörelsens bestämmelser på allmännyttiga bostadsföretag med avslag å motionerna I: 407 och II: 587 godkänna vad utskottet anfört;

XXV. beträffande grunderna för den statliga låne- och bidragsverksamheten

till förmån för bostadsförsörjningen, såvitt de ej behandlats under I—XXIV, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och under erinran om vad utskottet i det föregående anfört godkänna i statsrådsprotokollet förordade ändringar;

XXVI. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 408 och II: 497, såvitt de berörde detta anslag, till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 60 000 000 kronor;

XXVII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 192 och II: 345, såvitt de berörde detta anslag, till Bostadsrabatter för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 100 000 000 kronor;

XXVIII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 496 till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 25 000 000 kronor;

XXIX. medgiva, att under budgetåret 1956/57 beslut om bidrag till inrättande av pensionärshem finge meddelas intill ett belopp av 10 000 000 kronor;

XXX. till Bidrag till inrättande av pensionärshem för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100 kronor;

XXXI. till Bidrag till viss upplysningsverksamhet rörande byggnadstekniska frågor för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100 kronor;

XXXII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 60 och II: 136 samt I: 408 och II: 497, såvitt de berörde denna fråga, medgiva, att under budgetåret 1956/57 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge meddelas intill ett belopp av 665 000 000 kronor;

XXXIII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motio-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

nerna I: 60 och II: 136 samt I: 408 och II: 497, såvitt de berörde detta anslag, till Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1956/57 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 600 000 000 kronor;

XXXIV. till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien för budgetåret 1956/57 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor;

XXXV. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 60 och II: 136 samt I: 408 och II: 497, såvitt de berörde denna fråga, medgiva, att under budgetåret 1956/57 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från anslaget till tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet, finge meddelas intill ett belopp av 55 000 000 kronor;

XXXVI. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 60 och II: 136 samt I: 408 och II: 497, såvitt de berörde detta anslag, till Tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet för budgetåret 1956/57 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 160 000 000 kronor;

XXXVII. medgiva, att räntefoten för lantarbetarbostadslån, vilka beviljas under budgetåret 1956/57, bestämdes till 3,25 %;

XXXVIII. till Lån till uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder för budgetåret 1956/57 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 100 kronor;

XXXIX. till Lån till anordnande av kollektiva tvätterier för budgetåret 1956/57 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 200 000 kronor;

XXXX. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 192 och II: 345 samt I: 408 och II: 497, såvitt de berörde detta anslag, till avskrivning av nya kapitalinvesteringar i Lånefonden för bostadsbyggande för

budgetåret 1956/57 under statens utlåningsfonder anvisa ett reservationsanslag av 150 000 000 kronor;

XXXXI. till avskrivning av nya kapitalinvesteringar till Lån till anordnande av kollektiva tvätterier för budgetåret 1956/57 under fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag av 50 000 kronor;

XXXXII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 408 och II: 497, såvitt de berörde frågan om anvisande av medel för avskrivning av kapitalsubventioner, till Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1956/57 anvisa ett anslag av 543 600 000 kronor;

XXXXIII. avslå i motionerna I: 192 och II: 345 framställt yrkande rörande översyn av bostadsstyrelsens organisation;

XXXXIV. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för bostadsstyrelsen, som föranleddes av vad i statsrådsprotokollet förordats;

XXXXV. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 192 och II: 345, såvitt de berörde denna fråga, fastställa under punkten införd avlöningsstat för bostadsstyrelsen att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

XXXXVI. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för länsbostadsnämnderna, som föranleddes av vad i statsrådsprotokollet förordats;

XXXXVII. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag fastställa under punkten införd avlöningsstat för länsbostadsnämnderna att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

XXXXVIII. beträffande medelsbehovet för bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 192 och II: 345, såvitt de berörde ifrågavarande anslag, för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

a) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 983 800 kronor;

b) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 555 000 kronor;

c) till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 291 700 kronor;

d) till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 729 000 kronor;

XXXXIX. besluta, att i förevarande sammanhang behandlade motioner, till den del de icke blivit under punkterna I—XXXVIII särskilt berörda, icke skul- le föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande den framtida bostads- politikens utformning

a) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte beträffande den framtida bostadspoli- tikens utformning i anledning av Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad reservan- terna anfört;

b) av herrar *Sundelin, Axel Anders- son* och *Jacobsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Widén, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade avfatt- ning, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under I hem- ställa, att riksdagen måtte beträffande den framtida bostadspolitiken utform- ning i anledning av Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad reservanterna anfört;

c) av herrar *Pålsson, Bengtson, Rub- bestad* och *Hansson* i Skegrie, vilka an- sett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den ändrade lydelse, reserva- tionen visade;

2) beträffande bostadsbyggandets stor- lek

a) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande i denna del bort ly-

da på sätt i reservationen angivits samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostads- byggandets storlek i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motio- nerna I: 192 och II: 345 samt I: 193 och II: 346 ävensom med avslag å motioner- na I: 60 och II: 136 samt I: 408 och II: 497, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

b) av herrar *Sundelin, Axel Anders- son* och *Jacobsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Widén, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande i förevarande del bort hava den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostadsbyg- gandets storlek i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motio- nerna I: 408 och II: 497 ävensom med avslag å motionerna I: 60 och II: 136, I: 192 och II: 345 samt I: 193 och II: 346, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kän- na vad reservanterna anfört;

c) av herrar *Pålsson, Bengtson, Rub- bestad* och *Hansson* i Skegrie, vilka an- sett, att utskottets yttrande i nu ifråga- varande del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits;

d) av herr *Persson* i Växjö, som dock ej antytt sin mening;

3) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka i fråga om införandet av ett kreditgarantisys- tem på bostadsområdet ansett, att ut- skottets yttrande bort hava den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under III hemställa, att riksdagen måtte beträffande införan- det av ett kreditgarantisystem på bo- stadsområdet med bifall till motionerna I: 192 och II: 345, såvitt de berörde den- na fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

4) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka beträffan- de avveckling av kapitalsubventionen till flerfamiljshus ansett, att utskottets

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under IV hemställa, att riksdagen måtte beträffande avveckling av kapitalsubventionen till flerfamiljshus i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 192 och II: 345 ävensom med avslag å motionerna I: 60 och II: 136, samtliga motioner såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförts;

5) av herrar *Sundelin, Axel Andersson* och *Jacobsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Widén, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under V hemställa, att riksdagen måtte bifalla i motionerna I: 408 och II: 497 framställt yrkande att tilllägsslånet skulle ersättas med ett löpande årligt bidrag i enlighet med i motionerna angivna linjer;

6) beträffande eftergift i fråga om ränta och amortering å tertiärlån till flerfamiljshus

a) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under VI hemställa, att riksdagen måtte beträffande eftergift i fråga om ränta och amortering å tertiärlån till flerfamiljshus i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 192 och II: 345 ävensom med avslag å motionerna I: 408 och II: 497, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförts;

b) av herrar *Sundelin, Axel Andersson* och *Jacobsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Widén, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande i förevarande del bort hava den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under VI hemställa, att riksdagen måtte beträffande eftergift i fråga om ränta och amortering å ter-

tiärlån till flerfamiljshus med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 192 och II: 345 ävensom med bifall till motionerna I: 408 och II: 497, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförts;

c) av herrar *Pålsson, Bengtson, Rubbestad* och *Hansson* i Skegrie, vilka ansett att utskottets yttrande i angivna del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits;

7) beträffande räntesatsen å tertiärlån

a) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under VII hemställa, att riksdagen måtte beträffande räntesatsen å tertiärlån med bifall till motionerna I: 192 och II: 345 ävensom i anledning av motionerna I: 408 och II: 497, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförts;

b) av herrar *Sundelin, Axel Andersson* och *Jacobsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Widén, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande i förevarande del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under VII hemställa, att riksdagen måtte beträffande räntesatsen å tertiärlån med bifall till motionerna I: 408 och II: 497 ävensom i anledning av motionerna I: 192 och II: 345, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförts;

8) beträffande högsta belåningsvärden för flerfamiljshus

a) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande i angivna del bort lyda på sätt i reservationen angivits;

b) av herrar *Pålsson, Bengtson, Rubbestad* och *Hansson* i Skegrie, vilka ansett, att utskottets yttrande i förevarande del bort erhålla den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

under VIII hemställa, att riksdagen måtte beträffande högsta belåningsvärden för flerfamiljshus i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 410 och II: 494 ävensom med avslag å motionerna I: 60 och II: 136 samt I: 408 och II: 497, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförts;

9) beträffande villkor för tertiärlån och tilläggs-lån till bostadshus innehållande både bostäder och lokaler för annat ändamål

a) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under IX hemställa, att riksdagen måtte beträffande villkor för tertiärlån och tilläggs-lån till bostadshus innehållande både bostäder och lokaler för annat ändamål i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 192 och II: 345, såvitt de berörde härmed sammanhängande frågor, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförts;

b) av herrar *Pålsson, Bengtson, Rubbestad* och *Hansson* i Skegrie, vilka ansett, att utskottets yttrande i förevarande del bort erhålla den avfattning, reservationen visade;

10) av herrar *Sundelin, Axel Andersson, Ragnar Bergh, Jacobsson* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Elmén* samt herrar *Widén, Cassel, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka beträffande villkor för tertiärlån för olika företagsformer ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under X hemställa, att riksdagen måtte beträffande villkor för tertiärlån för olika företagsformer i anledning av motionerna I: 192 och II: 345 samt I: 408 och II: 497, samtliga motioner såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförts;

11) beträffande minskning av den räntefria stående delen av egnahemslån

a) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande i denna del bort erhålla viss i reservationen angiven avfattning samt att utskottet bort under XI hemställa, att riksdagen måtte beräffande minskning av den räntefria stående delen av egnahemslån i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 408 och II: 497 ävensom med avslag å motionerna I: 60 och II: 136, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförts;

b) av herrar *Sundelin, Axel Andersson* och *Jacobsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Widén, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande i förevarande del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under XI hemställa, att riksdagen måtte beträffande minskning av den räntefria stående delen av egnahemslån i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 408 och II: 497 ävensom med avslag å motionerna I: 60 och II: 136, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförts;

12) av herrar *Sundelin, Axel Andersson, Ragnar Bergh, Jacobsson* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Elmén* samt herrar *Widén, Cassel, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka beträffande återbetalning av räntefri stående del av egnahemslån ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XII hemställa, att riksdagen måtte bifalla i motionerna I: 192 och II: 345 samt I: 408 och II: 497 framställda förslag beträffande återbetalning av räntefri stående del av egnahemslån;

13) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka beträffande eftergift i fråga om ränta och amortering å egnahemslån ansett, att utskot-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

tets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under XIII hemställa, att riksdagen måtte beträffande eftergift i fråga om ränta och amortering å egnahemslån i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 192 och II: 345, såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anför;

14) beträffande räntesatsen å egnahemslån

a) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att under förutsättning av bifall till den med 13 betecknade reservationen, utskottet bort under XIV hemställa, att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 408 och II: 497, såvitt de berörde denna fråga, bifalla i motionerna I: 192 och II: 345 framställt yrkande beträffande räntesatsen å egnahemslån;

b) av herrar *Sundelin, Axel Andersson* och *Jacobsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Widén, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande i denna del bort erhålla den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XIV hemställa, att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 192 och II: 345, såvitt de berörde denna fråga, bifalla i motionerna I: 408 och II: 497 framställt yrkande beträffande räntesatsen å egnahemslån;

15) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka beträffande räntesatsen å förbättringslån ansett, att under förutsättning av bifall till den med 13 betecknade reservationen, utskottet bort under XV hemställa, att riksdagen måtte bifalla i motionerna I: 192 och II: 345 framställt yrkande beträffande räntesatsen å förbättringslån;

16) beträffande högsta belåningsvärden för en- och tvåfamiljshus

a) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande i förevarande del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under XVI

hemställa, att riksdagen måtte beträffande högsta belåningsvärden för en- och tvåfamiljshus i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 192 och II: 345 ävensom med avslag å motionerna I: 408 och II: 497, I: 410 och II: 494, I: 60 och II: 136 samt I: 195 och II: 357, förstnämnda åtta motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anför;

b) av herrar *Sundelin, Axel Andersson* och *Jacobsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Widén, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande i berörda del bort erhålla den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XVI hemställa, att riksdagen måtte beträffande högsta belåningsvärden för en- och tvåfamiljshus i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 408 och II: 497 ävensom med avslag å motionerna I: 410 och II: 494, I: 60 och II: 136, I: 192 och II: 345 samt I: 195 och II: 357, förstnämnda åtta motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anför;

c) av herrar *Pålsson, Bengtson, Rubbestad* och *Hansson* i Skegrie, vilka ansett, att utskottets yttrande i angivna del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under XVI hemställa, att riksdagen måtte beträffande högsta belåningsvärden för en- och tvåfamiljshus i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 410 och II: 494 ävensom med avslag å motionerna I: 408 och II: 497, I: 60 och II: 136, I: 192 och II: 345 samt I: 195 och II: 357, förstnämnda åtta motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anför;

17) beträffande belåning av äldre fastigheter i samband med ägarbyte

a) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande i denna del bort erhålla den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XVIII hemställa, att riksdagen måtte

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

avslå i motionerna I: 194 och II: 358 framställda förslag beträffande belåning av äldre fastigheter i samband med ägarbyte;

b) av herrar *Sundelin, Axel Andersson* och *Jacobsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Widén, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande i förevarande del bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade;

18) beträffande förutsättningarna för egnahemsbyggandet

a) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande i berörda del bort erhålla den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XX hemställa, att riksdagen måtte beträffande förutsättningarna för egnahemsbyggandet med bifall till motionerna I: 193 och II: 346, I: 408 och II: 497 samt I: 411 och II: 495 ävensom med avslag å motionen II: 359, förstnämnda fyra motioner såvitt de berörde härmed sammanhängande frågor, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförts;

b) av herrar *Sundelin, Axel Andersson* och *Jacobsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Widén, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka ansett att utskottets yttrande i angivna del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under XX hemställa, att riksdagen måtte beträffande förutsättningarna för egnahemsbyggandet med bifall till motionerna I: 408 och II: 497 samt II: 359 ävensom med avslag å motionerna I: 193 och II: 346 samt I: 411 och II: 495, motionerna I: 408 och II: 497 samt I: 193 och II: 346 såvitt de berörde härmed sammanhängande frågor, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförts;

c) av herrar *Pålsson, Bengtson, Rubbestad* och *Hansson* i Skegrie, vilka ansett, att utskottets yttrande i nu ifrågasvarande del bort lyda på sätt i reservationen angivits samt att utskottet bort under XX hemställa, att riksdagen måt-

te beträffande förutsättningarna för egnahemsbyggandet med bifall till motionerna I: 411 och II: 495 samt i anledning av motionerna II: 359 samt I: 193 och II: 346 ävensom med avslag å motionerna I: 408 och II: 497, sistnämnda fyra motioner såvitt de berörde härmed sammanhängande frågor, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförts;

19) av herrar *Sundelin, Axel Andersson, Ragnar Bergh, Jacobsson* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Elmén* samt herrar *Widén, Cassel, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka beträffande tidpunkten för lägenhets färdigställande som villkor för familjebostadsbidrag ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade avfattning, reservationen visade;

20) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka beträffande familjebostadsbidragets storlek samt förstärkning av bidraget i vissa fall ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XXII hemställa, att riksdagen måtte beträffande familjebostadsbidragets storlek samt förstärkning av bidraget i vissa fall med bifall till motionerna I: 192 och II: 345, såvitt de berörde dessa frågor, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförts;

21) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka beträffande tillämpning av upphandlingskungörelsens bestämmelser på allmännyttiga bostadsföretag ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under XXIV hemställa, att riksdagen måtte beträffande tillämpning av upphandlingskungörelsens bestämmelser på allmännyttiga bostadsföretag med bifall till motionerna I: 407 och II: 587 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförts;

22) av herrar *Sundelin, Axel Andersson* och *Jacobsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Widén, Gustafsson* i Skellefteå

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

och *Löfroth*, vilka under förutsättning av bifall till den med 5 betecknade reservationen ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XXVI hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 408 och II: 497, såvitt de berörde detta anslag, till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 72 000 000 kronor;

23) av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i *Doverstorp* och *Cassel*, vilka under förutsättning av bifall till den med 20 betecknade reservationen ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under XXVII hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 192 och II: 345, såvitt de berörde detta anslag, till Bostadsrabatter för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 108 000 000 kronor;

24) av herrar *Sundelin*, *Axel Andersson*, *Ragnar Bergh*, *Jacobsson* och *Skoglund* i *Doverstorp*, fröken *Elmén* samt herrar *Widén*, *Cassel*, *Gustafsson* i *Skellefteå* och *Löfroth*, vilka beträffande anslaget till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XXVIII hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II: 496

a) medgiva, att under budgetåret 1956/57 beslut om bidrag, varom nu vore fråga, finge meddelas intill ett belopp av 30 275 000 kronor;

b) till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100 kronor;

25) av herrar *Sundelin*, *Axel Andersson* och *Jacobsson*, fröken *Elmén* samt

herrar *Widén*, *Gustafsson* i *Skellefteå* och *Löfroth*, vilka under förutsättning av bifall till de med 2 b och 5 betecknade reservationerna ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under XXXII hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 408 och II: 497 ävensom med avslag å motionerna I: 60 och II: 136, samtliga motioner såvitt de berörde denna fråga, medgiva, att under budgetåret 1956/57 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge meddelas intill ett belopp av 830 000 000 kronor;

26) beträffande anslaget till Lånefonden för bostadsbyggande a) av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i *Doverstorp* och *Cassel*, vilka under förutsättning av bifall till den med 11 a betecknade reservationen ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XXXIII hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 60 och II: 136 samt I: 408 och II: 497, såvitt de berörde detta anslag, till Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1956/57 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 590 000 000 kronor;

b) av herrar *Sundelin*, *Axel Andersson* och *Jacobsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Widén*, *Gustafsson* i *Skellefteå* och *Löfroth*, vilka under förutsättning av bifall till de med 2 b och 5 betecknade reservationerna ansett, att utskottets yttrande i förevarande del bort erhålla den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under XXXIII hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 408 och II: 497 ävensom med avslag å motionerna I: 60 och II: 136, samtliga motioner såvitt de berörde detta anslag, till Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1956/57 under statens utlåningsfon-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

der anvisa ett investeringsanslag av 860 000 000 kronor;

27) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande angående anslag till lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XXXIV hemställa, att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förslag besluta, att anslag till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien icke skulle för budgetåret 1956/57 anvisas;

28) av herrar *Sundelin, Axel Andersson* och *Jacobsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Widén, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka under förutsättning av bifall till den med 25 betecknade reservationen ansett, att utskottet bort under XXXV hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 408 och II: 497 ävensom med avslag å motionerna I: 60 och II: 136, samtliga motioner såvitt de berörde denna fråga, besluta avslå Kungl. Maj:ts förslag beträffande medgivande till preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från anslaget till tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

29) av herrar *Sundelin, Axel Andersson* och *Jacobsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Widén, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka under förutsättning av bifall till den med 26 b betecknade reservationen ansett, att utskottet bort under XXXVI hemställa, att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 60 och II: 136 ävensom med bifall till motionerna I: 408 och II: 497, samtliga motioner såvitt de berörde detta anslag, besluta, att anslag till Tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet icke skulle för budgetåret 1956/57 anvisas;

30) beträffande avskrivning av anslaget till Lånefonden för bostadsbyggande

a) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka under förutsättning av bifall till de med 7 a, 11 a

och 14 a betecknade reservationerna ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under XXXX hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 192 och II: 345 ävensom med avslag å motionerna I: 408 och II: 497, samtliga motioner såvitt de berörde detta anslag, till avskrivning av nya kapitalinvesteringar i Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1956/57 under statens utlåningsfonder anvisa ett reservationsanslag av 14 000 000 kronor;

b) av herrar *Sundelin, Axel Andersson* och *Jacobsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Widén, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka under förutsättning av bifall till de med 5, 7 b och 14 b betecknade reservationerna ansett, att utskottets yttrande i förevarande del bort erhålla den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XXXX hemställa, att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 192 och II: 345 ävensom med bifall till motionerna I: 408 och II: 497, samtliga motioner såvitt de berörde detta anslag, besluta, att anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar i Lånefonden för bostadsbyggande icke skulle för budgetåret 1956/57 anvisas;

31) beträffande avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster

a) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka under förutsättning av bifall till den med 30 a betecknade reservationen ansett, att utskottet bort under XXXXII hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 408 och II: 497, såvitt de berörde denna fråga, till Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1956/57 anvisa ett anslag av 535 600 000 kronor;

b) av herrar *Sundelin, Axel Andersson* och *Jacobsson*, fröken *Elmén* samt herrar *Widén, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka under förutsättning av

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

bifall till den med 30 b betecknade reservationen ansett, att utskottet bort under XXXXII hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 408 och II: 497, såvitt de berörde denna fråga, till Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1956/57 anvisa ett anslag av 66 000 000 kronor;

32) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka beträffande frågan om översyn av bostadsstyrelsens organisation ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under XXXXIII hemställa, att riksdagen måtte beträffande översyn av bostadsstyrelsens organisation med bifall till motionerna I: 192 och II: 345, såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anför;

33) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande angående bostadsstyrelsens avlöningsanslag bort erhålla den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XXXXV hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 192 och II: 345, såvitt de berörde denna fråga, fastställa i reservationen införd avlöningsstat för bostadsstyrelsen att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57, innebärande i förhållande till Kungl. Maj:ts och utskottets förslag en minskning med 100 000 kronor av anslagsposten Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal;

34) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande angående länsbostadsnämndernas avlöningsanslag bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under XXXXVII hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag fastställa i reservationen införd avlöningsstat för länsbostadsnämnderna att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57, innebärande i förhållan-

de till utskottets förslag en minskning med 50 000 kronor av anslagsposten Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal;

35) av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka under förutsättning av bifall till de med 33 och 34 betecknade reservationerna ansett, att utskottet bort under XXXXVIII hemställa, att riksdagen måtte beträffande medelsbehovet för bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 192 och II: 345, såvitt de berörde ifrågavarande anslag, för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa

a) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 883 800 kronor;

b) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 555 000 kronor;

c) till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 241 700 kronor;

d) till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 729 000 kronor.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Högerreservationerna i det nu föreliggande utlåtandet återger i huvudsak samma synpunkter som vi tidigare har anlagt på detta ämne. Jag kan därför göra redovisningen ganska kortfattad.

Vi kan liksom tidigare konstatera, att man med regeringens bostadspolitik inte har lyckats upphäva bostadsbristen och inte heller har lyckats hindra en avsevärd stegring av bostadskostnaderna. Vi betraktar nu som förr detta i våra ögon otillfredsställande resultat som en följd av regeringens ekonomiska politik i allmänhet och av dess bostadspolitik. Skulle man analysera hela problemet, finge man en ganska komplicerad bild, men det som sannolikt är det primära är att regeringen inte har lyckats bevara ett fast penningvärde och att denna omständighet bland andra har animerat konsumtionsmentaliteten, och där-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

igenom motverkat det enskilda sparandet, som är en nödvändig förutsättning för att investeringarna över huvud skall kunna hållas på en nöjaktig nivå, utan att de totala resurserna blir överansträngda. Ett sparande i samhällelig regi, vare sig det nu sker i form av en överbalansering av budgeten eller genom ett kollektivt tvångssparande i andra former, är enligt vår uppfattning intet tillförlitligt botemedel. Vi ser snarare saken så, att genom inverkan på lönerörelserna hålls i stället inflationsspiralen i gång.

Det var det ena.

Liksom förr har vi också nu den uppfattningen, att det centrala problemet inom bostadspolitiken är att pressa ned produktionskostnaderna i en sådan grad, att folkhushållets resurser räcker till också för att bygga bostäder i nöjaktig omfattning, och likaledes i sådan grad, att folk med normala inkomster har råd att betala vad det kostar att bo. Vi har nu liksom förr svårt att inse, att just det problemet har stått i centrum för regeringens uppmärksamhet inom bostadspolitiken.

Av skäl som jag alltså nyss antytt har vi vänt oss och vänder vi oss allt fortfarande mot ett system med generella subventioner, vare sig nu dessa subventioner har form av direkta kapitalsubventioner eller av ränteeftergift. Vi rekommenderar liksom tidigare ett system med individuella, behovsprövade bostadsrabatter. Vi har nämligen tyckt oss finna, att systemet med generella subventioner så långt ifrån verkar nedpressande på kostnadsnivån, att det snarare har haft en motsatt effekt.

Till vår tillfredsställelse har vi funnit i år, att den nye socialministern är inne på en i varje fall beslätad tankegång. Men uppenbart är ju, att det långa dröjsmålet med denna nya giv har fört med sig, att situationen är mer svårbevästrad än den behövt vara.

För det tredje kan jag säga, att vi liksom förr inte heller nu kan finna att subventionssystemet står i någon överensstämmelse med den åtstramning av penningpolitiken som regeringen omsi-

der har sett sig tvingad till. Man har skärpt kreditrestriktionerna och man har höjt räntan, och vi skulle väl kunna säga att det med goda skäl kan påstås, att regeringens politik står i direkt motsättning till dess strävan på en rad andra punkter att dra in vad den kallar för överflödiga köpkraft. Detta kan man säga därför att ju både kapitalsubventionerna och ränteeftergifterna verkar direkt konsumtionsfrämjande.

Jag skulle förstå avvikelsen om jag trodde att det var fråga om någon tillfällig topp i kostnadsstegringen. När det här systemet med generella subventioner en gång sattes in var man ju rädd för att vad man trodde vara en tillfällig kostnadsstegring skulle slå igenom på hyreskontrakten och via löneutvecklingen verka inflationsfrämjande. Att det emellertid inte var fråga om någon tillfällighet är ju för länge sedan ådagalagt. Både produktionskostnaderna och därmed också boendekostnaderna har stigit oavbrutet. Och när det gäller bostadskostnaderna har jag väl ändå inte räknat med de ersättningar under bordet som förekommit och förekommer på svarta börsen. Att sådana förekommit har ju länge varit känt, och det kan väl också nu anses bekräftat genom de ganska många åtal som väckts emot hyresförmedlare. Man kan väl här också tillägga, att dessa stegrade hyreskostnader påverkat lönerörelserna och därigenom också i sin mån verkat inflationsfrämjande.

I detta sammanhang tycks det vara nödvändigt att ånyo säga några ord om vad som menas med ordet *hyra*. Jag har flera gånger förut i bostadsdebatterna i denna kammare tillåtit mig säga, att i vanligt språkbruk betyder ordet hyra vad det kostar att bo i ett hus. Jag har också sagt att om, såsom numera ofta är fallet, en del av vad det kostar att bo betalas över hyreskontraktet och en annan del över skattsedeln, så innebär det en felaktig användning av ordet hyra om man säger att därmed menas endast den del som betalas över hyreskontraktet. Jag börjar tvivla på att det finns någon sanning i det gamla ord-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

stävet att droppen urholkar stenen. Även i år finner jag nämligen utsagt i utskottets utlåtande, att en avsevärd höjning av hyror och bostadskostnader skulle bli följden ifall räntesubventionerna toges bort. I själva verket skulle de under i övrigt lika förhållanden förbli precis lika stora, ifall man, såsom man bör, med ordet hyra menar vad det kostar att bo och med bostadskostnader vad det kostar att uppföra och vidmakthålla ett hus. Varken det ena eller det andra blir billigare eller dyrare genom att betalas på olika räkningar. Det kan te sig så för den enskilde, men inte om man, såsom man bör, betraktar problemet ur folkhushållets synpunkt.

Vi hävdar alltså fortfarande att vad vi har att hålla ögonen på är de totala kostnaderna, de totala produktionskostnaderna och därmed också de totala hyreskostnaderna, och att det här gäller att pressa ned produktionskostnaderna. Jag tror inte, att regeringen i detta nu kan se någon ände på de bostadsköer, som vi redan har. Bostadsbristen har ju som sagt förvärrats år efter år, och om några år kommer ett ökat antal ungdomar att ställa in sig i bostadsköerna. Det måste få anses vara ådagalagt, att de metoder, som regeringen använt, inte visat sig kunna bemästra problemen. Man har varken lyckats få fram tillräckligt med bostäder eller lyckats hejda kostnadsstegringen.

Såvitt jag förstår är det över huvud taget omöjligt att klara denna bekymmersamma situation, ifall man inte pressar ned produktionskostnaderna, ifall man inte återställer folkets förtroende till statens förmåga att bevara penningvärdet, så att folk börjar spara igen, och ifall man inte lyckas göra slut på kappspringet mellan priser och löner. Annars kommer överansträngningen av folkhushållets samlade resurser att fortsätta och vi kommer aldrig att lyckas bryta sönder den trolleirkel, som vi stängts in uti.

Jag vill med detta, herr talman, ha sagt, att bostadspolitiken är en så integrerande del av den ekonomiska politi-

ken över huvud, att en samordning måste ske.

Vi vidhåller alltså vår mening, att de generella subventionerna bör tas bort. Vi tänker oss för vår del en avveckling övergångsvis. Att vi i dess ställe tänker oss ett bostadsstöd åt behövande är redan utsagt.

Det andra önskemålet, som vi upp-
repar i våra reservationer, är att tanken på en kreditgaranti bör tas upp igen, d. v. s. att lånemedlen för bostadsproduktionen skall anskaffas på kapitalmarknaden i stället för att staten skall tillhandahålla dem.

Jag tänker därvid inte främst på att man därigenom skulle kunna främja en åtminstone begynnande avveckling av bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna med allt vad detta innebär av minskade kostnader och minskat krångel, utan fastmera på att man därmed skulle vinna ett för byggherrarna mera påtagligt sammanhang mellan sparande och investeringar, vilket också i längden skulle verka pressande på prisnivån. Jag kan inte förstå annat än att regeringens uppenbara ohäga att på allvar ta itu med kreditgarantisystemet beror på dess svårutrotliga lust att centraldirigera.

Ett tredje önskemål, som vi framför i våra reservationer, är att vi avvisar tanken på att den statliga långivningen, där en sådan förekommer, skall få utsträckas till andra lokaler än bostäder. Vi menar att fastighetsdelar, som är direkt avsedda för kommersiella ändamål, ställes utanför. Vår motivering är bland annat, att vi annars här ger oss in på ett fält, som vi inte kan överblicka. Ifall man nu gynnar lokaler för butiker och kontor, kan det en annan gång och med samma motivering bli fråga om fabrikslokaler och liknande. Här bör efter vår mening den privata kapitalmarknaden redan nu tas i anspråk och hyreskostnaderna anpassas därefter.

Ett fjärde önskemål, som vi framför i våra reservationer, gäller egnahemsbyggelsen. Samma allmänna synpunkter, som jag försökt ge uttryck åt i det före-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

gående, talar enligt vår mening för att man bör animera egnahemsbebyggelsen, både genom att vidga dess relativa ram inom den totala produktionsvolymen genom att egnahemsbyggarna får uppföra sina hus där det bäst passar dem och genom att man befrämjar ett på egnahemsbebyggelse direkt inriktat målsparande. I det sistnämnda avseendet har vi ett särskilt yrkande i annat sammanhang. Man skulle enligt vår mening på det sättet hos de enskilda människorna få ett starkare förankrat intresse att avstå från vissa omedelbara konsumtionsintressen och i stället inrikta sitt handlande på mera värdeskapande insatser.

Vi har vidare i våra reservationer en rad detaljönskemål, som är bekanta från tidigare år och som jag förmodar att kammaren håller mig räkning för att jag inte uppehåller mig vid så länge. Vi förordar nu som förr konkurrens på lika villkor mellan olika företagare inom byggnadsbranschen. Vi önskar att bostadsbidragen till de behövande skall få utgå oavsett om de bor i gamla eller nya hus, bara dessa hus är tillfredsställande som bostäder. Vi yrkar avslag på förslaget om nytt anslag till maskinanskaffningsfonden o. s. v.

Som ett nytt yrkande i år kommer i våra reservationer förslaget att upphandlingskungörelsen skall gälla för de s. k. allmännyttiga byggnadsföretagen. Dessa s. k. allmännyttiga byggnadsföretag rör sig i huvudsak med statligt tillhandahållna medel. De har själva en halvofficiell karaktär, och då bör det ju också här liksom eljest vara angeläget att upphandlingskungörelsen tillämpas, så att man motverkar monopolbildningar och får full insyn.

Herr talman! Detta är i huvudsak de önskemål, som vi framför i årets reservationer till utskottsutlåtandet om bostadspolitiken, och under hänvisning till vad jag nu sagt ber jag att få yrka bifall till de reservationer som i utlåtandet betecknats med 1 a), 2 a), 3), 4), 6 a), 7 a), 8 a), 9 a), 10), 11 a), 12), 13), 14 a), 15), 16 a), 17 a), 18 a), 19), 20), 21), 23), 24), 26 a), 27), 30 a), 31 a), 32), 33), 34) och 35), d. v. s.

samtliga reservationer, på vilka jag har mitt namn. Detta är, som damerna och herrarna märker, en väldig mängd, men jag skall, inte minst med hänsyn till det arbetsprogram vi har framför oss, begära votering bara på ett fåtal av dessa punkter.

Herr JACOBSSON (fp):

Herr talman! När man läser utskottsutlåtandet och de därtill fogade reservationerna, finner man att samtliga parter är i stort sett eniga på ett område, nämligen däri att bostadsbyggandet bör hållas på så hög nivå som möjligt, och att samhällets stöd bör utformas så att familjer eller personer med begränsade inkomster kan beredas möjlighet att skaffa sig en godtagbar bostad. Man synes också vara i stort sett enig om att subventionerna till bostadsbyggandet bör begränsas och så småningom upphöra.

En punkt där meningarna är delade gäller frågan om i vad mån räntesubventioner skall beviljas. Denna fråga är i sin tur beroende på den omfattning bostadsrabatterna kommer att få. Huvudfrågan i dagens debatt måste därför, såvitt jag kan se, bli bostadsbyggandets omfattning. I det avseendet råder delade meningar, måhända både i fråga om storleken av de resurser, som skall ställas till förfogande, och vilka belopp samhället över huvud taget kan anvisa för detta ändamål.

I Kungl. Maj:ts proposition förutsättes, att det totala antalet statsbelånade lägenheter för nästa år skall uppgå till 50 000, varav 14 000 lägenheter i en- och tvåfamiljshus. Härutöver beräknas cirka 3 000 lägenheter i annan ordning finansierade, varför igångsättningen under nästa budgetår totalt skulle uppgå till omkring 53 000 lägenheter.

Till belysning av dessa siffror kan det förtjäna erinras om, att år 1954 enligt föreliggande uppgifter igångsattes omkring 60 000 lägenheter, år 1955 cirka 55 000. Kungl. Maj:ts förslag skulle alltså innebära en ytterligare nedskärning, som oundvikligen måste medföra en fortsatt skärpning av den rådande bostads-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

krisen och som, framför allt med hänsyn till den befolkningsutveckling vi måste räkna med — växande årskullar i giftasvuxna åldrar o. s. v. — ter sig betänklig. Under loppet av sextioåret sker en mycket kraftig ökning av antalet inom dessa åldersgrupper, säkerligen också en motsvarande ökning av antalet nya äktenskap. Vi kan alltså räkna med en betydande stegring av efterfrågan på nya lägenheter. Om vi intill dess fortsätter att låta bostadsköerna stiga och går in i denna period med ett ytterligare försämrat läge på bostadsmarknaden, är det lätt att räkna ut hur situationen då kommer att se ut.

Utskottet säger också i sitt utlåtande, att det betydande tillskott av nya, modernt utrustade bostäder, som tillkommit och som medger en förbättring av bostadsförhållandena för ett stort antal familjer, framstår i nuvarande läge som otillräckligt. Utskottet säger vidare, att en ökning av bostadsbyggandet är synnerligen angelägen och fortsätter: På något längre sikt understrykes kravet på en utökning av bostadsproduktionen av att en stegring av antalet personer i de giftasvuxna åldrarna kommer att ske.

Man är alltså medveten om detta, man ser klart situationen framför sig, men det oaktat är man beredd att rekommendera en minskning av bostadsbyggandets volym, som måste vara ägnad att förvärra situationen för dagen och minska förutsättningarna för en återhämtning i fortsättningen.

Invändningarna mot detta resonemang känner vi till och de återkommer också i utskottets utlåtande på s. 37, där man säger: »En igångsättning av nya byggnadsföretag, som går utöver vad som är möjligt utan att resurserna blir överansträngda, byggnadstiderna förlängda och kostnaderna uppdrivna, kan utskottet icke rekommendera.»

Nej, det vill sannolikt ingen rekommendera. Här kommer vi dock in på bedömningsfrågor, och jag vill erinra om vad departementschefen i propositionen anför, att spänningarna i samhällsekonomin gör, att försiktighet bör iakttagas vid bedömning av storleken

av det bostadsbyggande, som kan komma till stånd utan att en överansträngning av resurserna behöver inträffa. Jag tolkar detta uttalande så, att en försiktig bedömning av dessa resurser medger ett minimiprogram för igångsättningen av 53 000 lägenheter men att en väsentlig ökning av antalet lägenheter inte bör anses utesluten. För vår del har vi ansett, att igångsättningen bör kunna ökas till omkring 60 000 lägenheter, och vi vågar göra gällande, att detta ingalunda innebär det lättsinniga och oansvariga önsketänkande, som man på sina håll vill göra gällande.

I detta sammanhang förtjänar erinras om att bostadsbyggandet i den totala investeringsvolymen företer en fortlöpande minskning. Här skall ingalunda förnekas, att vi har andra trängande investeringsbehov, men är vi överens om att bostadsbyggandet i nuvarande situation bör ges prioritet — och det är vi väl — ter sig denna utveckling ändå anmärkningsvärd.

När man diskuterar frågan om våra investeringsmöjligheter för bostadsändamål, kan man svårigen undgå att komma in på frågan om den ekonomiska politiken och i vad mån denna varit ägnad att bereda ökat utrymme för ett vidgat bostadsbyggande. Dessa frågor har diskuterats i många olika sammanhang här i riksdagen, och jag skall inte nu gå in på dessa spörsmål. Det är, så vitt jag förstår, inte meningen att vi i dag skall ha någon ekonomisk debatt. Jag bara konstaterar att den utfästelse, som gjordes när den socialdemokratiska regeringen trädde till, att bostadsfrågan skulle lösas, inte har kunnat infrias och att detta, enligt vårt förmenande, till väsentlig del är beroende av det sätt, varpå den ekonomiska politiken har handhåfts.

I detta sammanhang kan inte nog understrykas vikten av att sparviljan stimuleras hos egnahemsbyggarna och att sparfrämjande åtgärder över huvud taget ägnas större uppmärksamhet än vad som hittills skett.

Vad beträffar utformningen av de bostadspolitiska åtgärderna i övrigt har vi

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

i särskilda reservationsyrkanden till utskottets utlåtande anført en del avvikande meningar. Vi anser sålunda att tillägsslånen till flerfamiljshus liksom ränteftergifterna på primär- och sekundärlånen bör ersättas med ett årligt schablonavdrag i kronor per kvadratmeter lägenhetsyta, ett bidrag sålunda som konstrueras så, att det ersätter såväl ränteftergifterna som tillägsslånen. Vi föreslår vidare, att räntesatsen på tertiärlån höjes till 4 procent efter den 1 juli 1956. För att underlätta övergången till ett något högre ränteläge föreslår vi samtidigt, att ett provisoriskt bidrag skall utgå, avsett att kompensera räntestegringen och de olägenheter, som kan uppstå beträffande redan färdigställda hus på grund av den eftersläpning i utbetalningen av de statliga lånen som man alltid måste räkna med.

Beträffande ränte- och kapitalsubventionerna till egna hem må för övrigt tilläggas, att en inkomstprövning synes motiverad och i övrigt väl överensstämma med den principiella syn på bostadsstödet, som socialministern gett tillkänna i direktiven till den bostadspolitiska utredningen, och som innebär att bostadsstödet i första hand skall ges den som bäst behöver det. Vi anser oss sålunda kunna biträda Kungl. Maj:ts förslag att den räntefria stående delen av egna hemslånen sänkes från 6 000 till 4 000 kronor men att denna del bör sänkas med ytterligare 2 000 kronor vid en taxerad inkomst som ligger mellan 12 000 och 14 000 kronor, för att helt upphöra vid en inkomst som ligger över denna gräns. Genom en sådan begränsning torde en besparing av 15 å 20 miljoner kronor per budgetår kunna vinnas.

En fråga, som visserligen ej har omedelbart samband med spörsmålet om bostadsbyggandets omfattning och finansiering men som ändå intimt sammanhänger med bostadsfrågans ordnande på vår landsbygd, behandlas i den motion nr 359 som avlämnats i andra kammaren av herr Svensson i Ljungkile. I motionen behandlas ingående landsbygdens befolkningsproblem och de förändringar däri som skett under

de senaste årtiondena. Att dessa förändringar till stora delar varit oundvikliga och betingade av de omställningar av vår produktionsapparat, som jordbrukets rationalisering och den tekniska utvecklingen medfört, skall ingalunda bestridas, men därutöver har skett åtskilligt som ger anledning till allvarliga betänkligheter. Den uttunning av bebyggelsen på vår landsbygd, som redan skett, vållar redan nu besvärliga problem. För dem som har den meningen, att vi har intresse av att bevara en livskraftig och levande landsbygd, bör det inte vara likgiltigt vilken inriktning den statliga bostadspolitiken ges för landsbygdens del.

Det faller sig då naturligt att i första hand ställa den frågan: Vad kan göras för att främja en ökad spridning av bostadsbebyggelsen på landsbygden? Gentemot denna fråga ställer motionären den något retoriska motfrågan: Vad gör samhället för närvarande för att hindra människor att bosätta sig på landsbygden? Motionären visar sedan med en omfattande exempelsamling att det i det avseendet göres åtskilligt. Jag är övertygad om, att flertalet av oss här i kammaren skulle kunna bidra med ytterligare exempel till belysning av detta förhållande. Nu torde det knappast förhålla sig så, att gällande lagstiftning lägger några avgörande hinder i vägen för en friare bostadsbebyggelse på landsbygden. Däremot förefaller det ostridigt att utfärdade tillämpningsföreskrifter och utbildad praxis är i behov av omarbetning och revision. Vi anser oss därför böra tillstyrka motionärens framställning om utredning och förslag i detta hänseende, samtidigt som vi finner det i hög grad angeläget att utredning kommer till stånd om på vad sätt man genom forskning, konstruktionsarbeten och försöksverksamhet kan främja tillkomsten av praktiska alternativ i fråga om sanitetsanläggningars utformning på landsbygden.

Sammanfattningsvis skulle jag vilja säga, att när det gäller bostadsfrågorna och bostadsförsörjningen behärskas säkerligen alla i riksdagen verkamma

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

grupper av ett ärligt uppsåt att söka åstadkomma så goda och ändamålsenliga lösningar som möjligt. Frågan är svår och komplicerad, men den är också oerhört betydelsefull. Man torde våga det påståendet, att knappast någon annan sektor i vårt samhällsliv följes med så stor uppmärksamhet, men att det knappast heller finns något avsnitt, där besvikelserna och missnöjet bland stora folkgrupper är mera markerat. Detta missnöje går dock främst tillbaka på det förhållandet, att vårt bostadsbyggande icke kunnat hålla jämna steg med det växande kravet på goda och ändamålsenliga bostäder. Det är också därför som vi inom vår grupp lägger huvudvikten vid att ramen för bostadsbyggandet vidgas på sådant sätt, att utvecklingen på detta område kan drivas i en annan riktning än hittills.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de reservationer till detta utskottsutlåtande som avgivits av herr Sundelin m. fl. och som betecknats med 1 b), 2 b), 5), 6 b), 7 b), 10), 11 b), 12), 14 b), 16 b), 17 b), 18 b), 19) och 24).

Herr NORLING (k):

Herr talman! Regeringens bostadspolitik sådan den i dag presenteras i statsverkspropositionen får betraktas som en avrättning av den sedan 1940-talet bedrivna subventionspolitiken. Högern har således all anledning att med tillfredsställelse hälsa den väg som regeringen nu slagit in på inom bostadspolitikens område. Om man går igenom de motioner, som högerpartiet har inlämnat under de senaste åren, finner man att vad som där föreslagits i stort sett blivit tillgodosett. De provisoriska tillägglånen, som från början utgick med 4 kronor per kvadratmeter, avskaffas, de räntefria lånen till egnahem, som för några år sedan utgick med 8 000 kronor, sänkes till 4 000 kronor, lånen för ombyggnad av egnahem sänkes från 25 procent till 20 procent, varjämte belåningsvärdena i såväl flerfamiljshus som egnahem sänkes till sådan nivå, att

detta troligen kommer att förorsaka standardsänkning i fråga om bostäderna. Ränthöjningen har redan medfört avsevärda hyreshöjningar och stegrade bostadskostnader.

Förra årets kreditåstramning medförde att bostadsbyggandet råkade ut för eftersläpning, eftersom kredit inte kunde anskaffas. För kommande budgetår skall det ånyo ske en nedskärning av bostadsbyggandet, denna gång ned till 53 000 bostäder. Detta sker samtidigt som bostadsstyrelsen deklarerar att krafttag måste tas om inte bostadsbristen och bostadsnöden skall öka våldsam. 1940-talets stora barnkullar kommer om några år att bilda familjer, och hur svår skall bostadsnöden då inte bli, om man inte redan nu tillser att bostadsbeståndet ökas betydligt.

I ett uttalande om familjepolitiken säger SSU, att familjepolitiken aldrig kan isoleras från bostads- och skolpolitiken, och att den enda vägen att komma till rätta med bostadsbristen är att bygga mera. Om bostadsbyggandet hade fortsatts med samma antal bostäder per år som byggdes år 1939, skulle det i dag i vårt land ha funnits en kvarts miljon flera bostäder än vad som nu finns, och någon bostadsbrist hade då inte förefunnits. I stället har bostädernas andel i bruttoinvesteringarna minskat från 1938/39, då den utgjorde 30,3 procent, till 19,8 procent år 1955.

Det framgår således klart att en omfördelning av samhällets resurser är till nackdel för bostadsbyggandet. Om bostadsbyggandet under förra året hade erhållit samma procentuella andel som under år 1947 av bruttoinvesteringarna, skulle under förra året ha byggts ytterligare 38 000 lägenheter. I stället stannade hela bostadsbyggandet vid 58 000 lägenheter.

Vi har i vår motion förordat såsom minimiprogram för bostadsbyggandet under budgetåret 1956/57 63 000 lägenheter och föreslagit att det ytterligare tillskott av lägenheter, som härigenom erhålles i jämförelse med av Kungl. Maj:t föreslagna 53 000 lägenheter ställes till förfogande för större städer och

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

övriga tätorter med särskilt svårartad bostadsbrist.

Utskottet säger i sin motivering angående omfattningen av bostadsbyggandet, att bostadsbristen på många orter är stor och att en lättnad i bostadsmarknadsläget ej heller kan skönjas. Utskottet säger vidare: »Utskottet har tagit del av en av bostadsstyrelsen lämnad redogörelse för en av styrelsen nyligen företagen undersökning av bostadsbristen i ett antal städer och andra tätorter. Ifrågavarande redogörelse, som bifogas förevarande utlåtande, tyder på att oaktat bostadsbyggandet under de senaste åren legat på en hög nivå bostadsbristen särskilt i de största städerna är av stor omfattning. Såsom bostadsstyrelsen framhållit är de inhämtade uppgifterna om bristens storlek och karaktär behäftade med svagheter, varför försiktighet vid bedömningen av undersökningens resultat bör iakttagas. Kvar står emellertid det bestämda intrycket av att under nuvarande ekonomiska konjunkturer efterfrågan på bostäder och önskemålet om en höjning av bostadsstandarden är mycket starka.»

Utskottet understryker alltså i det nu citerade avsnittet av utlåtandet just vad vi framhåller i vår motion, att bostadsbristen är mycket stor i de större städerna och andra tätorter. Efter detta konstaterande av utskottet hade det fallit sig naturligt, att utskottet tillstyrkt en högre plan för byggnationen än vad regeringen föreslagit. Men så har inte skett, utan utskottet har gått på regeringens linje och stannat för ett minimiprogram av 53 000 lägenheter.

Orsaken till att det inte bygges tillräckligt är att bostadsbyggandet blivit en regulator i den allmänna investeringspolitiken, och utskottets ställningstagande till bl. a. vår motion bygger tydligen på samma inställning. Om tillräckligt med medel ställdes till förfogande för bostadsbyggandet, skulle det program av 60 000—65 000 lägenheter per år som uppställts, kunnat hållas. Material finns, endast en mycket ringa del importeras, arbetskraft finns. Om man bland landets 245 000 anläggnings- och bygg-

nadsarbetare omfördelade arbetskraften så, att ytterligare 5 000 överfördes till de cirka 30 000 arbetare som sysselsättes i bostadsbyggandet, kunde förutnämnda antal lägenheter byggas per år.

De åtgärder som regeringen nu företagit och som förelägges riksdagen i dag har motsatt verkan än en ökning av bostadsbyggandet. Maximeringen av belåningsvärdena kommer att medföra att större personliga insatser fordras från den som bygger, sedan må det vara den enskilde egnahemsbyggaren, kommunala eller allmännyttiga företag eller privat byggherre. Kan inte detta kapital uppbibras måste en standardsänkning ske, och i värsta fall kan det betyda att bostadsbyggandet minskar så att det inte ens kommer att byggas 53 000 lägenheter per år. Bortfallet av den sista kronan av det provisoriska tilläggslånet, sänkningen av det räntefria lånet för egnahemsbyggaren samt den höjda räntan på förskottslån kommer att medföra högre hyror och boendekostnader. Svårigheterna att få bottenlån i bankerna, vilka medför att högre räntor kommer att utgå under tiden intill dess slutgiltigt lån kommer att godkännas av bostadsstyrelsen, har samma verkan. Flera egnahemsbyggare har påtalat de kreditsvårigheter som mött dem. Egnahemslån har erhållits, men bottenlånen har inte kunnat placeras. Länsbostadsnämnderna vägrar för närvarande att fördjupa egnahemslånen, och då inte slutgiltigt godkännande av de statliga lånen har kunnat erhållas, tillämpas högre ränta på byggnadskreditiven. Detta gör att egnahemsbyggare i vissa fall får vidkännas en merkostnad av mellan 300 och 500 kronor per år, som han inte räknade med när han satte i gång sitt bygge. Spårbankerna har desutom vid beviljande av lån i vissa fall krävt amortering av viss del av lånet eller uttalat sig för att i stället sänka bottenlånet till 30 procent i stället för förut tillämpade 50. Egnahemsbyggarna har därför råkat ut för sådana ekonomiska svårigheter, att man inte kan förundra sig över att ansökningarna om att få bygga egna hem har sjunkit med 40 procent enligt uppgift

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

som bostadsstyrelsens chef Alf Johansson lämnade på hyresgästernas bostadskonferens i Stockholm.

Den statliga lånepolitiken för bostadsbyggandet har sedan mitten av 1940-talet syftat till att genom subventioner och räntegarantier kunna reglera hyror och bostadskostnader, så att det skulle vara möjligt att för den som hade en viss genomsnittlig inkomst, bostadskostnaden skulle belöpa sig till omkring 20 procent av denna. Den statliga bostadspolitikerna har således hittills varit att genom subventioner till bostadsbyggandet hålla denna balans mellan boendekostnad och lön. Många påstår nu, att denna balans rubbats och att den procentuella boendekostnaden skulle vara mindre nu. Kostnaderna för en 2—3-rumslägenhet inklusive bränsle uppgår till över 2 000 kronor per år och den genomsnittliga industriarbetarlönen för manlig arbetare uppgick under förra året till 10 250 kronor, således alltså 20 procent av lönen.

Socialministern har nu tillsatt en utredning som enligt direktiven syftar till att den generella subventionen avskaffas, och därmed skulle också hela den grund som hittillsvarande bostadspolitik vilat på upphävas. Att högerpartiet är belåtet kan man förstå, då linjen är densamma som de länge förordat. Däremot tror jag inte att hyresgästerna i landet är lika belåtna med densamma, då förutom högre boendekostnader även den förödmjukande behovsprövningen skulle införas för barnfamiljer och övriga familjer med låg inkomst. För barnfamiljerna kommer det att betyda, att ganska högt upp i inkomstklasserna dessa familjer tvingas söka sig mindre och billigare bostäder. Detta kommer att betyda en återgång till trångboddhet och därmed också ett brytande av den nuvarande bostadspolitikerna. Den av riksdagen under 40-talet godkända bostadspolitikerna att i ökad utsträckning överföra förvaltningen av bostäder till företag utan enskilt vinstintresse samt att ge statliga lån till låg ränta och med statlig räntegaranti för denna lågränta synes nu att döma av socialministerns direktiv för den på-

gående utredningen komma att avvecklas. Räntegarantien har väl varit ett av de mest verksamma medlen för att hålla bostadskostnaderna på en jämn nivå i såväl egna hem som i flerfamiljshus. Att denna grundbärande princip nu skall ersättas med en förödmjukande behovsprövning, om en familj med dålig inkomst söker en lägenhet, får väl betraktas som en reaktionär politik. Behovsprövningen har man under senare år sökt avskaffa; så har skett med de allmänna barnbidragen. Högerns och folkpartiets krav om att befria de rika från att genom skatter bidra till bostadsförsörjningen har tydligen socialministern ansett vara riktigt eftersom utredningen skall följa dessa riktlinjer.

Högern säger i sina reservationer, att de »hälsar med tillfredsställelse att det omfattande och komplicerade problemet om samhällets insatser på bostadsområdet genom de direktiv som lämnats de tillsatta sakkunniga nu kommit att angripas från nya utgångspunkter». Folkpartiet säger i sin reservation: »Då Kungl. Maj:t att döma av de föreslagna åtgärderna och den omläggning av bostadspolitikerna, som förutses i regeringens direktiv för den nya bostadsutredningen, synes räkna med en icke obetydlig höjning av den allmänna hyresnivån, finner utskottet det väl motiverat att utredningen undersöker, vilken utbyggnad av bostadsrabatterna, som kan erfordras, för att barnfamiljer, pensionärer, ensamstående mödrar, invalider och andra med begränsade inkomster skall kunna lösa sin bostadsfråga.»

Samtidigt intygar man att behovsprövning av de räntefria lånen till egna hem, något som folkpartiet begärt i en motion, är i full överensstämmelse med grundtanken i Kungl. Maj:ts direktiv för utredningen. Bondeförbundet säger i sin reservation om behovsprövningen: »Bostadsstödet bör därför i större utsträckning överföras på en behovsprövningslinje.»

Detta är endast några meningar i de reservationer, som gjorts till utskottets mera reserverade inställning till den nya bostadspolitikerna. Dessa partier an-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ser det sålunda vara fullt befogat att nu införa en behovsprövning och därmed också sätta fattigvårdskaraktärens stämpel på de bostäder, som sökes av personer som inte kommer upp till en viss förtjänstnivå.

Dessutom kräver såväl högern som folktopartiet en ännu högre ränta på bostadslånen. Detta skulle naturligtvis i sin tur medföra ytterligare höjning av bostadskostnaderna.

I övrigt har utskottet följt regeringspropositionen i alla dess föreslagna församlingar — nedskärningen av antalet bostäder för kommande budgetår, avvecklingen av de provisoriska tilläggs-lånen, ändringen av belåningsvärden, höjd ränta på förskottslån till egnahem. Vår ställning till de föreslagna församlingarna har vi redovisat i motionerna I: 60 och II: 136, där vi förutom den höjning av bostadsbyggandet, som jag nyss talade om, har föreslagit, att riksdagen måtte avslå den av Kungl. Maj:t föreslagna minskningen av räntefria delen av egnahemslån, avslå föreslagna ändringar av belåningsvärden för bostadshus finansierade med statliga lån, avslå föreslagna ändringar av räntan på förskott i fråga om egnahemslån och att medgiva, att under budgetåret 1956/57 preliminära beslut om lån, som skall utgå från lånefonden för bostadsbyggande, må meddelas intill belopp av 945 miljoner kronor samt att till lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1956/57 anvisa ett investeringsanslag av 890 miljoner kronor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionerna I: 60 och II: 136 under punkterna II, IV, VIII, XI, XVI, XVII, XXXII, XXXIII, XXXV och XXXVI.

Utskottet har i sitt utlåtande också behandlat en motion, II: 141, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag att antingen genom bostättningslånefonden eller i annan form bereda möjlighet att erhålla lån för anskaffande av s. k. insatslägenhet. I sitt utlåtande beträffande denna motion säger utskottet, att som grund för statligt lån sättes krav om en egen ka-

pitalinsats. Detta må vara riktigt. Men för ett ungt par som skall bilda familj och skaffa allt vad som behövs för denna familjebildning kan det många gånger vara oöverkomligt att också skaffa pengar för att kunna få en lägenhet för familjen. Den personliga insatsen blir ju lika stor, eftersom dessa pengar kommer att återbetalas. En sådan lånemöjlighet skulle måhända rädda många familjers sammanhållning och hjälpa dem till en bostad, som de annars inte kunde erhålla.

Jag ber, herr talman, att under punkt XXIII få yrka bifall till motion II: 141.

Herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! Oppositionspartiernas företrädare har nu givit till känna sin mening om hur vi skall ordna vår bostadsproduktion. Det är alldeles uppenbart att i centrum för debatten står frågan, huruvida det skall vara möjligt att på längre sikt pressa upp bostadsbyggandet. Önskemålet därom är väl allmänt. Men vad man skall diskutera är, vilka åtgärder som skall vidtagas för att vi skall kunna nå ett sådant resultat, och vilka stödåtgärder man är beredd att förordna.

Så långt jag kunnat uppfatta det, har de tre föregående talarna inte berikat debatten med några nya synpunkter. Den siste ärade talaren framhöll, att vi borde bygga mycket mera. Han talade om allt som vi försämrar, men själv hade han inte mer att säga i positiv riktning än att om man fick ytterligare 4 000 à 5 000 byggnadsarbetare per år, så skulle det hela klaras upp. Jag kommer litet längre fram att ta upp denna synpunkt till bemötande. Jag tror inte att det är mycket att hänga upp en programförklaring på.

Om man vill försöka få en bild av det läge, vari vår bostadsproduktion för närvarande befinner sig, tror jag att det är klokt att gå tillbaka till förhållandena på hösten 1955. Då hade vi så betydande svårigheter i fråga om finansieringen av byggandet, att det klart framstod för de allra flesta människor att vi hade kom-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

mit i överkant i förhållande till våra tillgängliga resurser. Vad först beträffar småhusproduktionen, alltså egnahem, tvåfamiljshus, rad- och kedjehus, så förelåg förra året betydande svårigheter beträffande bottenlån. Det är i allmänhet sparbankerna, som skall stå för dessa krediter, och en årsproduktion av dessa lägenhetstyper av omkring 15 000 lägenheter kräver av våra sparbanker i bottenlån ungefär 300 miljoner. Staten bidrar till detta byggandes finansiering med samma belopp, omkring 300 miljoner.

När det visar sig svårt att skaffa fram bottenkrediter — och sådana svårigheter mötte förra året i Norrland, i Kopparbergs län och vissa delar av västra Sverige — uppstår det naturligtvis bekymmer bland dem som planerat att bygga eller håller på att bygga. Vi har genom kontakter med sparbankerna fått besked om att det svenska sparbanksväsendet har möjlighet att ordna bottenkredit för småhusbyggandet till en volym av omkring 15 000 lägenheter. Men denna kreditgivning störs på sina håll, där sparbanksväsendet är svagt utvecklat, och det är inte så enkelt som man kanske föreställer sig att överföra pengar från sparbanker, som har överskott, till andra sparbanker som har underskott. Vi har sedan i höstas haft uppmärksamheten riktad på den frågan, och jag vågar kanske säga, att läget nu är betydligt bättre än tidigare. Men jag kan inte utlova, att alla besvärigheter omgående skall kunna vara undanröjda; det tar tid att ordna dessa frågor för den byggnation som skedde kanske för ett å två år sedan, men jag hyser förhoppningar om att det skall bli möjligt.

När det gäller flerfamiljshusen, brukar vi ju räkna med ett nybyggnadsprogram på omkring 40 000 lägenheter per år; för innevarande år är siffran 38 000 lägenheter. Här föreligger ett kreditbehov på ungefär 1 300 miljoner kronor, och staten utfäster sig att lämna ungefär 400 miljoner kronor. Även när det gällde bottenlånen och sekundärlånen till flerfamiljshus uppstod förra året påtag-

liga svårigheter. De osedvanligt stora anspråken på statliga medel tog sig uttryck i att förskottsutbetalningen av statliga lån både i fråga om egnahem och när det gällde flerfamiljshus ökade mycket kraftigt. Detta gjorde att de av riksdagen beviljade anslagen visade sig otillräckliga, och vi måste som bekant gå till riksdagen och begära ytterligare medel på tilläggsstat. Under innevarande budgetår kommer staten att sätta in ungefär en miljard kronor i bostadsbyggandet.

Man frågar sig naturligtvis, hur vi skall kunna förebygga att problem och svårigheter av detta slag inträffar på nytt. Hur skall vi bära oss åt för att lägga en säker grund för bostadsbyggandets finansiering? Det är förslag i detta hänseende som har presenterats i statsverkspropositionen, som prövats av statsutskottet och som nu är föremål för kammarens behandling. Det är klart att åtskilliga ting kan framstå som egenomliga för en del människor. Om man höjer räntan på förskott i fråga om egnahemslån, säger kanske en del kammarledamöter: »Vad skall nu det tjäna till? Det försvårar ju bara hela saken.» Herr Norling hade den uppfattningen. Syftet med höjningen är att man skall söka begränsa förskottsverksamheten till en omfattning som är mer naturlig för byggandet. Räntesatsen justeras så att den närmar sig en marknadsränta för byggnadskreditiv. Det gläder mig att statsutskottet har funnit den åtgärden välbetänkt.

Den kanske viktigaste punkten är förslaget om maximering av lånevärdena. Den åtgärden har vidtagits för att klart fixera statens finansiella engagemang i bostadsbyggandet och vidare för att om möjligt stoppa upp kostnadsstegringen, eller helst naturligtvis pressa kostnaderna, och driva fram ett rationellare byggande. Jag har tidigare vid olika tillfällen framhållit, att utvecklingen i höstas tydligt pekade fram mot ökade kostnader och alltså dyrare byggen. Jag kan för min del inte medge att det är riktigt, om man säger att byggnadskostnaderna inte har stegrats mer än andra

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

kostnader, i varje fall om vi bedömer frågan med utgångspunkt från statens långivande verksamhet. Belåningsvärdena på egnahemmen var i början av 1950-talet i genomsnitt 30 000 kronor, men förra året var belåningsvärdena, märk väl i genomsnitt, 50 000 kronor. Även om man erkänner att kostnadsnivån i allmänhet har stegrats under åren från 1950 och framåt, så är det ofrånkomligt att kostnadsstegringen för byggandet är ovanligt stor. Maximeringsbestämmelserna innebär nu, att man skall fixera en lånegräns på 45 000 kronor; Stockholm och Göteborg med förorter samt norrlandslänen får 5 000 kronor ytterligare. Dessutom är vissa övergångsbestämmelser avsedda att gälla under första halvåret innevarande år, och barnfamiljerna får en extra favör. Jag erkänner gärna att dessa maximeringsbestämmelser innebär en genomgripande åtgärd, men efter ingående prövning har vi kommit fram till att de måste tjäna bostadsbyggandet på längre sikt, och det gläder mig alldeles särskilt att statsutskottet har kunnat godkänna den vidtagna åtgärden.

Jag förstår mycket väl statsutskottet, när det uttalar förhoppning om att man med noggrannhet skall följa utvecklingen på detta område. Jag kan bara försäkra kammaren att vi med största uppmärksamhet skall följa denna del av bostadsbyggandet, och i den mån åtgärder behöver vidtagas också vidtaga sådana. För närvarande kan jag inte finna att man behöver överväga några jämkningar i dessa bestämmelser och sålunda inte heller genomföra en förlängning av de övergångsbestämmelser, som gäller fram till den 1 juli.

Frågan om maximeringen av belåningsvärdet för flerfamiljshusen är ju en mera komplicerad sak. Här har man inte kunnat undvika en mängd av detaljbestämmelser, och det är helt naturligt att det kan råda delade meningar om utformningen av desamma.

En fråga, som har väckt uppmärksamhet, är den differentiering av maximeringarna, som har genomförts på de olika orterna. En annan fråga är om man

skall ta hänsyn till sådana faktorer, som inverkar på fastigheternas driftkostnader och underhållskostnader. Därvidlag har man framför allt framhållit, att om man bygger ett hus, som är sådant att underhållskostnaderna ökar, är det en felinvestering; det vore bättre att ta ett dyrare material från början för att kunna spara i fortsättningen. Jag vill inte bestrida riktigheten i detta. Vi har tagit hänsyn till värmeisoleringsförhållandena i ett hus. Jag är gärna beredd att diskutera, om man skall ta hänsyn till fasadbeklädnadsmaterial, t. ex. fasadtegel, och ge extra tillägg för det. Men i stort sett tycker jag nog att våra erfarenheter är sådana, att dessa belåningsregler har stått sig tämligen gott.

Det är alldeles uppenbart att det på vissa håll i landet är betydligt svårare att pressa kostnaderna än det är i andra delar av landet. För kammarens ledamöter kanske jag skall upplysa, att maximibelåningsvärdena i Skåne — tag exempelvis Malmö — ligger under 500 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta, medan de i Stockholm och Göteborg är betydligt över 600 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta. Om Skåne och södra Sverige har byggt relativt billigt och om man fixerar maximibelåningsbestämmelser, ortsgrupperade efter faktiska kostnader, blir utslaget på detta sätt, och då blir det mindre marginaler i södra Sverige att pressa kostnaderna än det borde finnas i de orter, där man har över 100 kronor upp till 150 kronor mer per kvadratmeter lägenhetsyta i belåningsvärde.

Det är detta som gör, att jag inte vill stå här i kammaren och säga, att ingenting kommer att ändras. Det är alldeles uppenbart att man blir nödsakad att följa utvecklingen med uppmärksamhet. I den mån det inträffar saker och ting, som skulle leda till svårigheter för byggarbena i sådan grad att man måste tillgripa icke rationella byggmetoder, skall man ändra bestämmelserna. Men sådana omständigheter har vi inte upptäckt ännu, och det är därför jag säger, att den omprövning, som regeringen kommer att företaga före den 1 juli, i stort

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

sett inte kommer att leda till några väsentliga förändringar i de nu utfärdade bestämmelserna.

I de nya bestämmelserna ingår också en förändring av lånebestämmelserna när det gäller kombinerade hus, d. v. s. hus som innehåller både bostäder och andra lokaler. För att vara kortfattad skall jag säga, att innebörden i förslaget är att staten inte skall subventionera lokaler av olika slag. Jag har funnit att riksdagen aldrig syftat till detta. Det är bostadsanskaffningen man skall främja. Man har aldrig åtagit sig, så långt jag har kunnat finna, att i det sammanhanget ge alldeles särskilda förmåner åt sådana byggare, som bygger kombinerade hus. Jag tror också statsutskottet funnit, att det är en riktig avvägning att här dels höja räntan till 4 procent och dels beräkna ränteeftergiftens storlek på huset utan hänsyn till utgifterna för dessa lokaler.

När det gäller avvecklingen av det provisoriska tillägsslånet och minskning av den räntefria stående delen av egnahemslånet innebär ju förslaget, att man fullföljer en åtgärd, som man tidigare har tänkt sig. Från och med den 1 april nästa år skall t. ex. den räntefria delen minskas på egnahemslån från 6 000 till 4 000 kronor, och så skall den sista kronan per kvadratmeter lägenhetsyta av tillägsslånet försvinna.

Vad som sedan återstår av kapitalsubventionerna till nya bostadshus är de ortsdifferentierade tillägsslånen. Denna form av stöd har funnits nu i tio år. Vidare återstår subventionsdelen till egnahemmen på 4 000 kronor. Detta belopp, 4 000 kronor, fixerades redan 1948. När man ställer frågan, hur det skall gå med dessa subventioner, har jag för min del kommit fram till att man bör avvakta resultatet av den utredning, som nu pågår och som jag hoppas skall bli färdig inom en nära framtid, så att vi får se, vad dessa sakkunniga har att säga när det gäller nämnda kvarstående bidrag. Med hänsyn till att man har velat avvakta det beskedet, innan man slopar dessa förmåner, så är det litet överraskande, att högern och folkpartiet fö-

reslår att den räntefria stående delen skall behövsprövas för framtiden. Det är klart att det kan vara delade meningar om en sådan sak, det erkänner jag gärna. Jag hyser emellertid den bestämda uppfattningen, att innan man går att avveckla dessa återstående subventioner, så bör vi ha besked om hur vi för framtiden skall anordna stödet åt de befolkningsgrupper, som utan tvekan behöver hjälp till sin bostadsanskaffning.

Det ortsdifferentierade tillägsslånet spelar ju, som jag sade, inte så stor roll. Men det är uppenbart, att man kan diskutera dess avskaffande i samband med andra åtgärder för att stödja vissa grupper av befolkningen, som vill ordna sin bostadsfråga. Men det är också litet överraskande, när högern och folkpartiet skjuter fram att man skall behövspröva den stående del av egnahemslånen, som blir kvar. Man hänvisar till de direktiv, som givits utredningen. Men detta stöd kan också ses ur den synpunkten, att man vill främja just denna typ av bostadsanskaffning med en förmån, som i lika mån går ut till alla upp till ett visst maximum. I vad mån man vill bygga större och dyrare, får vederbörande avgöra själva. Det är alltså mycket möjligt att tänka sig, att det allmänna vill särskilt främja denna form av bostadsbyggande, och då har man bara kommit tillbaka till samma ståndpunkt där man befann sig 1948.

Jag sade, att de vidtagna åtgärderna när det gäller maximering av lånevärdena avser att i första hand säkra krediterna för bostadsbyggandet samt pressa kostnaderna och därigenom inom ramen för tillgängliga resurser försöka öka bostadsbyggandet. Det har från bl. a. folkpartiets sida sagts, att dessa åtgärder genomförts alltför abrupt och att det är stora risker för att de medför en nedgång i igångsättningen. I anledning av detta vill jag gärna för kammaren frambålla, att även om detta beslut för många kanske kom överraskande, så kommer effekten på belåningssidan inte att framträda under en relativt lång tid. Inte under nästkommande budgetår utan först året därefter kommer staten

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

att kunna registrera mindre anspråk på sina lånefonder. Ju längre man hade väntat, desto svårare hade det blivit.

När det talas om att regeringen bara pressar bostadsbyggandet undan för undan, får man en känsla av att det snart är helt stopp för bostadsbyggandet — i varje fall är det väl meningen att ge den uppfattningen med sådana påståenden. Emellertid har vi under månaderna januari—april i år en igångsättning av nya bostadsbyggen, som omfattar inte mindre än 13 000 lägenheter. Det är i varje fall 1 000 fler lägenheter än förra året, märk väl, ny igångsättning av 1 000 fler lägenheter under de första fyra månaderna än under motsvarande tid förra året. Under de första fyra månaderna i år har vidare färdigställts 20 000 lägenheter. Motsvarande antal var förra året 17 000. Kammarrens ledamöter kan dra konklusionen: fler igångsatta lägenhetsbyggen, fler färdigställda lägenheter än under förra året. Man kan inte säga, att bostadsbyggandet blir allt mer och mer reducerat.

Egnahemsbyggandet kommer att lamslås — så låter det ju i den populära framställning, som man kostar på sig, när man skall göra en s. k. analys av vårt allmänna bostadsbyggnadsläge. Det är inte på det sättet. Det är alldeles uppenbart, att det kan komma en situation, där med de maximerade belåningsvärdena — i första hand för egnahemmen, men även för flerfamiljshusen — de kvoter, som är fastställda, kommer att framstå så snäva att man får överväga att vidga desamma.

Om man vågar dra en försiktig slutsats av vad som hittills har hänt, då kanske det skulle kunna ske på det sättet, att man märker ett alltmer stigande intresse för småhusbyggandet ifrån kommunernas sida. Det har visats praktiska exempel på att om man får fram lämpliga hustyper, om man får kommunerna intresserade, om man kan bygga på ett rationellt sätt, så är det möjligt att inom stora delar av landet åstadkomma rymliga familjebostäder till kostnader, som betydligt understiger dem som anges i

de maximibelåningsvärden, som regeringen fixerat.

Det har anmärkts, att en del byggnation bestående av relativt stora enfamiljshus eller radhus med hög standard, måste dra kostnader som överstiger de fastställda maximivärdena. Den anmärkningen är riktig. Herr Norling talade till och med om att insatserna blev synnerligen höga och sade att det behövdes 20 000 kronor i insats för ett egnahem. Vad är det för egnahem som herr Norling tänker på? Vad är det för speciella grupper som han ömmar för? Anser han att man i första hand bör underlätta sådan byggnation, som kräver så avsevärda kostnader, att det utöver dessa maximibelåningsbelopp skall behövas insatser på 20 000 kronor? Jag hyser en rakt motsatt uppfattning. Men det är naturligt, att det i första hand blir så, att vi vill främja ett byggande på rationella grunder och bygga småhusen under stor-driftens former och tillgodogöra oss de favörer, som en sådan driftsform borde medföra även när det gäller att bygga bostäder.

För statens långivande verksamhet kommer dessa maximeringsbestämmelser att i sinom tid innebära — det blir inte omedelbart — att det uppstår lägre kostnader, och därför skall vi också kunna säkra de utfästelser, som staten gör, och framför allt kunna undvika de mycket betydande olägenheter som både de, som bygger flerfamiljshus, men framför allt också egnahemsbyggarna har råkat ut för under den gångna hösten och som de dras med alltjämt — jag beklagar livligt att de har råkat i dessa svårigheter.

Om man skall försöka säkra finansieringen av ett bostadsbyggande kan man fråga sig: Kan vi inte spara mera och därigenom också bygga mera? Att en stor del av bostadsbyggandet måste finansieras med lån, är ju självklart. Men vad det här gäller är frågan, om man kan få ut mer av dem som bygger eller av dem som skall bo i de nya husen. Den nuvarande ordningen innebär i fråga om småhusen, att vederbörande som

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

bygger huset får spara minst 10 procent. Vi har en årsproduktion av 15 000 lägenheter, kan vi säga — ibland kan det bli mer — och det är klart att denna insats på 10 procent har en betydelse. I fråga om de kooperativa byggnadsföretagen gäller en minimiinsats på fem procent. Detta är också ett sparande av icke föraktlig storlek, men det är klart att det vore önskvärt att det blev större. Detta byggande svarar för ungefär 12 000 lägenheter. De privata byggnadsföretagen bygger ungefär 10 000 lägenheter. Formellt skall de sätta in 15 procent på byggnadskostnaderna, och de får alltså avsätta motsvarande belopp. I vad mån det är ett sparande eller vederbörande lyckas låna, har jag ingen bestämd mening om, men i varje fall är det den som bygger huset som får göra en insats. Om man räknar med detta byggande, där sålunda ett visst sparande sker, kommer man fram till att ungefär två tredjedelar av vårt bostadsbyggande genomföres på ett sådant sätt, att ett visst sparande kräves. Den bild är alltså inte riktig, som man ger allmänheten när man säger att ingenting krävs utan praktiskt taget alla pengar lånas till 100 procent. Det förhåller sig inte på det sättet.

Det är en sektor som är kvar, och det är de allmännyttiga bostadsföretagen. De svarar för en knapp tredjedel av produktionen, och det är klart att den, som får bostad, i detta fall inte behöver göra någon prestation, inte göra en insats i samma mening som när det gäller de tre andra formerna. Men en stor riksdagsmajoritet har ju ansett att detta är en värdefull form av byggande. Dessa allmännyttiga företag har i huvudsak och i allt väsentligt klarat sina uppgifter — jag säger i huvudsak och allt väsentligt, ty det finns ju fel inom alla företagsformer. Men eftersom sparandet spelar en roll — det är ingen människa som vill förneka det — gäller det såvitt jag kan förstå att finna lämpliga former för att öka sparandet. I den mån man kunde komma fram till ett ökat amorteringssparande i fråga om flerfamiljshusen, skulle det fylla precis

samma funktion som ett personligt sparande till egna hem eller insatslägenheter.

Om man skall få möjligheter till större amorteringssparande i dessa allmännyttiga företag så måste ju pengarna komma någonstans ifrån. Vederbörande hyresgäster kan vara överens om att man skulle kunna öka fastigheternas kostnader. Man skulle kanske kunna våga säga att genom rationellt byggande och rationell drift skulle dessa företag ha förutsättningar att begränsa hyreshöjningen, oavsett att man ökar amorteringarna. Det är klart att det skulle innebära en förbättrad förmögenhetsställning för dessa allmännyttiga företag. Jag hyser inga som helst betänkligheter mot att allmännyttiga företag skaffar sig en solid ekonomisk grund, om man genom dessa anordningar samtidigt kan åstadkomma att byggnadskrediterna i allmänhet ökas. Jag utgår från att dessa amorteringar går tillbaka till penninginstitutet som lånar ut dem till nya bostadsbyggen. Då är det en form av sparande som jag gärna är beredd att acceptera och förorda.

Det är klart att när det gäller enskilt ägda fastigheter ligger saken annorlunda till, ty när staten genom sina lån tar topprisen och därmed får inflytande över hyressättningen, vill den också se i vilken omfattning vederbörande fastighetsägare genom intäkterna på fastigheterna ökar sin förmögenhet. Detta gäller alltså de enskilt ägda husen. I fråga om de allmännyttiga företagen, som arbetar utan privata vinstintressen, hyser jag som sagt inga betänkligheter mot att överväga även denna form av ökat sparande.

Det ökade sparandet skulle leda fram till möjligheter att åstadkomma fler bostäder. Jag börjar med att säga att alla väl är ense om att man borde bygga fler lägenheter. Jag tillät mig framhålla i årets remissdebatt att 65 000 lägenheter om året i och för sig är ett rimligt program och är någonting att sikta på. Nu har vi från regeringens sida föreslagit att man skulle fixera ett program på 53 000 lägenheter, varav 50 000 stats-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

belånade. Folkpartiet vill ha en produktion på 60 000 lägenheter och säger att detta borde kunna gå att genomföra. Det innebär ju en liten reduktion av det tidigare önskeprogrammet. Såvitt jag har mig bekant har man varit uppe i 70 000 lägenheter om tre och fyra rum och kök. Nu har man sagt att man får begränsa det till 60 000 lägenheter. Jag tar detta som ett uttryck för att kanske även folkpartiet har insett att det inte går att genomföra detta önskeprogram, om det inte finns reella och faktiska resurser bakom. Högern tycker också att det är bra att bygga flera bostäder men har inte fixerat någon siffra.

Vad det gäller är ju att försöka ge bostadsbyggandet sådana villkor att vi inte bara kan bibehålla den volym, som vi nu håller på att förverkliga, utan gå ett stycke däröver.

Jag skall inte, herr talman, i detalj gå in på de yrkanden som finns i reservationerna. Det är i regel gamla kära bekanta som kommer på visit på nytt. Där finns ingenting i reservanternas yrkanden som man kan säga i sak är annorlunda än förut. De vill förändra namnen på vissa bidrag, men eftersom kammarerna vet vad det är fråga om skall jag inte uppehålla mig vid detta. Debatterna har varit många och långa under årens lopp.

Däremot skall jag kanske säga någonting om reservanternas tal om att bostadsbyggandet monopoliseras. Majoriteten vill inte ha fri konkurrens här, säger de. Ja, hur är det med detta? Det är väl ändå så att i den mån det existerar fri konkurrens bland byggnadsnäringsens företagare så bygger dessa ju hus i fri konkurrens med allmännyttiga företag. De avlämnar anbud, och jag utgår från att reservanterna inte menar att detta inte är en form av tävlan, av konkurrens. Men det är inte detta man syftar på, utan man menar uppenbarligen att det skall vara jämställdhet, likställighet, mellan enskilda företagare samt allmännyttiga och kooperativa företag. Om det är detta man kräver så gäller det ju inte konkurrensen i egentlig mening, utan det gäller i slutom-

gången ägandet till fastigheterna, vem som skall äga nyttigheterna. Jag vill inte förneka att här finns det delade meningar. Man har olika uppfattning inom olika grupper om hur det bör vara, men om man det har skall man också tala om vad saken gäller och inte endast tala om konkurrens på lika villkor. Här har de fria företagen möjlighet att konkurrera i själva produktionen. Jag erkänner, att när det gäller möjligheten att låna pengar och därmed bli i tillfälle att äga fastigheterna för framtiden, råder det olika villkor. Jag tycker att det är bättre att tala om vad saken gäller än att ge folk den uppfattningen att vi skulle upprätthålla en ordning som innebär att vi monopoliserar byggandet. Folk får ju den uppfattningen då man uttrycker sig på det sättet.

Att bygga mer är alltså det angelägna. Om vi sätter i gång för många byggen så blir det ont om arbetskraft och byggnadstiderna förlängs, det blir högre byggnadskostnader och högre hyror. Det ger oss alltså inte flera färdiga lägenheter. Det är följaktligen ett fel om man råkar in i ett sådant tillstånd. Det blir dyrare, det ger inte större effekt, och därför bör man undvika det.

Herr Norling sade, att bostadsbyggandet hade fått allt mindre och mindre andel av investeringsvolymen. Jag utgår från att herr Norling har gjort sig underrättad om att före kriget hade det privata näringslivet en andel i investeringsvolymen på 40 procent. De allmänna investeringarna omfattade 60 procent, och då inkluderar jag däri bostadsbyggandet. Men av dessa 60 procent hade bostadsbyggandet före kriget 30, och nu har det bara 20 procent. Då drar herr Norling slutsatsen: »Där ser ni, vad bostadsbyggandet får sacka efter.» Ja, ärade kammarledamöter, vad är det som har skjutits fram? Det är ju inte de privata investeringarna, relativt sett, utan det är de samhälleliga investeringarna på andra områden, det är skolor, sjukhus, vägar m. m. Dessa investeringar vill vi också ha. Relativt sett har bostadsbyggandet en mindre andel nu än vad det hade t. ex. före kri-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

get, men inte absolut, ty volymen har ju ökat och ökar kraftigt när det gäller investeringarna. Men herr Norling drog slutsatsen, att om vi får 5 000 byggnadsarbetare till, skulle vi kunna bygga ordentligt med bostäder. Det är ju på det sättet, att byggnadsarbetarkåren efter kriget har ökat i genomsnitt med 4 000 man per år. Denna siffra ligger snubblande nära herr Norlings siffra 5 000. Herr Norling sade, att det går åt bara 30 000 byggnadsarbetare för att uppföra bostäderna. Herr Norling är fel informerad. Det är den tillståndskrävande delen av bostadsbyggandet som kräver det. Men, herr Norling, småhusbyggnaden över huvud taget får ske utan tillstånd. Det skall man alltså räkna dit. Jag tror att det är bättre om man använder andra siffror för att få en bild av vad bostadsbyggandet kräver. Det får man, om man säger, att i husbyggnadsverksamheten åtgår 75 000 man. Av dessa 75 000 man för husbyggnadsverksamhet i allmänhet tar bostadsbyggandet 45 000. Men till dessa 45 000 skall läggas 7 000 man, som ställer i ordning ledningar, gator och dylikt som erfordras för ett bostadsbyggande av denna omfattning. Det blir mer än 50 000 man eller två tredjedelar av all den arbetskraft som används för husbyggnadsverksamheten över huvud taget. Det går alltså inte så lätt som herr Norling tror att komma fram, och det är alldeles uppenbart, att de husbyggnader som vi genomför nu — det gäller även bostadsbyggandet — är av en helt annan karaktär än tidigare. Det är gedignare bygghet, och den kräver mera folk. Men detta får ju inte föranleda oss att säga: »Vi kommer alltså inte fram.» Vi måste komma fram.

Det är brist på bostäder. En talare, herr Jacobsson, sade, att alla människor är ense om att det angelägnaste vi har att göra är att bygga flera bostäder. Jag vill gärna stryka under det. Det sägs nu, att vi skulle kunna bygga mera, men samtidigt sägs det, att vi bygger fel, vi bygger för små lägenheter. Detta resonemang har vunnit rätt stor sympati. Men om vi utifrån den problemställ-

ningen diskuterar bristen på lägenheter, då kan jag inte finna annat än att man i första hand måste inrikta sig på att skaffa fram flera familjebostäder och goda sådana. Jag kan för min del inte utdöma tvårummaren, två rum och kök alltså, såsom en bostad som är undermålig, även om jag tror på att standarden framöver kommer att kräva större bostäder — gudskelov för det. Men, ärade kammarledamöter, i dag bygger vi inte smålägenheter i dominerande omfattning. Vi bygger tvärtom lägenheter på tre rum och kök och mera till minst hälften av vad som totalt byggs, om vi nämligen räknar in småhusbyggnandet, och det måste vi göra. Det är alltså inte så att vi till en avgörande dominans bygger smålägenheter, utan vi har undan för undan höjt utrymmesstandarden. Den standardhöjningen kommer att fortsätta. De nya belåningsreglerna hindrar inte det. De kanske i viss mån favoriserar större lägenheter, men vad jag vill ha sagt är att det i första hand gäller att försöka bygga fatt bristen på lägenheter, eftersom vår befolkning framöver kommer att bestå av så många små hushåll. Pensionärernas antal kommer att uppgå till omkring 1 miljoner på 1970-talet, och därför kommer tvårumslägenheterna inte att bli obehovliga. De kommer säkert att framstå såsom mycket värdefulla, men jag har ännu en gång velat poängtera, att det inte, som man på sina håll sagt, innebär att jag skulle önska tvårumslägenhetens ytterligare dominans. Vad jag nu velat betona är, att det inte finns någon anledning att nu driva standardhöjningen i form av större utrymme i förgrunden i högre grad än man hittills gjort, utan att man får användning för tvårumslägenheten. Jag tror att denna fyller en funktion ett långt stycke framöver.

Statsutskottet har i allt väsentligt tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition i detta viktiga ärende. Det innebär, att vi ställer resurser till förfogande för ett bostadsprogram, som inte är så stort som vi skulle önska, men som har den omfattningen, att vi hoppas kunna genomföra detta program utan alltför stora

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

störningar. Om det kunde gå så att vi skulle få ytterligare resurser till vårt förfogande, om investeringsintresset på andra håll kommer att slappna, innebär det ju att man har möjlighet att ta vara på dessa ökade chanser. Detta program är alltså ett minimiprogram.

Här frågade en talare — jag tror det var herr Jacobsson — om man kunde se något slut på detta bostadselände och om det inte var så, att regeringen ändå misslyckats med sitt byggnadsprogram. Ja, det kommer ju an på vilka prentitioner man har. Om man hade haft de anspråk som man hade på 1930-talet, om man hade stannat vid de anspråk man hade i början på 1940-talet, då hade vi med all säkerhet haft tillräckligt med bostäder, ty på den tiden var det inte någon efterfrågan på bostäder i samma omfattning som nu. Vid den tidpunkten förekom ett litet bostadsbyggande och ett överflöd på lediga lägenheter. Det är väl ingen som vill påstå, att människorna då bodde bra och att de hade tillfredsställande bostäder. Det hade de inte. När man nu byggt 500 000 nya bostadslägenheter under efterkrigstiden och man räknar med i genomsnitt fyra personer per lägenhet, innebär det, att två miljoner svenska medborgare fått bättre och moderna bostäder under tioårsperioden. Jag tycker inte att detta resultat i och för sig är någonting att skämmas för, tvärtom är det någonting att glädjas åt.

Staten har genom sina åtgärder medvetet arbetat på att underlätta för i första hand barnfamiljerna att erhålla moderna bostäder. Hela subventionen går ut på att favorisera barnfamiljerna, att öka deras köpkraft i fråga om lägenheter. Det är klart, att det tar lång tid innan alla får en bra bostad, men det är ändå inte mera än åtta år sedan riksdagen beslutade att utbygga familjebostadsbidraget till tvåbarnsfamiljer. Åtta år är inte en alltför lång tid, historiskt sett, men under dessa år har ungefär hälften av alla familjer, som är bidragsberättigade, fått en ny bostad. Varje år tillkommer mellan 20 000 och 30 000 nya familjer. Man tvingas ställa

frågan, om man skall utvidga bostadsstödet ytterligare till att gälla de familjer, som bara har ett barn. Det är den frågan, som ställts till den utredning, som arbetar för att utforma det framtida stödet åt bostadsbyggnadsverksamheten.

Detta är alltså i och för sig ingen hopplös uppgift, men det gäller att finna de lämpliga formerna. Att regeringens beslut vållat oro i en del kretsar förstår jag mycket väl, men detta blir inte avgörande för ändamålsenligheten i besluten. Det avgörande blir om man kommer någonstans och kan nå bättre resultat av byggandet än hittills. Jag vågar hysa den uppfattningen, att även byggnadsindustrin skall kunna rationaliseras ytterligare. Vi skall sätta in vad vi kan för att öka rationaliserings takten. Det är beklagligt att högern, som betecknar sig som ett parti som vill öka effektiviteten inom näringslivet, har funnit sig behöva yrka avslag på en anvisning till en lånefond för maskinanskaffning. Men vi kan inte hjälpa, att högern lagt sig till med en sådan uppfattning. Det kan inte förändra bostadsbyggandet, om vi minskar takten i maskinanskaffningen, och det är till detta som pengarna skall användas. Om vi ute i våra komuner kan få upp ett intresse för att bygga annorlunda än tidigare och bygga på ett sådant sätt, att varje bostadslägenhet anskaffas billigare, ger det oss också möjligheter att komma fram till ett ökat byggande.

Jag har, herr talman, läst reservationerna mycket noggrant, men jag har inte funnit att man i dessa reservationer kan anvisa några vägar, som skulle leda till positiva resultat. Därför blir det väl så, att beslutet även detta år kommer att fattas i det tecknet, att riksdagen är delad. Det är inte riktigt konsekvent, tycker jag, att man år efter år kommer tillbaka med samma yrkande utan att lämna några bidrag till att nå det resultat, som oppositionspartierna säger sig önska, nämligen ett större byggande. Det är min förhoppning att denna kammare följer statsutskottet i dess förslag och att detta, om vi genomför

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

besluten i verkligheten, skall leda fram, inte till ett försämrat försörjningsläge när det gäller bostäder, utan tvärtom ett förbättrat läge.

Herr NORLING (k) kort genmäle:

Herr talman! Det måste ha uppstått en missuppfattning mellan socialministern och mig. Socialministern menade att jag hade sagt, att man för att kunna bygga ett eget hem måste ha en egen insats av 20 000 kronor. Detta är en missuppfattning eller också en felsägning av mig. När jag talade om egnahemsbyggande, talade jag om svårigheten att få bottenlånen placerade och sade, att innan lånen placerats och en räntegaranti kunde komma i fråga, fick egnahemsbyggarna betala en merkostnad på 300—500 kronor om året.

Herr statsrådet Ericsson bestrider att den utgångspunkt jag hade för min beräkning av bostadsbyggandet var riktig. Jag skall då i stället hänvisa till bilaga 2 till årets statsverksproposition, nationalbudgeten för år 1955. Av den framgår, att investeringarnas andel i bruttonationalprodukten stigit från 24,3 procent 1938/1939 till 28,2 procent 1947 och 30,5 procent 1955. Bostadsbyggandets andel steg från 1938/1939 till 1947 från 7,3 procent till 8,2 procent för att därefter sjunka. 1955 utgjorde sålunda andelen 6,1 procent, en minskning med 1,2 procent i jämförelse med 1938/1939 och 2,1 procent i jämförelse med 1947.

Konsumtionen har ökat med omkring 800 miljoner, medan bostädernas andel av konsumtionen minskat med 20 miljoner.

Herr JACOBSSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet erinrade i början om svårigheterna att ordna krediterna. Det är en sak jag också skulle vilja understryka, och vi hoppas att regeringen har sin uppmärksamhet fäst på den detaljen. Särskilt för oss där uppe i Norrland, i Västerbotten inte minst, har det visat sig utomordentligt svårt att kunna ordna krediterna under

det senaste året — i all synnerhet har det varit så under hösten 1955 — och kommunerna och förmedlingsorganen har därigenom kommit i en mycket besvärlig situation.

Herr statsrådet uttryckte sin överraskning över att vi i folkpartiet begärde en behovsprövning av de räntefria stående egnahemslånen med hänsyn till den pågående utredningen och till att man ännu inte fått fram några riktlinjer för hur bostadsstödet i fortsättningen skall vara utformat. Jag vill till det bara säga, att när vi här föreslår en behovsprövning gäller det de kategorier som ligger inom sådana inkomstgränser, där man väl kan sätta i fråga huruvida det kommer att bli behov av så mycket stöd i fortsättningen när det gäller bostäderna. I varje fall är det väl i första hand de grupper, som ligger under dessa inkomstgränser, som stödet kommer att gälla.

Vad beträffar folkpartiets önskeprogram på 60 000 lägenheter, tycker jag inte det förefaller så realistiskt i dagens situation. Herr statsrådets eget önskeprogram ligger ju, efter vad som framgick av hans anförande, omkring 65 000 lägenheter. Och det är också den gräns, där bostadsstyrelsen anser att man borde kunna hålla sig. Jag kan därför inte anse annat än att vårt program i det avseendet är ganska realistiskt, och att vi befinner oss i ganska gott sällskap.

Jag tror inte jag sade, att man inte kan se något slut på eländet. Jag sade, att bostadsköerna ökar och att bostadsbristen ökar, och det tror jag väl är överensstämmande med verkligheten. När man säger, att regeringen inte har lyckats häva bostadsbristen, tycker jag att inte heller detta i dagens situation kan sägas vara några egentliga överord.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag förmodar, att kammarens ledamöter med lika stort intresse som jag lyssnade till statsrådet Ericssons som vanligt klara och intressanta

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

anförande. Jag har egentligen mycket mindre att invända mot hans resonemang än vad jag i förstone kanske räknade med. Jag skulle emellertid först vilja ta upp en punkt som är rätt central.

När herr statsrådet började sitt införande vände sig han emot opponenter, som före honom haft ordet, och antydde någonting om att kritiken varit negativ. Jag uppfattade situationen så att det uttalandet framför allt riktade sig mot herr Norling. Men även om det fanns en nyans där, skulle jag vilja som eventuellt behövligt försvar för vår grupp vilja säga, att skulle vår kritik ha varit negativ och icke inneburit några positiva uppslag, hur kan det då komma sig att statsrådet Ericsson själv har vidtagit åtgärder, som i realiteten är ytterst besläktade med de önskemål som vi tidigare framställt? Jag tar som ett exempel den rent principiella åtskillnad, som numera förekommer från regeringens sida då det gäller provisoriska tillägglån. Om dem har det hittills sagts, att de skulle avvecklas i den mån kostnadsänkningar visade att så bekvämt lät sig göra, medan numera avvecklingen av de provisoriska tillägglånen direkt motiveras såsom en prisdämpande faktor, vilket vi vid flera tidigare tillfällen önskat. Vårt ständiga rekommenderande av att man skall i bostadspolitiken betrakta det som ett huvudmedel att få ned kostnaderna, så att folk får råd att bo i de nya husen, har ju också till en del beaktats genom de belåningsgränser, som den nye socialministern till vår tillfredsställelse accepterat.

Nu skall jag emellertid inte fortsätta mera på denna väg, ty det är ju alltid riskabelt om en högerman berömmar en socialdemokratisk politiker. Man kan löpa risken att denne råkar bli misstrodd av sina egna, och det är farligt när man finner att han börjar närma sig de rätta vägarna. Det var det väsentliga jag ville säga.

Sedan har jag ett par detaljer till. Den ena gäller statsrådets kritik av att vi yrkar avslag på ett nytt anslag till maskinanskaffning. Förklaringen är inte att

vi inte skulle inse det stora behovet av maskinella hjälpmedel. Men här är det två ting att observera. Det ena är att anslaget utgått under flera år. Vi har yrkat avslag på det även tidigare. Det andra skälet, som vi framför allt hållit på tidigare, är att det finns under statskontorets förvaltning en fond för lån för sådana här ändamål.

Den andra detaljen rör statsrådets tolkning av begreppet fri konkurrens, då det gäller s. k. allmännyttiga företag å ena sidan och enskilda företag å den andra sidan. Herr statsrådet polemiserade mot att vi använde uttrycket fri konkurrens, när vi avsåg de olika låne-, ränte- och amorteringsvillkor som gäller. Det är ändå självklart att om ett företag får kapitalet på ett lättare sätt än ett annat och om det får lån på gynnsammare villkor än ett annat, måste de företag, som inte åtnjuter dessa förmåner få sämre konkurrensförmåga, inte bara när det gäller produktionen utan även fastighetsförvaltning och sådant. När vi använder uttrycket »lika konkurrens» syftar vi alltså på lånevillkoren, som jag anser med full rätt.

Herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! Herr Norling och herr Bergh har funnit varandra. De är ense om att högerns linje och min linje är densamma i bostadspolitiken. Jag tror att jag inte tar skada, om jag säger att högerns åtgärder såsom de framkommit i reservationen och såsom de framträder i andra sammanhang går ut på att det samhälleliga stödet åt bostadsbyggandet skall bli mindre. Man räknar från högerns sida med att kunna spara pengar genom de åtgärder som man föreslår. Det hoppas jag att herr Bergh kan vitsorda. Det skulle i sin tur leda till att de enskilda får ta belastningen i form av högre hyror. Herr Bergh säger mycket riktigt att det är fel att betala en del av hyrorna via skattsedeln.

Högerns program går alltså ut på att successivt avveckla alla åtgärder, som samhället vidtagit för att den enskilde inte skall få betala alla kostnader; de

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

som har det sämre ställt skall få nöja sig med sämre bostäder eller kanske inte få några bostäder alls som på 1930-talet.

Jag har sagt att det kan diskuteras om det inte vore riktigt med en omfördelning av samhällets stöd till bostadsproduktionen. Jag menar nämligen att människor som har hyggliga inkomster kanske har råd att betala sina hyror själva. Om man tar bort de generella stödåtgärderna är det klart att staten får större resurser till sitt förfogande, som kan disponeras om på sådant sätt att man hjälper de människor, som har små inkomster och är i mest behov av hjälp; de får mera än vad de eljest skulle få. Det tycker jag är riktigt.

Denna problemställning är uppdraget i direktiven för den bostadspolitiska kommittén. Denna kommitté skall alltså överväga, hur de samhälleliga stödåtgärderna skall fördelas. Jag har redan tidigare sagt, att jag inte vågar hoppas på att man skall kunna spara in pengar till staten, såsom herr Bergh och högern i övrigt hoppas. Jag skulle vara glad om man med större trygghet kunde säga, att de föreslagna åtgärderna kommer att leda fram till en hygglig bostadsproduktion till en sådan kostnad, att de lägenheter, som vi får fram, kan efterfrågas av de människor som har det största behovet av att få dessa lägenheter. Om inkomstfördelningen i samhället är sådan, att en del människor har så små inkomster att de inte själva har råd att betala sina hyror, bör det allmänna hjälpa dem. Jag tycker att detta är en följdriktig utveckling på bostadspolitikens område. Vi har ju tidigare gett stöd först å flerbarnsfamiljer, sedan å tvåbarnsfamiljer, och om vi nu siktar till att kunna ge stöd även å enbarnsfamiljer, så är det väl en viss konsekvens i detta resonemang.

Om högern säger, att regeringens beslut om maximibelåningen väl överensstämmer med högers egen tankegång — det var väl så herr Bergh uttryckte sig — vill jag invända, att jag aldrig har hört att man från högers sida föreslagit något av vad regeringen här beslutat.

Men det kanske har undgått mig. Har verkligen herr Bergh eller någon annan högerman tidigare föreslagit åtgärder av denna art? Jag tror det knappast. Det är ju en helt annan sak att genom räntestegringar skärpa belastningen på dem, som bygger, i så hög grad att det leder till konsekvenser som vi inte kan vara nöjda med.

Herr Bergh kan för övrigt tala fullkomligt öppet om vad han tycker om regeringens förslag. Jag bävar i varje fall inte för hans betygsättning.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Om den nye socialministern anser, att han inte bör få beröm av mig med de risker som därav kan följa, skall jag gärna tillmötesgå honom genom att efter herr statsrådets sista inlägg modifiera mitt beröm en liten smula.

Jag skall modifiera mitt beröm på det viset, att jag i motsats till vad statsrådet tycks mena konstaterar, att även vi vid flera tillfällen har framställt yrkanden om att bostadsstödet främst skall ges åt barnfamiljerna. Vi har hela tiden velat ha individuellt behovsprövade hjälpåtgärder i stället för generella subventioner. Följaktligen är det att slå in öppna dörrar, om man påstår att det på den punkten skulle råda någon motsättning.

Jag skall modifiera mitt beröm av statsrådet med ytterligare en reflexion. Det halkade ur herr statsrådet ett uttryck, att vi vill spara pengar åt staten. Det uttrycket förutsätter en utpräglat socialistisk syn att det är staten som står i centrum. Med vår samhällssyn vill vi med våra åtgärder låta de enskilda människorna i större utsträckning behålla sina pengar. Det är ett uttryck för samma principiella uppfattning från vår sida, när vi hävdar att politiken bör drivas så, att de enskilda människorna får behålla mera av sina pengar. Då kommer de också att känna större ansvar och få större resurser. Det är samma mening vi hävdar när vi anser, att bostadspolitiken bör samordnas med den allmänna ekonomiska politiken.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Herr statsrådets påstående, att vi vill att de fattiga skall bära hela kostnaden, har jag sparat till allra sist. Det påståendet utgör i sig självt en sammanfattning av vad jag avsåg när jag sade att jag efter statsrådets sista inlägg gärna ville modifiera mitt tidigare beröm.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Efter socialministerns klarläggande anförande kan jag inskränka mig till att med några ord beröra innebörden av de riktlinjer, som utskottsmajoriteten har följt, då utskottet haft att pröva Kungl. Maj:ts förslag och det tjugutal motioner som väckts i detta ämne.

Utskottet har med avsikt uttalat sig försiktigt om *den framtida bostadspolitikens utformning*. Såsom socialministern har antytt och som också redovisats i handlingarna pågår för närvarande en utredning, som syftar till att komma ifrån eller minska de generella subventionerna och stödåtgärderna för att i stället inrikta stödet på speciella grupper som har särskilt behov att få hjälp för att få goda bostäder. Det innebär ju ingenting nytt, då vi nu vill söka komma ifrån de generella stödåtgärderna. Vi har alla redan tidigare deklarerat, att vi skall gå den vägen så fort det blir möjligt. Nu har vi kanske uppnått en sådan nivå, att vi på allvar kan pröva möjligheten att avskaffa de generella stödåtgärderna. Utskottsmajoriteten har heller inte haft några invändningar att göra mot Kungl. Maj:ts förslag att nu på allvar ta upp den frågan. Jag vill dock hävda, att de generella stödåtgärderna hittills har varit nödvändiga för att få till stånd ett bostadsbyggande efter de moderna riktlinjer som vi tillämpat efter krigets slut. På den nivå, som vi då befann oss både ekonomiskt och i andra hänseenden, var det helt enkelt nödvändigt att lämna detta generella stöd för att få i gång bostadsbyggandet. Men vi är som sagt bara glada, om man nu kan komma ifrån det, och det har vi deklarerat.

Det nya är just att man mera griper

sig an med att ge stöd åt dessa speciella grupper som har det sämre ställt. Jag tror det gläder oss alla, om denna hjälp kan ges, och jag skulle vilja gå så långt att jag säger att den hjälpen helt enkelt måste ges, med den sociala syn på boendet som vi har.

Utskottet har, säger jag, över lag uttalat sig mycket försiktigt när det har gällt kontroversiella frågor. Vi har skjutit över en del sådana detaljfrågor till utredningen och sagt att dem bör utredningen taga upp. I sådana fall är det god riksdagspraxis att inte säga någonting i saken i förväg utan avvakta utredningen, varefter riksdagen kan taga ståndpunkt fri och obunden. Vi har följt denna praxis i riksdagsarbetet då det har gällt att pröva detta problemkomplex.

På en punkt har vi emellertid uttalat en mening, och den punkten är ganska väsentlig. Jag är tämligen övertygad om att vad utskottet har sagt i det avseendet sammanfaller med socialministerns mening. Detta uttalande bör enligt min mening vara vägledande för utredningen och för Kungl. Maj:t vid behandlingen av bostadsfrågorna under den närmaste framtiden. Utskottet har på sid. 35, till vilken jag kan hänvisa, sagt följande: »Krav på en stabilisering av ränteutgifterna för nya hus på en relativt låg nivå måste därför enligt utskottets mening alltfört ställas. Uteslutet bör dock inte vara att verkställa de modifikationer i ränteskyddet, som kan föranledas av den ekonomiska utvecklingen och önskemålet om att i ökad utsträckning koncentrera samhällets stöd åt bostadsförsörjningen på åtgärder, som direkt tar sikte på effektiv hjälp åt grupper med relativt små ekonomiska resurser.»

Man kan säga att detta är ett slags programförklaring, och den överensstämmer nog med den uppfattning som råder åtminstone inom majoriteten i detta hus och i huset snett emot. Det behövs alltså inte förekomma några meningsmotsättningar i detta avseende, men förklaringen bildar en viktig utgångspunkt för handläggningen av bostadsfrågan, och jag skulle tro att det

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

kan föra med sig betydelsefulla verkningar utåt på vida fält, om det blir klart att detta är den ståndpunkt som statsmakterna intar i bostadsfrågan åtminstone under de närmaste åren framåt.

Den mest diskuterade frågan i år är tydligen den om *bostadsbyggandets storlek*. Därvidlag har utskottet verkligen gjort försök att av experter såväl i socialdepartementet som i bostadsstyrelsen men också av konjunkturinstitutets chef och riksbankschefen få stöd för att om möjligt framlägga ett förslag som skulle sträcka sig längre än Kungl. Maj:ts förslag, d. v. s. 53 000 lägenheter. Vi var verkligen besjälade av en önskan att kunna tala om för riksdagen att konjunkturerna kanske ändå har svängt så, att man bestämt skulle kunna säga att vi under nästa år kunde bygga ett ännu större antal lägenheter. Det var inte svårt att konstatera behovet av detta. Bostadsstyrelsen hade ju förklarat att 65 000 lägenheter behövdes för att ungefärligen täcka det behov vi kan förutse under den närmaste framtiden. Det var inte svårt att få fastslaget att det behövet förelåg. Men när det sedan gällde att få stöd för uppfattningen att det var möjligt att nå fram till ett större antal nya lägenheter än regeringen föreslagit, blev det strax värre.

Konjunkturinstitutet kunde inte ge oss några råd. Det bara framhöll att ett ökat bostadsbyggande i nuvarande läge måste medföra en inskränkning på andra investeringsområden eller krävde en minskning av konsumtionen och ökning av sparat. Det är, som ni alla vet, lätt att säga tulipanaros, men det är svårare att göra en, och vi har ju brottats med det här problemet nu i många herrans år utan att komma fram till några åtminstone mera påtagbara resultat.

Och när vi en eftermiddag pratade med riksbankschefen här uppe i andra våningen för att få del av hans syn på frågan och hans uppfattning om möjligheterna att bygga flera hus än regeringen antytt vara möjligt, hade han svårt att ge oss stöd för den tanken. Vi försökte på alla möjliga sätt beveka hans

hjärta. Vi talade så vältagit som det över huvud taget var oss möjligt om de snart giftasvuxna stora kullarna, som nu håller på att spränga våra skolor och som snart nog kommer att ställa krav på att samhället tillhandahåller dem familjebostäder. Han svarade bara att detta var riktigt, men, sade han, skulle vi nu öka bostadsbyggandet utan att ha de reella resurser, som behövs för detta, skulle vi — alldeles som socialministern här tidigare antydde — endast öka inflationstrycket, med de betydande svårigheter som följer av det i form av pris- och höjningar på viktiga avsnitt o. s. v. För att undgå de svårigheter, som ni nu pekar på, sade han, skulle vi kanske i stället få genomlida de stora svårigheter på arbetsmarknaden som en del länder litet varstans i världen har fått genomlida genom att priserna åkt i höjden och löntagarna krävt vederlag för detta — ekonomiska olyckor som ur både samhällelig och individuell synpunkt är betydligt större än de svårigheter kan anses vara, som följer av att det för närvarande är trångt på bostadsmarknaden.

Efter dessa resonemang kunde utskottsmajoriteten inte fullfölja sin avsikt. Vi måste, om jag får använda ett uttryck som är vanligt i våra bygder, sticka pipan i säcken. Men det var bara utskottsmajoriteten som gjorde det. Som vi har sett av reservationerna på sidorna 61 och 63, som delvis har citerats här i debatten — det är reservationerna 2 a) och 2 b) av högern och folkpartiet — blåser de på som om ingenting hade hänt och som om det inte funnes några svårigheter att genomföra detta program. Jag vill försäkra kammarens ledamöter, att hade det funnits någon gnutta till möjlighet att på ett hyfsat och rimligt sätt komma fram till ett ökat bostadsbyggande, skulle vi ha förordat detta för kammaren, men efter de ytterligare informationer vi fått ifrån dessa sakkunniga har vi inte kunnat göra detta.

Högerns och folkpartiets representanter har här konstaterat, att den ekonomiska politik som förts lägger hinder i vägen för att fullfölja ett utökat bo-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

stadsprogram. Jag skall inte nu taga upp någon diskussion om den ekonomiska politiken; det har sagts att det inom några dagar skall bli en ekonomisk debatt, och då får väl herrarna ta upp de spörsmålen, men jag vill bestrida att den ekonomiska politiken har medfört så allvarliga olägenheter för människorna som det påstås. Jag vill inte gärna upprepa vad som redan sagts, men jag vill ändå understryka socialministerns meddelande, att vi har byggt 500 000 lägenheter efter kriget och att det bor 2 miljoner människor i dem. Det är inte dåligt! Det är ett resultat som vi inte behöver skämmas för. Vi har inte misslyckats. Det är ett slags välståndssvårigheter som vi har att kämpa med, när vi skall fördela de möjligheter som finns att bygga bostäder och annat. Jag är emellertid övertygad om att det är nödvändigt att vi under de närmaste åren får ett ökat bostadsbyggande, men detta får ske efter avvägning mot andra angelägenheter på investeringsplanen om inte resurserna eljest har ökat. Det är nödvändigt, och det är min förhoppning att regeringen skall finna möjligheterna, men det måste provas noggrant, betydligt noggrannare än ett riksdagsutskott kan göra, och det är därför vi vill överlämna den prövningen till regeringen. Jag gör detta med fullt förtroende, och jag hoppas, som sagt, att det skall bli möjligt att lägga fram ett förslag som ger ökade resurser för den närmaste framtiden. Utskottet har sålunda för sin del endast strukit under, att det program som nu rekommenderas till genomförande är ett minimiprogram och att man skall utnyttja alla möjligheter som kan stå till buds för att såvitt möjligt få detta program utökad under nästa år.

I detta sammanhang kommer utskottet naturligtvis också in på problemet om rationalisering och lånetaken och allt detta, men jag går, herr talman, förbi dessa frågor. Det är ju möjligt att den fortsatta debatten kommer att ge mig eller någon annan anledning att belysa dessa problemställningar. Vi har beträffande dessa åtgärder inte gjort några erinringar. Vi har även här uttalat oss

försiktigt. Det kanske finns en liten nyansskillnad mellan utskottet och departementschefen; kanske vi vill vara ännu något försiktigare i våra uttalanden om hur framtiden kan gestalta sig, och vi har därför understrukit att utvecklingen får följas med noggrannhet. Kammaren har i dag fått socialministerns ord på att detta skall ske. Man får jämka på givna tillämpningsföreskrifter så att bostadsbyggandet kan flyta jämnt och man kan få fram största möjliga antal bostäder.

I detta sammanhang kommer vi också in på kreditfrågan. Även den har ju utförligt behandlats av socialministern, och jag skall inte upprepa de synpunkter han anfört. Jag vill bara slå fast, liksom utskottet gjort det tämligen bestämt, att skall man besluta ett program, så bör det kunna genomföras utan alltför stora svårigheter. Annars är det, ärligt talat, bättre att säga, att vi inte kan genomföra ett så stort program, och låta dem som bygger hus slippa ifrån de extra svårigheter som uppstår när det gäller att skaffa svåråtkomliga och särskilt dyra pengar till dessa hus. Nu finns det ju förhoppningar om att svårigheterna skall bli mindre och kanske helt elimineras, men jag vill betona vad utskottet sagt här, att här bör nog och måste nog både bostadsstyrelsen och regeringen följa utvecklingen och i tid vidtaga åtgärder för att verksamheten skall löpa, om det skulle haka sig här och där. Riksbankschefen gav oss beskedet, att till vad regeringen föreslagit bör det kunna gå att skaffa pengar på ett hyfsat sätt. Jag litar på riksbankschefen i det fallet, och om någonting hakar upp sig, får socialministern ta upp saken med honom. Ty detta måste klaras på ett anständigare sätt än under senaste året. Vad egnahemsbyggarna i vissa delar av landet då utsattes för var inte anständigt, och det måste sägas ifrån, att så får det inte bli ett år till.

Jag övergår nu, herr talman, till att säga några ord om ett annat problemkomplex, som har dominerat diskussionen och även motionerna, nämligen lokaliseringen av bebyggelsen på lands-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

bygden. Den frågan har varit föremål för stort intresse, och jag vill hänvisa kammarens ärade ledamöter till en del av dessa motioner. De är synnerligen roliga; där finns allting — beskrivningar om komagens innehåll, om hur det kan vara att ha hund och om svårigheterna att leva i fred med sina grannar — och det skall då knyta an till frågan om bostadsbyggandet under nästa budgetår. Det är som sagt en utomordentligt intressant och rolig läsning! Jag vill också hänvisa till de vid utlåtandet såsom bilagor fogade yttrandena av bostadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, lantmäteristyrelsen, Industriförbundet och Lantbruksförbundet över dessa motioner. Dessa sakkunniga utlåtanden är ägnade att klargöra problemen.

Utskottsmajoriteten har för sin del funnit, att vad det egentligen gäller är att få en förnuftig tillämpning av regler, som vi för vår del varken vill eller kan rucka på. Det finns väl formulerade regler, som utgör liksom fasta punkter och som ingen gärna kan säga att vi bör ändra. När lantmäteriet t. ex. skall avstycka en tomt någonstans ute på landsbygden, står det skrivet, att tomten skall vara lämpad för sitt ändamål, d. v. s. bostadsbebyggelse. Ja, vem vill omskriva den bestämmelsen? Vi tycker att satsen är riktigt och väl formulerad. Det har också föreskrivits, att den långivande myndigheten inte skall bevilja lån, om husets belägenhet är uppenbart olämplig. Detta är ju alldeles riktigt, och ingen vill skriva om det. Nej, frågan gäller bara tillämpningen av de regler som är fastslagna. Och då säger utskottsmajoriteten gentemot reservanterna — det står inte ordagrant så i utskottsutlåtandet, men jag vill tolka meningen ungefär så — att det inte är möjligt att skriva vett i folk som inte är förnuftiga och inte kan se praktiskt på dessa frågor. Om det finns någon länsbostadsnämnd eller annat organ som inte kan tillämpa reglerna med förnuft, så går det inte att skriva in detta i vederbörande, utan då måste man i stället försöka sätta andra, förnuftiga män-

niskor i den länsbostadsnämnden eller det organet.

Folkpartisterna begär ju en utredning för att få fram tillämpningsföreskrifter och andra föreskrifter, som över huvud taget skall täcka hela detta fält. Från deras håll får vi ju ofta höra, att det skrivs för mycket lagar och tillämpningsbestämmelser, och jag skulle alldeles särskilt vilja fråga dem: Hur skall det gå till, så rikt fasetterat som livet är, att få tillämpningsföreskrifter som räcker i alla olika lägen? Jag för min del begriper inte hur det skall kunna ordnas. Därför har jag, liksom mina kamrater i utskottsmajoriteten, inte kunnat förorda detta, utan vi anser att man i stället skall söka få vettigt folk på de platser, där det behövs; det är, såvitt jag kan förstå, enda möjligheten.

När det gäller personalen i bostadsorganisationen har utskottet gjort en liten ändring i Kungl. Maj:ts förslag; vi har velat förstärka länsbostadsnämndernas arbetskraftsresurser något mer än departementschefen föreslagit. De extra svårigheter, som nu uppstår genom kreditrestriktionerna och på grund av en mängd andra omständigheter, gör att allmänheten ställer stora krav på upplysningar, råd och hjälp. Dessa rimliga önskemål måste tillfredsställas, men det kräver en ofantlig tid, så att de ordinarie ärendena — behandling av låneansökningar o. s. v. — blir liggande. Extra arbetskraft måste sättas in. Därför har vi förordat en ytterligare förstärkning av anslaget med 50 000 kronor plus rörligt tillägg; vi anser att även detta är i underkant. Vi har varit medvetna om att socialministern accepterar denna ytterligare förstärkning, något som jag också tror framgick av hans anförande nyss.

Jag har nu bara en enda liten punkt ytterligare att peka på, och det gäller det anslag på 600 miljoner kronor, som vi tillstyrkt skall anvisas under kapitalbudgeten för beviljande av lån. Efter de informationer, som bostadsstyrelsen lämnat, är vi nog på det klara med att detta anslag inte räcker. Det blir kanske

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

nödvändigt att pröva, om det inte behöver fyllas på. Här föreligger fortfarande eftersläpningar. Det är gamla syn-der, som vi på något sätt får reda upp, och jag skulle tro att denna kammare, om regeringen kommer med krav på till-läggsanslag, skall acceptera detta för att undvika de stora svårigheter vi haft och har på detta område. Vi är nog i ut-skottet medvetna om detta förhållande, efter de informationer vi fått, men har ändå inte velat sträcka oss längre i frå-ga om anslagsgivning än vad Kungl. Maj:t och socialministern föreslagit.

Med detta vill jag, herr talman, till sist inskränka mig till att yrka bifall till de 49 punkter, som är upptagna i detta utskottsutlåtande.

Herr SPETZ (fp) kort genmäle:

Herr talman! När herr Gustaf Karls-son uttalade sig för att vettigt folk bor-de sättas in i länsbostadsnämnder och andra myndigheter där man har att tolka bestämmelserna, kanske jag får lov att tyda detta uttalande på det sättet, att herr Karlsson åtminstone delvis instäm-mer i den kritik, som framförts i den av herr Waldemar Svensson väckta mo-tionen, och jag hoppas också att herr Karlssons ord skall tagas ad notam av vederbörande myndigheter.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Spetz, jag uppfattar inte till någon del herr Svens-sons propå på det sättet, och därvidlag hänvisar jag till myndigheternas ytt-randen, som återfinns i bilagorna. Herr Svenssons uttalande och påstående får stå för hans egen räkning. Vad jag sagt är, att om svårigheter uppstår i dessa nämnder och styrelser, är det inte möj-ligt att klara dem, med sådana tillämp-ningsföreskrifter, som folkpartisterna vill ha, utan då får man se till, att det blir vettigt folk i nämnderna och sty-relserna, om de inte redan finns där. Jag har emellertid den uppfattningen att det i allmänhet finns vettigt folk i des-sa nämnder och styrelser.

Herr SVENSSON, AXEL, (s):

Herr talman! Som vanligt har vi un-der årets debatter i bostadsfrågan liksom under tidigare år fått veta, hur illa plan-läggningen har varit när det gäller att få fram ett vettigt program för vår bo-stadsproduktion. Både herr Bergh och övriga opponenter vill att vi skall ta alla deras olycksspådomar på allvar, men de får ursäktas att vi inte kan göra det. Det program, som vi haft under tidigare år har ju, herr Bergh, ändå hållit, och verksamheten på bostadsområdet har ju fortskridit normalt. Bostadsproduktio-nen har ägt rum i den utsträckning som man kommit överens om, och vi har kunnat hålla den ram för bostadspoliti-ken, som riksdagen spikat fast.

Man kan ju första bittherheten i sinnet hos herr Bergh och andra opponenter över att resultaten är för år blivit så goda som de blivit. Det är ingenting att förvåna sig över, men vad man kan förvåna sig över är den negativa inställ-ning, som den borgerliga oppositionen har i denna fråga och som inte tillfört det allmänna bostadsbeståndet en enda lägenhet mer än vad det av regeringen utarbetade programmet givit. Man före-slår på det hållet i stället sådana åtgärder, som helt enkelt skulle nedbringa bostadsproduktionen. Bland annat före-slås minskade anslag på åtskilliga punk-ter. Jag såg i en tidning under gårda-gen en uppgift, som jag inte hunnit kon-trollera men som jag skulle tro återfinns i högerns alternativ, vilket väl kommer på riksdagens bord om någon vecka eller kanske till hösten. Enligt denna uppgift har högern föreslagit en minskning av anslaget för bostadsförbättringar på 25 miljoner kronor, och vidare har man ta-git bort 136 miljoner i subventioner. Jag har inte fått dessa siffror verifie-rade, men jag skulle tro att de är riktiga, eftersom det är en under vanliga förhål-landen vederhäftig tidning som lämnat uppgiften.

Jag tror att man får se något tillbaka i tiden, om man skall få en förklaring på den bostadsbrist som alltjämt är rådande. Jag erinrar om att bostadsbristen ju inte tillkommit sedan det parti, som jag

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

tillhör, fick majoriteten. Långt innan dess producerades ju bostäder på ett sådant sätt, att vi där har att söka den största orsaken till denna brist. Då kunde man ju årligen konstatera, att en stor mängd av byggnadsarbetarna gick arbetslösa under tre à fyra månader. Det blev inte någon ny produktion av detta. Man fick ju också vara med om att den produktion, som sattes i gång, tog sig uttryck framför allt i den gamla omodernerna enrumslägenheten, och man byggde i allmänhet, när det lönade sig att bygga, men underlät att bygga när det icke lönade sig. Det fanns ingen statlig myndighet som vid denna tidpunkt kunde utöva påtryckningar eller, låt oss kalla det, dirigera bostadsbyggandet, utan det låg helt och hållet i de privata byggmästarnas händer att sköta om denna angelägenhet. Vi kan väl vara överens om att vi här har att söka anledningen till att vi under dessa år som gått, trots våra stora ansträngningar i bostadsfrågan, inte har lyckats komma helt till rätta med bostadsbristen.

Det fanns även en annan sak som jag kanske skulle erinra om. Vi hade någonting, som hette byggnadslånebyrån på den tiden — numera bostadsstyrelsen — som gjorde en undersökning i mitten på 1930-talet över hur vi bodde och då fann, att gott och väl två miljoner av de svenska medborgarna levde sitt liv i trångboddhet. De bodde, som jag sagt tidigare, i den gamla enrumslägenheten, som långt ifrån hade den modernitet, som vi har i våra dagar.

Det har också tillkommit en annan sak som gjort, att vi fått ett grepp om hur stor bostadsbristen kunnat vara. Vi har fått det genom de uppgifter, som de kommunala bostadsförmedlingarna har lämnat oss. Dessa förmedlingar har ju tillkommit först under de senare 10, 15 åren, och det var endast i enstaka fall som man tidigare hade en kommunal förmedling. Detta gällde bland annat min egen hemstad, som allaredan i mitten på 1912, när det motionerades i saken, fick en bostadsförmedling, och på det sättet fick vi kontakt med den eventuella brist, som kunde finnas.

När alla dessa siffror blev kända under 1930-talet, blev nog mången förfärad över den brist på bostäder, som man tidigare hade så liten kännedom om. Det är således ett arv, som det borgerliga samhället har lämnat över till dem, som nu har att söka reda upp dessa frågor, och detta går inte att helt utplåna på 25 år. Det har varit en alltför stor bostadsbrist och det har varit alltför många dåliga lägenheter här i landet, och detta har jämsides med standardhöjningen medfört en efterfrågan, som har varit större än som varit möjligt täcka genom produktionen.

Det är riktigt, som socialministern här framhållit i dag, att det under dessa sista 20 år har producerats lägenheter i så stort antal, att man väl kan säga att de något över två miljoner människor, som redovisades i byggnadslånebyråns utredning 1936, numera bor i moderna lägenheter.

Det har således, såvitt jag kan förstå, hänt stora ting här i landet på detta område, och trots all kritik för att frågan icke är helt löst kan vi väl ändå säga oss, att utvecklingen har varit till människornas fromma — och man får också vara tacksam för detta. Vi, som har medverkat till detta resultat, har bara att glädja oss över framgångarna, som oppositionen gör allt för att förringa.

I år liksom tidigare har åberopats bostadsstyrelsens siffror på 65 000 lägenheter mot regeringens föreslagna 53 000. Vi får väl i detta liksom i andra fall, när en styrelse anmäler sitt behov, se till, att det är denna styrelsens skyldighet att komma med sådana äskanden när det gäller pengar eller som i detta fall antalet bostäder, att man kan hjälpa den brist som kan konstateras föreligga. Men å andra sidan får ju vi, som skall ta ansvaret för hur besluten skall fattas, se till, att de önskemål, som är uppställda, alltid svarar mot våra resurser. Siffran 65 000 lägenheter är ju så hög, att den inte kan rymmas inom ramen för tillgängliga resurser, såvida vi inte, såsom socialministern framhållit, kan rationalisera så, att vi kan öka

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

produktionen. Denna siffra är ett önskeprogram, och vi får väl uppfatta den på det sättet.

Högern har här också påkallat uppmärksamhet när det gäller den ökning av antalet ungdomar i giftasvuxen ålder, som vi vet kommer att inträffa mot 1960-talet. Jag vill bara här ha sagt att det inte är någon nyhet som här föres fram. Alla vi, som sysslar med dessa frågor, har ju observerat denna utvecklingskurva, och vi har ju också försökt att vidtaga de åtgärder, som är möjliga för att möta denna ökade efterfrågan på bostäder från ungdomens sida.

Men om man nu över huvud taget skall kunna tänka sig en ökning av bostäderna, så får det väl också ske på bekostnad av någonting annat. Såvitt jag förstår, kan det inte ske på något annat sätt än att en del av de byggnadsobjekt, som finns på andra investeringsområden, får ställas åt sidan — det kan bli industribyggandet, det kan bli det kommunala byggandet — om vi över huvud taget skall kunna frigöra arbetskraft för att öka bostadsproduktionen. Alla de, som är sysselsatta inom byggnadsindustrien, är nämligen i arbete. Vill man öka ut en del av verksamheten inom bostadsområdet, så får vi frigöra arbetskraft på andra områden, som nu har absorberat densamma. Det kan ju då företagas en överflyttning av kunniga byggnadsarbetare till bostäderna, och på det sättet kan vi också få möjlighet att öka antalet lägenheter utöver nämnda 53 000. Men på något annat sätt tror jag inte det kan gå.

Det har också framhållits ifrån högerens sida i en motion, att vi skulle utöka bostadsproduktionen genom egnahemsbebyggelse. Det är nog riktigt, som man skriver i denna motion, att det närmast är denna bostadsform som människorna kan önska. Det är en mycket gammal sanning, det är således ingenting nytt när man i denna motion skriver — jag skall här i all korthet citera: »Att bygga och inreda det egna hemmet, att förvandla ett stycke mark till en trädgård blir en gemensam uppgift för hela familjen som ger glädje och sam-

manhållning. Det finns därför hos många av oss ett speciellt behov av att hålla kontakt med jorden.» Det är så riktigt som det är skrivet. Det är bara så att man glömt bort en mycket viktig sak, och det är själva grundorsaken till att så stora svårigheter tornar upp sig, när vi skall lösa bostadsfrågan på detta vackra och för människorna bästa sätt.

Jag tillåter mig, herr talman, att något syssla med denna sida av saken.

Jag erinrar då först om den stegring av bostadskostnaderna, som kulminerade i samband med Koreakriget. Byggnadsmaterialkostnaderna hade sedan 1950 stegrats med 35 procent. Om vi ser på några av de varuslag som ingår i byggandet, så finner vi, att trävarorna steg med 120 procent och järnet med 85 procent. Då man vet, att kostnaderna för trävaror utgör tio procent av byggnadskostnaderna, så är det väl inte märkvärdigt, om svårigheter uppstår för bostadsproduktionen när det gäller både egnahems- och flerfamiljshusbyggen. Det var av det skälet som riksdagen beslöt att lämna de extra subventionerna med fyra kronor per kvadratmeter lägenhetsyta för att möta kostnadsökningen.

Det borde ju vara angeläget — och här kunde kanske de borgerliga vänerna hjälpa till ett tag — att den stora byggnadsämnesindustrien medverkar till att prisläget på materialerna hålles inom rimliga gränser. Jag erinrar om att kostnaderna för byggnadsmaterial uppgår till 50 procent av de sammanlagda byggnadskostnaderna. Det finns således gott utrymme för en medverkan till att tvinga ner kostnaderna till rimliga proportioner och därmed också för billiga bostadsproduktionen.

Men det finns en annan sak, som är ännu besvärligare, och det var just den, som utskottets värderade talesman var inne på. Det gäller frågan om tomtmarken, som — vilket jag erinrade om i förra veckan — blir dyrare och dyrare för praktiskt taget varje månad som går. Man kan snart icke förvärva en enda tomtbit utan att vederbörande jordägare först efterfrågar stadsplanen.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Man har sålunda nu kommit så långt bland jordägarna, att innan man säljer mark, vill man veta, vad som skall finnas på denna mark. Det innebär ju att tomtpriset skall tas ut, inte bara till det värde, som bostadsstyrelsen kan godkänna — det räcker ju inte till — utan priset skall sättas ännu högre än detta värde. Det är en omständighet, som inverkar försvårande när det gäller att skaffa mark åt bostadsproduktionen, i synnerhet till våra egna hem. Resultatet blir ju att vi tvingas att bygga högre och högre hus efter hand som tomtpriserna stiger och stiger. Således tvingas vi här till något, som vi icke önskar. Vi kan vara överens om att om vi kunde få egna hem allesammans, skulle det vara bästa lösningen av vår bostadsfråga. Men det går tyvärr inte på grund av omständigheter som jag här i all korthet har nämnt.

Det kan ju vara önskvärt att vi hjälps åt på denna punkt. Det finns åtskilliga markägare, som borde fundera en stund på de principer man i dag tillämpar vid försäljningarna av tomtmark.

Det är en annan liten sak, som jag här skulle vilja påtala. Den har samband med en motion av herr Magnusson. Herr Magnusson har där konstaterat, att de enskilda företagen har trängts tillbaka starkt, och detta är, herr Magnusson, i viss mån riktigt. Men motionären har inte sagt någonting om varför det har blivit ett sådant resultat. Jag har tidigare erinrat om att den enskilde förut endast byggde när det lönade sig. Då kriget kom 1939, herr Magnusson, slutade man helt enkelt upp att bygga, i förskräckelsen över vad som skedde. Det var i det läget som samhället uppmuntrade kommunerna att ingripa och på ett helt annat sätt än tidigare intressera sig för bostadsfrågan, så att vi inte skulle få rent katastrofala utslag där. Det var då de allmännyttiga företagen kom till med stöd av statslån, för att det hela skulle kunna hållas i gång när de privata svek sin gamla uppgift. Dessa företag är ju helt ställda under allmän insyn, i deras styrelser sitter representanter för kommunerna,

de har revisorer och därutöver bostadsstyrelsen som, när den vill, kan komma och granska handlingarna. Därför kan jag inte förstå herr Magnusson, när han i en motion föreslår att dessa företag skall underkastas någonting som kallas 1952 års upphandlingskungörelse och som berör statliga verk och företag. Detta är kommunala företag, och det behövs väl inte ytterligare revision och insyn i dessa bolag än vad som är föreskrivet i de stadgar och bestämmelser som gäller för deras verksamhet. Det är således ett helt onödigt yrkande, såvitt jag förstår, och det är en ren överloppsgärning att tänka sig en sådan utveckling, som herr Magnusson har tänkt sig sedan maximeringen kommit till.

Denna maximering, som socialministern har redogjort för, har jag i princip biträtt ända från första stunden, då ärendet blev aktuellt. Därest några felaktiga slutsatser skulle ha dragits, har jag noterat socialministerns uttalande att man skall överväga det och se vad som kan behöva rättas till. Jag har varit intresserad av principen om maximering av det skälet att jag har ansett att den blir en mycket allvarlig tankeställare för alla dem som på en och annan punkt är sysselsatta inom byggnadsverksamheten. Det gäller, som jag har erinrat om, våra materialleverantörer. Dem får man se upp med, så att inte priserna stiger på ett otillfredsställande sätt. På den punkten har det i alla fall hänt så mycket under åren, och på den punkten har kostnadsstegringarna vållat de största bekymren. Det behövs således en stark övervakning när det gäller våra material, för att priserna åtminstone skall ligga stilla. Helst bör de ju, såsom syftet är med maximeringen, pressas nedåt ett bra tag, för att det skall få en god verkan.

Det finns även andra ting som man kanske inte bör förglömma i samband med maximeringen. Jag tänker på våra stadsplanemän, våra arkitekter, som ju från första stunden har att dra upp riktlinjerna för det som skall byggas. Det är inte alltid de har lyckats ekonomiskt med det. Ibland har det kunnat bli en

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

stadsplan som sett mycket intressant och trevlig ut men gett ett ekonomiskt utslag som inneburit att den absolut skulle stupat på maximeringen. Även i det fallet får vi väl utgå från att våra arkitekter i fortsättningen har det där maximeringspriset som riktpunkt för sig, när de skall rita våra nya bostadsfastigheter i kommande tider. Ty det kan hända mycket stora ting i det sammanhanget, ifall man icke observerar att man har en ekonomisk gräns att hålla sig inom. Tyvärr har man saknat den gränsen för arkitekternas vidkommande under den tid som har gått.

Det finns även en annan sak som jag skulle vilja säga ett par ord om. Vi har någonting som heter kungl. patentverket i det här landet, och detta har heller aldrig förbilligat bostadsbyggandet. Jag skall bara erinra om ett par saker. Det finns någonting som vi inom byggnadsvärlden kallar för flytande golv. Dessa flyter inte på vatten utan ligger på grus och regler, och de ligger fria och obundna från väggytorna för att hindra genomslag av ljud. Det där har en man fått patent på i detta land. Det är obegripligt, hur detta har kunnat gå till, ty om vi går tillbaka till gamla byggnader som är hundra år, finner vi att där ligger visserligen inte de där reglarna som vi har nu, utan ordentliga stockar, men mellan dessa är det merendels lera eller annat jämförligt material. De flytande golven är således en gammal sak som man här har fått patent på, och detta har tagit sig uttryck i att vederbörande patenträtts-havare, som är parkettfabrikant, tar ut en viss royalty, därest icke hans parkett användes på det golv som har benämningen flytande golv. Använder man hans parkett, utgår ej royalty, men använder man en annan firmas parkett, får man betala en royalty, som för ett företag i detta land icke understiger 100 000 kronor om året. Det kan icke vara vetligt att ha ett patentverk som handlar på det sättet. Det fördyrar den produktion, vars kostnader vi försöker hålla nere.

Vi har även andra ting, t. ex. fönster av olika slag, som man har fått patent

på, och det har ingalunda, så vitt jag har kunnat utröna, i något avseende förbilligat produktionen. Om man nu ställer det kravet på oss som bygger, att vi skall sträva efter att hålla en kostnad som kan godkännas av staten, då bör alla på varje del där någon inblandning sker i detta byggande — vare sig det är ett statligt verk eller andra verk eller det är enskilda företag — hjälpas åt att hålla kostnaderna nere. Ty den som har ansvaret för vad huset kostar, är ju i alla fall den som bygger det. Blir det en överkostnad, får byggherren svara för denna överkostnad. Det är således han som till syvende og sist får bära hundhuvudet, om någon handlat felaktigt vid bostadsbyggandet.

Jag skall sedan, herr talman, säga ett par ord om handläggningen av dessa ärenden, fastän det gäller administrativa frågor. Jag har gått ut ifrån att när maximeringen kom till, skulle den föra med sig en förenkling av ärendenas gång fram till bostadsstyrelsen och även i bostadsstyrelsen. Jag utgår från att om det kommer in ett projekt — klart uppställt och till kostnader som ligger under taket — har man inte mer än en sak att undersöka, nämligen om det finns den standard som är föreskriven i samband med maximeringen. Det skall inte behöva gå till på det sättet, att man sitter och analyserar varenda detalj i byggnadskroppen. Detta är tidsödande och dyrbart för oss alla som går och väntar på ärendets behandling. Man skall kunna få en rationellare ordning på så sätt, att förmedlingsorganet, som gör den första undersökningen, konstaterar att kostnaderna håller och standarden finns. Sedan bör ärendet gå till bostadsstyrelsen för att snabbt kunna komma därifrån. Enligt tillämpningsföreskrifterna skall sedan bostadsstyrelsen dra ned det preliminära värdet med 4 procent. Det är den marginal som man vill ha som en säkerhet, för den händelse byggnadskostnaderna skulle ändras — antingen uppåt eller nedåt — under den tid bygget pågår.

Jag har glatt mig åt denna bestämmelse. Om den kan hållas, betyder näm-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ligen detta ett mycket stort framsteg när det gäller de preliminära värdena. Tidigare har vi ju haft det så, att de kommunala organen har dragit ned de preliminära värdena 8 å 10 procent. Om man har ett bygge på fyra å fem miljoner kronor — vilket vi i allmänhet har — och drar ned värdet med 8 å 10 procent, får man en marginal i toppen, som det är omöjligt att klara, tills man en gång når fram till det definitiva beslutet. Om vi nu kan få de 4 procenten fastställda som en regel, innebär ju detta, att vi får mindre svårigheter med kapitalet i toppen. Jag förmodar, att det väl är detta som har varit avsikten, när anvisningarna getts ut. Våra kommunala förmedlingsorgan får lita på att bostadsstyrelsens värdering är sådan, att man icke skall behöva höja procenttalet för att lokalt känna en säkerhet för att ingenting händer i kostnadsfrågorna.

Herr Gustaf Karlsson har i dag starkt understrukit de förpliktelser som staten nu har tagit på sig när det gäller bostäderna. Jag vill också understryka detta. Det har varit bekymmersamt. Vi har inte haft riktigt reda på om det har funnits pengar för ändamålet eller inte. När vi nu får spikat ett program med 53 000 lägenheter och vi har en belåningsgräns, vet vi, hur stora statens utgifter blir. Vi får nu hoppas att vi skall kunna nå fram till att de två tingen kommer att väga jämnt mot varandra, så att det inte blir några överraskningar, när vi kommer till taket på våra bostadsfastigheter och då kanske märker, att det trots alla ansträngningar inte finns pengar. Jag understryker vidare vad socialministern här har sagt, att om vi orkar bygga mer än 53 000 lägenheter, är det klart att vi också skall göra det.

I det sammanhanget är det en liten sak, som jag skulle vilja koppla in i samband med sparandet. Det har nämnts här, att man vill ha ett ökat sparande genom ökade insatser från den enskilde vad gäller kooperativa lägenheter eller under andra former. Jag är överens med dem som säger, att vi mycket väl kan öka insatsen från den enskilde. Jag har den absoluta övertygelsen, att vi kan gå

upp till 10 procent av insatsen utan att behöva befara någonting som skulle innebära en nedgång i bostadsbyggandet eller utgöra ett hinder för den enskilde.

Men det är en fråga i samband med detta, nämligen om man skulle låta dem, som uppmuntras att spara på detta sätt, springa förbi de övriga som står och väntar i dag. Det är väl egentligen på denna svårighet, som det hela kommer att stupa, såvida man inte kan finna någon annan lösning vid sidan om. Det är där, herr socialminister, som jag fått den hädiska tanken: Om vi kan bygga mer än 53 000 lägenheter, skulle det då vara otänkbart att använda den överskjutande delen för dem som sparar? Den saken kan i varje fall vara värd att fundera något på. Det kan vara en sporre för den enskilde till att spara, och det kan vara en sporre till ökad produktion över hela fältet. Jag tror att man bör fundera litet på den detaljen — kanske det kan vara ett uppslag till en lösning.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BENGTSON (bf):

Herr talman! Det torde inte råda några delade meningar om målet för bostadspolitik. För det första vill vi, att alla människor skall ha en bostad, egen eller förhyrd, och för det andra vill vi, att bostaden skall vara så stor, modern och bekväm som möjligt. Det har skett ett intensivt arbete på detta senare område under de senaste åren, men vi har givetvis tvingats ägna största uppmärksamheten åt det första problemet, d. v. s. att över huvud taget skaffa bostäder åt människorna.

Hur ser bostadssituationen ut i dag? Bostaden är en betydelsefull sak för alla människor, och därför är det begripligt att den som inte har bostad, är missnöjd, och den, som tänker gifta sig och förhindras av att inte kunna få bostad, är kanske ännu mera missnöjd. Det är lätt att få fram missnöjesanledningar på olika sätt. Det är väl därför som hela bostadsfrågan i rätt stor utsträckning har blivit ett politiskt slagträ, där kortsik-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

tiga och propagandabetonade fraser ofta får ersätta en kartläggning av problemet och försök till verkliga lösningar.

Kan man då lösa bostadsproblemet, eller är det så, som sagts i debatten här i dag, att det i stället förvärras, och att det finns mycket små utsikter att över huvud taget lösa det? Vill man se på den frågan, får man först börja diskutera vad det verkligen gäller. Det är de människor, som finns här i vårt land, som skall ha bostäderna, och därför kommer man här ofelbart in på befolkningsproblemen.

Hur mycket kommer Sveriges folkmängd att öka? Hur kommer den att fördelas i fråga om åldersgrupperna? Hur stor kommer giftermålsfrekvensen att bli? Hur stora anspråk kommer de ogifta att få i fråga om bostäder, och hur långt och hur snabbt skall man gå i fråga om saneringen? Det är några av de problem, som man måste ta i betraktande, när man skall bedöma, hur det blir med bostadsproblemet i fortsättningen.

Man räknar med att den totala folkmängden också i fortsättningen kommer att växa. Man räknar med att befolkningen skall öka med 500 000 mellan 1950 och 1970. Som ett ofrånkomligt faktum framstår att antalet åldringar — här taget i den förenklade betydelsen av personer över 65 års ålder — stiger från 721 000 år 1950 till 1 019 000 år 1970 eller i runt tal med 300 000.

Åldersklasserna mellan 40 och 64 år ökar från 2 174 000 till 2 472 000, likaledes med 300 000 personer.

När det gäller de familjebildande åldrarna, 20—39 år, kommer en viss nedgång från 1950 till 1960 med nära 220 000, men sedan blir det en viss återhämtning fram till 1970 och i början av 1970-talet.

Nästa fråga är då: Hur kommer giftermålsfrekvensen att bli? Under tiden 1926—1930 ingicks något över 40 000 äktenskap årligen i vårt land. Den siffran har stigit, så för decennierna 1931—1940 och 1941—1950 var genomsnittet 51 500 resp. 60 400 per år. Denna giftermålsfrekvens har något minskat, så

att vi nu inte har fullt så höga siffror, utan det stannar vid ungefär 53 000 äktenskap per år.

Genom ökningen i antalet giftermål under 1940- och 1950-talen ökade antalet bestående äktenskap med närmare 300 000, vilket givetvis kommer att påverka hela utvecklingen och efterfrågan på bostäder. Man kommer fram till att de bestående äktenskapen år 1960 och 1970 uppgår till 1 761 000 resp. 1 850 000, mot 1 624 000 år 1950.

Det är en av de faktorer man har att räkna med, men det finns ytterligare en sak att beakta, nämligen frågan i vilken utsträckning de ogifta människorna vill ha mera lägenheter. Man har något man kallar hushållskvoter i det fallet, och siffror från 1945 års bostadsräkning visar att 23,3 procent vuxna ogifta män, 31,5 procent vuxna ogifta kvinnor, 65,5 procent förut gifta män och 69,1 procent förut gifta kvinnor hade egen lägenhet. Från 1950 till 1970 skulle alltså det erforderliga antalet lägenheter stiga med 300 000 vid oförändrad efterfrågan från ogifta och förut gifta.

Nu har man emellertid märkt en tendens till att de ogifta i allt större utsträckning vill skaffa sig egna lägenheter. Det finns inte några faktiska siffror i detta fall för hela landet, men det finns sådana för en del städer, och de visar en ökning med 9 å 10 procent.

Skall man då beräkna, hur många lägenheter som kommer att erfordras med den bostadsbrist som vi har nu, får man kanske inte alltid ta siffrorna för gott, ty det kan bli en del dubbelräkningar och en del kedjereaktioner som gör, att man får en högre siffra än som i verkligheten gäller. Om man skulle göra en ungefärlig beräkning, hur det kommer att gå i fortsättningen, och man tänker sig, högt räknat, att hushållskvoten för vuxna ogifta av båda könen kommer att öka till 50 procent och för förut gifta till 80 procent, kommer man fram till att det erforderliga antalet bostadslägenheter år 1970 — jag går här förbi den höjning som inträffar under 1960-talet — blir 2 940 000, vilket innebär en ökning med 600 000 lägenheter jämfört med

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

det verkliga beståndet år 1950. Genomsnittssiffran för nybyggda lägenheter per år skulle således endast bli 30 000.

De siffror, som jag här nämnt, har till största delen hämtats ur en artikel av professor Carl-Erik Quensel i Lund. Med dessa siffror skulle man alltså komma fram till att vi 1970 skulle ha löst bostadsproblemet med ett så pass lågt bostadsbyggande som 30 000 lägenheter per år. Det är emellertid varken professor Quensels eller min mening att säga, att vi för den skull skall minska bostadsbyggandet. Vi skall naturligtvis fortsätta att bygga i den nuvarande takten och därmed övervinna bostadskrisen betydligt snabbare än en beräkning ger vid handen som tar sikte på 1970.

Det förvånar mig att både högern och folkpartiet ständigt talar om omöjligheten av att lösa bostadsproblemet och regeringens misslyckande o. s. v. Varför försöker man inte att få fram de faktiska siffrorna rörande befolkningsutvecklingen för att få någon bakgrund till problemet och få veta, hur det egentligen blir? Att endast kortsiktigt säga, att människor får vänta 1, 2 eller 3 år på en lägenhet är inte att ta upp frågan i hela dess vidd, utan vi bör i stället ta hänsyn till befolkningsutvecklingen i vårt land för att rätt kunna bedöma hela problemet.

Det är framför allt två orsaker till att vi har ett bostadsproblem som jag har velat understryka. Den ena är den starka avflyttningen från landsbygden, ty ser vi på dessa 108 000 som inte har egna lägenheter — det betyder inte att de saknar bostad, de har bara inte egen lägenhet utan hyr i andra hand — gäller det huvudsakligen bostadssökande i de största städerna, framför allt Stockholm, Göteborg och Malmö. Den andra orsaken är den större efterfrågan på lägenheter från de ogifta, vilken har blivit så markerad efter 1945. Dessa är de två stora orsakerna till svårigheterna på bostadsmarknaden.

Det har tidigare nämnts en siffra, som vi väl känner till, nämligen att det under de senaste tio åren har byggts nästan exakt 500 000 lägenheter. Enligt so-

cialministerns beräkningar skulle det bo fyra personer i varje lägenhet, och då skulle en fjärdedel, eller närmare en tredjedel, av hela svenska folket bo i nya, moderna lägenheter som är mindre än tio år gamla. Detta är det faktiska resultat vi har uppnått. Sedan må man diskutera att det fortfarande råder bostadsbrist, men den har orsaker som jag tidigare nämnt.

Alla de detaljer, som har behandlats i utskottets utlåtande skall jag inte gå närmare in på. Man har på respektive håll grävt ned sig i sina positioner, och vi vet att vid behandlingen i statsutskottet blev det inga längre debatter, då det var känt att var och en hade sina bestämda uppfattningar och det inte var mycket att göra åt den saken.

Vi har från vår sida fört fram vissa reservationer på olika punkter. Vi har betonat att man måste ta stor hänsyn till barnfamiljerna, till invalider och andra sådana grupper. Vi har vidare sagt, att man speciellt bör tänka på egenhemsbyggarna på landsbygden, och vi har på en del andra punkter framfört ytterligare synpunkter.

Jag skall endast be att få yrka bifall till de reservationer, som här framförts av herr Pålsson m. fl., men beträffande punkten IX vill jag, utöver yrkandet om bifall till den ändrade motiveringen, också yrka att följande kläm antages: »beträffande villkor för tertiärlån och tillägglån till bostadshus innehållande både bostäder och lokaler för annat ändamål i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 192 och II: 345, såvitt de berör härmed sammanhängande fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;».

Herr ERIKSSON (s):

Herr talman! Socialministern framhöll i en kanske något skämtsam vändning, att han betraktade reservationerna som gamla kära bekanta, som nu är på återbesök här i kammaren. Och nog är de gamla bekanta, men jag vill inte i likhet med socialministern betrakta dem

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

som »kära» bekanta, ty den bekantskapskretsen har i sitt bagage syften som är lika gamla som reservationerna, nämligen att försöka torpedera den bostadspolitiska konstruktionen.

Den konstruktion av bostadspolitiken, som fastslogs av 1946 och 1947 års riksdagar, har ändock visat sig riktig så till vida, att den har skapat en önskvärd efterfrågeeffekt, men som blivit större än vad våra produktiva resurser orkar med. Jag tror nämligen att ingen vill ifrågasätta annat än att den bostadspolitiska konstruktionen är riktig, när det gäller att bygga upp efterfrågan. Att följa reservanterna är det enklaste och radikalaste medlet att bringa ur världen den bristsituation som efterfrågeeffekten har skapat.

Jag har haft tillfälle att diskutera dessa frågor med herr Bergh på det offentliga planet. Han envisas med att alltid föra samma resonemang. Han tar över huvud taget inte någon hänsyn till de praktiska erfarenheter, som man har på bostadsbyggandets och bostadspolitikens område. Men det är självklart, att om man följer reservationerna, spränger man sönder den bostadspolitiska målsättningen, och detta kommer ofelbart att leda till att vi får bort bostadsbristen. Det råder ingen tvekan. Effekten blir nämligen att efterfrågan trängs tillbaka.

Men, ärade reservanter, har man då löst bostadsfrågan? Man har klarat vad man kallar för bristsituationen, men bostadsfrågan kommer att återföras till det trista läge, som den hade, innan den nuvarande statliga bostadspolitiken inledades. Orsakerna, säger både herr Bergh och herr Jacobsson, till att bostadspolitiken är misslyckad, kan vara åtskilliga, men grundorsaken är den ekonomiska politiken. Nu skall inte den frågan diskuteras i kammaren i dag, men i pressen i dag står återgivet ett tal, som direktör Kugelberg hållit på Arbetsgivareföreningens årsstämma. Han meddelade där att reallönen för industriarbetare från 1939 till 1945 höjts med ej mindre än 70 procent. Ja, det är det »misslyckande» av den ekonomiska politiken,

som bland annat också skapar efterfrågeeffekten på bostäder. Människor, som har fått denna höjning av sin levnadsstandard, försöker att omsätta den bland annat i efterfrågan på större och bättre lägenheter. Hade regeringen fört en annan ekonomisk politik, som hållit tillbaka reallöneutvecklingen och därigenom minskat betalningskraften hos människorna, hade säkert också bristförhållandena på bostadsfronten varit annorlunda.

Jag skall inte närmare syssla med frågan om byggvolymen. Som byggherre är jag självfallet väl så intresserad som reservanterna av en ökning av bostadsbyggandet. Jag var glad, när jag hörde utskottets värderade talesman, herr Gustaf Karlsson, framhålla att utskottet gjort utomordentliga ansträngningar för att undersöka möjligheterna att öka bostadsbyggandets volym. Men då utskottet funnit att det icke fanns förutsättningar härför, nöjde sig utskottet med att följa ett program som kan realiserars. Som byggherre måste jag vitsorda vad herr Karlsson framhöll, nämligen att det inte kan vara till någon glädje för dem, som skall bygga, att bara få en kvot sig tilldelad men icke pengar och arbetskraft. Det är ju med dessa senare man bygger och inte med tilldelade kvoter.

Herr Jacobsson framhöll att 60 000 lägenheter är inget önsketänkande. Men han undvek sorgfälligt att tala om på vilket sätt dessa 60 000 lägenheter skulle tillkomma. Herr Bergh var försiktigare. Han sade att vi borde öka bostadsbyggandet väsentligt. I högermotionen har man inte heller angivit det antal lägenheter, som man vill komma till. Men man säger ändå att det finns vägar, som skulle leda fram till ett ökat bostadsbyggande. Man framhåller i motionen bl. a. att en ökning av bostadsproduktionen givetvis kan ske genom att vi avstår från någonting annat. Ja, det är ju ett ganska banalt konstaterande. Men sedan säger man att det inte kan komma i fråga, att vi skulle minska investeringarna på andra områden, exempelvis industrien, underhållet av vägar, byggandet av skolor, kraftverk o. s. v., o. s. v.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Slutligen kommer man med ytterligare en lika banal uppgift, nämligen att det är den begränsade tillgången på arbetskraft som utgör den trånga sektorn. Det problemet löser emellertid högermotioken på ett strålande sätt genom att säga, att man skall bedriva ett målmedvetet omskolningsarbete av den arbetskraft som frigöres från jordbruket. Vidare skall den ökning, som vi har att motse av de arbetsföra åldrarna, i större utsträckning än hittills överföras till byggnadsarbetarkåren. Dessutom skall man importera arbetskraft, åtminstone under vissa tider på året, för att sättas in vid anläggnings- och vägarbeten och överföra den sålunda frigjorda arbetskraften till byggnadsarbeten. Ja, herr Bergh, detta är inga kortsiktiga åtgärder i varje fall. Man torde på den anvisade vägen knappast kunna öka bostadsbyggandet under valåret 1956, utan det är nog här snarast fråga om ett mera långsiktigt program.

De båda oppositionstalarna har även berört problemet om konkurrens på lika villkor. De anser att konkurrensen på lika villkor skulle störas av de låneregler som gäller för olika kategorier av byggnadsföretagare. Tror verkligen herr Bergh, att vi genom att överflytta belåningsansvaret för de allmännyttiga bostadsföretagen till kommunerna skulle återställa vad han vill kalla för konkurrens på lika villkor? Vad skulle bli följden, om statsmakterna beslutade, att alla lånarkategorier skulle få låna upp till 90 procent av statsmedel och sedan själva täcka toppen? Jo, eftersom de allmännyttiga bostadsföretagen till huvudsaklig del ägs av kommunerna, blir det ju kommunerna som får ansvaret att anskaffa detta toppkapital. Herr Bergh kan ju vända sig till sina kommunalpolitiska kolleger i Luleå och fråga dem, om de är beredda att överta denna del av statens åtaganden. Ingen skulle väl hälsa med större tillfredsställelse än finansministern, om man skulle bli befriad ifrån att svara för denna del av finansieringen och ansvaret härför finge övervältras på kommunerna. När denna fråga behandlades vid Stadsförbundets kongress

för två år sedan, slöt man tämligen enhälligt upp kring kravet, att staten icke skulle befrias ifrån sina åtaganden när det gäller finansieringen av de allmännyttiga bostadsföretagen.

Herr Bergh framhöll i sitt anförande, att meningen är, att de nya maximilånegränserna skall pressa ned byggnadskostnaderna. Jag är också övertygad om att så kommer att bli fallet. Därför hälsar jag den nya given med stor tillfredsställelse. Men det finns inga absoluta sanningar här i världen, utan alla sanningar har sina modifikationer, och det gäller även här. På den byggnadsmarknad, som jag känner bäst till, nämligen den i Uppsala, kommer de nya maximilånereglerna endast att påverka det kommunala bostadsföretaget. Enskilda byggmästare och byggnadsföretagare bygger nämligen där endast i bostadsrättsform och kommer att föga intressera sig för de nya lånereglerna med deras maximigräns. De täcker i stället överkostnaderna genom att ta ut högre insatser av de presumtiva bostadsrättsinnehavarna. Lånereglerna slår alltså inte över hela fältet i den riktning som socialministern har avsett.

Herr talman! Jag nöjer mig med att göra dessa marginalanmärkningar och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i samtliga punkter.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet när herr Eriksson i Uppsala kom med det överraskande uttalandet att frågan, enligt hans uppfattning, här inte gällde, huruvida regeringen har lyckats åstadkomma att bostadsbristen blivit hävd. När herr Eriksson som regeringens adjutant skall försvara regeringens bostadspolitik, går han alltså inte in på frågan, huruvida bostadsbristen är hävd eller inte. Han betecknar i stället såsom ett bevis på att regeringens bostadspolitik har lyckats, att efterfrågan på bostäder har ökat undan för undan. Det innebär i kort sammandrag enligt herr Erikssons version, att det är ett tecken på att bo-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

stadspolitiken lyckats, att vi fått ett allt mer stigande efterfrågeöverskott. Med detta konstaterande får herr Erikssons rätt originella inlägg i den delen anses bemött.

Sedan föreföll det herr Eriksson, som om våra önskemål om ett ökat bostadsbyggande blott skulle vara fromma önskemål. Vi vill inte, säger han, minska på andra angelägna investeringar. Det påståendet får stå för herr Erikssons räkning. Han menar att vi i varje fall i nuvarande läge kommer med blott ett fromt önskemål. Det finns, medger jag, en bestämd gräns för våra möjligheter på bostadsproduktionens område, och det är folkhushållets resurser. Överanstänger man, som den ekonomiska politiken under de senare åren gjort via utgiftspolitiken, folkhushållets resurser, blir resultatet en fortgående inflation. Gränsen sätts alltså av våra resurser. Men herr Eriksson tycks inte ha uppfattat vad som är det essentiella, när vi säger, att målet för bostadspolitiken bör vara, att kostnaderna pressas ned så att de människor, som skall bo i husen, har råd att betala vad det kostar utan att de samhällseliga resurserna överskrids. Det betyder, som jag tidigare tillät mig säga, att bostadspolitiken måste koordineras och synkroniseras med den allmänna ekonomiska politiken, så att inte denna fortgående överanstängning sker. Vill herr Eriksson befrämja bostadsbyggandet och befrämja det på det sättet, att det inte överanstänger våra ekonomiska resurser, skall han nog ta den nuvarande regeringens hela ekonomiska politik under allvarlig omprövning. Det är där, såvitt jag kan förstå, som den verkliga knuten sitter.

Herr JACOBSSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det förefaller mig som om de 60 000 lägenheter, som vi har nämnt i våra yrkanden, skulle ha vållat mycket bekymmer.

Herr Eriksson säger att vi har framfört dessa önskemål utan att på något sätt visa hur de skall kunna realiseras. I det sammanhanget hänvisar han till vad

utskottets talesman, herr Gustaf Karlsson, här yttrade om att man i utskottet genom de informationer, som man fått genom olika myndigheter och företrädare för olika bostadspolitiska områden, hade kommit till den uppfattningen, att det inte är möjligt att öka bostadsbyggandets ram i den omfattning som vi föreställer oss.

Jag vill då säga, att dessa informationer visserligen kanske pekade i den riktningen att möjligheterna var begränsade, vilket det för övrigt inte är någon tvekan om, men att dessa uttalanden inte alltid var så bestämt kategoriska, att man med absolut säkerhet kunde säga att just 53 000 lägenheter är den gräns som man inte kan komma över. Jag vill göra gällande, att man inte kan pressa uttalandena från de olika ansvariga myndigheterna så hårt.

För övrigt vill jag säga, att man i utskottets utlåtande talar om ett minimiprogram. Detta är, såvitt jag kan erinra mig, ett nytt ord som kommit in i diskussionen; jag tror inte att man tidigare har talat så mycket om ett minimiprogram. Detta måste väl ändå betyda att man leker med tanken på att utvidga detta program, kanske till någonting i närheten av de 60 000 lägenheter, som vållat så mycket bekymmer.

Eftersom herr Eriksson återopade herr Gustaf Karlsson, kanske jag också kan få göra det. Herr Karlsson sade att vi måste komma fram till ett ökat bostadsbyggande och, om jag hörde rätt, redan nästa år. Jag frågar då: Vilket underlag har man för ett sådant antagande? Man anser det omöjligt att öka bostadsbyggandet i år under nu rådande förhållanden, men man anser att man måste öka bostadsbyggandet under de kommande åren. Jag menar att man här rör sig på ett område, som knappast tillhör de exakta vetenskapernas fält, och detta i så hög grad att man absolut inte kan bestämt säga att det ena är möjligt och det andra inte.

Herr ERIKSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Att högern vill öka bostadsbyggandet, utan att detta inkräktar

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

på andra investeringsområden, är ett påstående som får stå för herr Erikssons egen räkning, sade herr Bergh. Jag hänvisar då till högerens stora bostadsmotion. Där står det klart uttryckt, att ökningen skall ske utan någon som helst begränsning av de övriga investeringarna, som sedan uppräknas i en lång rad. Följaktligen får uttrycket fortfarande stå för högerens räkning i dess motion.

Beträffande den ekonomiska politiken skulle vi ju inte ha någon debatt, herr Bergh! Den skall ju komma senare, och vi får väl då återkomma till den punkten. Jag har ingen anledning, herr Bergh, att göra några omprövningar beträffande mitt ställningstagande till den ekonomiska politiken i stort, och jag vågar bestämt hävda, att det är konstruktionen av den förda bostadspolitiken, som fört oss fram till den efterfrågeeffekt vi har. Skulle man följa reservationerna, skulle man uppnå vad oppositionen tydligen syftar till, nämligen en begränsning av efterfrågan, den saken är alldeles tydlig. Men jag har å min sida sagt, att därmed löser man inte bostadsfrågan men måhända bostadsbristfrågan.

Herr Jacobsson säger, att informationerna i utskottet *kanske* gav en antydning om att det inte var möjligt att öka bostadsbyggandet. Varför smög herr Jacobsson in det där »kanske»? Det är väl så att han inte vill ta ställning till de informationer, som jag förmodar skett i utskottet för att utskottsledamöterna skulle kunna ta en bestämd ställning. Det vill nu herr Jacobsson tydligen inte och inte heller hans — jag höll på att säga medbrottslingar i utskottet. De föredrar att säga, att 60 000 lägenheter inte är något önsketänkande, utan att de går att framställa och därvid bortser man saklöst från de informationer som har lämnats av föredragande sakkunniga i utskottet.

Herr WOLGAST (bf):

Herr talman! Jag har i denna kammarväckt en motion, nr 394, som berör möjligheterna för länsbostadsnämnderna att ge räntefria stående förbätt-

ringslån även till anslutningsavgifter vid elektriska installationer. Vi har inom vårt län gjort en utredning om elektrifieringen av hela landsbygden, och då har vi tänkt oss att finansieringen skulle gå till på det sättet, att man i första hand fick 225 kronor per tariffenhet av statsmedel, sedan skulle den enskilde satsa 225 kronor och sedan kommunen likaledes 225 kronor. Vi har inom landstinget beslutat, att om kostnaderna skulle överstiga dessa 675 kronor, skulle landstinget betala resten.

Jag vill framhålla, att det är betydande insatser som både kommunerna och landstinget har gjort för att denna elektrifiering skall komma till stånd. Nu visar det sig emellertid, att det är många enskilda personer, som befinner sig i sådan ekonomisk ställning att de inte kan erlägga dessa 225 kronor. Det var därför länsbostadsnämnden gick in till bostadsstyrelsen med begäran om rätt att bevilja en räntefri stående del. Styrelsen vägrade oss den rättigheten, och därför har jag varit med om att väcka motionen för att på den vägen skaffa länsbostadsnämnden denna möjlighet.

Motionen har blivit ganska välvilligt behandlad i statsutskottet. Utskottet har tillstyrkt en utredning av frågan — längre kan man inte begära att statsutskottet skall gå. Jag vill då uttrycka den förhoppningen att utredningen måtte företas snart och att den kommer att resultera i ett positivt förslag. Hos oss är vi färdiga att sätta i gång, och vi väntar bara på ett ställningstagande från statsmakternas sida varigenom vi skulle få rättighet att bevilja dessa, man kan säga de allra fattigaste, sådana bidrag genom länsbostadsnämnden så att en elektrifiering skall kunna komma till stånd.

Jag har ansett det vara riktigt att även i kammaren, med adress till socialministern, understryka angelägenheten av en både skyndsam och välvillig behandling av detta ärende.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Det är endast två ting jag vill beröra här, två ting som inte va-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

rit föremål för så stor uppmärksamhet i debatten. Det gäller frågan om kostnadsutvecklingen och vissa tolkningar av vad utskottet har skrivit beträffande låneregelerna.

Den här bostadsdebatten började med herr Berghs anförande, och han var alldeles i begynnelsen färdig att säga att det har förekommit en avsevärd stegring av byggnadskostnaderna. Det är någonting som man ju ofta får höra, och det är någonting som är mycket behagligt att säga, ty folk vill gärna att man skall hålla med dem om att allting har blivit dyrt och allting har stigit i kostnad. Visst har byggnadskostnaderna ökat, men jag skulle vilja vara nog oförsämd att påstå, att om jag nu gör en investering genom att bygga ett hus, så är den förmånligare ur kostnadssynpunkt än om jag gjorde en investering på något annat område i jämförelse med de förhållanden som rådde exempelvis före kriget. Det är alltså billigare att bygga ett bostadshus i dag än tidigare i jämförelse med andra investeringar som kan komma i fråga — naturligtvis inte varje annan investering, men andra investeringar genomsnittligt sett.

Det finns inte många index eller siffreremmanställningar, som man kan ta till säkert underlag för sådana beräkningar, men man kan nog finna någon eller några. Byggnadskostnadsindex ger vissa hållpunkter, och möjligheter till jämförelser erbjuder — även om jag vet att jämförelserna haltar något — partiprisindex, vari ingår en rad varor som kommer till användning när man gör investeringar av olika slag. Jämför man dessa båda index med varandra får man ett utslag som tydligt visar att byggnadskostnaderna inte har stigit lika brant som andra slag av kostnader. Enligt kommerskollegii statistik i det senaste månadshäfte, vi har fått, låg partiprisindex 1938, året före krigsutbrottet, på 111. Den senaste redovisade månaden har det åkt upp i 326. Det innebär, om herr Hesselboms räknesticka visar rätt, en ökning med 194 procent. Byggnadskostnaderna för hyreshus i Stockholm — och Stockholm lär ju vara en stad

där byggnadskostnaderna är höga — har under motsvarande tid stigit med 125 procent, alltså avsevärt mindre, måste man säga, än övriga kostnader.

Man kan också undersöka vad konsumenten får betala för varan. Vi vet ju att hyreskostnaden har sjunkit rätt betydligt i jämförelse med kostnaden för andra konsumtionsvaror. Samma relation kommer man fram till även om man, som herr Bergh ofta vill göra, räknar bort räntesubventionerna och statens kapitalsubventioner i bostadsbyggandet. Räknar man om siffrorna till den nivå som motsvarar marknadsräntan på kapitalet, finner man likaledes att det är billigare att bo i dag än det var tidigare.

Det finns naturligtvis många förklaringar till detta förhållande. Rationaliseringen inom byggnadsverksamheten har naturligtvis betytt mycket, och därvidlag har inte minst statens insatser för att befrämja rationaliseringen varit avgörande. Byggnadsregleringen har också fyllt en stor uppgift i detta sammanhang, ty därigenom har sysselsättningen kunnat upprätthållas året runt och arbetskraften kunnat utnyttjas på ett mycket effektivare sätt än tidigare. Det gäller både manuell och teknisk arbetskraft och övrig organisation. Att också de allmännyttiga och kooperativa byggnadsföretagen under den senaste tiden uppträtt på marknaden som köpare av hus, som byggmästare har uppfört, eller beställt hus av sådana, har i inte oväsentlig grad bidragit till att sänka byggnadskostnaderna, eftersom man därigenom fått att göra med en kritisk köpare av varan. Förr var köparen inte på samma sätt intresserad av att hålla köpesumman nere, eftersom man, då hyresmarknaden var fri, lätt kunde ta ut det eventuella överpris, man betalade, i form av höga hyror. I dag är dessa nya företagsformer köpare av en mycket stor del av byggnadsproduktionen, och detta har också väsentligen bidragit till att hålla kostnaderna nere, så att det i dag är billigare att bygga hus än förut.

Socialministern, som kanske var den som närmast föranledde mig att ta till orda, införde en nyans i diskussionen

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

om kostnadsutvecklingen när han, om jag minns rätt, använde formuleringen »den kostnadsutveckling som framträder i statens långivande verksamhet». Men även om man lägger upp resonemanget på det sättet, skall man nog finna att byggnadskostnaderna inte har varit så höga som det kan förefalla när man studerar Kungl. Maj:ts förslag och lyssnar till dem som gärna deltar i debatter om bostadsbyggande. I bilaga 9 till utskottets utlåtande finns det en kortfattad och lättläst promemoria om kostnadsutvecklingen. Den innehåller material, som bl. a. Kungl. Maj:t haft att tillgå och därefter något kompletterat, vilket klart och tydligt talar om, att ökningen av siffran på byggnadskostnad per kvadratmeter lägenhetsyta från i runt tal 400 till 600 är baserad på icke jämförbara förhållanden. De 400 är 415, 411 och 420 i olika sammanhang, men vi kan ju säga 400—600 för enkelhetens skull. Ser man efter i tabellerna, skall man finna att det inte är samma typ av bebyggelse, som ligger till grund för dessa siffror. I det första fallet ingick »andra lokaler» — som alltså inte är bostadslägenheter utan butiker, samlingslokaler och kommersiella lokaler över huvud taget — med en andel av 2,5 procent och i det senare fallet med 5,6 procent. Det gör en skillnad på inte mindre än 40 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta. Vad sedan beträffar andra ting, såsom frågan om ökade kreditivkostnader, bättre fasadmateriäl, som sänker underhållskostnaderna, eller värmecentraler, som höjer anläggningskostnaderna men sänker driftkostnaderna och alltså ger billigare hyror, kommer man fram till att ökningen från 400 till 600 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta har rätt många vettiga förklaringar. Dessa saker återfinns i bilagan, som jag hänvisar till.

När utskottet skrivit om de låneregler, som utfärdats i administrativ väg av Kungl. Maj:t, har vi haft bekymmer med formuleringen, och det kanske syns. Oenigheten om vad som skulle skrivas var stor. Men när vi nu skrivit, att utskottet »i och för sig icke har något att

erinra», är innebörden att vi icke principiellt vill vända oss mot detta förslag, ty ingen vill motverka åtgärder, som ytterligare kan bidra till att vi får fram billigare bostadshus. Men utskottet hyser betänkligheter för vissa konsekvenser och har klart sagt ifrån, bl. a. på grund av motioner men även av andra skäl, att man måste göra avvikelser från de fastslagna reglerna beträffande kostnadsutvecklingen och beträffande sådant material, som kräver större kapital men som sänker byggnadskostnaderna. Socialministern exemplifierade detta med fasadtegel, som ju är en sådan detalj.

En annan fråga som socialministern tog upp här och som också varit föremål för diskussion och där skäl skulle kunna föreligga för en ändring av låneregler, är frågan om ortsdifferentieringen. Inom utskottet — eller kanske jag skall säga inom avdelningen, eftersom herr Bengtson sagt att det inte var någon diskussion i utskottet på denna punkt — har det varit mycket omfattande och detaljrika diskussioner beträffande denna fråga. När vi hade frågan uppe med anledning av motionsyrkande från högern och även från bondeförbundet, framhölls det att man skulle försöka åstadkomma ett jämnare tak för hela landet och inte en så rik variation, som nu förekommer. När man ser på bostadsstyrelsens cirkulär med alla dess siffror blir man litet rädd. Men man bor ju bara i en kommun och då är det ju bara en siffra man behöver se, varför det inte blir så farligt. Nu är det närmast bostadsstyrelsens tjänstemän, som har ont av vad de själva har gjort. Dessa saker står också i överensstämmelse med vad Kungl. Maj:t föreskrev i sitt beslut i december månad förra året.

Bostadsstyrelsen meddelade vid föredragningen inför avdelning om denna fråga, att länegränserna i stort sett har uppbyggts på de på orten befintliga byggnadskostnaderna. Det har visat sig att i södra Sverige, där man bygger billigt, ligger lånetaket med utrymme för byggarna. Om man går igenom det gamla årets lånehandlingar, såsom bostadsstyrelsen har gjort, visar det sig att de fles-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ta klarar sig under taket i södra Sverige. När det gäller de ärenden, som man nu håller på att gå igenom, är det också mycket bra ställt i det avseendet. Däremot slår man huvudet i taket när man kommer till Stockholm och Göteborg. Det kan finnas orter, där bebyggelse varit så sällan förekommande att materialet inte har aktualitet, och man därför fått fram ett kostnadstak, som inte stämmer med den verklighet vi har i dag. Men dessa orter skall enligt bostadsstyrelsens uppfattning bli föremål för omprövning. Socialministern ansåg att det fanns skäl för omprövning av hela ortdifferentieringen, men inom utskottet har vi inte funnit detta.

Jag vet inte vilka tankar högern har bakom sitt handlande, men i dess motion finns önskemål om att man skulle åstadkomma ett jämnare tak för hela landet. Jag har emellertid inte i mängden av reservationer kunnat hitta något fasthållande av detta yrkande. Om man därvidlag tagit intryck av diskussionen inom avdelningen eller inte vill jag inte svara på.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON, ALVAR, (bf):

Herr talman! Inom det parti, som jag representerar, har vi inte haft några erinringar att göra på de avgörande punkterna gentemot Kungl. Maj:ts förslag. Vi har haft avvikande meningar i vissa avseenden, som tagit sig uttryck i form av reservationer till utskottsutlåtandet, reservationer som delvis är byggda på motioner, som jag har varit med om att väcka. Jag vill fördenskull uppehålla mig något vid det föreliggande ärendet.

Man kan väl säga att socialministern har gjort allvarliga ansträngningar att ge bostadspolitiken en sådan form — delvis presenteras den ju i en ny utformning — att den på det hela taget borde kunnat röna tämligen allmän anslutning. Man har försökt operera bort de oformligheter som tidigare funnits, o. s. v. På det hela taget förefaller mig

resultatet vara tämligen lyckat, och i övrigt är ju en rad frågor under utredning, varför vi så småningom får se vad undersökningarna och övervägandena kan resultera i.

Till att börja med skulle jag vilja uppehålla mig något vid belåningsvärdena för flerfamiljshus; herr Bergman har tidigare varit inne på den frågan. Från vår sida har vi förmenat, att om man nu skall pruta belåningsvärdena för egna hemmen med ungefär 10 procent — vilken nedprutning vi accepterar — så skulle en liknande nedprutning ha kunnat göras då det gäller flerfamiljshusen, d. v. s. från 600 till 540 kronor per kvm lägenhetsyta i stället för 575 kronor, såsom propositionen föreslår. Det kan givetvis vara svårare att göra nedprutningar när det gäller flerfamiljshus, därför att de egna insatserna inte där på samma sätt som i fråga om egna hemmen kan kompensera de sänkta belåningsvärdena; i varje fall beträffande rena hyreshus är ju egna insatser uteslutna. Men nog borde det finnas möjligheter att pressa byggnadskostnaderna för flerfamiljshus i större utsträckning än hittills. En ordentlig omprövning och verkligt allvarliga ansträngningar vore här påkallade.

I detta sammanhang skulle jag vilja peka på de rätt intressanta siffror rörande produktionskostnadernas nivå på olika orter, som föreligger i bostadsstyrelsens ortsindex för flerfamiljshusen. Om produktionskostnaderna för flerfamiljshus t. ex. i Karlskrona, Visby och Västerås sätts vid 100, så blir siffran för Stockholm 112 och för Göteborg 110. Lägsta siffran visar en del orter i Skåne, som ligger vid 85. Malmö har siffran 87 och Hålsingborg siffran 88. Det visar sig alltså, att de större städerna i Skåne har ungefär samma kostnadsnivå som samhällena på landsbygden, medan Stockholm ligger på avsevärt högre nivå än småorterna i Mellansverige. På samma sätt ligger Göteborg avsevärt högre än de mindre orterna i Göteborgs och Bohus län.

Man frågar sig vad dessa skillnader egentligen kan bero på, när kostnads-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

nivån i Skåne är ungefär densamma i de större städerna som i småsambhällena. På mindre orter bygger man ju i allmänhet relativt små flerfamiljshus, medan husen i storstäderna är betydligt större. Det borde ju vara möjligt att pressa ned kostnaden per kvm lägenhetsyta rätt väsentligt i de större husen. Ett flerfamiljshus på någon mindre ort har i allmänhet bara åtta, tio eller tolv lägenheter i två plan, medan husen i de stora tätorterna ofta bygges med tio, tolv våningar eller mera. Det skulle vara mycket intressant att få en kartläggning av förhållandena. Är det möjligen så, att man i Stockholm och Göteborg — för att ta dem som mer avskräckande exempel — inte driver byggnadsverksamheten på samma rationella sätt som man kan göra i de skånska städerna? Eller kan förklaringen ligga i andra omständigheter? Tomtpriserna spelar naturligtvis en väsentlig roll, men jag tror knappast att det på den punkten kan skilja så mycket mellan t. ex. Malmö och Göteborg. Jag vet inte, huruvida man i Stockholm får lägga in i tomtvärdena de ytterligt betydande kostnader som uppkommer när man måste köpa ett gammalt hus och riva det för att få tomtmark till det nya huset.

Med dessa indetal som bakgrund blir de maximerade belåningsvärdena i bostadsstyrelsens nya giv rätt intressanta. I städer som Västerås och Karlskrona, där byggnadskostnaderna som nämnt ligger på 100, får man vid normal fördelning av lägenhetsstorlekarna ett belåningsvärde av 575 kronor per kvm lägenhetsyta godkänt. För Malmö blir belåningsvärdet ungefär 500 kronor, för Stockholm 644 kronor och för Göteborg 632 kronor, om jag räknat rätt. Utan tvivel kan tämligen allvarliga erinringar göras mot detta, och i varje fall bör det finnas anledning att på de orter, där byggkostnaderna är höga, verkligen försöka åstadkomma nedpressningar; det borde inte vara någon alldeles omöjlig uppgift.

Jag övergår sedan till att säga några ord om belåningsvärdena för egnahemmen. Vi har för vår del ansett, att man

inte behövt sätta dessa högre för de två största städerna än för södra och mellersta Sverige i övrigt. Ja, det är naturligtvis tomtpriserna man åberopar. Men om det förhåller sig så att tomtpriserna ligger så orimligt högt, så måste man fråga sig, om här verkligen har förts en tillräckligt framsynt kommunalpolitik så att man i tillräckligt god tid skaffat sig erforderlig tomtmark. Kan det då vara riktigt, att det allmänna skall i vissa fall subventionera en försummad kommunalpolitik på detta område, under det att de kommuner, som varit mer framsynta, nu skall missgynnas? Det är en erinran man kan göra. I övrigt kan man väl anse de nya belåningsvärdena för egnahem vara relativt tillfredsställande. Det är klart att de är pressade, men å andra sidan bör väl en egnahemsbyggare kunna i tid så att säga planlägga sin insats i egnahemsbygget, göra verkligt allvarliga ansträngningar för att spara och på det sättet själv åstadkomma den insats, som kan behövas utöver den rent obligatoriska.

Jag vill sedan yttra några ord i anslutning till motion I: 411, som jag varit med om att väcka. Vi framför där vissa funderingar beträffande egnahemsbyggelsen på landsbygden. Motionen har väl i viss mån berörts av herr Karlsson i Munkedal, ehuru jag tror, att han i sina ironiska reflexioner rörande grannsämja eller hållande av hund m. m. snarare åsyftade en motion av en länskamrat till honom. Vi har endast berört egnahemsbyggelsens stora betydelse för trivseln och välbefinnandet för människorna och det önskvärda är att behandla denna bebyggelse så gynnsamt som möjligt och ingenting annat.

Jag kunde förstå av socialministerns resonemang om de generella subventioner, som blir kvar även i den s. k. nya given åtminstone tills vidare, att socialministern här ställer sig ganska betänksam mot att ytterligare skära ned de generella subventionerna, som ju framför allt är ett stöd åt egnahemsbyggandet, alltså de 4 000 kronor som är avsedda att utgå efter den 1 april 1957. Också jag tror, att det vore olyckligt att skära

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

bort denna subvention. Jag betraktar den, med den omfattning som den i fortsättningen kommer att få, närmast som en uppmuntran till ett personligt sparande, ett sparande som bör vara värt allt stöd från det allmännas sida. Vi söker ju med ljus och lykta efter möjligheter att premiera sparandet, och jag tror det kan sägas, att det knappast finns bättre möjligheter att åstadkomma ett sparande än det som ligger i att en familj skaffar sig ett eget hem. Därigenom åstadkommes genom de nödvärngena amorteringar, som skall ske, ett tvångssparande av det mest sympatiska slag som kan tänkas. För att man över huvud taget skall kunna bygga ett eget hem förutsättes, att man redan dessförinnan har satt i gång att spara för att kunna prestera den egna insatsen.

Jag har velat göra dessa reflexioner i anslutning till föreliggande ärende och jag ber, herr talman, att helt få ansluta mig till det yrkande, som här tidigare har framställts av herr Bengtson.

Herr MAGNUSSON (h):

Herr talman! Efter den långa debatt, som pågått i denna fråga, skall jag endast be att få säga några ord om en speciell sak.

Vi är väl alla överens om att produktionskostnaderna skall göras så låga som möjligt. Som ett led i denna tankegång har jag väckt motion I: 407. Denna motion syftar till att de allmännyttiga företagen skulle inordnas under upphandlingskungörelsens bestämmelser. Jag tror att det är väsentligt, att man ser till att byggnadsproduktionen göres så billig som möjligt genom att man på detta sätt inforrdar anbud. Det är också angeläget ur den synpunkten, att man härigenom på ett bättre sätt skulle kunna utnyttja speciellt den mindre företagsamheten och de nya företagarnas möjligheter till kostnadsnedpressningar. Det är ganska egendomligt, att de stora summor, som ställes till förfogande av allmänna medel för de allmännyttiga bostadsföretagen, inte skall vara underkastade den offentliga insyn, som till-

lämpligheten av upphandlingskungörelsen onekligen skulle innebära.

Utskottet säger nu mycket kortfattat, att »tillräckliga skäl för att såsom ett villkor för statslån uppställa att kungörelsen skall tillämpas finner utskottet dock icke föreligga, varför utskottet avstyrker förevarande motioner».

Om det nu skulle vara på det sättet, att det stora flertalet av dessa allmännyttiga bostadsföretag verkligen utlämnar sina arbeten till anbud, har jag mycket svårt att förstå vad det är för slags motiv som kan anföras för att man nu vill motsätta sig ett sådant här förslag. Om vi ser till just de undantag, som nu inte inhämtar anbud, är det väl så mycket mera angeläget att vi här försöker att komma åt dem.

Jag har, herr talman, icke kunnat finna vad det skulle ligga för hinder i vägen för att tillämpa denna offentlighetsprincip just på dessa företag.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf):

Herr talman! Jag vill inte förneka att socialministern försökt att skära ned omkostnaderna för bostadsbyggandet i så stor utsträckning som möjligt. Men jag kan ändå inte underlåta att påpeka, att det ännu finns en mängd skavanker, som säkerligen behövde rättas till. När jag hörde herr Karlsson i Munkedal tala om hur olika bostadsnämnderna tolkade de olika paragraferna, hur svårt det var med grannsämjan och allt sådant, kom jag att tänka på hur svårt det är — och det vill jag påminna herr Karlsson i Munkedal om — att få bygga ett bostadshus utanför det område, som en kommun eller en stad har avsett såsom bostadsområde.

Här har många gånger talats om att man skall bevara en levande landsbygd och göra allt för att få folk att stanna kvar där. Men vad gör man för att folk skall få bygga en bostad just på det område, där de önskar? Jo, i ett sådant fall säger lantmätaren: »Nej, det kan vi inte vara med om, det här området är inte lämpligt att bygga på.» Och så hänvisas vederbörande till samhället, där det

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

finns vatten- och avloppsledningar och där man gärna vill ha människorna.

Jag tror inte, herr talman, att detta system är det rätta, om det verkligen skall vara någon mening med orden att man skall behålla folket kvar ute på landsbygden.

Vidare sägs det, att människorna skall bo nära sin arbetsplats. Men med de fortskaffningsmedel, som nu nästan alla har, har det kanske inte så stor betydelse, om folk får någon kilometer utanför den plats, där de arbetar. Jag tror att många av arbetarna önskar att få bo där de har möjligheter att bygga sig ett eget hem på den plats, som kanske är deras födelseort. Jag har gång på gång framhållit, att man borde få rättelse till stånd på detta område.

Jag skulle vidare vilja fråga, varför man skall subventionera enbart bostadsbyggandet. Tror inte ni, mina damer och herrar, att det också finns andra näringar som behöver subventioneras? Jag tänker nu inte så mycket på det bidrag på 4 000 kronor, som skall utgå, utan jag tänker på räntan. Jag anser att om man skall nå det resultat, som man vill åstadkomma genom höjning av räntan, bör man låta höjningen slå igit om över hela linjen. När räntan höjdes sade ju regeringen, att så skulle bli fallet. Men genom påtryckningar från bostadsbyggarnas och bostadsstyrelsens sida ändrades det på denna punkt så att bostadsområdet skulle undantas från räntehöjningen. Med den inkomst, som nu alla människor har, tror jag att den, som bygger sig en bostad, kan klara den höjda räntan utan subvention, eftersom han fortfarande får ett visst bidrag av staten med 4 000 kronor jämte bostads- och bränslebidrag. Jag tror att det i detta fall bör skipas större rättvisa. Det är inte riktigt att påstå, att det inte finns några andra näringsgrupper som har det svårt med kreditförhållandena och med den höga räntan än just byggnadsföretagarna.

Jag anser att det föreligger vissa skäl för regeringen att fortast möjligt undersöka, om inte ett behovsprövningssystem borde införas. Det är väl inte alls ovan-

ligt, att den, som söker lån för att bygga sig ett egna hem, kan ha en mycket hög inkomst, ja, en inkomst som vida överstiger 20 000 kronor. Det borde således finnas en liten behovsprövning, så att de, som har möjlighet att bidra till kostnaderna, också själva skulle få hjälpa till.

I övrigt har jag ingenting att tillägga när det gäller att bygga bostäder för folket. Men när det nu klankas så mycket på att det inte byggs tillräckligt med bostäder, vill jag bara säga: Se litet tillbaka på hur det var före det senaste världskriget, och jämför det antal bostäder, som då byggdes per år, med det antal bostäder, som nu byggs! Enligt de siffror, som socialministern lämnade, har det på tio år byggts 500 000 nya bostäder med plats för 2 miljoner människor. Hade det byggts lika många bostäder förut, hade vi snart haft vårt bostadsbestånd i det skick vi önskar. Jag tror inte heller att det finns anledning att påskynda bostadsbyggandet utöver vad regeringen föreslagit, ty våra ekonomiska resurser tål inte en större påfrestning än den som redan finns.

Jag skall inte uppehålla tiden längre, herr talman, utan ber att få yrka bifall till den av herr Pålsson m. fl. avgivna reservationen, med den ändring beträffande punkt IX som herr Bengtson föreslagit.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s) kort genmäle:

Herr talman! De funderingar som herr Elofsson delgett kammaren säger han sig ha fått när jag yttrade mig om hur olika länsbostadsnämnderna fattar sina beslut här i landet och hur människorna har svårt med grannsämjan o. s. v. Jag har aldrig yttrat mig om det. Jag refererade med några ord innehållet i ett par motioner, men jag har aldrig själv talat om detta. I anledning av herr Elofssons funderingar om svårigheten att få bygga på

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

olika platser ute på landsbygden vill jag bara säga att i de allra flesta fall, då de lånebeviljande myndigheterna måste säga nej, är det ytterst sparbankerna, alltså de som lämnar bottenlån, som säger: »Här kan vi inte ge lån, ty det blir för litet kreditvärde!» Med de möjligheter som nu finns kan ju staten inte göra den fördjupning av egnahemslånen, som skulle behövas för att kunna bygga i dessa fall. Orsakerna till att bankerna säger nej ligger i de allra flesta fall här.

Vidare skulle vi nog behöva en närmare definition, om vi skall gå in på behovsprövning, rörande vad »liten behovsprövning» är för någonting. Dessförinnan kan man inte ta det talet på allvar.

Herr talman! Jag nöjer mig med detta!

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag behöver bara säga att många gånger händer det att bostadsnämnden beslutar bevilja bottenlånen när sparbanken har sagt att den inte vill göra detta. Det är inte säkert att banken säger nej därför att bostaden kanske inte ligger så i centrum, som skulle vara önskvärt, utan orsaken kan vara att banken inte har tillräckligt med kapital.

Vidare vill jag säga till herr Karlsson att jag ju talade om en »liten behovsprövning», men det må gärna vara en stor behovsprövning, herr Karlsson! Det har jag ingenting emot. Jag tror att skäl föreligger att fortast möjligt ordna en sådan.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Bara några synpunkter i anledning av att herr Magnusson var missnöjd med att hans motion om att allmännyttiga bostadsföretag skulle tillämpa upphandlingskungörelsen inte hade vunnit utskottets gehör. Om han hade läst de första raderna i utlåtandet, där denna sak behandlas, så hade han funnit att grundprincipen i upphandlingskungörelsen tillämpas av de flesta företag. Motivet för honom var, att man skulle ha offentlig insyn i de utgifter och de

dispositioner av pengarna, som de allmännyttiga företagen gör. Det finns en klar offentlig insyn i dem. Förutsättningen för att ett sådant företag skall få lån är att majoriteten av styrelsen består av ledamöter som valts av kommunen. Om herr Magnussons partivänner är flitiga i sina kommuner, kan de få så stort underlag bland väljarna, att de kan få representanter även i de allmännyttiga bostadsföretagens styrelser. Det förekommer redan nu på vissa orter att också högerns representanter sitter med där.

Dessutom är de låneansökningar, som bostadsstyrelsen har att granska och som är grundhandlingen för att man får ett statlig lån, offentliga handlingar. Herr Magnusson kan gå till bostadsstyrelsen vilken dag som helst och se, vad kylskåp och gräsmattor och allt vad specifikationerna upptar kostar i varje låneärende. Handlingarna finns också tillgängliga i kommunen. Det är mycket nyfiket folk som rotar i dessa siffror.

Jag har ingen anledning att ytterligare säga någonting om detta, men det är en väsentlig skillnad om man sätter upp som ett villkor eller inte, att upphandlingsförfordningen skall följas.

Jag skall inte försöka fundera över motiven till att herr Magnusson motionerat om att de allmännyttiga företagen måste lära känna och rota i ytterligare 94 paragrafer och studera dem varje gång de skall behandla en sådan här fråga. Det kan i varje fall inte vara det motiv som högern redovisar i sin reservation 2 a), nämligen att förenkla bestämmelserna för bostadsbyggandet.

Herr MAGNUSSON (h):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att bostadsstyrelsen, liksom nu även herr Bergman, verifierar att det förekommer att det inte infordras anbud — visserligen inte till övervägande del, men det förekommer ganska ofta. Jag tror att detta är väsentligt. Jag kan inte förstå, herr Bergman, att det skulle innebära något krångel att man infordrar anbud innan man sätter i gång med ett större bygge. Det tycker jag inte är någonting annat

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

än en vanlig sund princip, som man bör följa i det offentliga livet. Därför kan jag inte förstå att det finns någon som helst anledning att avslå en sådan här motion.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Man kan inte ge ett statligt lån till ett företag, om det godtar ett anbud, som föreskriver byggande mot bostadsstyrelsens tak. Det är något inom bostadsbyggandet som förekommit och haft sin naturliga förklaring under en viss tid, men i dag är ett sådant förfarande inte effektivt. Mot förfarandet finns ett cirkulär, nr 92. Det kan herr Magnusson studera. Men det är skillnad om en princip om anbudsgivning tillämpas i stort eller om det finns ett villkor härom.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i det nu ifrågavarande utlåtandet gjorda hemställan.

I fråga om punkten I, fortsatte herr talmannen hade yrkats 1:o), att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Bergh, Ragnar*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen; 3:o), av herr *Jacobsson*, att det förslag skulle godkännas som innehölls i den av herr Sundelin m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; samt 4:o), av herr *Bengtson*, att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i herr Pålssons m. fl. beträffande punkten anförda reservation.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh, Ragnar*, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till

det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 127 punkten I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ragnar Bergh m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bergh, Ragnar*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 17.

Därjämte hade 29 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Beträffande punkten II, anförde nu herr talmannen, hade yrkats 1:o), att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Bergh, Ragnar*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen; 3:o), av herr *Jacobsson*, att det förslag skulle godkännas, som innehölls i den av herr Sundelin m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; 4:o), av herr *Bengtson*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, som förordats i herr Pålssons m. fl. beträffande punkten anförda reservation; samt 5:o), av herr *Norling*, att kammaren skulle bifalla motionerna I: 60 och II: 136, såvitt avsåge denna fråga.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh, Ragnar*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraproposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraproposition antaga bifall till herr Jacobssons yrkande.

Herr *Bengtson* äskade emellertid votering om kontrapropositionens innehåll, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till herr Ragnar Berghs yrkande, uppsattes, upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraproposition i huvudvoteringen angående punkten II i statsutskottets utlåtande nr 127 antager bifall till herr Jacobssons yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraproposition i nämnda votering antagits bifall till herr Ragnar Berghs yrkande.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 127 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Sundelin m. fl.

beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 86;

Nej — 30.

Därjämte hade 23 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen enligt de i fråga om punkten III förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag som innefattades i den av herr Ragnar Bergh m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh, Ragnar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes, upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 127 punkten III, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ragnar Bergh m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Då emellertid herr *Bergh, Ragnar*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 105;

Nej — 16.

Därjämte hade 18 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjordes enligt de med avseende på punkten IV framställda yrkandena propositioner, dels på bifall till utskottets hemställan, dels på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ragnar Bergh m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen, dels ock därpå att kammaren skulle, med bifall till motionerna I: 60 och II: 136, såvitt avsåge denna fråga, avslå utskottets hemställan; och förklarades den förstnämnda propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera gjordes enligt de i fråga om punkten V förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Sundelin m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Med avseende på punkten VI, yttrade nu vidare herr talmannen, hade förekommit följande yrkanden: 1:o), att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) av herr *Bergh, Ragnar*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; 3:o), av herr *Jacobsson*, att det förslag skulle godkännas, som innehölls i den av herr Sundelin m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; samt 4:o), av herr *Bengtson*, att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i herr Pålssons m. fl. beträffande punkten anförda reservation.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh, Ragnar*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Jacobssons yrkande.

Herr *Bengtson* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de under 2 och 4 här ovan angivna yrkanden med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den sålunda begärda, närmast före huvudvoteringen infallande omröstningen (första förvoteringen); och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Ragnar Berghs yrkande.

Herr *Bengtson* begärde likväl votering jämväl om innehållet i denna kontraposition, på grund varav uppsattes, upplästes och godkändes för den andra förvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående punkten VI i statsutskottets utlåtande nr 127 antager bifall till herr Ragnar Berghs yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i förstnämnda votering antagits bifall till herr Bengtsons yrkande.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstning-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

en genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för den första förvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoterings angående punkten VI i statsutskottets utlåtande nr 127 antager bifall till herr Jacobssons yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr Bengtsons yrkande.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bengtson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 52;

Nej — 52.

Därjämte hade 35 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Enär alltså de avgivna rösterna befunnits lika delade, nedlade herr talmannen i kammarens därtill avsedda rösturna en ja-sedel och en nej-sedel, båda lika till storlek och utseende, tryckta och omärkta samt var för sig slutna och hoprullade, varefter på anmodan av herr talmannen herr *Elfving* ur rösturnan upptog den ena av röstsedlarna, och befanns denna vara ja-sedeln.

Slutligen uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoterings en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 127 punkten VI, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Sundelin m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 29.

Därjämte hade 22 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkten VII förekomna yrkandena propositioner, dels på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt, dels på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ragnar Bergh m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen, dels ock på godkännande av det förslag, som innehölles i herr Sundelins m. fl. vid punkten anförda reservation; och förklarades den förstnämnda propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Med avseende på punkten VIII, anförde nu herr talmannen, hade yrkats 1:o), att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Bergh*, *Ragnar*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, som föreslagits i den av honom m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; 3:o), av herr *Bengtson*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Pålsson m. fl. beträffande punkten anförda reservationen; samt 4:o), av herr *Norling*, att kammaren skulle, med bifall till motionerna I: 60 och II: 136, så

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

vitt avsåge denna fråga, avslå utskottets hemställan.

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Bergh, Ragnar*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upp- tog vart och ett av de återstående yrkan- dena med hemställan, huruvida kammar- en ville antaga detsamma till kontra- proposition i den förestående omröst- ningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övertvägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Ragnar Berghs yr- kande.

Herr *Bengtson* äskade emellertid vo- tering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav och sedan till kontra- proposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, upp- sattes, upplästes och godkändes en om- röstningsproposition av följande lydel- se:

Den, som till kontraposition i hu- vudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 127 punkten VIII antager bifall till herr Ragnar Berghs yrkande i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr Bengtsons yrkande.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 127 punkten VIII, röstar

Ja;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Pålsson m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna re- servationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en bör- jan omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propo- sitionen.

Då emellertid herr *Bengtson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befun- nos vid omröstningens slut rösterna ha- va utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 24.

Därjämte hade 23 ledamöter tillkän- nagivit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande punkten IX, fortsatte herr talmannen, hade yrkats 1:o), att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Bergh, Ragnar*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Bengtson*, att riksdagen skulle, med godkännande av den motivering, som förordats i den av herr Pålsson m. fl. beträffande punkten avgivna reserva- tionen, beträffande villkor för tertiärlån och tilläggs lån till bostadshus innehåll- lande både bostäder och lokaler för an- nat ändamål i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motio- nerna I: 192 och II: 345, såvitt de be- rörde härmed sammanhängande frågor, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kän- na vad i reservationen anförts.

Därefter gjorde herr talmannen pro- positioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bi- fall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Bergh, Ragnar*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upp- tog vardera av de båda återstående yr- kandena med hemställan, huruvida kam-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

maren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Ragnar Berghs yrkande.

Herr *Bengtson* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes, upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 127 punkten IX antager bifall till herr Ragnar Berghs yrkande i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr Bengtsons under överläggningen gjorda yrkande i frågan.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Bergh, Ragnar*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 33;

Nej — 40.

Därjämte hade 64 ledamöter tillkännagivit, att det avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 127 punkten IX, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Bengtsons under överläggningen gjorda yrkande beträffande nämnda punkt.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bengtson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;

Nej — 23.

Därjämte hade 20 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjordes i enlighet med de rörande punkten X framställda yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Sundelin m. fl.* beträffande punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

I fråga om punkten XI, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats, 1:o), att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Bergh, Ragnar*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen; 3:o), av herr *Jacobsson*, att det förslag skulle godkännas, som innehölles i herr *Sundelins m. fl.* beträffande punkten anförda reservation; samt 4:o), av herr *Norling*, att kammaren skulle, med bifall till motionerna I: 60 och II: 136, såvitt avsåge denna fråga, avslå utskottets hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Herr *Jacobsson* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes, upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 127 punkten XI, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Sundelin* m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 86;

Nej — 30.

Därjämte hade 21 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjordes enligt de angående punkten XII förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Sundelin* m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vidare gjordes i enlighet med de i fråga om punkten XIII förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i herr *Ragnar Berghs* m. fl. beträffande punkten anförda reservation;

och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ytterligare gjordes enligt de med avseende på punkten XIV framställda yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt, samt vidare på antagande av det förslag som innefattades i den av herr *Sundelin* m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Därpå bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten XV hemställt.

I fråga om punkten XVI, yttrade nu vidare herr talmannen, hade förekommit följande yrkanden: 1:o), att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Bergh, Ragnar*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen; 3:o), av herr *Jacobsson*, att det förslag skulle godkännas, som innehölles i den av herr *Sundelin* m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; 4:o), av herr *Bengtson*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innefattades i herr *Pålssons* m. fl. beträffande punkten anförda reservation; samt 5:o), av herr *Norling*, att kammaren skulle, med bifall till motionerna I: 60 och II: 136, såvitt avsåg denna fråga, avslå utskottets hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bengtson* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Jacobssons* yrkande.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Herr *Bengtson* äskade emellertid votering även om kontrapropositionens innehåll, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes, upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraproposition i huvudvoteringen angående punkten XVI i statsutskottets utlåtande nr 127 antager bifall till herr *Jacobssons* yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraproposition i nämnda votering antagits bifall till herr *Bengtsons* yrkande.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bengtson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;

Nej — 34.

Därjämte hade 42 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 127 punkten XVI, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Sundelin* m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstning-

en genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Härefter gjordes enligt de beträffande punkten XVII framställda yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle, med bifall till motionerna I: 60 och II: 136, såvitt avsåge denna fråga, avslå utskottets hemställan; och förklarades den första propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera gjordes i enlighet med de angående punkten XVIII förekomna yrkandena propositioner, dels på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt, dels på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Ragnar Bergh* m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i herr *Sundelins* m. fl. beträffande punkten anförda reservation; och förklarades den förstnämnda propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Därpå bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i punkten XIX.

Vidkommande punkten XX, anförde nu herr talmannen, hade yrkats: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Bergh, Ragnar*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; 3:o), av herr *Jacobsson*, att det förslag skulle godkännas, som innefattades i den av herr *Sundelin* m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; samt 4:o), av herr *Bengtson*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i herr *Pålssons* m. fl. beträffande punkten anförda reservation.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Herr *Jacobsson* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes, upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 127 punkten XX, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Sundelin* m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 31.

Därjämte hade 29 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjordes i enlighet med de rörande punkten XXI framställda yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr *Sundelin* m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vidare gjordes enligt de i fråga om punkten XXII förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Ragnar Bergh* m. fl. beträffande nämnda punkt anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen,

vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ytterligare gjordes i enlighet med de angående punkten XXIII framställda yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på bifall till motionen II:141; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Med avseende på punkten XXIV, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr *Ragnar Bergh* m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh, Ragnar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes, upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 127 punkten XXIV, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Ragnar Bergh* m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bergh, Ragnar*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 104;

Nej — 19.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Därjämte hade 15 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På sedermera gjorda propositioner bifölls vad utskottet i punkterna XXV—XXVII hemställt.

Härefter gjordes enligt de i fråga om punkten XXVIII framställda yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Sundelin m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Därpå bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna XXIX—XXXI hemställt.

Vidare gjordes i enlighet med de angående punkten XXXII förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på bifall till motionerna I: 60 och II: 136, såvitt avsåge denna fråga; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ytterligare gjordes enligt de rörande punkten XXXIII framställda yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 60 och II: 136, såvitt anginge förevarande fråga; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Därefter gjordes i enlighet med de yrkanden, som framkommit i fråga om punkten XXXIV, propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ragnar Bergh m. fl. beträffande punkten anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vidkommande punkten XXXV, anförde herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas,

dels ock att kammaren skulle bifalla motionerna I: 60 och II: 136, såvitt avsåge denna fråga.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Härefter gjordes enligt de angående punkten XXXVI förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på bifall till motionerna I: 60 och II: 136, såvitt avsåge förevarande fråga; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna XXXVII—XXXII hemställt.

Därpå gjordes enligt de med avseende på punkten XXXXIII framställda yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ragnar Bergh m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

På härefter gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten XXXXIV hemställt.

I fråga om punkten XXXXV, yttrade nu herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet i nämnda punkt hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i herr Ragnar Berghs m. fl. vid punkten anförda reservation.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Därpå bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten XXXXVI hemställt.

Härefter gjordes i enlighet med de i fråga om punkten XXXXVII förekomna

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ragnar Bergh m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna XXXXVIII och XXXXIX hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän prisregleringslag, m. m.; och

nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet, m. m.

Anmälades och godkändes sammansatta stats- och andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 297, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1956/57 till Bidrag till erkända arbetslöshetskassor.

Anmälades och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 298, till Konungen om utredningar beträffande vissa aktuella ungdoms- och uppfostringsfrågor samt om åtgärder för motverkande av ungdomsbrottsligheten m. m.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-

position med förslag till ändrad lydelse av 6 § riksdagsordningen jämte i ämnet väckt motion;

statsutskottets utlåtanden:

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt samarbete mellan staten och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa avsättningar till budgetutjämningsfonden jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa, m. m.;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften; samt

nr 50, angående beräkning av bevilningarna för budgetåret 1956/57, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 30, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner angående åtgärder för en skyndsam räntesänkning;

nr 32, angående uppskov med behandlingen av vissa till bankoutskottet hänvisade motioner;

nr 33, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående förhyrning samt reparation och inredning av vissa lokaler för riksbanken; samt

nr 34, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om pension för städerskorna vid riksdagshuset Beda Andersson och Ester Johansson;

första lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en den 22

mars 1956 avslutad överenskommelse mellan Sverige och Förbundsrepubliken Tyskland rörande återställande av rättigheter på det industriella rättsskyddets område, m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av väckta motioner om ratificering av Internationella arbetsorganisationens konvention angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde, m. m.;

nr 38, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel; samt

nr 39, i anledning av väckta motioner angående höjning av maximigränserna för axel- och boggietryck på landets vägar;

tredje lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående änd-

ring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; även-
som

jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 33, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 16.37.

In fidem

G. H. Berggren

Fredagen den 25 maj eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 299, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i övergångsbestämmelserna till lagen den 3 juni 1955 (nr 314) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 300, i anledning av väckt motion om ändring av 7 § lagen den 1 december 1950 (nr 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m.

Anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 98, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 2 mars 1956, föreslagit riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningarna för arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen, som föranleddes av vad departementschefen förordat;

b) godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för arbetarskyddsstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57;

c) till Arbetarskyddsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 268 000 kronor;

d) till Arbetarskyddsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 180 000 kronor;

e) godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för yrkesinspektionen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57;

f) till Yrkesinspektionen: Avlöningar för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 964 000 kronor;

g) till Yrkesinspektionen: Omkostnader för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 850 000 kronor;

h) till Undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av 90 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågasvarande förslag hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

I: 502 av herrar *Damström* och *Geijer*,

I: 519 av herrar *Norling* och *Öhman*,

I: 520 av herr *Kronstrand*,

I: 521 av herr *Kronstrand* samt

II: 489 av fröken *Elmén* och herr *Königson*,

II: 671 av herrar *Östrand* och *Fredriksson*,

II: 672 av herr *Ahlberg* m. fl.,

II: 676 av herr *Fredriksson* m. fl.,

II: 677 av herr *Andersson* i Linköping,

II: 689 av fröken *Elmén* m. fl.,

II: 690 av fröken *Elmén* m. fl.,

II: 691 av herr *Johansson* i Stockholm m. fl. samt

II: 692 av fru *Sandström* m. fl.

I de likalydande motionerna I: 502 (av herrar *Damström* och *Geijer*) och II: 671 (av herrar *Östrand* och *Fredriksson*) hade hemställts, att riksdagen

Anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.

måtte besluta, att arbetarskyddsstyrelsens tekniska byrå utöver vad i propositionen föreslagits skulle tilldelas en förste byråingenjör i lönegraden Ca 29 och en förste byråingenjör i lönegraden Ca 27 med placering på byråns maskinavdelning.

I de likalydande motionerna I: 519 (av herrar Norling och Öhman och II: 691 (av herr Johansson i Stockholm m. fl.) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta

att bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för arbetarskyddsstyrelsen, som departementschefen föreslagit, dock med det tillägget, att den inspekterande personalen inom yrkesinspektionen skulle utökas med 56 tjänster och 18 biträdestjänster och att arbetarskyddsstyrelsens maskintekniska avdelning skulle förstärkas med två nya byråingenjörer och en biträdestjänst;

att vidtaga de förändringar i avlönningsstaten som de nya tjänsterna föranledde;

att till specialutbildning av yrkeskuniga arbetare för arbetarskyddsuppgifter och till stipendier anvisa 75 000 kr.; samt

att anslaget till frivilliga organisationer och sammanslutningar skulle enligt arbetarskyddsstyrelsens förslag ökas till 120 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 520 (av herr Kronstrand) och II: 689 (av fröken Elmén m. fl.) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning beträffande besiktningar av ångpannor och hissar.

I de likalydande motionerna I: 521 (av herr Kronstrand) och II: 692 (av fru Sandström m. fl.) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att arbetarskyddsstyrelsens tekniska byrå utöver vad i propositionen föreslagits skulle erhålla en förste byråingenjör i lönegrad Ca 29 och en förste byråingenjör i Ca 27.

I motionen II: 489 (av fröken Elmén och herr Königson) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att ytterligare två arvodesanställda läkare i respektive Lund och Örebro skulle anställas med vardera sex timmars tjänstgöring per vecka och att anslaget skulle uppräknas med 15 600 kronor.

I motionen II: 672 (av herr Ahlberg m. fl.) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att arbetarskyddsstyrelsens tekniska byrå skulle uppdelas på två byråer, en allmänteknisk byrå och en maskinteknisk byrå, att hos styrelsen skulle inrättas en tjänst som byråchef i lönegrad Ca 37 samt att antalet biträdestjänster hos styrelsen skulle ökas med ett kontorsbiträde i lönegraden Ce 8.

I motionen II: 676 (av herr Fredriksson m. fl.) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till i motionen angiven förstärkning av bergsstaten till 1957 års riksdag.

I motionen II: 677 (av herr Andersson i Linköping) hade föreslagits, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte på nytt pröva frågan om en ökning av antalet inspektionsdistrikt.

I motionen II: 690 (av fröken Elmén m. fl.) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att dels inrätta en tjänst i Ce 25 inom arbetarskyddsstyrelsens sociala avdelning, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning angående hur yrkesinspektionen lämpligen borde organiseras, så att de yrkesskador, som icke hade direkt tekniska orsaker, komme att bekämpas på det mest effektiva sätt.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet under åberopande av det däri anförda hemställt, att riksdagen måtte

I. avslå i motionen II: 690 framställt yrkande om utredning beträffande förhinder av vissa yrkesskador;

II. avslå motionen II: 677;

III. avslå motionerna I: 520 och II: 689;

Anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.

IV. i anledning av motionen II: 676 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;

V. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionen II: 672 ävensom med avslag å motionerna I: 502 och II: 671, I: 519 och II: 691, I: 521 och II: 692, II: 489 samt II: 690, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningarna för arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen, som föranleddes av vad i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 2 mars 1956 och av utskottet förordats;

b) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för arbetarskyddsstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57;

c) till Arbetarskyddsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 292 500 kronor;

d) till Arbetarskyddsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 180 000 kronor;

e) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för yrkesinspektionen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57;

f) till Yrkesinspektionen: Avlöningar för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 964 000 kronor;

g) till Yrkesinspektionen: Omkostnader för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 850 000 kronor;

h) till Undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av 90 000 kronor.

Reservationer hade anförts

1) av herr *Malmberg* i Skövde, fröken *Elmén*, herr *Cassel* och fröken *Ager*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade ly-

delse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte med bifall till i motionen II: 690 framställt yrkande om utredning beträffande förhindrande av vissa yrkesskador i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförts;

2) av herr *Malmberg* i Skövde, fröken *Elmén* och fröken *Ager*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka förslaget i motionerna I: 520 och II: 689 om utredning beträffande besiktningar av ångpannor och hissar och att därför utskottets yttrande bort erhålla den ändrade avfattning, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under III hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 520 och II: 689 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförts;

3) av herrar *Gustaf Karlsson*, *Gillström*, *Näsström*, *Hesselbom*, *Erik Svedberg*, *Ragnär Bergh*, *Nils Theodor Larsson*, *Bergström*, *Akerström* och *Johansson* i Mysinge, fru *Ericsson* i Luleå samt herr *Svensson* i Stenkyrka, vilka ansett, att tekniska byrån borde uppdelas i två byråer och att därför utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under V hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 502 och II: 671, I: 519 och II: 691, I: 521 och II: 692, II: 489, II: 672 samt II: 690, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningarna för arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen, som föranleddes av vad i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 2 mars 1956 förordats;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för arbetarskyddsstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57;

c) till Arbetarskyddsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 268 000 kronor;

Anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.

4) av fröken *Elmén*, som ansett, att utskottet jämväl bort tillstyrka, att tekniska byråns maskintekniska avdelning förstärktes med två förste byråingenjörer och sociala avdelningen med en förste byråsekreterare och att därför utskottets yttrande bort erhålla den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under V hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna II: 690 samt I: 519 och II: 691, förstnämnda motion såvitt nu vore i fråga, ävensom med bifall till motionerna I: 502 och II: 671, I: 521 och II: 692 samt med avslag å motionerna II: 489 och II: 672.

a) bemyndiga Kungl. Maj:tt att vidtaga de ändringar i personalförteckningarna för arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen, som föranleddes av vad i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 2 mars 1956 och av reservanten förordats;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för arbetarskyddsstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57;

c) till Arbetarskyddsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 341 800 kronor;

5) av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i *Doverstorp* och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande beträffande frågan om partsrepresentation inom yrkesinspektionens distrikt bort hava den lydelse, reservationen visade.

Det av sistnämnda reservanter föreslagna yttrandet innebar, att partsrepresentationen i det rådgivande organ — yrkesinspektionens förtroenderåd — som enligt det föreliggande förslaget skulle inrättas i varje yrkesinspektionsdistrikt, skulle utformas så, att arbetsgivarna, vilka enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skulle erhålla två representanter i nämnda förtroenderåd, erhöle samma antal representanter som arbetstagarna eller tre.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis, dock att vid behandlingen av punkten I överläggningen finge omfatta utlåtandet i dess helhet.

Punkten I

Herr **KARLSSON, GUSTAF**, (s):

Herr talman! Frågan om ett effektivt arbetarskydd gäller ju en mycket stor samhällelig uppgift — det råder ju egentligen inga delade meningar om detta. Alla inser vi ju behovet av att detta arbetarskydd även från det allmännas sida organiseras på ett effektivt sätt.

Det har företagits en utredning om förstärkningen av arbetarskyddet, och den proposition, som utskottet har haft att behandla, bygger på det förslag, som utredningen har framlagt. De meningar, som nu presenteras i detta utskottsutlåtande, är samstämmiga på alla punkter utom i fråga om en detalj, som gäller en förstärkning av arbetarskyddsstyrelsens organisation. Utredningens förslag, som går ut på att förstärka organisationen av yrkesinspektionen — den omfattar, såsom vi vet, distrikten ute i landet — går ut på inrättandet av 26 nya tjänster. Departementschefen föreslår i propositionen 21 nya tjänster på detta avsnitt. Utredningen föreslår vidare när det gäller det centrala organet — arbetarskyddsstyrelsen — 18 nya tjänster, och departementschefen föreslår här 6 nya tjänster. I sin helhet föreslår utredningen således 44 nya tjänster i såväl yrkesinspektionen som arbetarskyddsstyrelsen och departementschefen 27 nya tjänster, och departementschefens förslag tillstyrkes som sagt i stort sett utom när det gäller uppdelning av den tekniska byrån på två byråer.

Den tekniska byrån har för närvarande en personal av en byråchef — jag skall nu inte redogöra för lönegraderna — jag tycker inte att man behöver uppta tiden därmed — fyra byrådirektörer, fyra förste byråingenjörer — tjänsterna är placerade i olika lönegrader — och ytterligare två byråingenjörer i 25 lönegraden, en ritare och biträdesperso-

Anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.

nal — sammanlagt 13 tjänster utom biträdespersonalen.

Arbetarskyddsutredningen föreslår, såsom jag tidigare nämnt, en uppdelning av den tekniska byrån på två byråer och att personalen skulle förstärkas med en byråchef i 37 lönegraden, en byrådirektör i 33 lönegraden, två förste byråingenjörer i 29 lönegraden, ett kanslibitråde och ett kontorsbiträde, alltså sex nya tjänster. Departementschefen går inte med på en uppdelning av byrån men föreslår en förstärkning av personalen med en byrådirektör i Ce 33, två förste byråingenjörer i Ce 29 och ett kanslibitråde, alltså fyra nya tjänster. Utskottsmajoriteten biträder här utredningens förslag med undantag av inrättandet av en kontorsbiträdestjänst, men den vill ha två byråer och fem nya tjänster.

Den reservation, som avgivits vid detta utlåtande och betecknats med 3), biträder Kungl. Maj:ts förslag i samtliga punkter. Reservanterna vill inte nu gå med på en uppdelning av byrån men tillstyrker en förstärkning av byråns personal med fyra nya tjänster — precis vad departementschefen föreslagit. Varför gör man detta? Varför vill man inte gå med på en ytterligare förstärkning, då vi ju alla anser att arbetarskyddet är en viktig samhällelig uppgift? Jo, det förhåller sig så, att den utredning, som har företagits efter konventionella principer, själv anförde i sitt betänkande att den egentligen inte haft tid att närmare undersöka effektiviteten i arbetet, och den har inte gjort några organisationsundersökningar eller närmare i detalj provat arbetsbelastningen och arbeteffektiviteten i fråga om de olika tjänsterna. Den rekommenderar att en sådan organisationsundersökning skall göras, och detta har departementschefen tagit upp. Han redovisar att han har för avsikt att åstadkomma en sådan organisationsundersökning på arbetarskyddsstyrelsen och anför, att han i avvakten på resultatet av denna organisationsundersökning inte vill uppdelade denna byrå. Detta uttalande understryker reservanterna i den med 3) betecknade

reservationen och anför: »Mot departementschefens avstyrkande är utskottet dock icke berett att nu föreslå en sådan uppdelning men förordar att frågan upptages till förnyat övervägande av Kungl. Maj:t, om det framdeles skulle visa sig att den i propositionen föreslagna personalförstärkningen för tekniska byrån är otillräcklig. Det synes jämväl kunna ifrågasättas huruvida icke utredning här om lämpligen bör verkställas i samband med de av departementschefen förordade organisationsundersökningarna beträffande yrkesinspektionen.»

Jag har nu här anförde de väsentliga skälen för att vi inte vill gå med på att uppdelade byrån på två byråer.

Det finns utan tvivel åtskilligt, som kan tänkas underlätta denna tekniska byrås verksamhet. Det är väl inte uteslutet, att närmast provningsanstalterna kanske skulle kunna göra en del, och det finns andra organisationer och organ, som också skulle kunna överta vissa uppgifter och underlätta denna tekniska byrås verksamhet. Denna byrå har ju en viktig uppgift; den skall nämligen kontrollera att nya maskiner bl. a. är försedda med effektivt skydd och alltså redan på fabriktionsstadiet eller ritningsstadiet bevaka arbetarskyddets intresse.

Det är förvisso en viktigt uppgift, men nog skulle jag tro, att denna kammare även när det gäller denna fråga vill avvakta utredningar och undersökningar, innan man går att tillsätta ytterligare nya tjänster. Jag har hört både i debatten i denna kammare och inte minst i resonemang, som kammarledamöter fört man och man emellan, att »det får bli stopp med inrättandet av nya tjänster. Nu får vi verkligen se till, om vi inte kan reda oss med de tjänster vi har». Vi har nu ett tillfälle att vila på hanen och undersöka, om man inte kan slippa en byråchef och ytterligare några tjänstemän, som det kan vara fråga om.

Jag önskar intet annat än att riksdagen följer denna princip. Vi har klart sagt ifrån, att går det inte att minska denna tekniska byrås arbetsbörda, då bör frågan om en uppdelning tas upp,

Anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.

så att man får till stånd den avlastning som är nödvändig för att övervakningen av arbete på detta område skall kunna bli effektiv.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den med 3) betecknade reservationen till detta utlåtande, vilken i alla avseenden följer Kungl. Maj:ts förslag.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Nu vet inte jag, hur många utredningar herr Karlsson i Mukedal skall ha för att man i riksdagen skall kunna taga ställning till en fråga på ett sätt, som i någon mån skiljer sig från vad Kungl. Maj:t föreslagit. För mig räcker det kanske med en utredning, att det verk, som sysslar med frågan, levererar det material det gäller, och att motionärer, som i stor utsträckning sysslar med dessa saker, lämnar ytterligare argument. Skall man avvakta ytterligare utredningar, kan det ju dröja länge, innan något händer.

Det har ju varit så med arbetarskyddet, att det har varit eftersatt. Det tillskott det får är bra, det vittnar om att det varit mycket eftersatt. Det är nu en sektor inom arbetarskyddsstyrelsen, som är i stort behov av en förstärkning och framför allt en effektivare organisation. Det gäller maskinavdelningen inom den tekniska byrån. I denna fråga har jag det höga nöjet att få representera utskottet mot tredje avdelningens ordförande, som här representerar reservanterna.

När ärendet gick från tredje avdelningen, fann statsutskottet efter en ganska ingående debatt starka skäl tala för att bland den mängd yrkanden på förbättringar utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit något borde göras åtminstone på denna punkt. Efter den sista utredningen har det spekulerats mycket över vad som i framtiden kommer att hända med yrkesinspektionen. Det finns ett yttrande från några byråchefer i riksrådens skapverket, där det skisseras upp en framtidsvision med centralt placerade specialister, som reser ut i riket, så att vi skall slippa ha en yrkesinspektion.

Det är en ytterlighetsriktning. Det finns också de, som vill en ytterligare decentralisering. Men vad som än kommer att ske med arbetarskyddsstyrelsen och med yrkesinspektionen, i vilken riktning utvecklingen än kommer att gå, så måste dessa avdelningar förstärkas, i varje fall den maskintekniska avdelningens organisation, alldeles oavsett om det blir en centralisering eller en decentralisering.

Denna avdelning har tidigare haft folk disponibelt, som emellertid har fått syssla med andra saker. Det har blivit en köbildning av ärenden på avdelningen. Det har inte varit möjligt för arbetarskyddsstyrelsen att granska nytillverkning av maskiner, inköpta maskiner från andra länder och sedan snabbt lämna anvisningar till de lokala organen. Det har blivit på det sättet, att det först måste ske ett eller flera olycksfall, innan en maskin, som är av nytillverkad typ, kan bli föremål för granskning och anvisningar om effektiva skydd kan skickas ut till vederbörande.

Det är dessa skäl, som legat till grund för statsutskottets ställningstagande, när utskottet i denna detaljfråga har följt en något annan linje än som föreslagits av Kungl. Maj:t, och jag ber att på den punkt, som nu är i fråga, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! En av de viktigaste punkterna i utredningens förslag var ju att man skulle utöka den kommunala yrkestillsynen och på det sättet avlasta den statliga yrkestillsynen. Utskottet liksom departementschefen påvisar, att argumenteringen för detta inte är hållbar. Det går inte att hänvisa till att den kommunala yrkestillsynen är ineffektiv och samtidigt föreslå att denna kommunala yrkestillsyn skall utvidgas.

Men på ett område föreslår både departementschefen och utskottet, att en något större del av tillsynen skall överföras till kommunerna. Det gäller tillsynen över byggnadsverksamheten. Det heter, att detta visserligen inte bör vara ett obligatoriskt åläggande, utan kommuner-

Anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.

na bör tills vidare frivilligt åtaga sig denna utvidgning. Samtidigt säger man, att när det är fråga om byggnadsarbeten av mycket stor omfattning, skall de inte falla under den kommunala tillsynen. Här föreligger, måste jag säga, några oklarheter, som det vore av värde att man åtminstone framdeles finge avlägsnade från detta förslag till nyordning på området. Byggnadsnämnderna har redan nu viss skyldighet enligt byggnadsstadgan att utöva kontrollverksamhet över arbetarskyddet på arbetsplatserna när det gäller byggnadsarbeten. Här skulle alltså kommunerna frivilligt åtaga sig att kommunens hälsovårdsnämnd skulle utse ytterligare någon inspektör, som skulle inspektera byggnadsverksamheten i något vidare omfattning än byggnadsnämnden har sig ålagt. Det är självklart, att här finns utrymme för dels intressekonflikter mellan hälsovårdsnämnden och byggnadsnämnden och dels en allmän oklarhet om hur långt den ytterligare tillsyn över byggnadsarbetet, som hälsovårdsnämnden skall ha hand om, skall sträcka sig. Det hade varit värdefullt, om utskottet och departementschefen hade gett litet klarare riktlinjer på den här punkten. Utskottet förefaller mig ha haft blicken öppen för att här föreligger något oklara förhållanden, då utskottet säger, att det är svårt att lita på att kommunerna kommer att fullgöra den här nya, vidgade tillsynen och att man därför borde följa utvecklingen och eventuellt framdeles avgöra, om man måste ålägga kommunerna denna vidgade tillsyn.

Jag har med dessa ord, herr talman, inte velat framställa något yrkande. Jag har bara velat peka på en i mitt tycke rätt oklart konstruerad ändring i den kommunala tillsynens nuvarande omfattning.

På en annan punkt har jag däremot ett mera bestämt yrkande. Det förhåller sig så, som det påvisas i ett par motioner liksom i reservationen nr 1), att en mycket stor del av olycksfallen inte beror på tekniska omständigheter utan beror på den s. k. mänskliga faktorn. Reservanterna uppger — en siffra som jag

antar är riktig — att inte mindre än 80 procent av alla olycksfall i arbete beror på denna mänskliga faktor. Nu hade man yrkat på att, med anledning av den stora betydelse som denna faktor har, staten skulle medverka vid en utredning om vad som är att göra för att på ett effektivare sätt försöka komma åt även dessa yrkesskador, som ju uppenbarligen spelar en utomordentligt stor roll. Såvitt jag förstår, har utskottet ställt sig mycket kallsinnigt till detta yrkande. Utskottet säger, att förhindrandet av yrkesskador, som undandrar sig teknisk prevention, främst är en uppgift för den lokala säkerhetstjänsten och i första hand bör lösas genom samarbete mellan arbetsgivare och arbetstagare.

Nu förhåller det sig ju på det sättet, att när man har försökt analysera den mänskliga faktorn i andra sammanhang, har det inte kunnat ske utan medverkan av fysiologisk expertis och tämligen djuplodande undersökningar. På basis av dessa undersökningar har man sedan försökt att på olika områden konstruera psykotekniska prov, som skall kunna i förväg avslöja, om en person är lämplig för en viss arbetsuppgift eller inte, om han är fumlig och därigenom lättare ådrager sig olycksfall, eller inte. Det förefaller mig, herr talman, något för mycket begärt, att ett samarbete mellan arbetsgivarna och arbetstagarna skall kunna lösa denna invecklade vetenskapliga fråga på de olika arbetsplatserna. Det synes mig svårförklarligt, varför inte statsmakterna — om nu verkligen dessa skador utgör 80 procent av alla — har större intresse för saken än utskottet här har ådagalagt.

Jag är av den uppfattningen, att en utredning på detta område skulle vara väl påkallad, och jag yrkar därför bifall till reservation 1).

Herr GEIJER (s):

Herr talman! Den fråga som det här gäller är en fråga av hög angelägenhetsgrad, inte bara för berörda arbetare inom det svenska näringslivet utan för hela samhället. Jag vill erinra om att

Anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.

antalet yrkesskador är mycket stort varje år. Det kan uppskattas till något över 300 000, och det betyder att antalet förlorade arbetsdagar blir åtskilligt större. Utredningen uppskattar ju för övrigt totalkostnaden för yrkesskadorna till ett belopp av omkring 400 miljoner kronor per år, och det är självklart att det rör sig om betydande ekonomiska värden, men det är naturligtvis framför allt en fråga om skyddet för den enskilda människans.

Utvecklingen på det här området har inte följt utvecklingen inom industrien. Man kan konstatera en betydande eftersläpning. Det är därför önskvärt, om arbetarskyddet kan göras mera effektivt och kan följa med i takten i den industriella utvecklingen.

Jag har genom tidigare ledamotskap i arbetarskyddsstyrelsen haft möjligheter att följa den här verksamheten på nära håll, och jag kan betyga att det alltid har varit så, att man icke har hunnit med att utföra alla de uppgifter som egentligen borde ha utförts av detta organ. Det innebär inget klander mot de tjänstemän som svarar för arbetarskyddet i detta land. De gör sitt bästa. Det är klart, att om resurserna är otillräckliga, blir också arbetarskyddet lidande av detta.

När man talar om den utveckling, som nu äger rum inom industrien, så vill jag på nytt understryka, att om man skall kunna minska antalet olycksfall, ja, undgå att antalet olycksfall ökar utöver det nuvarande, så är det nödvändigt att göra en upprustning av skyddsåtgärderna på olika områden. Här är det fråga om inspektionsverksamheten, och det är fråga om många andra detaljer i skyddet av den enskilde individen inom näringslivet. Det bör vara möjligt för statsmakterna att här skjuta till de medel som är nödvändiga för att vi skall kunna hålla takten i utvecklingen.

Här har utskottet kommit med ett förslag, där det på en punkt inte råder full enighet, nämligen om den tekniska byrån. Ett flertal ledamöter i utskottet har där reserverat sig och icke velat vara med om den utökning som majoriteten föreslagit. Jag vill understryka att den-

na utökning är fullt berättigad. Man kommer trots den utökningen inte i fatt utvecklingen, även om man kanske hämtar in en del av den eftersläpning som råder på detta område. För att verkligen kunna göra de insatser, som borde göras, skulle upprustningen vara långt större än den som utskottet nu föreslår. Därför skulle man kunna beteckna utskottets förslag som ett minimum på det här området.

Herr Karlsson i Munkedal har sagt, att man nu vill göra en utredning om effektiviteten av arbetarskyddsstyrelsens verksamhet. Till det kan kanske sägas att utredningen, som avlämnat sitt betänkande, har genom en särskild mindre kommitté haft möjligheter att utföra en sådan granskning. Utredningen har alltså, innan den framlade sitt förslag, fått en ganska god bild av det läge som verkligen råder. Det är självklart att man inte har någon anledning att betvivla, att de tjänstemän, som vi har i detta verk, skulle — lika litet som i andra verk — utföra sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt. Vad som brister är helt enkelt att det är för få tjänstemän och otillräckliga anslag för att hålla yrkesskadorna inom en så snäv ram som möjligt.

Det är självklart att utskottets förslag kostar något mera än propositionens, men man skulle väl i denna fråga kunna säga att vi knappast har råd att avstå från de kostnader som ett något effektivare arbetarskydd för med sig. Ty här är det fråga om att rädda den enskilde individen från skador, som han kan få lida av under hela sin återstående livstid, men det är ju också ur samhälls-ekonomisk synpunkt fråga om att rädda så många arbetsdagar som möjligt med det lilla befolkningsunderlag som vi har och den rekryteringssvårighet som industrien ständigt ställes inför.

Jag skulle, herr talman, vilja varmt förorda utskottets förslag när det gäller den tekniska byrån och samtidigt uttala den förhoppningen, att den förbättring, som nu sker genom att den tekniska byrån uppdelas, skall vara ett första steg i en sådan utveckling, att vi kan säga att vi får en verksamhet på detta område

Anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.

som verkligen håller sig i takt med utvecklingen i näringslivet. Vi skall därmed också kunna säga att antalet olycksfall inte beror av bristande skyddsverksamhet och bristande inspektion.

Häri instämde herr *Damström* (s).

Herr statsrådet **ERICSSON**:

Herr talman!

Jag skulle kunna instämma i vad herr Geijer nyss anförde beträffande vikten av ett effektivt arbetarskydd. Det är klart, att olycksfallen och den därav följande ohälsan drabbar individen i första hand, den drabbar produktionen och den drabbar till sist vår samhällsekonomi. Om detta är väl alla ense. Vi är väl också ense med herr Geijer om att allt vad som kan göras för att förebygga olycksfall också bör göras. När man från arbetstagarhåll ofta och energiskt har kritiserat myndigheternas åtgärder på detta område, har det varit berättigad kritik som förts fram — det vill jag inte bestrida. Det är uppenbarligen på det sättet, att tillsynsmyndigheterna i form av arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen har haft en otillräcklig kapacitet. Det är detta som har lett till att denna proposition nu ligger på riksdagens bord.

Jag vill gärna ha sagt, att förbättringen när det gäller den administrativa apparaten för arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen är av betydande storleksordning. Kostnadsstegringen blir ungefär 800 000 kronor per år, vilket motsvarar en utgiftsökning på inte mindre än 20 procent. Det är inte varje dag som riksdagen presenteras förslag om att bestående verk skall upprustas på detta sätt. När det ändå sker, är det ett uttryck för att regeringen och även statsutskottet finner vad som har föreslagits vara i och för sig ändamålsenligt.

Jag skall inte gå närmare in på vad propositionen innebär. Jag utgår ifrån att de intresserade kammarledamöterna känner innehållet. Men så mycket är klart, att om riksdagen godkänner denna proposition, har man delvis lagt nya synpunkter på den framtida verksam-

heten. Eftersom nu senast herr Geijer gav uttryck för den meningen, att denna verksamhet ifrån myndigheternas sida, som syftar till att förebygga olycksfall i arbetet, inte har hunnit med i den tekniska utveckling som skett inom näringslivet — jag tror herr Geijer uttryckte sig så — kanske jag kan få instämma med honom i långa stycken. För mer än 15 år sedan hade jag förmånen att sitta i en utredning om arbetarskyddet — den utredning som ledde fram till att vi fick en organiserad administrativ förvaltning, som var bättre än den vi hade tidigare. Jag må erkänna, att när jag nu, rätt många år senare, börjat mer ingående syssla med dessa ting, känner jag igen det mesta. Det är därför jag vill instämma med herr Geijer. Jag tycker nog det har släpat efter, inte bara i myndigheternas tänkande; det gäller oss alla, beträffande vår syn på arbetarskyddet.

I denna proposition har fastslagits, att det i första hand är arbetsgivarna som är ansvariga. I propositionen har framhållits, att arbetsgivarna borde vara intresserade av att skaffa sig experter när det gäller arbetarskydd och andra därmed sammanhängande frågor, och utskottet understryker den meningen, att när det gäller större företag kanske man kan räkna med att så blir fallet.

Det har vidare föreslagits en partsorganisation, där vederbörande parter, d. v. s. representanter för arbetsgivare och arbetstagare, skall kunna diskutera vilka åtgärder som bör vidtagas. Det är ett steg i riktning mot en behandling av dess ärenden, som i stort sammanfaller med det arbetssätt vi har på andra betydelsefulla samhällsområden. Det måste ju innebära, att myndigheternas roll kommer att bli mindre kontrollerande och mera konsulterande.

Om man tror detta, är frågan, hur man skall ordna den framtida verksamheten. Man kan ställa frågan, om dessa anslagsförstärkningar är berättigade. Jag har funnit, att även om man har sådana funderingar, kommer man till att detta är ett så stort problemkomplex och att så stora värden står på spel, att man inte

Anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.

bara kan rekommendera denna förändring, utan även försvara den.

Jag har räknat med att det skall bli möjligt att effektivare utnyttja de många frivilliga krafter, som vi har landet runt. Vi har dem på varje arbetsplats av någon betydelse, vi har dem i riksorganisationer, och vi får dem i partsorganisationen i samråd med yrkesinspektionen. Om man kunde ge dessa krafter en större effektivitet, tror jag att man toge ett stort steg framåt. Men jag är inte kapabel att säga vad vi i första hand bör göra för att nå ett sådant resultat. Jag är närmast benägen för att säga, att jag inte är beredd att föreslå mera genomgripande förändringar i nu bestående organisation. Det är därför jag inte nu har velat rekommendera denna uppdelning av den tekniska byrån i arbetarskyddsstyrelsen.

När man föreslår en förstärkning med 800 000 kronor, kunde man ju lika väl lägga till ytterligare 30 000 kronor, men vi har inte gjort det, inte på grund av sparsamhetsskäl utan på grund av tveksamheten om hur denna verksamhet bör utformas. Jag menar därför att vi kanske får använda samma metod som vi har använt många gånger tidigare, när vi är tveksamma. Vi får låta företaga undersökningar, låta människor hjälpa oss att finna lösningar som är rimliga och riktiga, och sedan får vi komma tillbaka och presentera förslaget på nytt. Detta har gjort att denna byrå inte har blivit föreslagen uppdelad, vilket har medfört att regeringen inte begärt någon ytterligare byråchefsbefattning.

Det är givet att jag är tillfredställd med den behandling, som propositionen har fått i statsutskottet, men jag tror att kammaren gör klokt i att nöja sig med vad som nu är förslaget i propositionen. Jag kan betyga, att om vi inte finner en rimlig lösning med den personalförstärkning som vi får, om detta förslag antages, återkommer vi, och därför vill jag för min del hoppas att kammaren bifaller den reservation, som herr Gustaf Karlsson har yrkat bifall till och

som är lika med den kungl. propositionen.

Herr GEIJER (s) kort genmäle:

Herr talman! Socialministern erinrade om att Kungl. Maj:ts förslag innebar en kostnadsstegring med ungefär 800 000 kronor eller 20 procent och att man fick se det som ett gott framsteg. Jag vill för min del klart erkänna värdet av detta och tillägga, att näst efter lagens tillkomst är väl detta det största steg som riksdagen någonsin tagit på arbetarskyddets område. Det är således utan tvekan ett mycket gott framsteg, som här föreslås.

Men om man säger detta, vore det väl inte orimligt att till de 800 000 kronorna lägga 25 000 à 30 000 kronor till, ty då är det inte en kostnadsfråga utan endast en fråga om att få fram bästa möjliga resultat av denna verksamhet. Socialministern vill emellertid inte nu förorda detta tillägg utan vill avvakta utvecklingen och se, hur verksamheten, som jag fattar det, skall läggas upp. Ja, detta kunde vara fullt motiverat och riktigt, om man kunde tänka sig att den uppdelning av byrån, d. v. s. en förstärkning av den tekniska personalen som det här är fråga om, skulle kunna visa sig obehövlig i framtiden. Vi kan emellertid med full säkerhet utgå ifrån att så inte blir förhållandet. Även om utskottets förslag skulle vinna riksdagens öra, kommer vi ändå om något år att befinna oss i det läget, att vi har otillräcklig kapacitet på detta område.

I fortsättningen kommer vi att få uppleva en industriell utveckling som kommer att gå fortare än många ledamöter i denna kammare har klart för sig. Jag tänker här på den tekniska expansionen, som är enorm. Vi får nyheter på det tekniska området i maskinväg i en omfattning som vi aldrig har upplevat tidigare. På yrkesskadeområdet innebär detta nya problem och ökade risker och medför från myndigheternas sida behov av en skärpt övervakning av utvecklingen till skydd för den viktigaste produk-

Anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.

tionsfaktor som vi har i detta land, nämligen människan själv.

Jag anser därför i likhet med utskottet, att det vore riktigt att redan nu taga denna lilla ökning utöver Kungl. Maj:ts förslag för att, på ett tidigare stadium än jag förstår att socialministern avser, få ett effektivare arbetarskydd till stånd.

Herr KRONSTRAND (fp):

Herr talman! I ett par motioner, som har behandlats i samband med denna proposition, har påtalats den dubbelkontroll, som förekommer enligt nu gällande bestämmelser när det gäller besiktning av bl. a. ångpannor och hissar. Utskottet säger i sin behandling av dessa motioner att det under hand har inhämtat att arbetarskyddsstyrelsen sedan länge haft sin uppmärksamhet riktad just på de av motionärerna påtalade förhållandena. När man har hunnit så långt i sin läsning av utskottets utlåtande, tänker man att det nu skall komma någonting positivt; nu skall det väl komma ett yrkande att utskottet kräver åtgärder som leder till att arbetarskyddsstyrelsen inte så värst länge till skall behöva fundera på detta spörsmål. Men därav vart intet. Utskottet nöjer sig med att konstatera detta och fortsätter med att yrka avslag på motionerna i fråga.

I det läget har jag inget annat att göra än att under vederbörande punkt i detta ärende yrka bifall till den reservation, som har avgivits av herr Malmborg i Skövde m. fl., i vilken yrkas en utredning av frågan. Man säger att den lämpligen kan ske i samband med den organisationsundersökning, som departementschefen har förordat beträffande yrkesinspektionen.

Jag kommer också att på vederbörande punkt vid behandlingen av detta utlåtande föreslå bifall till en av fröken Elmén avgiven reservation. I denna yrkas bl. a. på en viss ökning av personalen på den tekniska byrån. Jag skall inte motivera detta yrkande utan hänvisar bara till motionen och till reservationen. Jag tror att jag vågar i detta hän-

seende också hänvisa till vad herr Geijer nyss har sagt i frågan.

Herr NORLING (k):

Herr talman! I detta ärende föreligger också ett par likalydande kommunistiska motioner, nämligen 519 i första kammaren och 691 i andra kammaren.

Orsaken till att vi motionerat i detta ärende är att personalen inom arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen inte räcker till, utan på ett beklagligt sätt kommit att minska, trots att verksamheten unden åren ökats. Detta är så mycket mer beklagligt som det just är tillgången på personal som är det väsentliga — den skall genom sina åtgärder förebygga olycksfall och ohälsa på arbetsplatserna. Olycksfallsstatistiken ger ovedersägliga bevis härpå. Herr Geijer har nyss påvisat det stora antalet olycksfall som sker. Vi är övertygade om att många gånger både liv skulle kunnat räddas och svårare olycksfall med invaliditet som följd kunnat undvikas, om inspektionen i god tid kunnat ingripa och rätta till de felaktigheter som förorsakat olycksfallen.

De ansvariga inom yrkesinspektionen har ansett att det är nödvändigt att öka den inspekterande personalen med 56 tjänster samt 18 biträden. Denna ökning har vi också föreslagit i vår motion. Med nuvarande personalbrist kan inspektion av arbetsplatsen ske endast vartannat eller vart tredje år. Den budgetåret 1950/51 genomförda treprocentiga besparingen medförde indragning av tre distriktsingenjörss- och tre yrkesinspektörsbefattningar. Departementschefen förordar också i propositionen en utvidgning av den inspekterande personalen med 10 befattningar, en underinspektör i varje distrikt, Stockholm undantaget.

Att utnyttja yrkeskunniga arbetare för en utökning av den inspekterande personalen förtjänar allt beaktande. För utbildning av dessa föreslås också ett belopp av 25 000 kronor. För vår del anser vi att beloppet är i minsta laget och föreslår att det ökas till 75 000 kronor.

Anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.

I propositionen föreslås vidare att till de frivilliga organisationerna i arbetarskyddets tjänst skall utgå 90 000 kronor. Dessa organisationer utför ett mycket förtjänstfullt arbete. Därför har arbetarskyddsstyrelsen yrkat att anslaget höjes till 120 000 kronor. Även detta förslag har vi upptagit i vår motion.

Vi har där även föreslagit en förstärkning av den maskintekniska avdelningen. Denna avdelning har mycket krävande uppgifter att fylla. Den har till uppgift att övervaka tillverkning, försäljning, maskininstallationer och tekniska anordningar, granskning i skyddstekniskt hänseende av inkomna ritningar, hållfasthetsberäkningar över maskiner, skötselföreskrifter m. m. Dessutom skall den handlägga från domstolar m. fl. remitterade skadeståndsärenden i anslutning till olycksfall i arbetet, handlägga det internordiska samarbetet i frågor som gäller gemensamma intressen på arbetarskydds- och olycksfallsområdet. Vi har därför i vår motion föreslagit en förstärkning av personalen på denna avdelning med två byråingenjörer och en biträdestjänst.

Jag kommer under punkt V. att yrka bifall till vår motion.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Den femte och sista reservationen till detta utskottsutlåtande avser en detalj allenast i detta organisationskomplex, nämligen den partsrepresentation, som föreslås bli införd inom yrkesinspektionens olika distrikt.

De sakkunniga hade på sin tid tänkt sig att partsrepresentation skulle få karaktären av ett rådgivande organ, i motsats till den partsrepresentation som finns inom arbetarskyddsstyrelsen och som är utrustad med beslutanderätt. Departementschefen har anslutit sig till den av de sakkunniga framförda tanken och för sin del alltså understrukit, att rådet borde ha rådgivande karaktär. Det skulle inom de olika inspektionsdistrikten kallas för förtroenderåd.

Den detalj, som reservationen berör, avser icke frågan, huruvida en parts-

representation bör inrättas eller ej, utan allenast fördelningen av antalet ledamöter. Departementschefen har för sin del i likhet med de sakkunniga föreslagit att arbetstagarparten skulle utse tre ledamöter, medan däremot arbetsgivarparten skulle utse allenast två. Reservanterna har svårt att förstå motivet för denna ojämnhet. Visserligen är det, som sagt, meningen att detta råd skulle ha endast rådgivande karaktär och icke någon beslutanderätt i vedertagen mening. Bl. a. mot bakgrunden av att det ju är ett gemensamt intresse för både arbetsgivare och arbetstagare, att den mänskliga faktorn i produktionen skyddas så långt det är möjligt, är det svårt att förstå motivet för att man inte har en partsrepresentation i detta fall med tre mot tre. Den omständigheten, att detta organ bara har rådgivande karaktär och icke äger beslutanderätt, kan ju inte vara något argument av värde i det sammanhanget. För det förtroendefulla samarbete, som jag tänker mig att man skall etablera inom detta organ, borde det vara värdefullt, om man redan från starten hade en likformig representation. Det är det önskemålet, som reservationen 5) vill tillgodose. Den innehåller alltså ett uttalande om att representationen bör utformas så, att arbetsgivarerna får samma antal representanter som arbetstagarna, alltså tre.

Jag ber, herr talman, att med denna motivering få yrka bifall till den med 5) betecknade reservationen.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i anledning av några uttalanden som fällts här och som delvis varit riktade direkt till mig.

Herr Bergman frågade, hur många utredningar som jag och mina medreservanter egentligen kräver, innan vi kan gå med på en förstärkning av den tekniska byrån eller en uppdelning av densamma. Såsom vi har redovisat i vår reservation, önskar vi, att man först skall få möjlighet att göra den av departementschefen förordade organisationsundersökningen. Genom denna undersökning kan

Anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.

vi nämligen få veta, om det finns andra och kanske ännu bättre möjligheter att effektivisera verksamheten än att förstärka denna byrå med en byråchef och de nya tjänster som utskottsmajoriteten förordar. Vi har sagt, att om det inte blir möjligt att på annat sätt åstadkomma denna förstärkning, får vi ta upp frågan på nytt och göra denna uppdelning av byrån.

Det är ingalunda så, att vi står likgiltiga — det inledde jag ju redan mitt första anförande med att säga — inför angelägenheten att skapa ett effektivt arbetarskydd. Men vill man åstadkomma det resultatet, får man nog, som socialministern sade, räkna med att det måste bli mindre övervakning och mer av effektivt konsultarbete. Det kanske man kan åstadkomma på andra vägar än de konventionella.

Jag vill i detta sammanhang också framhålla, att om man hade följt vanliga principer i socialdepartementet när det gäller att framlägga på utredningar byggda förslag, hade detta ärende sannolikt inte kommit upp till prövning inför årets riksdag. Då hade man säkerligen först velat komplettera utredningen med denna organisationsundersökning, innan ärendet framlagts för riksdagen. Men nu vet även departementet att det är angeläget att åstadkomma en förstärkning, och så kommer man med detta förslag till riksdagen. Om det hade varit i gamla tider, då jag och några till här i kammaren började vårt arbete i riksdagen, hade kammaren säkerligen förklarat, att vi inte vill ha ett sådant här halvgjort förslag, och avvisat propositionen, till dess att man fått frågan belyst i hela dess vidd. Men nu är, som sagt, intresset för denna sak stort både i departementet och riksdagen, och vi är beredda att ta den del av förstärkningen som departementschefen här föreslagit. Jag skulle också tro att flertalet av oss gör detta med glädje. Men då bör man väl ändå kunna vänta med avgörandet på denna omstridda punkt. Det är ingenting annat som det här gäller.

Jag vill sedan, herr talman, säga några ord i anledning av herr Huss' anföran-

de. Han yrkade bifall till den med 1) betecknade reservationen, som rör den mänskliga faktorn. Förvisso är aktgivet på de omständigheter, som sammanhänger med den mänskliga faktorn, ett utomordentligt viktigt avsnitt inom hela arbetarskyddet. Men det är nu utskottsmajoritetens uppfattning — här träder jag efter gammal vana åter in som talesman för utskottsmajoriteten — att denna sak i nuvarande läge inte gagnas med en utredning. Det behövs säkerligen ännu mera forskning, innan vi får detta problem klarlagt så mycket, att frågan med utsikter till resultat kan hänvisas till en utredning. Det är faktiskt angeläget, att arbetsmarknadens parter kan ena sig om att åstadkomma något på detta område. Jag tror också att det allmänna skulle vara betjänt av att stödja ett sådant forskningsarbete. Sedan får man längre fram överlämna saken till en utredning. I nuvarande läge skulle det emellertid inte gagna saken att göra detta, ty vi vet faktiskt ännu för litet om dessa problem.

Slutligen, herr talman, ett par ord till herr Geijer! Han framhöll såsom ett bärande skäl för att riksdagen nu borde frångå Kungl. Maj:ts förslag att dela upp denna byrå, således följa utskottsmajoriteten, att arbetarskyddsstyrelsen egentligen aldrig haft tid med alla de uppgifter som den bör fullgöra. Det kan jag nog föreställa mig, så stort som detta arbetsfält är. Men vi skall bara erinra oss, att arbetarskyddsstyrelsen är ett relativt nytt verk. Det tog naturligtvis sin tid, innan den fann sin form, och det gäller ju att undan för undan förstärka den, där det är nödvändigt. Den förstärkning, som jag hoppas att kammaren nu vidtar, är väsentlig, såsom framhållits här av socialministern, och då blir det nog bättre. Ingen kan väl ändå våga tro, att om utskottsmajoritetens beslut skulle antagas av kammaren, detta skulle förebygga alla olyckor på arbetsplatserna. Vi måste väl se realistiskt även på denna fråga, och därför, herr talman, vidhåller jag mitt yrkande om bifall till den med 3) betecknade reservationen.

Anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Herr Karlsson i Munkedal säger, att om man betraktar detta förslag ur de konventionella synpunkter som rädde, när han började här i kammaren, skulle det betraktas som ett halvgjort förslag. Man får vara glad att man inte var med på den tiden, ty jag tycker inte att detta är något halvgjort förslag. Jag tycker i likhet med herr Geijer att det innebär ett bra grepp av socialministern att tillföra arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen de ökade resurser som här presenteras. På denna punkten och om det intresse, som både herr Karlsson i Munkedal och andra talare här hyser, råder det inget som helst tvivel, men nog är det väl ändå fel att säga att detta är ett halvgjort förslag, även om man kan ana att förslaget kan behöva ytterligare överarbetas framdeles. Utvecklingen går snabbt, och det är inte säkert att vad som nu föreslås räcker till för framtiden. Med tanke på att det här gäller ett mycket eftersatt verk är det rätt naturligt att man måste ompröva den mycket kraftiga tillbyggnad som här sker.

Sedan vill jag bara säga till herr Karlsson i Munkedal, att det är ju dock en utredning, som har föreslagit vad utskottet förordar på denna punkt.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! Jag är tacksam för att herr Gustaf Karlsson vill vara med på att vi forskar ytterligare på detta område. Det hade varit värdefullt, om detta medgivande hade åtföljts av något konkret förslag om en sådan forskning. Jag tror inte heller att vi bör underskatta den forskning som utredningsarbetet faktiskt utgör. Utredningen är bara en form av forskning, och en utredning kan komma att visa, att vi just på ett visst område behöver anställa ytterligare vetenskapliga forskningar. Det råder alltså inte någon direkt motsättning mellan herr Karlssons uppfattning och min.

Herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! Det har sagts här, att om man vill ha en förstärkning av den

administrativa apparaten i fråga om arbetarskyddet, så har man ju alltid garantier för att en byråchef kommer till användning, hurdan utvecklingen än blir. Jag måste säga att det vore ju en dålig administration, som inte skulle kunna använda en byråchef; det har jag aldrig hört talas om att man inte kan göra. Men det är inte fråga om detta. Jag tror visst att man kan använda en byråchef till, men det är fråga om huruvida de utredningar, som har verkställts, är av den karaktären, att de visar att man behöver så och så mycket folk för att avverka den arbetsbelastning vi har. Det är här inte fråga om någon byrå i den meningen, att det är de inkomna ärendenas antal som är avgörande för arbetsresultatet, utan här gäller det ett arbete av annan karaktär. Jag höll på att säga, att det är ett detektivarbete, som får bedrivas på sådant sätt, att ärendena kommer att ligga länge på vederbörande tjänstemans bord, och hur lång tid det tar, innan man når resultat och vad resultatet blir, det vet man inte. Därför kan man inte säga, att det är riktigt att bestämma sig redan nu för att sätta till denna höga tjänst. Vi har tre byråchefer förut, och nu skulle man omedelbart tillsätta denne byråchef, innan man är säker på att han behövs.

Jag har försökt klargöra för kammaren, hur jag ser på denna verksamhet i stort. Jag tror visst att det är värt att investera pengar från det allmännas sida, om man når resultat, och jag gjorde antydningar om att man kanske kunde instämma med herr Geijer, då han sade att det händer så mycket i samhället, att vi bör upprusta även här, men hur den upprustningen skall ske i ännu högre grad än som skulle ske enligt Kungl. Maj:ts förslag, har jag inte varit på det klara med.

Det förhåller sig alltså inte på det sättet att jag, såsom det ofta påstås om fackministrarna, har fått böja mig för finansministern. Det är faktiskt så, att jag har fått vad jag har begärt av finansministern i detta avseende. Det var min bestämda mening att man borde nöja sig med detta och se, hur det verkar. Sedan

Anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.

får man överväga, om man behöver ta ytterligare ett steg. Om detta skulle ske i form av tillsättande av nya högre tjänstemän i den centrala administrationen eller om pengarna bör läggas på det lokala avsnittet eller kanske hos de sammanslutningar som frivilligt verkar i arbetarskyddets tjänst, vågar jag inte uttala mig om nu. Jag vill bara för kammaren betyga att det inte är på grund av bristande intresse för arbetarskyddet som jag har avstått från att hos riksdagen begära en uppdelning av den ifrågavarande byrån och en ny byråchefstjänst.

Jag hemställer än en gång att kammaren måtte uppfatta situationen på det sättet, att om man inte når ett tillfredsställande resultat med den nu föreslagna organisationen, så blir det tillfälle att återkomma till frågan senare. Och då bör man kunna ha större visshet om att en uppdelning verkligen gagnar saken nu och i framtiden.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Socialministern sade att när jag här talar för inrättande av en byråchefstjänst, så är det ingen tvekan om att man alltid kan göra gällande att det finns behov av ytterligare en sådan tjänst. Jag vill då säga att det för mig personligen är mycket motbjudande att tala för inrättande av nya tjänster inom statsförvaltningen, och detta av många skäl. De första anföranden jag höll i denna kammare var av en karaktär som inte alls överensstämmer med de synpunkter, som socialministern ville påstå att jag företräder i dag; men det hör kanske inte hit.

Den här frågan ligger emellertid på ett annat plan. Jag har mycket liten sympati för tilltron till att byråchefer i statliga verk i och för sig gör arbetet effektivare. Det är inte detta, att man skulle få en tjänsteman till, som är det avgörande, utan det avgörande är att organisationen skulle bli en annan. Det folk, som tidigare disponerats på denna avdelning, har inte fått användas för de uppgifter de varit tillsatta för, utan

de har använts i andra uppgifter. Inrättar man en särskild byrå, måste det tyvärr finnas en byråchef där, men det betydelsefulla är att man får en självständig byrå. Den disponerar sitt folk och bestämmer sina arbetsuppgifter, och därigenom skapas garantier för att denna maskintekniska avdelning också får syssla med de uppgifter som den rätteligen skall ägna sig åt.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Malmberg i Skövde m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen. Därjämte hade i fråga om utskottets motivering framställts ett särskilt yrkande, till vilket herr talmannen ville återkomma efteråt, sedan samtliga punkter i utlåtandet blivit behandlade.

Sedermera gjordes propositioner enligt de båda förstnämnda yrkandena; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkten II

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten III

Herr KRONSTRAND (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 2).

Herr BERGMAN (s):

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Malmberg i Skövde m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.

Punkten IV

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten V

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Jag yrkar bifall till den vid punkten med 3) betecknade reservationen.

Herr KRONSTRAND (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 4).

Herr NORLING (k):

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen nr 519 i första kammaren.

Herr BERGMAN (s):

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu ifrågavarande punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Karlsson, Gustaf*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; 3:o), av herr *Kronstrand*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i fröken Elméns vid utlåtandet anförda reservation; samt 4:o), av herr *Norling*, att kammaren skulle bifalla motionen I: 519.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Karlsson, Gustaf*, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 147 punkten V, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Gustaf Karlsson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Vidkommande utskottets motivering, anförde nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets yttrande i fråga om partsrepresentation inom yrkesinspektionens distrikt skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna den av herr *Ragnar Bergh* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets yttrande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh, Ragnar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes, upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som beträffande motiveringen i statsutskottets utlåtande nr 147 godkänner utskottets yttrande i fråga om partsrepresentation inom yrkesinspektionens distrikt, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr *Ragnar Bergh* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i butikstängningslagen den

21 juli 1948 (nr 608), jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 6 april 1956 dagtecknad proposition, nr 162, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:ts föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

om ändring i butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608)

Härigenom förordnas, att 2, 4 och 6 §§ butikstängningslagen den 21 juli 1948 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse:)

2 §.

Denna lag äger icke tillämpning å:

1) försäljning, som — — — andra nöjeslokaler;

6) försäljning från automatapparat som bedrives i anslutning till butik, där samma slag av varor saluföras, eller i järnvägs väntsal eller inom annan huvudsakligen för de resande avsedd del av järnvägs stationsområde, under förutsättning att automatapparaten är av typ som godkänts av den myndighet Konungen därtill förordnar samt, såvitt fråga är om försäljning av tobaksvaror, att tillstånd därtill lämnats av den i lagen den 11 juni 1943 angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror omförmälda monopolutövarer;

7) julgransförsäljning ävensom — — —

12) öppethållande av bokhandel i upplysningssyfte utan samband med försäljning samt öppethållande av lokal, där utställningar av verk av bildande konst ävensom alster av konsthantverk och konstindustri, avsedda för försäljning, anordnas, för visning av dessa konstverk.

4 §.

Å söckendag må butik hållas öppen för allmänheten från klockan 8 till klockan 19. Under tiden från och med den

(Föreslagen lydelse:)

2 §.

Denna lag äger icke tillämpning å:

6) försäljning från automatapparat som bedrives

a) i anslutning till egen butik, där samma slag av varor saluföras,

b) i järnvägs väntsal eller inom annan huvudsakligen för de resande avsedd del av järnvägs stationsområde, eller

c) å annan plats än under a) och b) sägs och ej sker i anslutning till annan tillhörig butik, där samma slag av varor saluföras,

allt under förutsättning tillika att automatapparaten är av typ som godkänts av den myndighet Konungen därtill förordnar samt, såvitt fråga är om försäljning av tobaksvaror, att tillstånd därtill lämnats av den i lagen den 11 juni 1943 angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror omförmälda monopolutövarer;

ändamål; samt

12) öppethållande av butik i demonstrations- eller upplysningssyfte utan samband med försäljning samt öppethållande av lokal, där utställningar av verk av bildande konst ävensom alster av konsthantverk och konstindustri, avsedda för försäljning, anordnas, för visning av dessa konstverk.

4 §.

Å söckendag må butik hållas öppen för allmänheten från klockan 8 till klockan 19. Tiden för öppethållandet må

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

10 till och med 23 december må dock tiden för öppethållandet utsträckas till klockan 20.

dock utsträckas en söckendag i veckan till klockan 21 och under tiden från och med den 10 till och med 23 december övriga söckendagar till klockan 20.

Butik, där — — — — — klockan 8.

Å påskafton, — — — — — klockan 16.

6 §.

I kommun må, där det finnes lämpligt ur allmän synpunkt och prövas kunna ske utan otillbörligt förfång för företag inom kommunen, som driva rörelse i butik, eller för företag, som driva sådan rörelse av visst slag, bestämmas, att den vanliga affärstiden skall inskränkas eller att densamma må, utan att förlängas för vecka räknat, helt eller delvis förläggas å annan tid än den i 4 eller 5 § medgivna. Sådan bestämmelse må dock ej innebära, att butik *samtliga söckendagar i veckan skall stängas före klockan 19* eller att butik å söndel eller helgdag hålles öppen under högmässogudstjänst.

Där det — — — — — under högmässogudstjänst.

Bestämmelse, varom — — — — — i butikerna.

6 §.

I kommun må, där det finnes lämpligt ur allmän synpunkt och prövas kunna ske utan otillbörligt förfång för företag inom kommunen, som driva rörelse i butik, eller för företag, som driva sådan rörelse av visst slag, bestämmas, att den vanliga affärstiden skall inskränkas eller att densamma må, utan att förlängas för vecka räknat, helt eller delvis förläggas å annan tid än den i 4 eller 5 § medgivna. Sådan bestämmelse må dock ej innebära, att butik *ej får hållas öppen till klockan 21 en söckendag i veckan* eller att butik å söndel eller helgdag hålles öppen under högmässogudstjänst.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1956, dock att i fråga om försäljning av preventivmedel från automatapparat hittills gällande bestämmelser skola tillämpas intill dess Konungen annorlunda förordnar.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat sex i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

de likalydande motionerna nr 571 i första kammaren av herr *Holmqvist* m. fl., samt nr 754 i andra kammaren av herr *Jacobsson* i Sala m. fl.;

de likalydande motionerna nr 576 i första kammaren av herr *Sunne* och herr *Johansson, Anders*, samt nr 765 i andra kammaren av herrar *Larsson* i Stockholm och *Carlsson* i Stockholm; ävensom

de likalydande motionerna nr 577 i första kammaren av herr *Birke* samt nr

764 i andra kammaren av herrar *Nygren* och *Nilsson* i Svalöv.

I motionerna I: 571 och II: 754 hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts hemställan i propositionen i vad avsåge ändring i butikstängningslagens 4 och 6 §§.

I motionerna I: 576 och II: 765 hade anhållits, att riksdagen måtte begränsa den i propositionen föreslagna utsträckta öppethållandetiden till kl. 20.

Motionerna I: 577 och II: 764 utmynnade i ett yrkande, att riksdagen skulle avslå förslaget om frigörande av automathandeln.

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 577 och II: 764, och med avslag å propositionen, i vad denna innefattade förslag till ändring av 2 § 6) butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608), ävensom med förmälan, att utskottet funnit 4 och 6 §§ i det i propositionen framlagda lagförslaget icke böra i oförändrat skick antagas, samt med avslag å motionerna I: 571 och II: 754 och med bifall till motionerna I: 576 och II: 765, måtte för sin del antaga i utlåtandet infört förslag till lag om ändring i butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608).

I det av utskottet framställda lagförslaget var 4 § första stycket så lydande:

Å söckendag må butik hållas öppen för allmänheten från klockan 8 till klockan 19. Tiden för öppethållandet må dock utsträckas till *klockan 20* en söckendag i veckan och under tiden från och med den 10 till och med den 23 december *jämväl* övriga söckendagar till *samma tid*.

Vidare hade i 6 § första stycket sista meningen den i Kungl. Maj:ts förslag förekommande tidsbestämningen »klockan 21» utbytt mot »klockan 20», varjämte ikraftträdandebestämmelsen avfattats sålunda: »Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1956.»

Reservationer hade avgivits

1) *vid ingressen samt 4 och 6 §§* av herr *Axel E. Svensson*, fru *Carlqvist*, herr *Grönkvist*, fru *Johansson* i Norrköping samt herrar *Lundberg*, *Odhe* och *Johansson* i Södertälje, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen — med avslag å motionerna I: 576 och II: 765 samt med bifall till motionerna I: 571 och II: 754 — måtte avslå propositionen, i vad denna innefattade förslag till ändring av 4 och 6 §§ butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608), samt att till följd därav i ingressen till det framlagda lagförslaget avsnittet », 4 och 6 §» måtte utgå;

2) *vid 2 § och ikraftträdandebestämmelsen* av herrar *Nils Elowsson* och *Axel E. Svensson*, fru *Carlqvist*, fru *Johansson* i Norrköping samt herrar *Lundberg*, *Odhe* och *Johansson* i Södertälje, vilka ansett, att viss del av utskottets motivering bort utgå samt att utskottet, under återopande av vad departementschefen i denna del anfört, bort hemställa, att riksdagen, med avslag å motionerna I: 577 och II: 764, måtte bifalla det i propositionen framlagda förslaget, i vad detta avsåge ändring av 2 § butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608), ävensom bifalla det i propositionen framlagda förslaget till ikraftträdandebestämmelse.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **ELOWSSON, NILS**, (s):

Herr talman! I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 36 hemställas,

att detsamma må företagas till avgörande på det sätt, att först föredrages det av utskottet framställda lagförslaget paragrafvis, med iakttagande att 4 och 6 §§ behandlas i ett sammanhang samt att ikraftträdandebestämmelse, ingress och rubrik förekommer sist, varefter utskottets hemställda föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

I enlighet härmed föredrogs nu

Det av utskottet framställda lagförslaget

2 §

Herr **SVENSSON, AXEL**, (s):

Herr talman! Såsom framgår av utlåtandet, har utskottet inte kunnat bli enigt om det förslag som propositionen innehåller. Jag skall inte uppehålla mig så mycket vid vad var och en kan tro

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

och antaga i fråga om behovet av längre öppethållande, utan jag skall gå direkt på själva lagtexten.

Först vill jag då erinra om att nuvarande butikstängningslag endast anger en yttre ram i fråga om tiden för butikernas öppethållande. Lagen stadgar sålunda ingen skyldighet för affärsinnehavare att hålla öppet någon viss tid på dygnet. Huvudregeln är enligt lagen, att butik må hållas öppen å söckendag mellan klockan 8 och klockan 19. Våra kommunala organ — stadsfullmäktige, kommunalfullmäktige eller vad det nu är — kan besluta avvikelser härifrån, antingen på så sätt att affärstiden inskränkes eller på det sättet att denna tid, utan att förlängas för vecka räknat, helt eller delvis förläggs på annan tid än den nyss angivna.

Statsrådet Lindström har nu föreslagit, att denna gamla lag skall ändras såtillvida, att man en söckendag i veckan skulle kunna få ha öppet till klockan 21. På den punkten kan de kommunala instanserna inte öva något inflytande, utan bestämmelsen är tvingande och ovillkorlig, och det är om denna förskjutning av tiden från klockan 19 till klockan 21 som meningarna varit delade i utskottet.

Vi reservanter har ansett, att inga skäl talar för att öppethållandet skulle kunna förlängas till en så sen tidpunkt som klockan 21. Vi hävdar att förhållandena i dag är ungefär desamma som då den nuvarande bestämmelsen infördes och att det inte kan vara nödvändigt att hålla öppet längre än till klockan 19.

Inte heller utskottsmajoriteten har velat förorda propositionens förslag på denna punkt, utan har, såsom framgår av utlåtandet, föreslagit utsträckning av tiden till klockan 20. Vi reservanter kan inte förstå, varför man stannar vid klockan 20 och inte accepterar klockan 21, eftersom den gamla lagen redan tillåter öppethållande till klockan 20, därest kommunen så beslutar. Görs en framställning från affärsmännen till stadsfullmäktige eller kommunalfullmäktige om att få hålla öppet till klockan 20, så är kommunen oförhindrad att fatta ett

sådant beslut. Kommunen kan också fatta dylikt beslut, oavsett om affärsmännen skulle vara intresserade av öppet-hållande så länge eller inte.

Nu är emellertid det märkliga, att trots bestämmelserna i den gamla lagen om att butik må hållas öppen till klockan 19, så har icke i mer än två fall i Sveriges avlånga land beslut i den riktningen fattats. Man har alltså inte utnyttjat de möjligheter till öppethållande som lagen ger, utan praktiskt taget alla kommuner har beslutat att affärerna skall stänga klockan 18. Att man samlats kring denna stängningstid en timme tidigare än lagen anger kan ju inte bero på någonting annat än att man har kommit underfund med att det inte föreligger några behov i respektive orter av att hålla öppet till klockan 19.

Det är därför svårt att förstå vad som inträffat och gjort att förslag lagts fram om en förskjutning av tiden till klockan 21. Detta måste ju innebära en försämring — eller i varje fall uppfattas som en försämring — av både de anställda och affärsmännen. Det märkliga är nämligen att både arbetare och arbetsgivare är fullständigt överens om att man icke vill ha den ändring, som här föreslagits av regeringen. Det säregna förhållandet föreligger alltså, att arbetsmarknadens båda parter är fullt överens, men att man ändå inte följer den rekommendation, som de har gjort.

Vi reservanter har således den uppfattningen, att det inte finns någon anledning att förlänga öppethållningen till efter klockan 19. Därför yrkar vi i vår reservation, att den gamla lagens bestämmelser alltså skall gälla.

Propositionen innehåller därutöver två andra nyheter. Den ena är automathandelns utvidgning. Den gamla lagen tillåter ju en viss sådan handel. Vissa varuslag och sortiment har sålunda kunnat försälgas genom automat. Den sittande utredningen har föreslagit en utvidgning av automathandeln på så sätt, att automatcentra skulle kunna inrättas, och mot detta har statsrådet inte haft någonting att erinra utan har accepterat denna utbyggnad av automathandeln.

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

Utskottets majoritet har inte velat vara med om denna utvidgning utan vill bibehålla de snäva gränser för automathandeln, som finns i den gamla lagen.

På denna punkt har vi också en reservation, som innebär ett accepterande av propositionens förslag, även om man i vissa fall kanske kan ställa sig tveksam till automaterna. Från läkarhåll har i utskottet framhållits, att det kan vara vissa hygieniska vådor förknippade med en dylik utvidgning av automathandeln. Ömtåliga livsmedel etc. kanske placeras i dessa automater utan tillräcklig kylning. Jag har sagt mig själv att ett förhinder av denna utvidgning av automathandeln är att gå emot utvecklingen. Den kan vi inte gå emot, och i den mån det skulle bedömas vara några farhågor beträffande den hygieniska sidan av saken får man väl sätta sin lit till att hälsovårdsmyndigheterna ser till att förhållandena är sådana, att ingenting kan förfaras. Om automaterna inte fyller dessa villkor, kan ju hälsovårdsmyndigheterna helt enkelt besluta att de inte får användas.

Det finns en annan sak i propositionen, som vi sätter mycket stort värde på, nämligen förslaget att det skall förekomma särskilda demonstrationskvällar eller demonstrationsveckor, vad det nu kan bli i praktiken. Detta förslag innebär att man, utöver vad den gamla lagen bestämmer om öppethållande till klockan 19 samt under december månad vid julhelgen, efter den nya lagens ikraftträdande skall kunna hålla affärerna öppna för demonstration av de varor, som man har till försäljning. Jag tror att det är ett mycket gott uppslag, och jag tror t. o. m. att det kanske kan föreligga ett behov i det avseendet för en del människor. Jag tänker på sådana nyttoartiklar, som användes år för år i hemmet; det kan vara en möbel eller radioapparat, och det kan gälla en kostym, en klänning eller en hatt, som man behöver litet tid för att beskåda innan man bestämmer sig. Även på denna punkt har propositionen tillstyrkts.

Sammanfattningsvis kan sägas, att reservanternas förslag innebär att stäng-

ningstiden kl. 19 bibehålles enligt den gamla lagen, att frågan om utvidgning av automathandeln kvarstår — som av majoriteten avstyrkts — och att demonstrationsaftnarna bibehålles, såsom föreslagits i propositionen. Den gamla lagen kommer således att få en utbyggnad i dessa två avseenden, om man godtar reservationen.

Jag ber, herr talman, att med detta korta inlägg få yrka bifall till de båda reservationer, som avgivits vid utlåtan-

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Såsom herr Svensson här redovisat innebär Kungl. Maj:ts förslag i förevarande proposition, att butik under en dag i veckan kan hållas öppen till kl. 21. Propositionen bygger på varudistributionsutredningens förslag, som avlämnades i maj månad förra året. Där föreslås, att kommunalt beslut icke må hindra butiks öppethållande till kl. 21 minst en kväll i veckan.

I propositionen föreslås — vilket också herr Svensson var inne på — ändringar i butikstängningslagen i tre olika hänseenden. De gäller dels vidgad möjlighet att hålla butik öppen under kvällstid, dels undantagande från lagens bestämmelse om sådant öppethållande som sker i demonstrations- eller upplysningssyfte och dels frigörande av automathandeln från vissa inskränkningar.

Huvudregeln i den nu gällande butikstängningslagen är, att butik får hållas öppen på söckendagar från kl. 8 till kl. 19, men lagen anger endast ett slags yttre ram med dessa tider och medför inte någon skyldighet för affärsinnehavaren att hålla öppet någon viss tid av dygnet. Kommun kan besluta om avvikelse från huvudregeln, antingen så att affärstiden inskränkes eller förlägges på annan tid än mellan kl. 8 och 19. Det är ju så, att avvikelser får utformas så, att butik samtliga söckendagar i veckan måste stängas före kl. 19. Såsom herr Svensson sade, innebär det nya förslaget att butik skall kunna hållas öppen från kl. 19 till 21 en dag i veckan utan att kom-

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

munalt beslut kan lägga hinder i vägen för detta.

Utredningens förslag har varit ute på remiss, och de flesta remissorganen har varit positivt inställda till uppmjukningen. Jag skall citera några av dessa remissvar — utom köpmännen och de handelsanställda finns ju också konsumenterna, och det är väl av betydelse vad de har för uppfattning i denna fråga. Man har sagt att det kanske betyder svårigheter genom förlängd arbetstid för de anställda, men denna sak är ju reglerad i arbetstidslagen och har i detta fall därför ingen betydelse.

Arbetsmarknadsstyrelsen säger, att någon förlängning av de handelsanställdas arbetstid icke torde vara att vänta på grund av den föreslagna ändringen av butikstängningslagen samt att en av olägenheterna för gifta kvinnor att antaga förvärvsarbete skulle komma att minskas. Näringsfrihetsrådet anför, att utredningens förslag helt ligger i linje med den fria konkurrensens idé och framhåller, att uppdrag lämnats att undersöka om inte tiden nu är inne för en mindre stel butikstängningslagstiftning som gör det möjligt att tillgodose såväl arbetstagarnas önskemål som allmänhetens rimliga krav på betjäning.

Länsstyrelsen i Malmöhus län understryker, att kvinnornas alltmera ökade insats i förvärvsarbetet medfört ett behov av större möjligheter till inköp under kvällstid, vilket behov på senare tid blivit än mer framträdande på grund av den i stor utsträckning tillämpade lunchstängningen. Jag tror att detta uttalande är riktigt — herr Svensson var inte av samma uppfattning, men han är inte heller från Malmöhus län.

Svenska stadsförbundet framhåller, att det är ostridigt att den nu rådande ordningen ur konsumentsynpunkt fungerat otillfredsställande. Riksförbundet Landsbygdens folk anför att ett genom lagändring stimulerat ökat öppethållande någon kväll i veckan i landsortsstäder och tätorter på landsbygden även synes kunna bli till nytta för landsbygdsbefolkningen genom att ge den möjlighet att med de allt rikligare förekommande

trafikmedlens hjälp efter arbetstidens slut i lugn och ro förlägga sina inköp till tätorternas försäljningsställen.

Yrkeskvinnors samarbetsförbund anser det som ett primärt konsumentkrav, att alla olika befolkningsgrupper oavsett deras arbetstider ges möjlighet att i lugn och ro göra sina inköp, vare sig det gäller de dagliga livsmedlen eller sällanköpsvarorna. Förbundet säger vidare, att affärerna därför måste beakta kundernas önskemål om att kunna handla under ett rimligt antal timmar av sin fritid. Förbundet vill även framhålla vikten av att detaljhandeln i sin service så smidigt som möjligt söker anpassa sig till allmänhetens krav.

Folkpartiets kvinnoförbund och Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund understryker också behovet av att konsumenterna ges bättre möjligheter att göra sina inköp utanför den vanliga affärstiden.

Det var sålunda några uttalanden från konsumentensidan, och de går alla i tillstyrkande riktning, nämligen att ett längre öppethållande behövs någon dag i veckan.

I utskottsmajoritetens yttrande framhålles också, att den nu allmänt tillämpade affärstiden torde göra det svårt för vissa konsumenter att företaga inköp och att ägna tillräcklig tid och omsorg åt sina inköp. I synnerhet torde dessa svårigheter uppkomma för de förvärvsarbetande kvinnorna. Särskilt de större städernas befolkning har det besvärligt, då många har långa resor till och från arbetet. Utskottsmajoriteten har också funnit, att för stora delar av allmänheten föreligger det behov av en utsträckning av tiden för butikernas öppethållande någon kväll i veckan. Men man anser, att de anförda skälen knappast torde motivera ett öppethållande ända till kl. 21. Man har på anförda grunder stannat för att förorda en begränsning av den i propositionen föreslagna utsträckta öppethållandetiden till kl. 20. Med detta ställningstagande anser sig utskottet ha tagit tillbörlig hänsyn till befogade önskemål hos såväl allmänheten som företagarna och de handelsanställda.

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

Öppethållande av butiker till kl. 20 en dag i veckan har också prövats på senare tid såväl i Stockholm som i dess förorter, och det tycks ha slagit väl ut. Jag hade ett samtal med en affärsman från Vällingby, och han har angett sin syn på saken på följande sätt: Detaljhandeln bör ha möjlighet att utan särskilt kommunalt beslut ha öppet en kväll i veckan till kl. 20. Erfarenheterna från Vällingby visar, att det går att genomföra detta inom alla branscher. Konsumenterna kan ha berättigade anspråk på detaljhandeln att få handla en gång i veckan ett par timmar extra. Att hålla öppet till kl. 21 ansåg han emellertid orealistiskt; med den syn han hade på saken skulle det inte gå att genomföra i praktiken på grund av svårigheterna att ordna arbetstiden för de anställda på ett tillfredsställande sätt. Det måste då nämligen införas längre raster, vilket gör det mycket besvärligt. Vidare säger han, att kundfrekvensen bortemot 20-slaget är ganska obetydlig. Detta har även konstaterats, säger han, vid julhandeln, vilket tyder på att folk inte har behov av längre öppethållande än till kl. 20.

I ett par motioner, som jag varit med om att föra fram här i kammaren, framhålles att varudistributionsutredningen i sitt betänkande har förutsett, att ett utsträckt öppethållande till kl. 21 kan bli betungande. Utredningen anser emellertid, att en bortrationalisering av de mindre affärerna närmast kan anses önskvärd — man menar, att de mindre affärerna skulle drabbas särskilt hårt av detta, men det anser man sig icke kunna ta hänsyn till. Motionärerna har emellertid inte den uppfattningen. Vi anser att ur både servicesynpunkt och i konkurrenssammanhang har välskötta småbutiker sin betydelse. Vi anför också, att butikstängningen inom ramen för gällande lag ytterst är beroende av överenskommelser mellan handelsorganisationer. Med hänsyn härtill kan det knappast anses lämpligt att öka skillnaden alltför mycket mellan den enligt lagen tillåtna och den i praktiken tillämpade butikstängningstiden. Det är

därför vi också anser, att riksdagen måtte begränsa den i propositionen föreslagna utsträckta öppethållandetiden till kl. 20.

Vad sedan beträffar förslaget om undantagande från butikstängningslagens bestämmelser om sådant öppethållande av butik, som sker i demonstrations- eller upplysningssyfte, har utskottet — såsom herr Svensson också erinrat om — varit enigt om att följa propositionens förslag.

Lika enig har man inte varit när det gäller att taga ställning till propositionens förslag att från lagens bestämmelser skall i princip undantas all automatsförsäljning, som ej sker i anslutning till annan tillhörig butik, där samma slag av varor saluföres. I propositionens förslag om frigörande av automathan-deln synes man helt ha förbisett, att denna fråga på ett par avgörande punkter har betydelse för folkhälsan. I varje fall redovisas inte några yttranden från målsmän för hälso- och sjukvård.

För det första är det uppenbart, att ett hämningsfritt uppsättande av automater runt våra skolor kommer att innebära ett svårt hot mot strävandena att trygga tändernas hälsa hos skolbarn. Redan under nuvarande förhållanden möter skolmyndigheternas försök att på disciplinär väg minska barnens konsumtion av sötsaker stora svårigheter på grund av att enstaka automater och försäljningsställen för sötsaker förlagts i skolornas närmaste omgivning. Enbart denna omständighet motiverar stor återhållsamhet i utökning av automathan-deln.

Denna är därjämte åtminstone tills vidare i huvudsak reserverad för dels sötsaker och frukt, dels tobaksvaror. För att illustrera detta förhållande skall jag anföra några siffror från en större svensk stad, från vilken jag har fått uppgift angående förekomsten av olika slag av automater. Dessa siffror är dock minimisiffror, eftersom skyldighet att anmäla automat till polismyndighet föreligger endast i sådåa fall då automaten inkräktar på gatumark. Med denna in-skränkning finns i den stad som jag här

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

syftar på 312 automater, därav 173 för livsmedel. Av de sistnämnda är flertalet, 163 stycken, avsedda för frukt och sötsaker. 139 automater är till för andra varor än livsmedel, och av dem utgörs flertalet, 128 stycken, av tobaksautomater. Jag tror att denna relation väl i stort sett gäller även i andra samhällen.

Livsmedelsautomaterna utgör alltså för närvarande mer än hälften av hela automatbeståndet. Vi har sålunda här att göra med ett slags försäljningsställen för livsmedel, där livsmedlen i regel är dåligt eller inte alls förpackade och där skyddet mot temperaturväxlingar vanligen är obefintligt. Från hygienisk synpunkt anses denna form av livsmedelshandel som olämplig, utom i det sällsynta fall då varan utgöres av konserver eller är försluten i annan fullgod förpackning.

Häremot kan invändas att endast de automattyper som godkänts av statens institut för folkhälsan skulle få användas. Men hälsovårdsnämnderna har den erfarenheten, att detta ingalunda är tillräckligt. Automathandeln med livsmedel är nämligen främst en fråga om skötseln av automaterna. Redan i nuvarande läge förekommer rätt ofta anmärkningar till hälsovårdsnämnderna från allmänheten emot beskaffenheten av varorna i en viss angiven automat, där livsmedel inköpts. Vederbörande inspektör kan ju då ganska lätt, eftersom automaten hänger utanför ett försäljningsställe, uppsöka butiken och åtföljd av innehavaren granska automatens innehåll. Det är uppenbart att denna kontroll blir avsevärt svårare om den skall avse en automat, vars innehavare kanske bor i en helt annan del av staden. Man har berättigad anledning anta, att en enskild butiksinnehavare som har en automat är mera mån om skötseln av varorna än ett större automatsbyrå, där ansvaret lägges på en eller flera anställda personer. En frisläppning av automathandeln kan vidare medföra att ömtåliga livsmedel i större utsträckning kommer att tillhandahållas, exempelvis smörgåsar med pålägg i form av charkuterivaror, majonnäser eller dy-

likt. Om automaterna inte är kyllda kan vid hög temperatur bakteritillväxt ske, och risk för matförgiftning kan föreligga. I 10 § i livsmedelsstadgan föreskrives i fråga om livsmedel i livsmedelslokal, att anordningar för kylning av varorna skall finnas där så med hänsyn till varornas beskaffenhet erfordras. Om förslaget till frigivande av automathandeln enbart hade gällt andra varor än livsmedel hade sålunda en viktig anmärkning mot förslaget bortfallit. Men även då hade anledningen till betänksamhet varit befogad.

I sitt remissvar säger länsstyrelsen i Malmöhus län — jag anför fortfarande den instansen — att den finner det tveksamt om man bör frisläppa automathandeln, då konsekvensen härav för närvarande svårigen kan överblickas och då butikshandeln kan komma att utsättas för alltför kännbar konkurrens ifrån automathandeln, vilket får ytterst ofördelaktiga verkningar för konsumenterna. Även länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län samt ett par handelskamrar, Svenska handelsarbetareförbundet — jag fäster herr Svenssons uppmärksamhet på detta — och Sveriges köpmannaförbund avstyrker eller föreslår ytterligare utredningar.

Av anförda skäl finner också utskottsmajoriteten att det inte för närvarande föreligger tillräckligt vägande grunder för den föreslagna ändringen i fråga om automathandeln.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här har anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! Som reservanternas talesman anförde har både företagarnas och de anställdas organisationer reagerat emot den uppmjukning av butikstängningen som här föreslås. Särskilt förslaget om utsträckt öppethållande en kväll i veckan har väckt protester från de handelsanställdas sida, inte minst därför att de allttjämt anser att butikstängningslagen har en viss karaktär av social skyddslagstiftning. Föredra-

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

gande departementschefen har i propositionen antytt som sin uppfattning, att lagen inte längre skulle vara motiverad ur sådana synpunkter. Det kan då förtjäna att erinras om att vid riksdagens senaste behandling av denna fråga, år 1948, uttalades det att lagen fortfarande utgjorde ett visst skydd mot en för de anställda ogynnsam förläggning av arbetstiden.

Det sägs nu i propositionen, att lagen ursprungligen syftade till en reglering av arbetstiden för de inom handeln anställda. Jag skulle vilja tillägga, att under mycket lång tid utgjorde butikstängningslagen den enda lagmässiga regleringen av arbetstiden för de i handeln sysselsatta. Jag tror att just i det förhållandet kan man också finna en viss förklaring till att intresset från butikernas folk genom tiderna har knutits starkt till den här frågans handläggning.

Jag skall inte ge mig in på någon historik över utvecklingen sedan den tid för snart 50 år sedan, då vi fick den första butikstängningslagen. Den hade ju till att börja med endast den karaktären, att den kunde tillämpas i städer, köpingar och municipalsamhällen, och det stod sådana kommuner fritt att anta och tillämpa lagen, om de så ville. Men det kan förtjäna erinras om att när den allmänna arbetstidslagen 1919 antogs, undantog man de anställda i detaljhandeln, och det dröjde hela 20 år, eller till 1939, innan vi fick en arbetstidslag för detaljhandeln. Det är värt att observera, att den blev permanent först efter andra världskrigets slut. I arbetstidslagens ställe fick de handelsanställda år 1919 en allmängiltigt butikstängningslag som bestämde öppethållningen från kl. 8 till kl. 19, d. v. s. samma tid som alltiämt gäller.

Naturligtvis har butikstängningslagen under 20-årsperioden mellan 1919 och 1939 varit ett synnerligen bristfälligt medel för begränsning av arbetstiden. Den hade då liksom nu sin största förtjänst i att arbetstiden blev något så när rimligt förlagd under dygnets timmar. Jag kan erinra om att mjölk- och bage-

ributikerna ännu 1932 hade en arbetstid som i genomsnitt var 60 timmar per vecka, och hela detaljhandeln hade då en arbetstid på 51 till 52 timmar.

Det kan förtjäna att vidare erinras om att den fackliga organisationen vid den här tiden hade en mycket ringa utbredning. Den strävade naturligtvis efter att avtalsvägen nå en begränsning av arbetstiden och nådde efter hand vissa resultat. De kommunala beslut om inskränkning av öppethållningstiden, kom till under den tiden, och det skall inte fördöljas, att de anställda då såg det som en möjlighet att genom kommunala beslut få sin orimligt långa arbetstid begränsad.

Det har ju sagts i fråga om butikstängningslagen att den har förlorat i betydelse så mycket, att den helt kan upphävas, och den nu föreslagna öppethållningen till kl. 21 betecknas i propositionen som en partiell reform. Man har då anledning att tänka sig, att det väl är meningen att fortsätta med flera åtgärder i denna riktning.

Jag skall inte för min del försöka fördjupa mig i hur frågan kommer att utveckla sig i framtiden, men helt allmänt skulle jag vilja säga, att vi i det här landet har många lagar, om vilka man kan göra gällande, att de inte i dag har fullt samma betydelse som de hade en gång i tiden när de genomfördes. Men därför går vi inte ut och försöker rasera dem, även om det naturligtvis kunde var anledning till diskussion på åtskilliga punkter. Butikstängningslagen har således — nu ser jag den ur arbetstagsarsynpunkt — det goda med sig, att den sätter vissa gränser för arbetstidens förlängning. Inställningen till en lag av det här slaget blir beroende på hur man bedömer värdet av en rimligt förlagd arbetstid för de anställda och — såsom reservanternas talesman sade — även för många av de småföretagare som finns på handelsn område.

Vi vet alla att det finns många arbetstagargrupper som får finna sig i att arbeta vid de mest olämpliga tider på dygnet, därför att det ur samhällets

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

synpunkt är nödvändigt eller anses ekonomiskt fördelaktigt att så sker. Detta framhålles ju också i propositionen. Men det är faktiskt inte skäl för att man på områden, där det inte är nödvändigt eller där det inte ens är ekonomiskt motiverat, skall börja tillämpa en obekväm arbetstid. Nog skulle det kunna mobiliseras skäl, mer eller mindre acceptabla, för att exempelvis myndigheter och offentliga inrättningar av olika slag skulle tillmötesgå ett allmänt intresse genom att hålla sina expeditioner och sina inrättningar öppna till kl. 21 eller kl. 20 en eller ett par dagar i veckan. Jag är faktiskt övertygad om att de där anställda, även om de tillhör den lyckliga grupp i vårt samhälle som har 40 timmars arbetsvecka, likväl skulle reagera emot ett sådant förslag. Det finns folk som har frågat sig: Vilka blir de nästa åtgärderna från regeringens sida för att skapa ökad bekvämlighet för allmänheten? Det är klart att det finns folk som funderar över hur den kommer att förfara när det gäller samhällets olika inrättningar, som den har inflytande över.

Det är således naturligt, att man från fackligt håll har betecknat det förslag, som lagts fram om öppethållning en kväll i veckan till kl. 21, så som ett reaktionärt förslag och därtill såsom ett överflödigt uttryck för lusten att regera eller reglera på områden, där kommunerna på ett utmärkt sätt själva kan klara uppgiften.

Det faktum att kommunerna har ett visst mått av inflytande när det gäller att reglera butikernas öppethållande är inte ett unikt förhållande för Sverige. I Norge exempelvis är det enbart kommunal lagstiftning, och där varierar stängningstiderna från kl. 17 till kl. 19 under vardagarna och från kl. 15 till kl. 16 på lördagarna.

I Danmark har kommunerna också rätt att göra inskränkningar liksom här, och likväl är den danska lagen väsentligt snävare än den svenska. Lagen stadgar att under tiden måndag fram till torsdag skall butikerna stängas senast kl. 17.30, på fredag medges det vis-

serligen öppethållande till kl. 20, men i gengäld stadgar lagen att man på lördagar skall stänga kl. 14. I praktiken är det så i Danmark, där det också råder en viss skillnad mellan praxis och lagstiftning, att man i allmänhet stänger kl. 19 på fredag och kl. 13 på lördag. Jag kan lova, att om vi finge en lag av detta slag här i Sverige, skulle den tas emot med uppsträckta armar av de handelsanställda.

I Finland — om vi nu skall gå vidare i de nordiska ländernas lagstiftning — stadgas att affärerna skall stängas kl. 17 på lördagar och kl. 18 övriga vardagar. Praxis är att man stänger kl. 15 eller kl. 16 på lördagar och kl. 17 övriga dagar.

Går vi utanför Nordens gränser skall vi visserligen finna länder, där det inte finns någon butikstängningslag, men vi skall också finna länder som har sådan lagstiftning. I Tyskland stadgar lagen stängning kl. 19 liksom hos oss, och i Österrike, där man har lokal reglering, är stängningstiden i allmänhet kl. 18.

En jämförelse med de nämnda länderna, särskilt med våra nordiska grannländer, visar alltså att vi i verkligheten har en liberal lagstiftning om butikstängning i vårt land, och jag tror man kan våga påstå, att våra handelsanställda har visat sig vara införstådda med att de tjänar en servicenäring — de har tagit konsekvenserna av detta bl. a. genom att acceptera en arbetstid under lördagarna, som är längre än för andra grupper, och de har därigenom fått en kortare veckovila än vad andra grupper i allmänhet åtnjuter.

Det finns enligt min mening inte några vägande skäl för en ändring av den nuvarande lagen om butiksöppethållande vare sig enligt propositionens eller utskottsmajoritetens linje. De behov som lokalt kan föreligga i fråga om utsträckt öppethållande kan ju tillgodoses genom kommunala beslut, och personalens organisation ställer sig inte avvisande till sådana lokala försök. Det visar exempelvis det förhållandet, att sådana försök pågår här i Stockholm.

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

Jag har i min framställning hittills avsiktligt begränsat mig till att redovisa de handelsanställdas synpunkter på det föreliggande lagförslaget. Jag vill emellertid gärna avsluta mitt anförande med några allmänna reflexioner kring öppethållningen och konsumenternas inköpsmöjligheter.

Den nu vanliga öppethållandetiden sammanfaller, som vi har sett, inte med den som lagen möjliggör. Man stänger i allmänhet kl. 18, och det gör man — jag tror att det var herr Axel Svensson som nämnde det — därför att folk inte kommer och handlar efter den tiden. Det är ju så, om jag får lov att tillspetsa det något, att folk i allmänhet nog vill tillbringa sina kvällar i hemmet och inte har lust att springa runt i butikerna och handla. Folk har ju faktiskt möjlighet att förbruka sina pengar under den vanliga butikstiden och skaffa sig de varor de behöver. Jag tror inte det är på den punkten man känner sig besvärad.

Man kan fråga sig, hur ofta det egentligen kommer i fråga att gå i butiker. Hur stor betydelse har de ting vi här diskuterar? Enligt en utredning som socialstyrelsen gjorde år 1947 — jag medger att den inte nu är aktuell — visade det sig att en hemmafru gjorde tolv butiksbesök i veckan, varav elva gällde livsmedelsbutiker. En förvärvsarbetande husmor gjorde tio butiksbesök i veckan, och det var även för hennes vidkommande endast ett butiksbesök som inte gällde livsmedelsbutiker. Tar man då också hänsyn till den våldsamma utveckling som har skett på livsmedelshandelns område under de senaste årtiondena — jag tänker framför allt på tillkomsten av snabbköpsbutiker — är det uppenbart att folk fått det mycket lättare att köpa sitt varubehov nu än förr i tiden. Det är kanske möjligt att vi genom att praktisera kvällsöppethållning skulle kunna inrikta människorna på ett nytt sätt att handla; vi skulle kunna skapa nya inköpsvanor och därigenom också skapa behov som nu inte finns.

En skribent i en stor veckotidning

skrev för en tid sedan om en kvällsöppna butik sålunda: »Man kan komma hem i tid och äta i lugn och ro med familjen och ta den lilla kvällspromenaden till den där butiken och köpa tomaterna, frukten, sodavattnet, kexpaketet den kvällen det kommer hem en oväntad gäst eller den gång ungarna plötsligt kommer på, att det ju är i morronbitti dom skall ha utflyktsmat-säck med.»

Det kommer inte så förfärligt många oväntade gäster i svenska hem — det ligger liksom inte för oss att springa runt och överraska varandra. Och de oväntade utflykterna är inte så många de heller.

Jag tror för min del att det också finns anledning fråga, vad den här bekvämligheten skulle kosta oss som konsumenter och kosta även dem som inte har något som helst behov av kvällsöppna butiker. Den saken är inte utredd, men alla vet att lönekostnaderna är en dryg post på detaljhandelns kostnadssida, även om de anställda visst inte hör till de särskilt välavlönade grupperna i samhället. Det är någonting sådant som 70 procent av kostnaderna som går till lönerna, och det säger ju åtskilligt. Alla är överens om att det bör ges kompensation för obekvämt förlagd arbetstid, och det måste ovillkorligen medföra en fördyring av varorna om man mera allmänt skulle praktisera öppethållande till klockan 20.

Även från konsumentsynpunkt, menar jag, kan det därför finnas skäl att hålla igen i fråga om öppethållningstiden, och någon undersökning om konsumenternas innersta önsknings i denna fråga har såvitt jag vet inte blivit gjord.

Jag hade ju nöjet att tillhöra varudistributionsutredningen under statsrådet Lindströms mycket effektiva och angenäma ordförandeskap, och jag tror faktiskt att vi var överens om allting — utom just i fråga om butikstängningen. Och jag måste säga, att vad vi från kommitténs sida gjorde för att utreda den frågan, var oerhört litet. Vi försökte inte på något som helst sätt undersöka de kostnadsmässiga faktorer, som

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

jag nyss talat om, och jag har för min del alltid uppfattat detta kommittéförlag som mycket illa sakligt underbyggt. Därför skulle jag livligt beklaga, om riksdagen nu skulle bifalla det föreliggande lagförslaget om utsträckt öppethållande, och denna min inställning gäller också det förslag, som folkpartiets representanter har väckt i form av en motion, som sedan majoriteten har bifallit, om öppethållande till kl. 20.

Jag ber därför att få yrka bifall till den av herr Axel Svensson m. fl. avgivna reservationen.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Tre små uppmjukningar i gällande butikstängningslag hade regeringen föreslagit i proposition 162. Utskottet vill oförändrat tillstyrka endast en av dem. Här har nu utredningsmajoritetens talesman redogjort för kompromissförslaget, när det gäller möjligheterna till kvällsöppet en kväll i veckan, och utskottsminoritetens talesman och motionären har motiverat varför de inte vill ha någon ändring alls i detta avseende. Även beträffande Kungl. Maj:ts förslag om en viss liberalisering av automathandeln har utskottet kraftigt delat på sig. Det är då inte ur vägen att också regeringens synpunkter får en liten introduktion inför kammaren, även om kammaren inte kommer att få tillfälle att rösta på regeringens förslag i punkten om kvällsöppet.

Först vill jag rent allmänt säga, att den föreslagna lagändringen, varigenom man skulle utsträcka rätten att hålla butik öppen till kl. 21 en kväll i veckan, med hänsyn till sin praktiska räckvidd inte var någon stor fråga, när propositionen avläts till riksdagen, och den har undan för undan blivit mindre. Det får nämligen föga praktisk verkan att ge en frihet till parter, som inte vill begagna sig av den, såsom i detta fall, och under de senaste veckorna har ju de handelsanställdas organisation klart låtit förstå, att den inte vill ha och inte vill begagna sig av de möjligheter till rörligare butikstider, som lagändringen skulle medge.

Att här förelegat ett visst motstånd inom handeln, visste vi ju förut. Men den allmänna opinionen har blåst allt kraftigare till favör för en något friare butikshandel med bättre service för konsumenterna och så hoppades man, att en lagändring, som inskränker kommunernas rätt att inskränka butiksöppethållandet en kväll i veckan och därmed överlämnade åt köpmännens och de handelsanställdas organisationer att själva gemensamt bestämma takten i utvecklingen — själva bestämma för vilka branscher och orter de till äventyrs funne det befogat med och ville medverka till en uppluckring av nuvarande butikstängningspraxis — skulle komma att accepteras av parterna. Men det ser ut som om så inte vore fallet, och därmed blir, som sagt, frågan huruvida lagen medger öppethållande av butik till kl. 21, kl. 20 eller kl. 19 en kväll i veckan mera av teoretiskt intresse. Ur den synpunkten spelar det alltså inte någon avgörande roll hur riksdagen röstar här.

Men en del av oss tycker att frågan också har en principiell sida, och en icke alldeles oväsentlig sådan. Från denna lilla detalj om butiksöppet kan man nämligen vidga frågeställningen till den större och allmänare frågan: Hur länge skall samhället omge med skyddsbestämmelser ett område, där starka organisationer vuxit fram, som borde vara mogna att själva ta ansvaret för att säga ja eller nej till anspråk från tredje man? Vi har i åratals hört klankande på statlig förmynderskapsmentalitet och centraldirigering från håll, där man å andra sidan ofta blundat för den monopol- och kartellmentalitet, som uppträtt här och var inom den enskilda sektorn av näringslivet. Samma brist på konsekvens synes det mig vara att skjuta in sig på karteller, monopol och andra privata konkurrensbegränsningar och önska statens medverkan till deras upplösning, men samtidigt vara så ängslig för att tumma på bokstaven i en lag, bakom vilken ett gruppintresse anser sig bättre skyddat mot ett allmänintresse än om bokstaven i fråga komme bort. Jag skall inte för närvarande fördjupa mig mer

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

i principiella tankegångar. Det är, såsom biskop Thomas uttryckte det, en fråga om vem »frihet rätt kan bära», och en regering får vid praktiska avgöranden foga sig i vad riksdagen som språkrör för folkmeningen anser om härkraften i varje särskilt fall.

Herr Holmqvist tyckte att regeringen reglerar i onödan. En herr Holmqvist närstående tidning har i anledning av dagens ämne adresserat mig med Palmærs bekanta uppmaning: »Låt bli att regera Karl Johan lille!», men utelämnat sista biten av citatet: »... så slipper du ris.» Man har tolkat bisatsen så, att om man regerar *mot* ett gruppintresse, så gör man bättre i att låta bli. Men det är nu inte min uppfattning om regerandets principer, utan den kan bättre beskrivas med ett annat citat, nämligen av Goethe, som yttrade: »Den regering är bäst, som lär oss regera oss själva.»

Jag skall bara i korthet erinra om varför regeringen trott, att tiden nu skulle vara mogen för en viss något större frihet när det gäller butikshandeln. När den första butikstängningslagen infördes 1909 skedde det främst, såsom herr Holmqvist erinrade, i syfte att skydda de handelsanställda mot en ofta alltför lång arbetstid. Arbetsmarknadsorganisationernas starka ställning och sociallagstiftningens utvidgning har numera gjort butikstängningslagen tämligen överflödig ur *denna* synpunkt, eftersom arbetstidens längd för de anställda ändå är reglerad på tillfredsställande sätt. Under slutet av 1930-talet och under 1940-talet omarbetades butiksstängningslagen med treårsintervaller, och när den fick sin nuvarande utformning 1948 diskuterade de sakkunniga lagens vara eller icke vara. Att de stannade för att bibehålla lagen var främst av två skäl: för att bereda småföretagaren-butiksinnehavaren en rimlig fritid och för att upprätthålla i stor sett likartade konkurrensförhållanden mellan olika näringsidkare. Man diskuterade samtidigt en lagstiftning, som skulle *ålägga* affärsidkarna skyldighet att hålla affärerna öppna vissa tider på dygnet. Man menade dock att allmänhetens intresse av lämpligt avvägda butikstider

borde kunna tillgodoses utan några tvångsåtgärder. Däremot rekommenderade de sakkunniga att lokala förhandlingar mellan representanter för allmänheten, köpmännen och de affärsanställda med det snaraste borde igångsättas på samtliga platser, där intresse funnes för en utsträckning av affärstiden åtminstone en gång i veckan till kl. 19 eller 20.

Några sådana förhandlingar har dock inte förekommit. Allmänheten är ju inte organiserad så att den kan öppna förhandlingar med handeln, utan dess enda representation har varit och är kommunernas fullmäktige. Kommunerna har som bekant — härför har redogjorts av flera talare — rätt att göra avvikelser inom ramen för gällande butikstängningslag och medge öppethållande icke bara till kl. 20, såsom herr Sunne påpekade här, utan även till kl. 21, om de skulle vilja det och om det kan inrymmas inom den totala veckoarbetstiden. Kommunerna kan alltså medge utsträckt affärstid inom dessa gränser eller inskränka affärstiden. Men intresset hos handeln för avvikelser har varit starkt inriktat på ett minskat i stället för ett förlängt öppethållande. Och då handeln är, som vi alla nogsamst erfarit, en stark maktfaktor, har de kommunala besluten kommit att avspegla detta.

Det har därmed blivit ganska uppenbart, att utan att en allmän opinion fick tillfälle att lufta hela problemet och ge sig till känna i den ena eller andra riktningen, skulle ingenting komma att hända i riktning mot rörligare butikstängningstider. Förslaget från varudistributionsutredningen för ett år sedan om möjlighet till kvällsöppet en gång i veckan kom dock att utlösa denna allmänna opinion. Experimentlustan lossnade här och var i Stockholm, tidningarna skrev om det och konsumenternas organisationer kom med bifallsyttringar.

Varudistributionsutredningen hade redovisat huvudsakligen tre skäl för sitt liberaliseringsförslag: 1) Belastningstopparna i handeln vid veckosluten behövde utjämnas med hänsyn till handels eget arbete och ekonomi; 2) en jämnare

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

kundfrekvens gav rum för mer konsumentupplysning och bättre överlagda köp — viktigt särskilt vid köp av större och varaktiga konsumentvaror, som tar ett djupt grepp i kassan; 3) några timmars butiksöppet efter den ordinarie arbetstiden för flertalet yrkesgrupper skulle underlätta inköpen för de förvärvsarbeteande husmödrarna, vilkas antal starkt ökat, och för landsbygdens befolkning, som numera i allt större utsträckning gör inköp av större varor i närbelägna tätorter.

Remissopinionen anslöt sig i allmänhet till dessa utredningens synpunkter. Herr Sunne har redovisat denna remissopinion ganska utförligt. Jag vill bara ännu en gång erinra om att de stora löntagarorganisationerna, LO, som förde inte minst industriarbetarnas talan, och TCO för tjänstemännen, tillstyrkte en uppmjukning av lagen. RLF gick längst och yrkade på kvällsöppet två kvällar i veckan. Kooperativa förbundet tillstyrkte likaså och förklarade, att en utsträckning av butikstiden »kommer tämligen oemotståndligt att arbeta sig fram» — herr Carl Albert Anderson! — »ehuru i olika takt för olika orter och områden». — »I den mån en ändrad butikslagstiftning ger möjlighet för en bestämd konsumentopinion att utöva erforderligt inflytande kan motståndet hos yrkes- och personalorganisationerna inte undgå att försvagas.» De stora politiska kvinnoorganisationerna, Husmödersföreningarnas riksförbund och Yrkeskvinnors samarbetsförbund, tillstyrkte livligt. Ett par andra kvinnoförbund ville ha rörliga butiksöppettider, men hoppades att man inom ramen för nuvarande lagstiftning skulle kunna uppnå detta genom handelns frivilliga anpassning.

Jag har tyvärr inte för egen del kunnat vara lika optimistisk om en sådan frivillig anpassning, med hänsyn till att det under åtta år inte har blivit någonting av med de lokala förhandlingar mellan representanter för handeln och allmänheten, varom departementschefen i sin proposition om butikstängningslagen 1948 framhöll, att han ville under-

stryka — och riksdagen instämde här i — »hur angeläget det är att dylika förhandlingar komma till stånd och att de leda till ett för allmänheten positivt resultat». I stället får vi nu höra, att det inte föreligger något »behov» av ytterligare butiksöppet. Detta skulle bevisas av att affärer, som sedan kort tid tillbaka försöksvis tillämpat 20-stängning några kvällar i veckan, icke genomgående kan uppvisa någon ökad omsättning eller kanske har fått som herr Sunne erfarit en lite uttunnad kundström kring 20-snåret.

Ja, det må vara att man på sina håll haft nedslående erfarenheter av kundfrekvensen. Men så mäter man väl ändå inte behovet på ett tillförlitligt sätt? Alla inser att behovet är olika stort beträffande olika varuområden och olika varuslag. Endast en fri anpassning på litet längre sikt kan ha utsikt att visa oss något om det nu latent och förträngda behovets verkliga omfattning. Om det nu verkligen vore så, att allmänheten inte hade behov av någon ändring i nuvarande butikstängningspraxis, varför är man då så orolig för att den allmänna opinionen skall driva de två starka parterna — köpmännen och deras anställda — till medgivanden, som de inte själva vill göra och inte heller behöver göra, om den lilla lagändring, som Kungl. Maj:t och — med viss moderation — utskottsmajoriteten förordar, skulle bli antagen av riksdagen? Meningen med denna ändring är ju inte att påtvinga kommunerna något, utan att via kommunerna ge en rättighet åt handeln, som handeln *må* utnyttja, som det står i lagtexten, som handeln kanske inte vill ha, men som den inte heller har skyldighet att begagna sig av, om den inte vill.

Den möjlighet, som den nuvarande lagen ger, har inte utnyttjats, sade herr Axel Svensson i början av debatten och pekade på de få avvikelser som förekommit. Det är så sant som det är sagt. Här har trycket hos partsorganisationerna gjort sig väl gällande vid de kommunala besluten. Ingen förtänker dem heller att arbeta för sina intressen varhelst de kommer åt, i fullmäktigeförsamlingar

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

liksom här i riksdagen. Det är deras demokratiska rättighet. Men konsumenterna kan också ha rätt att föra fram sina mera allmänna serviceintressen utan att få påskrivet för att de skulle vara reaktionära, som vi hörde herr Holmqvist säga nyss. Jag vill bara kort och gott konstatera, att konsumenterna hittills har varit en mindre stark »pressure group» än handelns egna företrädare och att detta har avspeglats i de kommunala besluten.

Samma styrka som partsorganisationerna där ådagalagt borde likväl kunna utnyttjas för att ordna en alltigenom tillfredställande kompensation åt de anställda på de arbetsplatser inom handeln, som skulle vilja begagna sig av ett utsträckt öppethållande.

Frågan om arbetstidens *förläggning* och frågan om arbetstidens *längd* är ju två vitt skilda frågor. Det har personalen inom andra servicenäringar — t. ex. hotell- och restaurangbranschen, telefon- och telegrafyrkena, kommunikationsväsendet och sjukvården — väl förstått, när den ordnat kompensation åt sig för obekvämt arbetstid. Vi har en arbetstidslag, som reglerar arbetstiden per vecka, och vi har starka partsorganisationer och det är ju alls inte fråga om att på bakvägar föra in något överarbete, som inte skall betalas rejält i kontanter eller genom kompensationsledighet.

Så gör jag till sist ett hopp över till frågan om automathandeln. Om den kan ju sägas, att den ger konsumenterna en viss form av kompensation för stängda butiker. Den har också utvecklats snabbt under det senaste årtiondet. Redan i det betänkande, som låg till grund för nu gällande butikstängningslag, framhölls att en utvidgad automathandel var önskvärd och att de sanitära farorna härav redan väsentligt minskat genom de nya hygieniska varuförpackningarna och den förbättrade konstruktion, som automatapparaterna fått och som erbjöd ökat skydd mot varornas försämring eller förstöring på grund av väderleks- eller temperaturväxlingar. Den föreslagna utvidgningen av automathan-

deln vann så gott som allmänt gillande redan vid remissbehandlingen år 1948. Socialstyrelsen som tidigare hade varit tveksam i fråga om automaterna med hänsyn till de snaskfrestelser för barn och ungdom, som de skulle medföra och som vi hört herr Sunne tala om här i dag, bekände redan då, att den hade reviderat sin uppfattning på den punkten. Sak samma anförde Folkpartiets kvinnoförbund, som menade att den sortens skäl inte längre var gångbara och inte kunde åberopas mer. Det var år 1948. Nu har det gått åtta år sedan dess, och vi försöker ta ytterligare ett litet steg för att liberalisera automathandeln. Även denna gång har remissopinionen varit övervägande positiv. Jag är då ganska förvånad över att finna att de gamla argumenten, som man trodde redan förlorat sitt underlag, dyker upp igen i utskottsskrivningen mot automathandeln.

Jag har nu talat tillräckligt länge åtminstone i denna rond. Av vad jag sagt framgår, att jag skulle vilja rekommendera kammaren att rösta med utskottsmajoriteten beträffande butiksöppethållandet — dess förslag står dock Kungl. Maj:ts närmast — och med reservanterna i vad det gäller automathandeln.

Herr HOLMQVIST (s) kort genmäle:

Statsrådet Lindström gjorde en jämförelse som jag måste säga förefaller mig häpnadsväckande. Om jag fattade statsrådet rätt yttrade hon att det är ganska underligt att samma krafter, som kan vara med om att bekämpa karteller och monopol på andra områden, vill slå vakt om en lagstiftning som enligt statsrådets mening också hade karaktären av ett monopol, således lagstiftningen om butikernas öppethållande.

Jag har förut hört resonemang om att man skulle kunna anställa jämförelser mellan monopol och karteller och exempelvis lagstiftning eller avtalsförhandlingar, men jag har faktiskt ännu aldrig hört ett socialdemokratiskt statsråd framföra den uppfattningen. Den är fullständigt främmande för mig. Enligt

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

min mening föreligger en väsensskillnad mellan de beslut, som fattas i detta rum, och de åtgärder som vidtas för att upprätthålla karteller och monopol och vilka vi vill bekämpa. I det förra fallet är det ändå representanter för svenska folket som lagstiftar.

Jag tror nu inte att statsrådet Lindström menade precis vad hon sade, och jag har därför tagit upp frågan för att ge henne tillfälle att rätta till sitt uttalande.

Vad sedan beträffar frågan om de lokala överläggningarna om öppethållandet förklaras det att man förväntade att sådana skulle komma till stånd. Ja, naturligtvis kan inte i främsta rummet de handelsanställda lastas för att sådana överläggningar inte kommit till stånd i sådan utsträckning som statsrådet Lindström hade önskat. Jag vill erinra om att det ju inte förhåller sig på det sättet att konsumentintressena liksom är lämnade åt sig själva. Som vi vet dryftar de fackliga organisationerna sådana här frågor, och både Kooperationen och den enskilda köpenskapen har kontakt med kvinnorna. Såvitt jag vet finns det ett mycket stort och livskraftigt kvinnogille inom den kooperativa rörelsen. Man kan därför inte säga att konsumenterna så att säga har lämnats åt sitt öde, utan det finns redan organisationer som företräder deras intressen. Om ingenting har skett på detta område, beror det, tror jag, främst på att det inte förelegat något större behov av en förändring.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! Jag kan i huvudsak instämma i vad herr Sunne har sagt, men jag vill komplettera hans uttalanden inte minst mot bakgrunden av vad statsrådet Lindström har anfört.

Till en början en reflexion: Är det inte så att vi här i riksdagen har den allmänna meningen, att när det pågår en utredning skall man inte fatta några beslut som föregriper vad utredningen sedan har att bjuda på? Inte desto mindre föreslår nu departementschefen,

att trots att det har tillsatts särskilda sakkunniga som arbetar på detta område, skall det vidtagas partiella reformer. Att detta varit mindre välbetänkt framgår av att oenigheten i utskottet varit ytterligt stor och därav att kritiken mot propositionen har varit anmärkningsvärt omfattande.

I fråga om frigörandet av automathandeln tycker jag att det är beklagligt att statsrådet Lindström har medverkat till detta, i synnerhet om man uppfattar statsrådet som en familjeminister. Ty vad är det vi har att vänta av den ökade automathandeln? Jo, en ökad förbrukning av sötsaker. När statsrådet Lindström i frågan om öppethållande av affärslokalerna medvetet ställt sig i motsats till ett gruppintresse, så tror jag att statsrådet här omedvetet gjort sig till talesman för ett annat gruppintresse, nämligen de snaskätande barnens. Jag är övertygad om att de gärna skriver under statsrådets citat, att den regering är bäst som tillåter oss att regera oss själva.

Jag tror alltså att statsrådet inte har avsett att det skulle bli någon skadlig verkan av denna reform, då statsrådet framhåller att dessa argument mot en vidgad automathandel har framförts tidigare men nu anses vara förlegade. Ja, statsrådet, det kanske förhåller sig så, att man inte har rådfört sig med de myndigheter som har med livsmedelshandeln att göra. Jag kan försäkra statsrådet, att detta inte är någon politisk fråga och att alla som sysslar med livsmedelshandel har ett bestämt missstroende mot en vidgad automathandel med livsmedel. Redan den nuvarande automathandeln i ofta dåliga förpackningar medför i ett stort antal fall klagomål från allmänheten hos hälsovårdsnämnderna, som då får rycka ut och inspektera vederbörande automater. Det är uppenbart att skötseln av dessa automater kommer att bli ännu sämre, när automaterna inte längre hänger utanför vederbörande affärsinnehavares butik utan tillhör ett bolag i en helt annan del av staden. Jag tror att det hade varit betydligt riktigare, åtminstone om

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

man ser saken ur skolmyndigheternas och läkarmyndigheternas synpunkt, att försöka förhindra i varje fall ett ytterligare uppsättande av snaskautomater. Jag talar nu närmast som skolläkare, och jag är övertygad om att det inte kan ha varit statsrådets mening, att vi skolläkare skall springa omkring och tigga och be fastighetsägarna i skolans närhet att inte tillåta uppsättande av snaskautomater på sina fastigheter. Jag är i princip anhängare av fri konkurrens och fri handel, men jag måste säga att om denna princip kommer i konflikt med viktiga hälsovårdsintressen, så anser jag att frihandelssynpunkterna måste vika för hälsovårdsintresset.

Det är också en annan synpunkt, som man bör betona men som inte har kommit fram i debatten. Statsrådet Lindström anser att automathandeln ovillkorligen kommer att innebära en förbättrad service. Det finns emellertid åtminstone ett par länsstyrelser och ett par handelskammare, för att inte tala om Svenska handelsarbetarförbundet, som har betvivlat den saken och sagt ifrån, att ju större konkurrens de egentliga butikerna får på grund av automathandeln, desto starkare uttunnas personalen i de egentliga affärerna, och på grund därav måste man räkna med att servicen i dessa affärer försämras.

Beträffande debatten om öppethållandet av butikerna anser jag liksom statsrådet, att det är att tvista om påvens skägg. Det spelar egentligen ingen roll vad som står i lagen, ty det blir till syvende og sidst partsorganisationerna som bestämmer hur lagen skall tillämpas. Det finns ju också myndigheter, bland annat socialstyrelsen, som föreslagit helt slopande av butikstängningslagen.

Med dessa ord, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets utlåtande.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Herr Holmqvist var mycket upprörd över parallellen med kartell- och andra gruppintressen. Jag vill bara svara, att det är inte bara i detta avseende som en allians mellan arbetsgivare

och anställda angående anställningsförhållandena kan ur tredje mans synpunkt betyda en monopolställning, skyddad av lagen.

Sedan vill jag vända mig mot herr Huss' synpunkter, då han trodde sig kunna dubba mig till riddare för de snasksugna barnen. Jag tror att han överdriver dessa farhågor mycket starkt. Ett snasksuget barn har sällan pengar att köpa på de större godsaksförpackningar, som saluföres i automaterna. De köper sin femöreskola eller tioöres slichepinne i de öppna kioskerna, och det är inte sannolikare att automaterna skulle fresta snaskhungern än att de skulle öka tobaksbruket hos småpojkar, vilket man på sin tid anförde mot dem. Det visar sig ju att grabbarna köper löscigarretter. Herr Huss sade vidare att man hade anledning att reagera från hemmens sida mot en utvidgad automathandel, som skulle medföra så många hygieniska vådor. Nu är det ju så att statens institut för folkhälsan har hand om typgranskningen av de automater, som får uppsättas, och institutet har provat och godkänt för närvarande 58 olika automattyper, som är i bruk, såsom hygieniskt tillfredsställande och tekniskt betryggande mot inbrottsförsök. Här går utvecklingen framåt med stormsteg. Det är inte bara automater för tobak och sötsaker som dominerar, utan vi börjar även få automater för alla sorters livsmedel, för läskedrycker, juicer och annat sådant. Alla slag av livsmedel, som säljes genom dessa automater, erfordrar ett godkännandebevis från Folkhälsan, innan de får försäljas, ett godkännandebevis som avser varuslaget för varje automat. Jag har talat med institutet om dessa saker i flera omgångar, och man säger där att ett och annat enstaka klagomål väl har förekommit, men det har då berott på att automaterna har varit placerade exempelvis i ett alltför soligt läge eller har misskött av innehavaren. Även när denne befinner sig så att säga dörr vid dörr med sin automat kan ju sådan misskötsel ske. Redan nu är det tillåtet att sätta upp automater vid järnvägsstationer och allmänna trafikknutpunkter, d. v. s. utan

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

anslutning till butik, och det finns inte något belägg för att dessa automater skulle vara mera försummade eller mindre hygieniska än de som ägaren har direkt under sina ögon utanför butiken. Den litet större frihet, som Kungl. Maj:ts förslag innebär på denna punkt, får säkerligen inte några vådor, som riksdagen behöver ryggå för.

Herr HUSS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till statsrådet Lindström skulle jag bara vilja säga, att det är alldeles självklart att snaskförbrukningen blang skolbarnen står i direkt proportion till lättillgängligheten av dessa varor. Det är en mycket starkare frestelse, om dessa automater hänger tätt inpå skolan och vid husväggarna i de omgivande kvarteren än om de befinner sig på stort avstånd. På den punkten går det inte att anställa någon jämförelse med tobakskonsumtionen.

Vad sedan beträffar de hygieniska vådorna vid användningen av automater har ju folkhälsoinstitutet endast att göra med konstruktionen av automaterna. Institutet har knappast någon översikt över kontrollen och skötseln av dessa automater. Det är vi i hälsovårdsnämnderna som har med den saken att göra. I frågan om skötseln brister det i många fall.

Att det inte skulle finnas några belägg för att automaterna skulle skötas sämre, om de komme att ligga på ett visst avstånd från affärsinnehavarens egna lokaler, är ju riktigt, men det beror helt enkelt på att det för närvarande inte finns några sådana automater.

Herr MANNERSKANTZ (h):

Herr talman! Jag lovar att inte hålla något nytt föredrag över detta ämne, som ju är rätt väl avbetat av de föregående talarna, utan jag skall endast göra några reflexioner med anledning av de argument, som framförts av reservanterna.

Det första jag lade märke till var att

herr Axel Svensson lade sådan tyngd i detta, att det nu skall bli tillåtet en dag i veckan att hålla öppet till kl. 21 och enligt utskottets förslag till kl. 20. Det föreföll som om detta skulle vara en betydande belastning för de människor, som är sysselsatta inom handelsvärlden. Statsrådet Lindström har ju redan framhållit, att det inte lär bli så farligt med den saken. Det är väl inte så sannolikt, att det under de närmaste åren kommer att visa sig föreligga ett så särskilt stort behov från allmänhetens sida för den saken, annat än i de större städerna. Jag tror inte behovet blir så stort på landsbygden och i de mindre städerna, kanske inte ens i de medelstora. Därför kommer inte denna möjlighet att utnyttjas i någon större utsträckning. Varför då lägga in denna fruktansvärda skräck i förslaget om denna lagändring? Är det verkligen en så rysligt stor uppoffring för dem som är anställda i en bransch — vid järnvägen, på båtar, på hotell eller inom distributionen, att bara en dag i veckan — jag säger inte detta med samma tonvikt som herr Axel Svensson — få arbeta till kl. 8 eller 1/2 9? De anställda har ju ändå alla de andra dagarna på sig att vara i hemmen, och för övrigt hinner man gå på bio även om man slutar 1/2 9. Jag tycker inte det är så särskilt stor uppoffring.

Det hårda svar, som herr Holmqvist gav på statsrådet Lindströms tal om att detta var ett slags kartellbildning mellan de anställda och köpmännen, var sådant, att det nästan på mig gjorde det intrycket, att det var en verklig fullträff som gått in. Annars hade väl inte herr Holmqvist behövt reagera så där riktigt med hjärtat. Om här nu finns en kartellbildning, och det inte blir mycket av den här saken, varför är ni då så rädda för den lilla friheten, som vi väl alla strävar efter, inte bara med läpparna utan, förmodar jag, också med hjärtat, att man vill ha litet större möjligheter att röra sig.

Jag tror att det är ganska nödvändigt att man både i affärsmannakretsar och bland de handelsanställda har känslan, att man inte bara förtjänar sitt levebröd

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

utan också tjänar det större sammanhang där man är inkopplad. Och då finns ju en tredje part, nämligen konsumenterna. Jag kan inte tänka mig annat än att deras synpunkter och intressen måste i någon mån få spela in vid bedömningen av denna fråga.

För min del tror jag inte att det är möjligt att på vanligt sätt göra en utredning om behovet. Herr Holmqvist sade att detta är för litet utrett och att utredningskommittén i varje fall inte klarat ut saken. I själva verket finns det kanske bara ett sätt att utreda behovet, och det är att prova. Det är den bästa utredningen, tror jag. Om det sedan visar sig att allmänheten inte utnyttjar möjligheten, så är provet gjort, och då vet man det. Om det däremot blir en tämligen allmän tillslutning på kvällarna i de städer, där man verkligen tillämpar längre öppethållande, ja, då har man faktiskt konstaterat behovet. Och i så fall skulle det ju ha varit ett fel att inte tillgodose det.

Utöver de skäl, som statsrådet Lindström nämnde för att visa önskvärdheten av längre öppethållande åtminstone en dag i veckan, kan man peka exempelvis på det fallet, att ett par äkta makar eller förlovade, som har förvärvsarbete på dagen, gemensamt vill köpa någon sak. Det blir mycket svårt för dem att hinna göra detta, men om affärerna håller öppet längre, kan man hinna hem från arbetet, få sig en bit mat, klä om sig och sedan gå till någon affär för att se på t. ex. möbler eller husgeråd. Jag tycker att det inte alls är orimligt, att vi får prova i vilken utsträckning sådant behov av längre öppethållande faktiskt föreligger.

Jag lade märke till att herr Holmqvist nämnde att man i Danmark — ett land som han ville åberopa såsom mycket restriktivt på detta område — faktiskt hade funnit, att man borde ha öppet till kl. 20 en dag i veckan. Jag är tacksam för detta exempel på att det kan vara lämpligt att affärerna håller öppet så länge.

Att detta sedan motsvaras av tidigare stängning på lördagarna är en sak för sig. Det kunde man kanske så småning-

om införa också här i Sverige, om bara folk började köpa på fredagskvällarna i större utsträckning. Jag har mycket att göra med charkuteribranschen i min hemort, och för den branschen innebär det en våldsam belastning, att en så stor del av handeln skall ske på lördagarna och lördagseftermiddagarna. Det vore kanske inte så dumt om man kunde avlasta detta genom att en del av den handeln ägde rum på fredagskvällarna. Den besvärliga rusningen på lördagarna skulle möjligen kunna undvikas genom en sådan fördelning på åtminstone två dagar. Redan av den orsaken vore det skäl att prova längre öppethållande på fredagarna.

Jag lyssnade med stort gillande till statsrådet Ulla Lindströms påpekande, att denna fråga har principiell betydelse. Hur länge, undrade hon, skall man kringgärda näringslivet med lagar, samtidigt som man stiftar andra lagar mot truster och karteller? Jag antecknade dessa ord, och så skrev jag »Bravo» under, och det upprepar jag nu! Jag tycker att vi bör tänka också på denna principiella sida av frågan. Om nästa steg av regeringen skulle bli ett förslag, att butikstängningslagen i sin helhet skall upphävas, så skulle jag för min del knappast tveka att ansluta mig till det.

När det gäller förslaget att helt frigöra automathandeln har jag varit tveksam, vilket på sätt och vis strider mot den ståndpunkt jag nyss anförde. Jag kan ansluta mig till de skäl, som herr Huss särskilt lagt tyngdpunkten på, men dessutom vill jag framhålla, att antalet automater på senare tid ökat ytterst starkt redan under nuvarande förhållanden genom att affärsmännen satt upp automater vid sina affärer. Ökningen har skett i sådan takt, att man frågar sig om det inte också kan bli för mycket automater. Vem är det som får betala kostnaderna för en överdimensionerad distributionsapparat? Jo, antingen blir det förluster för en hel del affärsinnehavare, som gör att de tvingas sluta, eller också får man höja priserna på varorna, och då blir det konsumenterna som får betala.

Jag tycker därför att man kan ta det

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

litet lugnare beträffande automathandeln. Skulle hela butikstängningslagen slopas, så finge väl också automathandeln bli fri, men då man ändå har lagen kvar, undrar jag om det inte är bättre att avvakta den utveckling, som faktiskt äger rum under nuvarande bestämmelser, med en betydande utökning av automathandeln. Man kan ju ändå sätta upp automater på trafikplatser, järnvägsstationer o. dyl., varigenom allmänhetens behov av att kunna köpa en mängd olika varor också på kvällarna blir tillgodosett.

Även om automaterna kan förses med kylanordning, så att de kan sälja mjölk och annat, tror jag, att det är en sak, som ännu inte är löst. Man stoppar in för mycket pengar i automaterna utan att det kommer ut något paket. Jag känner människor som plockat ned den ena femtioöringen eller enkronan efter den andra utan att få något. Sitter då automaten bredvid en butik, kan man dagen därpå gå in i butiken och — om man känner butiksinnehavaren — återfå några kronor. Men det blir svårare med ett automatbolag, som har sitt kontor i Göteborg eller i Västervik eller var som helst. I så fall kommer man aldrig att se röken av pengarna. Jag tror att det är för mycket att säga, att automaterna är färdiga ännu. Så är det faktiskt inte. En butiksinnehavare, som har automaten utanför butiken, kan se till att varorna där är färska. Han kan också se till att en massa ligapojkar inte gör åverkan på den. Det blir svårare att göra för ett automatbolag, som inte kan hålla löpande tillsyn över automaterna.

Jag tror, att det är nog pratat om detta. De reflexioner jag gjort i anledning av de anföranden, som tidigare har hållits, hoppas jag skall förmå kammaren att i alla avseenden rösta för utskottets hemställan.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Vi skall som bekant nu vara konsumentvänliga en tid framöver. Vår riksdag har ju redan tagit en del steg i den riktningen. Vi har antagit en

ny prisregleringslag och en lag om konkurrensbegränsning. Vidare har vi beslutat om ett pris- och kartellråd och om konsumentupplysning. Den sak det här gäller är inte något oviktigt led i det sammanhanget. Det gäller nämligen att ge människorna tillfälle att i viss utsträckning i slutstadiet draga nytta av de andra åtgärder vi beslutat om: att kunna köpa under sådana förhållanden att man har möjlighet att väga varorna i mer än ett avseende — framför allt när det gäller priset naturligtvis — så att man inte blir hänvisad till att göra sina inköp under förhållanden, som i realiteten betyder, att man får betala varorna dyrare än man skulle behöva göra under andra förhållanden.

Jag har suttit och hört på denna debatt, och jag har under tiden hört på kammarens ledamöter och hur talmanen gång efter annan fått kalla ledamöterna till ordningen. Det har jag tolkat på det sättet, att kammarens ledamöter betraktat detta som en ganska obetydlig sak, en sak som man kan behandla litet förstrött, en sak som man inte behöver bry sig om, en sak som egentligen redan är avgjord. Det tycker jag den inte är, i varje fall borde den inte vara det, ty vi har här en grupp som har svårt att i detta sammanhang göra sig gällande. Det är de förvärvsarbetande husmödrarna. Jag undrar, hur många i denna kammare som har satt sig in i under vilka förhållanden de skall göra sina inköp. Men om vi tänker efter något, finner vi att det inte är under några gynnsamma förhållanden. En förvärvsarbetande husmor får göra inköp för middagsmaten i vanliga fall mellan kl. 5 och 6 — i varje fall om hon är industriarbeterska — eller, undantagsvis, mellan kl. 1/2 5 och 6. Sedan skall hon laga mat. Har hon barn skall hon sörja för dem. Hon kan inte under ordinarie arbetstid gå ut och göra sina inköp utan får för detta tillsätta arbetstid. Man säger, att hon har tillfälle att göra dessa inköp på lördagarna, då en industriarbeterska i allmänhet slutar kl. 1. Affärerna stänger kl. 4 på lördagarna. När hon kommer hem kl. 1, skall hon först laga ett mål mat åt man och

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

barn. Sedan hon är färdig med det och har diskat, är klockan säkert 3. Då skall hon ut och göra sina inköp. Om vi ser efter, hur inköpen fördelar sig på olika dagar i veckan, finner vi att under lördagarna göres ungefär dubbelt så många affärer, värdemässigt sett, som under den sämsta försäljningsdagen i veckan. Det gäller nu livsmedelsbutikerna, men förhållandena är enahanda å andra områden. Det betyder alltså, att dessa husmödrar alltid får göra sina inköp under rusningtid. De har aldrig tid att gå från den ena affären till den andra och jämföra priser och kvalitéer. Det betyder, att de måste godtaga det pris på varan som erbjudes. Det talas ju här om hur mycket konsumenterna skulle förlora på att man håller öppet till kl. 20 eller 21 genom den fördyring som skulle uppstå inom distributionen på grund härav. Men det förstår väl vem som helst, att konsumenterna vinner mer genom att få tillfälle att jämföra priser och varor — den saken torde alla kunna vara överens om.

Man har vidare frågat: Varför har denna sak aktualiserats just nu? Det är inte så märkvärdigt. Den har fått en ökad aktualitet under de allra sista åren, därför att de förvärvsarbetande kvinnornas antal har ökat. Det ökade från år 1950 till år 1955 med 55 procent till 235 000. Till dem kommer 80 000 förvärvsarbetande kvinnor, som är ogifta mödrar. Kom ihåg, att alla dessa är människor, som har dubbelarbete — de skall inte bara sköta sitt arbete på dagen, utan när de kommer hem, skall de laga mat, diska, lägga barnen och över huvud taget sköta sina hemsysslor. Dessa människor, som har ett dubbelarbete, skulle vi således inte kunna gå till mötes så mycket, att vi skulle kunna ge dem möjligheter att göra sina inköp under gynnsammare betingelser än för närvarande är fallet! Är det verkligen möjligt, att varken vi här i riksdagen eller handelsn folk skulle kunna sträcka oss så långt i hänsyn till denna medborgargrupp? Jag tycker att detta inte vore artigt handlat mot dessa kvinnor, ty de har faktiskt — det kan

vi vara överens om — en i många fall tyngre börda än någon av oss har att bära. Jag tycker inte att det är orimligt begärt av dem, att de skall få den lilla lättnad i besvären och bekymren som ett ökat öppethållande skulle innebära, ty det är dock ingen stor sak.

Nu har det sagts — och det är naturligtvis riktigt — att en sådan förlängning av tiden inte kommer till stånd med mindre än att köpmännen och de handelsanställda är överens om detta. Det ligger naturligtvis till på detta sätt, men jag tror inte att köpmännen eller de handelsanställda, när de ställs inför det obestriddliga faktum, att dessa dubbelarbetande husmödrar och kvinnor med barn alltid måste vara hänvisade till att göra sina inköp under rusningtid, skulle säga: »Det struntar vi i.» Det visar sig också att i de utredningar som gjorts och i de remissvar som ingått har praktiskt taget alla tillstyrkt förslaget. Det är två kvinnoorganisationer som inte har gjort det — det är Folkpartiets kvinnoförbund och Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund. Man kan säga att de argumenterar för ett ökat öppet-hållande, men när de skall ta ståndpunkt drar de sig. Och det är väl det gamla vanliga, som en skald har uttryckt det: »Vankelmod bor under de liljekullar.» Det har varit så många gånger förut i historien, och så är det väl även i detta fall. Men jag är tämligen säker på att om de, som sitter i dessa båda kvinnoförbund, ställs inför de förvärvsarbetande husmödrarna och talade ordentligt med dem om deras bekymmer och besvärigheter, skulle deras argument inte stå sig i debatten, ty det är här faktiskt inte bara ett rent kvinnointresse utan även ett rent familjeintresse, att denna stora grupp av kvinnor, som har dubbelarbete, får göra sina inköp under gynnsammare betingelser. Detta är en sak som vi i stort sett borde kunna vara överens om.

När reservanterna har hållit sina anföranden i kväll, har de uttryckt sig litet grand otydligt — jag får väl tolka det så — men av deras resonemang har man osökt fått den uppfattningen, att

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

ett öppethållande till kl. 20 eller 21 skulle innebära en förlängning av arbetstiden för de handelsanställda. Jag för min del finner det självklart att det inte kan bli fråga om detta. Om man kommer in i en butik praktiskt taget var som helst under veckans fyra första vardagar, har biträdena vanligtvis inte full sysselsättning. Jag tror inte alls att det skulle innebära någon som helst svårighet att kompensera en längre tjänstgöring på kvällen i tid, och följaktligen anser jag att det ur arbetstids-synpunkt näppeligen kan för de handelsanställda vara någon svårighet att ordna denna sak. I de fall, då man försökt hålla öppet längre tid, har det också visat sig att det mycket väl går att göra det och ordna det på det sätt jag antytt.

Vidare har också sagts, att om konsumenterna eller allmänheten skulle önska ett längre öppethållande i något av de samhällets organ, som betjänar allmänheten, skulle också de, som tjänstgör på sådana ställen, ställa sig avvisande till en sådan förlängning. Det är mycket möjligt att de gör det, men jag vet att exempelvis socialvårdsbyråerna har öppet en kväll i veckan just för att de självförsörjande kvinnorna skall kunna komma dit; annars har de ju ingen möjlighet att göra det.

Vad sedan beträffar automathandeln måste jag säga, att om den gäller precis detsamma som över huvud taget gäller distributionen och allting i samhället, nämligen att den är under utveckling. Vi måste räkna med att distributionen för närvarande tar en så betydande del av varans pris, att man kommer att göra de största ansträngningar för att få fram en billigare distribution. Om det visar sig, att automaten är en billigare distribution, kommer den inte att kunna hindras med några argument, ty det dominerande motivet kommer att bli, att vi vill ha billigare varor. Man kommer därför att försöka utveckla automathandeln på ett sådant sätt, att man kan ha nytta av automaterna på så många områden av distributionen som möjligt. Därför har jag för min del inte

kunnat vara med om att vi skulle hämma den utvecklingen, utan jag går ut ifrån att vi skall underlätta den liksom vi försöker underlätta utvecklingen på så många andra områden. För den skull skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag i allt utom vad gäller 2 §. Jag ansluter mig där till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

I detta anförande instämde fru *Hamrin-Thorell* (fp).

Herr SVENSSON, AXEL, (s) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av vad herr Elowsson anförde om de förvärvsarbetande kvinnorna vill jag endast påpeka en sak, som också kan ha betydelse i detta sammanhang, herr Elowsson. Det finns ju inom detaljhandeln 122 000 kvinnor anställda, av vilka 38 000 är gifta. Jag frågar herr Elowsson om deras problem icke kan vara större än problemet för de förvärvsarbetande inom industrien, som herr Elowsson här talade om. Jag har i utskottet emot detta tal från herr Elowssons sida anført att de i industrien förvärvsarbetande kvinnorna ju har en arbetstid som är mycket förmånligare än vad de i handeln anställda har. Flertalet industriarbeterskor slutar sitt arbete kl. 4 och 1/2 5 på eftermiddagen. De har således en och en halv timme och ibland två timmar för att inköpa de varor som herr Elowsson tror att de har så svårt att förskaffa sig.

Vidare kan jag inte förstå varför man blandar ihop enigheten mellan de handelsanställda och affärsmännen om denna lag med frågan om karteller, priskontroll, näringsfrihetsråd och konsumentupplysning m. m. m. Detta är väl ingenting märkvärdigt. Jag tycker att det är hedervärt att man för en gångs skull kan konstatera att arbetsgivare och anställda är överens på en så viktig punkt som den här. Det är inte ofta man finner en sådan överensstämmelse och samstämmighet. Jag tycker inte att man kan blanda ihop detta med kartellagstiftning och dylikt. Och hur går det till, mina vänner, när en framställning görs kom-

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

munalt om ändring i butikernas öppethållande? Jag har som kommunalman i åtskilliga fall fått vara med om att handlägga sådana frågor. När framställningen kommit in remitteras ärendet åtminstone i min kommun till textilarbetsarfackföreningen, livsmedelsarbetarfackföreningen och beklädnadsfolket samt överallt dit där vi vet att en stor mängd kvinnor är enrollerade i respektive organisationer. Dessa får yttra sig över förslaget. De kommer i vanlig ordning in med sitt remissvar, och jag måste säga att jag icke i något fall under min långa kommunala bana har funnit att den kommunala myndigheten har våldfört sig på de uppfattningar som har kunnat företrädas inom dessa arbetargrupper. Det har i stället blivit samstämmighet mellan dessa åsikter och det beslut som den kommunala myndigheten har fattat. När man här säger eller åtminstone vill gesken av att vi skulle våldföra oss kommunalt på den uppfattning som konsumenterna har, så är detta icke riktigt. Jag vill ha sagt det också till statsrådet Lindström, att det icke är riktigt ifall man tror att därför att endast ett fåtal kommuner har utnyttjat den nuvarande lagens bestämmelser, medan alla övriga kommuner har bestämt att butikerna skall stänga kl. 18, så skulle det ha skett något våldförande av uppfattningar inom konsumentledet.

Herr ELOWSSON, NILS, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är rätt lustigt att kunna konstatera att öppethållande till kl. 21 skulle de handelsarbetande kvinnorna också ha gagn av. Om man kompenserar dem med tid i stället för med pengar betyder det ju, att om de arbetar från kl. 18 till 21 får de tre timmar till godo. Låt oss anta att de börjar kl. 9. Det skulle betyda att de på förmiddagen kan göra de inköp som de andra, förvärvsarbetande husmödrarna gör mellan kl. 18 och 21. På det viset bleve ju de handelsarbetande kvinnorna hjälpta de också genom den här reformen, och detta är självklart även avsikten.

Herr Svensson säger vidare att om man talar med kvinnorna inom den fackföreningen och inom den fackföreningen så ivrar inte de för kvällsöppet. Jag vill till detta säga att jag ju inte vet hur många man har kommit i kontakt med i sådana sammanhang, men att det inte tidigare har blivit någon opinion mot detta öppethållande hör samman med den omständigheten att saken ju inte har varit aktuell på samma sätt som den har blivit det allteftersom antalet förvärvsarbetande kvinnor ökats. Vi skall komma ihåg att vi här befinner oss under trycket av en utveckling, och denna har inte stannat upp. Vi kan gå ut ifrån att det blir flera förvärvsarbetande gifta kvinnor eller ogifta kvinnor med barn som vi nödgas ta hänsyn till i sådana här sammanhang. Det är detta som det just nu främst är fråga om, det är dessa grupper som det framför allt gäller att ställa tillfreds.

Det visar sig också att den av Arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen tillsatta arbetsmarknadskommitténs kvinnoutredning mycket varmt förordar att man skall hålla öppet en kväll i veckan. Yrkeskvinnors samarbetsförbund har också förordat detta liksom praktiskt taget alla remissinstanser som haft med denna sak att göra. Då får man väl ändå säga att detta är uttryck för ett legitimt behov som vi måste tillgodose på något sätt.

Herr ANDERSSON, ALVAR, (bf):

Herr talman! Det är väl så att vi litet var har den uppfattningen, att denna fråga egentligen är ganska liten. Men den har föranlett en mycket lång debatt, och den föranledde också under utskottsbehandlingen mycket långa och besvärliga debatter, där vi till sist fick ta ett långvarigt kvällsplenum och ändå inte kom fram till någonting annat än detta mycket trasiga utskottsutlåtande. Man tyckte väl annars, när man först blev konfronterad med propositionen 162, att den var relativt oskyldig och inte gick in på några samhällsomstörtande problem. Men sedan motionerna från herr

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

Holmqvist m. fl. avlämnats — sammanlagt 25 motionärer i båda kamrarna — förstod man ju att det var en sak som brändes.

Jag skall inte ge mig in på några längre utläggningar — det har ju argumenterats både långt och ingående från båda parter — utan jag skall bara framlägga några reflexioner i anslutning till en del uttalanden som här har gjorts. Om vi tar den tredjedel i propositionen och utskottsutlåtandet som vi är eniga om — alltså när det gäller öppethållande av butiker för demonstrations- och upplysningssyfte — prisade Axel Svensson förslaget i denna del. Han menade, att det blir alldeles utmärkt, att vi kan gå i affärerna och titta på varor på kvällarna. Jag håller med om det i viss utsträckning när det gäller sådana varor som t. ex. möbler, men jag har mycket svårt att följa med herr Axel Svensson i resonemangent när det gäller inköp av kläder, skodon, hattar o. s. v. Ty nog måste det väl ändå bli rätt underligt, om man skall gå i en affär som har öppet i demonstrationssyfte och prova ett par skor t. ex. — där måste finnas personal som betjänar en på kvällen — men man inte får lov att köpa dem, om butiken bara är öppen i demonstrationssyfte. Man måste då komma igen dagen efter eller någon annan dag, kanske rent av på tid då man är upptagen av arbete. Jag skulle i alla fall tro, att det i en hel mängd fall vore väsentligt värdefullare att kunna få köpa varan den gången man tittar på den och inte behöva först gå och titta på den vid ett demonstrationstillfälle på kvällen och sedan återvända på dagen och köpa den.

Vad är det egentligen vi strider om när det gäller det ökade öppethållandet av affärerna? Propositionen vill ju medge frihet att ha öppet två timmar mer i veckan. Det är egentligen bara fråga om möjlighet att förskjuta två timmar i veckan till en tid mellan 19 och 21. Man får ta igen denna tid någon annanstans i stället, så att öppethållandet per vecka räknat blir detsamma. Jag menar för min del att vi skulle kunna biträda detta förslag i propositionen, men då det inte gick att få majoritet härför, har jag bi-

trätt kompromissen att medge en timmes ökat öppethållande. Det är denna möjlighet till ökat öppethållande som herr Holmqvist betecknar som reaktionär. Jag gör den stilla reflexionen: Vad skall vi då säga om riksdagens öppethållande kväll efter kväll, som är utsträckt väsentligt längre?

Avslagsmotionärerna och reservanterna vill bevisa, att här inte föreligger några som helst behov av att ha öppet på kvällen. Varför skall man då vara så rädd för att medge denna frihet? Är det intet behov, kommer det naturligtvis inte att bli något ökat öppethållande. Lagförslaget stipulerar ju inte något tvång, utan det är en rättighet som medges. Varför skall vi behöva vara så förfärligt rädda för denna lilla ökade möjlighet till frihet?

Sedan skall jag gå in på det andra eller rättare sagt det tredje avsnittet. Det gäller automathandeln. Man kan säga, att utskottsmajoriteten är rädd för en ökad frihet, ty vi menar att det är bra som det är. Jag har för min del närmast resonerat som så, att det givetvis för de stora tātorterna kan vara av kanske ganska betydande värde med en ökad automathandel, helt frikopplad från affärerna, genom en kedja av automater, som eventuellt skulle tillskapas. Men för mindre tātorter och för landsbygden kan det över huvud taget inte bli fråga om att sätta upp automater annat än i anslutning till affärer mer än i ett enda hänseende, nämligen när det gäller gottautomater. Såsom påpekats förut skulle lagen enligt den i propositionen föreslagna utformningen medge att man sätter upp snaskautomater intill skolor. De får givetvis inte sättas upp på skolplanerna. Men låt oss säga att det ligger en bostadsfastighet i närheten av skolan eller att det där finns en markbit som det är möjligt att förhyra. Då skulle ju den nya lagen ge full frihet att sätta upp sådana automater. Det kan ju knappast vara förnuftigt att göra så. Såvitt jag kan se är detta den enda form av ökad automathandel, alltså med frikoppling från affärer, som man över huvud taget kan tänka sig på landsbygden och i mindre

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

tätorter. Det är därför jag för min del har biträtt avslagsyrkandet på denna punkt.

Som helhet vill jag säga att oberoende av vad vi beslutar här kommer det varken när det gäller automathandel eller ändå mindre när det gäller öppethållande av affärer på kvällen att hända så värst mycket. Hela denna fråga har blivit uppblåst till alltför stora proportioner. Den är i själva verket av rätt blygsam natur och borde också kunna behandlas därefter.

Herr talman! Med det anförda ber jag att på samtliga punkter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSON, CARL ALBERT, (s):

Herr talman! Jag hade inte haft för avsikt att yttra mig i denna debatt om det inte under slutet av debatten hade gjorts ett inlägg som föranledde mig att begära ordet.

Jag vill till att börja med säga att det är få som skulle motsätta sig en förändring i lagstiftningen på detta område, om man kunde påvisa ett ostridigt behov av en ändring. Enligt min uppfattning har man inte kunnat detta. Jag hyser tvärtom den meningen, att hade man dröjt med framställningarna på detta område ytterligare ett par år, så hade de uteblivit. Jag bygger denna min mening på ett halvt års erfarenheter av ett förlängt öppethållande på en del platser i Stockholm.

Jag tror att hela denna åstundan att åstadkomma en ändring, hela denna psykos, om jag så får kalla det, bygger på förhållanden inom handeln, som i dag inte längre råder. De bygger — jag tänker därvidlag inte minst på herr Elowssons anförande — på de väntetider och de köer under rusningstider som tidigare var rådande i den äldre typen av butiker men som mer och mer försvinner i och med självbetjäningsbutikernas införande, där väntetiden praktiskt taget är eliminerad även under rusningstider. Om det uppstår någon väntetid nu, så är det i kassorna, men även där är rätt mycket av de tidigare svårigheterna eliminerade.

Det är klart att man kan säga att detta är ett löst påstående, och det vore ett sådant om man inte samtidigt kunde basera det på praktiska iakttagelser. Jag hävdar nu i fråga om livsmedelshandeln att där inte föreligger något behov av något förlängt öppethållande. Där finns inga köer eller stopp mellan kl. 16.30 och 18. Det går smidigt och snabbt, och butikerna är tömda, inte strax efter kl. 18 utan en god stund före kl. 18. Det beror helt enkelt på denna ändrade försäljningsform som har slagit igenom de senaste två å tre åren och mer och mer tillämpas över hela landet.

Jag vill inte ifrågasätta annat än att det möjligen kommer att visa sig behövt att ha ett förlängt öppethållande för butikstypen varuhus och liknande, kanske också för stadsdelar där butikslivet får karaktären av ett shopping center, dit folk åker ut på kvällarna sedan man ätit — där parkeras kanske 500 eller 600 bilar — för att göra sina inköp och gå omkring och titta. Men även härvidlag sägs det på flera håll att kundfrekvensen är i avtagande under det extra kvällsöppethållandet, och den teorien ligger nära till hands att behovet av öppethållande på detta område kommer att minska. Jag tror för övrigt inte att något samhälle i detta land är så stort att det generellt sett kan bära hur många centers som helst av denna typ, utan de kommer att bli ytterligt begränsade.

Jag begärde emellertid ordet närmast för att säga att här i Stockholm har öppethållandet av butiker i begränsad utsträckning på grund av en särskild kommunal utvidgning av lagen tillämpats sedan slutet av förra året, och för många av dessa butiker har en återgång till den tidigare stängningstiden skett helt enkelt på grund därav att butikerna stått praktiskt taget tomma efter kl. 18. De utnyttjades till att börja med de första månaderna, kanske av nyfikenhet och kanske också därför att det förelåg ett behov, jag vet inte vilket skäl som var det verkliga, men faktum är att publikfrekvensen har minskat och många av dessa affärer har stått praktiskt taget tomma under kvällstid. När ingen utnytt-

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

jar möjligheten att handla på den tiden blir följderna helt enkelt att butikerna får lov att återgå till den tidigare stängningsordningen.

Jag skall inte ytterligare förlänga debatten. Jag vill endast säga att dessa erfarenheter bara kan tyda på en sak, nämligen att det behov man här har talat om såsom någonting oeftergivligt och något som man måste tillgodose icke existerar eller i varje fall existerar i mycket ringa utsträckning.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Bara några ströreplik, herr talman!

Först några ord till min vän och åsiktsfrände herr Nils Elowsson, vars synpunkter jag fullt kunnat instämma i. Men när han nämnde de två kvinnoförbunden, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund och Folkpartiets kvinnoförbund såsom parter på motståndarsidan, tror jag han hårddrog deras synpunkter en smula. Båda dessa kvinnoförbund understryker bestämt betydelsen av att konsumenterna ges bättre möjligheter att göra sina inköp utanför den vanliga affärstiden. Men de vill avvakta litet till, om inte handeln ändå skulle utnyttja de nuvarande möjligheterna till ett utsträckt öppethållande. De representerar kort sagt en mer optimistiskt tro på varudistributionens benägenhet att på eget initiativ anpassa sin service efter skiftningarna i konsumenternas arbets- och levnadsvanor.

Jag har redan sagt kammaren, att jag inte är lika optimistisk, att jag tror att denna uppmjukning i lagstiftningen skulle vara värdefull och ha en psykologisk effekt, inte minst för att öppna ögonen på handeln för att konsumenterna skulle kunna önska experiment till förmån för rörliga butikstider.

Vi motiverade ju inte denna lilla lagändring med att här föreligger ett bestämt behov, herr Carl Albert Anderson, utan det är ju reservanterna som påstår att inget behov föreligger. Vi menar bara, att det skall finnas en möjlighet att se om behov finns eller inte.

Herr Axel Svensson frågade mig, om jag ansåg att kommunerna våldfört sig

på konsumenternas rätt, när de inskränkt på öppethållningstiderna. Det har jag inte alls sagt, och jag menade inte så heller, utan jag menade att det är uppenbart att parterna inom handeln har haft ett starkare inflytande på de kommunala besluten än vad konsumenterna haft. Det verkade kanske snarare som om herr Svensson tyckte, att uppmjukningen av butikstängningslagen skulle innebära ett våldförande på kommunerna, eftersom han säger i reservationen och också i sitt anförande, att förslaget representerar ett intrång på den kommunala självbestämmanderätten. Till detta vill jag dock säga, att så tycks inte kommunerna själva betrakta saken, eftersom Svenska stadsförbundet har tillstyrkt detta förslag under hänvisning till att det är »ostridigt att nu rådande ordning ur konsumentens synpunkt fungerat otillfredsställande». Men Stadsförbundet är på samma gång resignerat inför vad man förutser kommer att inträffa, när partsorganisationerna skall avgöra, om de vill ha rörliga butikstängningstider eller inte.

Det har blivit sent, herr talman, klockan är åtskilligt över 21, och de flesta tycker som herr Alvar Andersson nyss, att vi snart bör stänga butiken för i kväll. Jag skall därför inte låta fresta mig till ytterligare polemik mot enskilda talare och inte heller till att säga någonting till bl. a. herr Carl Albert Anderssons anförande, vilket som sagt vore mycket frestande. Jag vill bara kort och gott säga, att man kan tycka och tro olika om behov och verkningar, om bekvämt och obekvämt i samband med en liberalisering av butikstängningstiderna. Men man kan inte förneka, att det är riktigt i princip att så mycket som möjligt lämna avgörandet åt människorna själva, åt organisationerna, när de är mogna att avgöra frågorna själva. Erasmus Rotterdamsus skrev i sina betraktelser: »Därför att en idé inte kan förverkligas är den dock inte besegrad eller bevisad värdelös.» Därmed vill jag ha sagt, herr talman, att jag tar utgången av kammarens omröstning med ro, hur den än blir. Ty principen överlever.

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Det var herr Carl Albert Anderson som uppkallade mig. Den rörelse han representerar skall ju kämpa för konsumenternas intressen, och det trodde jag att herr Carl Albert Anderson också var inställd på. Hans ställningstagande och yttrande i kväll förväntar mig emellertid. Det är ju inte bara Kooperativa förbundets styrelse som tillstyrkt detta förslag, utan en av dem, som har att svara åtminstone för en del av Konsum i Stockholm, herr Severinson, förklarade i ett diskussionsinlägg för någon tid sedan, att dessa öppethållningstider nog inte var så dumma. Men han säger, att exempelvis i det stora varuhuset vid Drottninggatan-Kungsgatan är dock försäljningen större mellan kl. 18 och 19 än mellan kl. 19 och 20. Det var med anledning av detta som jag nu begärde ordet, ty det förslag som ligger här har inte min välsignelse. Jag försökte med den kompromissen, att vi skulle ta tiden till kl. 20 för hela landet i övrigt utom för Stockholm och Göteborg. Orsaken till att jag ville ha öppet till kl. 21 i Stockholm och Göteborg var, att när städerna är så pass stora som dessa, bor de, som arbetar inne i staden, förhållandevis långt från arbetsplatsen, i de s. k. sovstäderna. De måste jaga i väg för att kunna handla mellan fem och sex och sedan hem för att laga sin mat och sörja för man och barn. När de är färdiga med detta, lönar det sig inte att fara tillbaka till centrum för att göra affärer eller titta på varor där, ty då är klockan redan ungefär halv åtta, och när det bara är öppet till åtta, betyder det att de inte far in igen. Därför behöver en hel del av dessa människor handla mellan kl. 5 och kl. 6 eller eventuellt, såsom det nu är, mellan kl. 5 och kl. 20. Eftersom husmödrarna, sedan de gjort sina inköp, skall återvända till sina hem för att där sköta hushållssysslorna, betyder detta att man i dessa familjer måste vänta med middagen de dagar husmödrarna gör sina inköp. Det blir alltså mannen och barnen som får sitta emellan, vilket jag inte tycker är tilltalande.

De får ju faktiskt vänta med middagsmaten en eller två timmar längre än annars. Vi måste hålla detta i minnet, när det gäller att ta ställning till denna fråga.

Det riktiga hade naturligtvis annars varit att bestämma tiden till kl. 21 i stället för kl. 20. Att jag ändå gått med på det sistnämnda klockslaget, beror uteslutande på att jag anser, att vi bör pröva oss fram och se vad resultatet blir. Vi skall alltså inte låta oss nedslås av erfarenheterna i Stockholm och Göteborg och tro, att eftersom vi nu har fastställt tiden till kl. 20, så har vi därmed fått en tillfredsställande tid för affärernas öppethållande. Det har vi nämligen inte.

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Jag skall inte bidra med många minuter till öppethållande av riksdagsbutiken. Jag har emellertid uppkallats att begära ordet av herr Carl Albert Andersons yttrande, att varuhus och en del andra större affärer, som fått denna förlängda tid för sitt öppethållande, stått praktiskt taget tomma efter klockan 6 på kvällen. För att studera, hur det verkligen förhåller sig, har jag de sista veckorna på fredagskvällarna besökt några varuhus. De har alls inte stått tomma, utan det har tvärtom varit ganska mycket folk i dem. Jag har därför fått den uppfattningen, att det verkligen är av behovet påkallat med detta förlängda öppethållande.

Jag har visserligen hört från Vällingby, där det ju finns ett företag, för vilket herr Carl Albert Anderson är direktör, att man där inte varit särskilt angelägen om att vara bland de första som höll öppet längre på kvällarna. Man gjorde det bara tvekande och så småningom. Det kanske kan vara förklaringen till att herr Carl Albert Anderson anser det onödigt med denna sena stängningstid.

På tal om självbetjäningsbutikerna och de stora varuhusen skulle jag nog för övrigt anse det vara en olycka, om de helt och hållet skulle konkurrera ut de mindre butikerna. Även dessa behövs

Lagförslag om ändring i butikstängningslagen

nämligen, och man får inte bara framhålla varuhusen som alldeles särskilt behövliga.

Herr ANDERSON, CARL ALBERT, (s):

Herr talman! Jag beklagar att herrar Sunne och Elowsson inte lyssnade till vad jag sade, ty då skulle de ha uppfattat att jag gjorde undantag för såväl varuhusen som för Vällingby. Vad jag däremot framhöll var att jag kunnat konstatera en klar tendens till minskad publikfrekvens under kvällstid för de livsmedelsbutiker, där man haft förlängt öppethållande. Det är ostridigt och kan styrkas med siffror. Tendensen förefaller gå i den riktningen även för varuhusen, men den är inte lika klar där, och därför vill jag inte uttala någon deciderad uppfattning på den punkten.

Sedan vill jag bara till sist till herr Elowsson säga, att jag skall inte alls försöka tävla med honom om att utfärda betyg om vem som främst företräder konsumentintresset.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle godkännas med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

4 och 6 §§

Herr SVENSSON, AXEL, (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 1).

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av de under behandling varande paragraferna

samt vidare därpå att nämnda paragrafer skulle avslås; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafernas godkännande, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Svensson, Axel, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 4 och 6 §§ i det av andra lagutskottet i utlåtande nr 36 framställda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås nämnda paragrafer.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Svensson, Axel, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat. Vid omröstningens slut angavs på voterings-tavlorna, att omröstningen utfallit med 64 ja och 58 nej, att 2 ledamöter avstått från att rösta samt att 24 ledamöter varit frånvarande.

Herr talmannen hemställde, huruvida kammaren, då det sålunda angivna omröstningsresultatet tydligen vore felaktigt, ville godkänna herr talmannens förut tillkännagivna uppfattning, att flertalet röstat för ja-propositionen.

Härtill svarades ja.

Återstående delar av ifrågavarande lagförslag

Godkändes.

Utskottets hemställan

Bifölles, i vad den ej kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Herr TALMANNEN yttrade:

Beträffande ärendenas ordning på föredragningslistan för morgondagens sammanträde hemställer jag, att kammaren måtte besluta,

dels att statsutskottets utlåtanden nr 141, 142 och 151—153, bevillningsutskottets betänkande nr 49 och jordbruksutskottets utlåtande nr 31 skall i angiven

ordning uppföras närmast efter statsutskottets memorial nr 150,

dels ock att första lagutskottets utlåtande nr 34 skall uppföras näst efter samma utskotts utlåtande nr 33.

Denna hemställan bifölles.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 23.25.

In fidem

G. H. Berggren